

Adrian ALUI GHEORGHE**Un fel de geamăt, un fel de țipăt**

Am fost invitat să citesc poezie unor tineri de la o școală de surdo-muți
un interpret în limbajul mimico-gestual trebuia să facă înțeleasă poezia mea pentru cei care s-au născut fără
mierea sau fierea cuvântului pe buze

li s-a explicat în limbajul semnelor că în fața lor este un poet
adică cineva care lucrează cu materia cuvintelor ca să recompună lumea de sunete din jur
în tipare noi,
că poezia este ceea ce eliberează cuvintele atunci când o presiune interioară prea mare le face să sufere, un fel de
geamăt,
un fel de țipăt,

cuvântul în poezie este ca o albină care
îți intră în ureche
și scoate sunete dezarticulate
care devin înțelese doar dacă
te gândești că albina face miere
care e dulce,
care se prelinge prin simțuri în sânge
ca o muzică

ce este muzica? v-am explicat altădată
– și interpretul mimico-gestual
s-a lăsat demonstrativ pe gâtul prelung al unei viori
ca un toreador pe gâtul taurului
înjunghiat
sângele încă pulsa, tot mai slab,
tot mai departe –

poetul, le-a mai spus interpretul
în limbajul mimico-gestual, este un sculptor în cuvânt,
el ia un cuvânt și îl șlefuieste
îi îndepărtează asperitățile, muchiile,
colțurile, îi dă forma lucrurilor,
ia cuvântul apă, de exemplu și îl face să curgă până când cititorul simte că este în pericol de înec
și strigă după ajutor.

Apoi interpretul m-a invitat să citesc
din poeziile mele
în timp ce tinerii mă țintuiau cu privirile lor: vedeam în ochii lor țipătul
vedeam în ochii lor albina sufocată de miere vedeam în ochii lor gâtul taurului înjunghiat vedeam apa neagră.

I-am privit îndelung,
mi-am șters sudoarea de pe inimă
și am închis cartea.

Iar interpretul mimico-gestual le-a transmis tinerilor auditori că poetul a vrut să vă spună în încheiere
că poezia, cel mai adesea,
nu are nevoie de cuvinte.

Gabriela ADAMEȘTEANU

Palatul devenit cămin de homleși

Își înghite ce-ar mai avea de spus, doar n-o să se-apuce să dea din casă! Să-și dezvăluie în fața unei străine nemulțumirea ascunsă că fata ei, deșteaptă și drăguță și încă tânără, n-a găsit să-i aducă din Franța, din țara străbunică-sii, biata Monique, decât un rusnac!

Ce este, la urma urmei, Letiția Arcan pentru ea, decât o străină? De ce să i se plângă de copila ei, căreia nu-i poate reproșa decât că e prea docilă, prea timidă, că n-are destulă încredere în ea? Așa a fost de mică, și doar lor, ei și lui Andu, ar putea să reproșeze! La fel ca mulți alți părinți, n-au știu să-și facă mai tupeist, mai înfipt, copilul, ca să-i fie mai ușor în viață!

E drept că a avut și-un înfipt, pe Liviu, și la ce i-a folosit?! Dacă ar fi să plângă toate necazurile pe care i le-a adus, nu i-ar ajunge lacrimile! Dar nici despre el n-a scăpat vreo vorbă rea la străini.

*

De ce să-i afle Letiția scheletele din dulapul familiei, tocmai ea care una-două se laudă din ce neam cu blazon se trage, ce moșteniri are de recuperat, ce mare savant e bărbatul ei! Dar stau, de ani de zile, într-un sat din fundul Franței și ea tânjește după o capitală ca Bucureștiul!

Nici n-o cunoștea până în dimineața de iunie care i se pare depărtată doar fiindcă era înainte de pandemie, când s-a dus să rediscute chiria casei din Domnița Ralu, 14, cu patroana grădiniței engleze și a *afterschoolului*. A parcat în fața vilei deteriorate de vizavi, unde de ani buni nu mai intră decât homleși rătăciți, și, la plecarea după o negociere dificilă,

pentru că nu a acceptat micșorarea chiriei, sperată de directoare. dădea să intre în Toyota ei, când o abordează o doamnă blondă, înaltă, o doamnă bine. Bine îmbrăcată, pantofi, poșetă de firmă, dar și bine conservată.

S-a întrebat pe loc cum de suporta necunoscuta *face-liftinguri* pe caniculă, dar, după un timp, Letiția avea să-i de înțeles că își mai trăsese din pieile căzute la clinica unde lucrează. Patroana clinicii din Saint-Pierre des Corps i-a făcut reducere la operații, are interes ca angajații să arate tineri, pacienții au mai multă încredere în ei - i-a explicat. E cu câțiva ani mai mare decât ea, dar nu spune, nici moartă, cu câți.

Letiția se plimba pe trotuar de parcă aștepta pe cineva.

„Nu vă supărați, stați cumva în cartier? a întrebat-o. Ați stat vizavi? Ce bine! Știți cumva cine este proprietarul vilei acesteia? Da, vila de la nr. 13?”

Ce vilă?! O dărăpănătură! În primul moment a ezitat să-i răspundă, se întreba ce hram poartă necunoscuta: era prea bătrână ca să fie una din jurnalistele alea obraznice, de care dai nas în nas la tot pasul. O posibilă cumpărătoare a azilului de noapte pentru homleși, de peste drum de fosta ei locuință?! O trăgea de limbă fiindcă vrea să-l achiziționeze? Ce idee, să bagi bani în așa ceva!

*

Cândva, e drept, dărâmtura a arătat ca un mic palat. Palatul zmeului, îl credea ea, fiindcă avea gheretă cu gardian la poartă și mama le interzisese, ei și lui Alex, să traverseze și să se joace pe trotuarul din față; asta în cazul, puțin probabil, că gardianul le-ar fi dat voie.

Iar tatăl, doctorul Dragomir, le-a spus mai târziu, când nu mai era vorba de zmei, ci de istoria care nu se învață la școală, că palatul l-ar fi construit Cuza pentru o iubită, dar încă din 44 l-au luat rușii și-au instalat în el Înalta lor Comenduire. Și peste vreo 15 ani, după ce-au plecat rușii, au fost plasate acolo tot felul de instituții cu care e bine să n-ai de-a face. Opreau în față numai mașini oficiale și coborau din ele bărbați corpolenți, la costum de culoare închisă și cu fețe preocupate, deci nu traversați, niciodată, copii, mergeți doar pe trotuarul nostru!

Ca dovadă că era sălașul zmeului, la Revoluție sau ce-a fost, s-au cuibărit acolo teroriști care au tras și-au băgat spaima în cartier. Unii vecini spuneau însă c-au fost doar simulatoare.

Iar în amărății ani 90, pe vila lui Cuza, din

strada Domnița Ralu 13, care ar fi avut nevoie urgentă de reparații, a pus mâna o asociație de revoluționari. Au închiriat-o la nunți, botezuri, aniversări cu manele, *Astăzi este ziua mea. Să-nceapă petrecerea/ Cu voia Celu de Sus! Înc-un an s-a dus!*

Când clădirea n-a mai putut fi folosită pentru evenimente, fiindcă ploua prin acoperișul căzut, au băgat înăuntru săli de jocuri, cu vânzare de droguri, pe ascuns și bordel de joasă speță. Locul căpătase o faimă proastă, trăgea în jos vechiul cartier domnesc. Andreea se jena să lase băieții s-o mai conducă acasă, să vadă unde stă.

*

Liviu dispăruse, i-a lăsat doar un bilet, *să nu mă cauți, sunt în Grecia*. Pare să fi fost la cules de măslini, probabil cu vreunul din prietenii ăia de ultimă oră care pe ea o scoteau din sărite, fiindcă în toamnă i-a găsit dolari prin buzunarele blugilor. Lăsase politehnica abia începută, vroia să facă o firmă de *chat* cu golani ăia, sau a făcut-o, dar n-a mers, oricum, o adusesse la disperare. Era obsedat de bani, psiholoaga a zis că se simțea neprotejat de lipsa tatălui, într-o lume aflată în schimbare violentă, rapidă de valori, bla-bla-ul lor. Ce putea ea să facă mai mult pentru copii decât lucrări de diplomă pentru studenții arabi și șpaga de la spital, câtă era?!

Într-un târziu, primăria i-a evacuat, pe revoluționarii care nu-și plătiseră impozitele și făcuseră înăuntru dezastru: mobila mai acătării vândută, closetele înfundate, ușile rupte, caloriferele scoase. Se denunțau unii pe alții c-au fost milițieni și informatori ai Securității și n-au călcat pe la Revoluție. După scandaluri de presă, greve ale foamei și legări cu lanțul de porțile ruginite ale fostului palat, le-a fost desființată și asociația.

În clădirea pe jumătate dărâmată, cu statut de proprietate neclar, s-a eternizat stăpânirea șobolanilor, a liliecilor și a homleșilor pe care directoarea *after-schoolul*-ului reușește uneori să îi scoată de-acolo cu telefoane la pompieri și la gardienii de mediu. Oamenii străzii se încălzesc cu tot soiul de improvizații și focul era, de vreo două ori, să treacă la casele din jur. Polițiștii de proximitate și oengiștii îi duc silit la adăposturi pe nefericiții rămași pe drumuri, dar ei rămân acolo doar o noapte-două și se reîntorc. Preferă să moară de frig și foame în budoarul Mariei Obrenovici, mult iubită de primul domnitor al Principatelor Române, și în sediul Înaltei Comenduri Rusești.

*

Poveștile astea, minus cele despre copiii ei în anii 90, i le-a înșirat necunoscutei care se prezentase cu aplomb - Letiția Arcan, născută Branea. Au convenit să-și spună pe nume, *a l'americaine* și au răs amândouă, complice.

Doamna Arcan s-a bucurat aflând că Andreea avea contract într-o *maison de retraite medicalisee*, lângă Sete :

„Suntem cam depărțișor una de alta, dar fata ta poate să apeleze la mine în orice problemă”, i-a zis.

Era sigură că Andreea n-avea s-o facă, dar și-a privit noua cunoștință cu un plus de simpatie. Numele Arcan îi spunea ceva și a reușit să-și aducă aminte că, pe când era elevă asculta la radio o emisiune de gramatică amuzantă, ținută de un bărbat cu glas plăcut.

„Da, da, *Povestea cuvintelor!* Petru Arcan, soțul meu, era conferențiar la Universitate și avea o emisiune la radio!”, s-a repezit doamna.

La umbra unui imens dud noduros, rămas de pe vremea lui Cuza Vodă, în mirosul de verdeață încinsă și urină stătută a verii bucureștene, i-a povestit cum, după ce comuniștii i-au interzis soțului ei emisiunea, au emigrat amândoi la Munchen. Ea și-a luat diplomă de psiho-kinetoterapeută, iar el s-a angajat la radio Europa Liberă:

„Soțul meu făcea acolo *revista presei*, presupun c-ați auzit-o! O țară întreagă asculta, în anii 80, emisiunile de la Munchen!”, i-a spus, afectată, doamna Arcan.

Presupui greșit! Oamenii ocupați, și cu statut, ca mine, nu și-au pierdut vremea cu lătratul politic! Nici înainte, nici după! s-a gândit.

„Politica nu dă de mâncare decât la cei care se vâra în troacă”, era vorba lui Sandu.

Cu businessul lui a tot avut de-a face cu d-ăia *plecați înainte*, și se săturase de poveștile lor, cât au suferit ei în țară din cauza comuniștilor!

„Dar nu știu cum se face că ăia, comuniștii, le-au dat totuși pașaport ca să se cuibărească în Occident”, mormăia soțul ei.

Însă n-avea niciun motiv s-o înțepe astfel din senin. Mai ales că îi stătea pe limbă s-o întrebe dacă nu l-a întâlnit cumva în Germania sau pe urmă, în Franța, pe Alex, Alexandru Dragomir, un bărbat fix de vârsta ei, fiindcă au fost, adică *sunt* frați gemeni! *Sunt*, fiindcă ea simte că trăiește, e viu, dar unde?!

*

Dar atunci n-a avut ocazia să-i pună nici o întrebare. Necunoscuta, interesată doar de dărâmătura de la nr. 13, i s-a părut cu capul în nori.

„Mai toți cei plecați, când aterizează aici, nu știu pe ce lume se află. Caută oameni și instituții dispărute demult, n-au încredere în ce-i nou, și supectează pe toată lumea că-i fură”, spunea Sandu.

Letiția o ținea într-una că fostul palat din strada Domnița Ruxandra 13 ar fi fost proprietatea unui unchi, ministru, pe care de-acolo l-au arestat comuniștii și l-au închis ani de zile.

„Deci trebuie să fi fost proprietatea lui, dacă l-au ridicat de-aici, nu? Dacă erai ministru pe-atunci, nu locuiai într-o casă cu chirie! În guvern intrau doar oameni bogați, care n-aveau niciun motiv să fure, cum fac ăștia de-acum, deși săraci nu-s nici ei. Tu ce crezi, Anda?”

Ea nu credea nimic, ridica din umeri și-o asculta cum se plânge de avocatul care n-a vrut să-și pregătească pledoria fără acte doveditoare. Și pierdea șirul, da dintr-una într-alta, că le-ar prinde bine moștenirea asta, când iese și ea la pensie. Poate se întorc în România, să facă ceva cu banii luați pe fostul palat al lui Cuza.

„Te-ai gândit la un centru medical sau un salon de îngrijiri psiho-corporale? Nu știu ce să zic, nu m-aș înhăma la așa ceva la vârsta noastră. Eu una am renunțat și la consultațiile de la Healthlife, deși nu erau zilnice...” i-a strecurat.

Ce era cu femeia asta, se crede nemuritoare?! Nu-i întreagă la minte! și-a zis. Doar din amabilitate spusese *vârsta noastră*, mâinile arătau că-i mai bătrână decât ea. I-a părut rău că îi dăduse numărul firmei de avocatură cu care lucrase Sandu. Ba chiar și mobilul avocatului de încredere, care a reușit să-l extragă din lotul celor învinuiți de DNA. O să-i reproșeze ăla că i-a trimis pe cap o clientă nebună.

„Cine se încarcă cu o astfel de proprietate își ia o mare bătaie de cap! a încercat s-o mai tempereze. Trebuie ținut cont că e clădire de patrimoniu, trebuie s-o refaci cum a fost, bagi bani serioși, ai nevoie de arhitect foarte bun, de mână de lucru specializată, de unde-i iei? Ai nostri refac Europa!”

Și a avertizat-o că s-au mai interesat și alții de ea.

„În cartier se vorbește că au trecut pe aici unii din Israel, și pe urmă au telefonat alții din America. Toți susțineau c-ar fi rude cu ultimul proprietar, dar au dispărut, se vede că au probleme cu actele”.

După felul cum Letiția o asculta, încruntată, și-a dat seama că nu reușise s-o convingă.

*

Întrebarea despre Alex i-a pus-o mai târziu, în pandemie, fiindcă, după ce s-a întors în Franța, Letiția a început să-i telefoneze.

La început o ruga câte ceva legat de avocați, apoi i-a dat diverse comisioane pentru o prietenă căreia îi murise fata aflată la studii în America. Asta a fost foarte neplăcut, ce poți să le spui unor oameni aflați în situația asta?

Tatăl o ținea de vorbă, povestind la nesfârșit ce studentă strălucită fusese fetița lui, se ambala, chiar zâmbea povestind tot felul de fleacuri, era un pic dus, bietul de el! Mama, încruntată, nu scotea un cuvânt, până își pierdea răbdarea, hai, Aurelian, gata, o plictisim pe doamna doctor! Dar de fapt își aștepta și ea rândul cu întrebări ținute despre boală, ce s-ar fi putut face dacă începea tratamentul devreme? Nu cumva în clipa când fata, parcă o chema Claudia, a venit în țară, ar fi fost mai bine să n-o opereze, cum i-au spus aici, la Fundeni, operație, urgent, cât mai repede? Și s-a simțit bine o vreme, și-n două luni am pierdut-o!

N-avea răspuns medical la nimic din ce-o întrebau, nu era specialitatea ei, nu văzuse dosarul bolii.

Și-l mai avea și pe Liviu plecat de ani de zile, tot în America aia care i se pare atât de departe și fiindcă n-a pus piciorul în ea! Gândul că băiatul ei ar fi putut să se întoarcă la fel de bolnav cum s-a întors acea Claudia, o făcea să răspundă aiurea, la întâmplare, și să se grăbească să iasă mai repede din apartamentul cu miros stătut, de oameni bătrâni și sărăcie. Zile întregi pe urmă era deprimată cu gândul la Liviu, și nu se mai liniștea până nu primea un răspuns dat în scârbă, *sunt bine, lasă-mă, ce mă tot pisezi?!*

Când îl pierduse pe băiețelul de altădată care o pândea, cu fața lipită de geam, să-i sară în brațe când venea de la spital? Odată cu gustul amar al întrebării, i se rostogoleau scene din certurile cu Andu, sub ochii dezaprobatori ai băiețandruului căruia îi mijeja mustața, și le împinge înapoi, în sacul întunecat la memoriei.

*

Unul din lucrurile bune de când s-a mutat la vila din orașelul de munte, e că a scăpat de vizitele la bieții Morari, cum le spune Letiția părinților care și-au pierdut fata și puținii ani valizi când cine avea cap a făcut ce trebuie, adică bani. Niște amărăți, e de acord Letiția, dar nu poate să-i lase baltă, ea și doamna Morar, adică Sultana, se știu din școală, e ca și când fac parte din familie, i-a spus.

Letiția o sună tot la două-trei zile, și, la drept vorbind, nu e rău, altfel i s-ar urî singură aici, în vila de la munte, unde vede puțină lume. Domnul Arcan are convorbiri gratuite, e drept, pe fix, în toată Europa. Atunci când se mai întâmplă ceva în Franța ori în România, îl mai sună ziariști de la Europa Liberă să comenteze evenimentul și i-au făcut un abonament privilegiat.

„Dar mai există postul ăsta?” s-a mirat ea.

„Nu-ți vine să crezi, dar mai există! Și-i foarte bun! Crezi că altfel l-ar plăti kongresmenii americani?!” s-a umflat în pene Letiția.

„Toți cei care au trăit un timp *afară*, nu pierd nici o ocazie să se dea mari ori să dea lecții aici”, spunea Sandu.

Dar Letiția se dezumflă repede, o ia plăcerea vorbitului, de care nu prea are parte în Neuvy: soțul ei, din câte spune, a fost toată viața un taciturn. Și ea n-are scrupule să dea din casă. I s-a plâns că trebuie să se lupte cu el fiindcă e tot mai sedentar, și de ce nu se mișcă, de-aia se îngrașă. Și e mai puțin dispus să iasă din satul ăla al lor, un cerc vicios!

„Tu, ca doctoriță, mă înțelegi, Anda! Ce mă fac singură cu el, dacă pățește ceva?!” i s-a lamentat.

Pe urmă a încercat să-l mai scuize, c-ar fi rămas invalid după un atentat terorist la postul de radio unde-și avea jobul, și de-asta, singura lui consolare e să stea cu ochii pe internet, după știri și presă. O fi așa, n-o fi, ea n-are cum să verifice.

*

Despre Alex nu i-a dat un răspuns definitiv, încă se mai gândește la cei pe care i-a întâlnit de când e în Occident

Acum peste tot e plin de români, plecați după 2007, mai ales tineri. Cei mai vârstnici și cu bani mulți trăiesc în cercuri închise, gen Monaco. Nu vede cum ar fi putut intra Alex în ele, dar mai știi?!

La fel îi dă laoparte pe cei de vârsta ei, plecați după 90, când oricine putea avea pașaport, dar greu obținea viză pentru Occident. Vesticii nu vroiau să se căptușească cu românii-țigani, pentru ei era totuna, și de la 4 dimineață erau cozi la ambasadă pentru un biet tranzit.

O românofobie generalizată, pe care o practică și românii plecați, între ei:

„Cu românașii n-am de-a face, fug de ei, cât pot!” se laudă toți când se mai întorc, de sărbători, la fosta casă.

„Dar la sărbători, să-i vezi, că-s tot între români! Străinezii nu-i bagă-n seamă, și-atunci,

decât să stea singuri cuc, se mai suportă și-ntre ei, del!” spunea Sandu.

Românismul era marota lui, umbla cu tricolorul ca la paradă. Ea nu e deloc *stilul patriotic*, se certase și cu Dorin Tatarcan pe vremuri, pe tema *românului curat*. Nu asta-i plăcea la Sandu, dar o înghițea. Nu poți sta ani de zile cu cineva fără să existe și lucruri care să-ți displace, chiar să te dezguste la el. Rămâi pentru cele care îți plac, pentru ce-ți dă relația.

„Aici a fost mare amestecătură, soldații romani, coloniștii veneau din tot Imperiul. Doar limba i-a ținut împreună. Să vorbești despre românul curat, este o tâmpenie,” spunea tatăl lui Andu, om învățat.

„Nu-i cade însă bine când o aude pe Letiția plângându-se că îi vin pacienți români, care o aleg pe ea nu fiindcă e bună, ci fiindcă vor să mai obțină ceva, fiindcă așa sunt românii, escroci etc,etc.

„Dacă așa suntem toți, înafară de tine, ce mai cauți pe-aici atunci? Stai dracului cu ăia la care au plecat, care se uită la voi cum se uită!” îi vine atunci să-i spună.

„Se gândește că poate de-asta Alex și-o fi schimbat numele, deși el a dispărut cu ani buni înainte de 90. Poate atunci occidentalii or fi fost mai toleranți cu românii. Poate nu. Sunt puține șanse să afle ceva despre fratele ei gemăn, dar ea continuă să întrebe despre el, cine știe de unde sare iepurele.

Mihail Gavril - Memoria clepsidrei

Dorin TUDORAN

Neliniștitul Aurel

În ziua de 16 ianuarie, acest an, Aurel-Dragoș Munteanu ar fi împlinit 80 de ani. I-aș fi telefonat ca să-l felicit și să-i doresc tot binele din lume. Din păcate, azi, 30 mai, se împlinesc 17 ani de la moartea sa. Cu titlul de mai sus, în 2005 am publicat un text în trei părți pe care-l reiau astăzi. Voi reveni cândva cu alte detalii. Dincolo de unele opțiuni diferite, pe Aurel mi l-am asumat ca prieten și la bine, și la rău.

*

Ne-am cunoscut spre sfârșitul anilor '60, începutul anilor '70. Venit din Transilvania, dintr-un mediu universitar, avea ștaiful căruia îi duceam dorul în marea bucureșteană fierbând de atâția involburați geniali pentru care eticheta era un moft. Ne-a apropiat cititul. Schimbam cărți și le discutam în lungi partide peripatetice. Pe vreme frumoasă o luam de la Piața Unirii spre Șosea. Băteam Șoseaua de câteva ori și o luam înapoi. Începusem să fiu interesat de Kierkegaard și m-a încurajat cu pasiune. Recitind în America *Kierkegaard: Construction of the Aesthetic* îmi reveneau în minte discuțiile cu el despre cum îl citise Adorno pe frustratul, melancolic danez.

Câteva ani am împărțit unul din birourile unei reviste literare. Continuam să vorbim despre cărți, dar politicul devenise deja subiectul preferat. Multă vreme a încercat să mă tempereze, să-mi arate și partea plină a sticlei, și părțile acceptabile ale unui sistem pe care eu unul începusem să-l detest „prea în gura mare”. După excluderea mea din acel „colectiv redacțional”, avea să-mi reproșeze că nu l-am ascultat, că m-am expus prea mult și inutil. Dialogurile noastre deveniseră din ce în ce mai rare. Când se produceau, aveau o intensitate ale cărei resorturi nu aveam cum să le descifrez atunci.

Spre sfârșitul anilor '80, am primit de la el o scrisoare. Începea astfel: „Dragă Dorine, nici nu știi câtă dreptate ai avut...”. Știam. Mă anunța că intrase

în disidență, copiii îi erau agresați pe stradă, mă rog, tot tacâmul ruperii de turmă. Când s-a hotărât să părăsească România, am făcut tot ce s-a putut ca să obțină viza de intrare în Statele Unite. Și a obținut-o, deși unele informații îl caracterizau drept „un personaj extrem de controversat”.

În 1989 mi-a anunțat data la care urma să sosească. L-am așteptat o zi, doua, trei... Pe la sfârșitul lui august, cred, primeam un scurt mesaj de la el. Îmi spunea că și-a amânat plecarea în ultimul moment, fiindcă „în România se întâmplă lucruri foarte interesante”. În decembrie 1989 sau ianuarie 1990, l-am zărit într-un reportaj despre Revoluție – devenise, parcă, purtătorul ei de cuvânt și Director al „Televiziunii Române libere”. Am avut o strângere de inimă care nu s-a stins cu totul probabil niciodată.

În februarie 1990, ma reîntorceam pentru prima oară în România. L-am căutat. Era plecat în Israel. Urma să revină în acea seară. A doua zi dimineața, la 7:30, mă căuta la hotel și aveam să facem o plimbare „ca pe vremuri”, de data aceasta doar între Intercontinental și Casa Scânteii, devenită Casa Presei Libere. Dialogul avea să fie unul foarte agitat. Insista să-l văd pe dl. Ion Iliescu. Lipsa mea de interes îl nedumerea. Insistența lui mă contraria.

În ziua plecării mele spre Washington, m-a așteptat la hotel cu o mașină. Mă întorsesem de la Bellu Catholic, unde tatăl meu se află înhumat nu departe de Cardinalul Hossu pe care l-a divinizat. Mi-a retransmis invitația d-lui Iliescu. Așa l-am întâlnit pe noul șef al statului, în primul său birou, pe Dealul Mitropoliei, nu departe de Strada Didișel, unde locuia de atâta vreme prietenul meu. Întâlnirea a fost plăcută, cu câteva momente pe măsura unei revoluții despre care nu se știa bine cum a început. Cum nu se știa prea bine nici când și, mai ales, cum avea să se termine ea pentru atâția dintre cei care, în august 1989, știau că „în România se întâmplă lucruri foarte interesante...”

Am plecat spre Washington tulburat. Întelegeam că prietenul meu se precipitase într-un angrenaj față de care eu unul aveam rețineri „de fond și de detaliu”. Nu eram convins nici că proaspăta lui numire ca ambasador al României la Națiunile Unite avea să fie ce-și imagina el cu un entuziasm aproape irațional. Anii ce au urmat s-au dovedit pentru el un amestec de întâmplări dintre cele mai contradictorii. Aș fi preferat să nu-l văd trecând prin unele din ele, dar prietenului meu, Aurel, nu i-a păsat niciodată că poate deveni „un personaj extrem de controversat”. Era prea îndrăgostit de proiectele lui spre a se lăsa intimidat de realitate.

(Jurnalul Național, 17 iunie 2005)

Secretarul General ONU, Javier Pérez de Cuéllar, și ambasadorul României Aurel-Dragoș Munteanu

*

La Națiunile Unite, Aurel s-a simțit în largul său. Performanțele lui au fost excelente și România a reușit să repare ceva din deficitul de imagine acumulat în anii de „tristă amintire”. Mă suna frecvent, noaptea târziu, și-mi vorbea despre succesele sale cu o emoție și o mândrie pe care scepticismul meu le întâmpina cu un entuziasm mai redus decât și-ar fi dorit el. Relațiile lui cu Bucureștiul n-au întârziat să devină tensionate. Decizia centrului de a-l scoate de la Națiunile Unite și a-l acredita ambasador la Washington a fost percepută de Aurel drept o retrogradare. Am discutat îndelung despre asta și am simțit că, în final, va face pasul pe care l-a ocolit în vara lui 1989.

Pe când se afla la New York, încerca să mă convingă de unul din proiectele sale: cu el la Națiunile Unite, eu aș fi fost cea mai potrivită soluție pentru Washington, apoi, s-ar fi produs o rocadă. Ce lucruri mari am fi putut face noi pentru România! Îmi cerea să-l las să discute cu dl Ion Iliescu detaliile. L-am descurajat cu o insistență care până la urmă l-a convins, dar nu a acceptat niciodată că proiectul respectiv era, cum îl caracterizasem eu, „o utopie demnă de toată uitarea”. Considera că mă dădeam la o parte din fața unei datorii care mi s-ar fi potrivit de minune. Am zâmbit așa cum o fac și azi, când scriu aceste rânduri.

Înainte de a se muta de la New York la Washington, a venit într-o „recunoaștere”. Împreună cu Ileana, soția sa, au stat la noi câteva zile. Mi-a împărtășit multe din frământările lui. După ce s-au mutat la Washington, am fost primii lor invitați. Pe atunci, nu exista reședința de astăzi – practic, ambasadorul și familia sa locuiau în ambasadă, chiar dacă apartamentul avea, firește, o intrare separată. A fost nu doar prima, dar și ultima oară când l-am văzut pe Aurel la el acasă. Nici la „acțiuni” ale ambasadei nu am participat. Era

mâhnit, dar încerca să mă înțeleagă. Ne întâlneam doar la mine sau în oraș, dincolo de atribuțiile sale oficiale. Abia ajuns la Washington, Aurel a stârnit reacții dintre cele mai aprinse. Mulți din cei pe care-i știam îi deveniseră ostili chiar înainte de a-l cunoaște. Asta nu i-a împiedicat ca, în afara ochiului public, să-l curteze și să se laude că i-au devenit prieteni peste noapte. Îmi amintesc înmormântarea lui Constantin Vișoianu. Cei prezenți acolo au realizat că, după foarte multă vreme, România avea la Washington un altfel de ambasador – de la cum era îmbrăcat la cum vorbea, de la cum se comporta la ce spunea.

S-a purtat cu mulți foarte bine. Cu mine – ireproșabil. M-am adresat serviciului consular solicitând o viză de călătorie în România. Aurel a aflat și a rămas uluit că nu am vorbit cu el. Mi-a trimis pașaportul cu viza respectivă prin șoferul său. În plic se mai afla și check-ul acoperind taxa pentru viză. Aurel anulase check-ul și pe spatele lui dăduse o „rezoluție” care-i va fi șocat pe colegii săi din serviciul consular: *„Domnul Dorin Tudoran și familia sa nu vor plăti niciodată taxă pentru viza de a călători în România. Dl. Tudoran înseamnă prea mult pentru țara sa pentru a plăti asemenea taxe. Ambasador Aurel-Dragoș Munteanu”*. M-am amuzat copios, dar aș fi ipocrit să nu recunosc că gestul ambasadorului mă emoționase. Îmi trimitea și o scurtă notă: *„Dragă Dorine, cum poți să-mi faci așa ceva? Te îmbrățișez. Sărutări de mâini Corei. Cu dragoste, Aurel.”*

A rămas definitiv în Statele Unite, iar eu lucram peste mări și țări. Aflat la Washington pentru o scurtă vacanță de Crăciun, într-una din zile mă întorceam de la o masă oficială împreună cu președintele fundației la care lucrez. Spre surprinderea mea, în holul clădirii, Richard mi-a spus amuzat „Hai să vorbești românește cu noul recepționist”. Recepționistul era originar din Africa, studiasse cu mulți ani în urmă în România și discuta deseori cu dl. ambasador. „Care ambasador?”, am întrebat. „Excelența sa, dl. Munteanu”, a spus recepționistul. „Vă laudă tot timpul. De aceea am vrut neapărat să vă cunosc.”

Devenisem, încă o dată în viață, coleg de clădire cu Aurel.

(Jurnalul Național, 24 iunie 2005)

*

Aurel a luat prin surprindere multă lume declarându-se, pare-se, evreu sau gata să treacă la iudaism. Cum spusese multora că eram cel mai apropiat prieten al său de aici, am fost bombardat cu întrebări dintre cele mai scormonitoare. Aproape nimeni nu m-a

crezut că Aurel nu discutase cu mine niciodată subiectul respectiv. Iar pentru mine, convertirile religioase constituie un subiect de o intimitate profundă. Nu te poți autoinvita la discuții de asemenea natură. Cât privește momentul în care alegi să-ți declari etnicitatea este și el o chestiune absolut intimă.

Aurel se afla încă la New York, când rabinul-șef, Moses Rosen, sosea în Statele Unite ca membru al primei delegații ecumenice de după revoluție. Dl Rosen dădea niște declarații extrem de dure în legătură cu dictatorul Ceaușescu și antisemitismul lui. Am zâmbit. M-am dus în fonoteca Vocii Americii, am ascultat câteva dintre interviurile dlui Rosen în care, pe vremea dictaturii, îl apăra foarte strașnic pe Ceaușescu în fața unor asemenea acuzații; unele aduse chiar de către mine pe când trăiam încă în România. Am pus „față în față” vocea rabinului din declarațiile atât de diferite și întrebam când a mințit Eminența Sa – atunci sau acum? Atât.

Aurel m-a sunat alarmat. Auzise – ca și mine – de reacția rabinului-șef, de numele celor cărora li se plânse de mine. Știam de la Aurel că avea o relație excelentă cu dl. Rosen și că fusese sprijinit de acesta când se aflase la ananghie. Aurel încerca să mi-l „explice” pe rabin. Mi-a propus să luăm masa în trei și să discutăm lucrurile, să le limpezim o dată pentru totdeauna. I-am răspuns că pentru mine dl. Rosen rămâne o lepră și nu era nimic de limpezit. Aurel a oftat de câteva ori, apoi a zis: „*Dorine, Dorine, iar nu vrei să mă ascuți...*”. Sunt sigur că documente până mai ieri inaccesibile vor dovedi că nu mă înșelasem, chiar dacă, da, a fi păstorul unei turme năpăstuite este o treabă complicată.

După ce a decis să rămână definitiv în Statele Unite, viața lui Aurel nu a fost deloc trai pe vătrai. Descoperirea că avusesem dreptate spunându-i că mulți dintre oficialii americani care aveau întotdeauna ușa deschisă pentru el, când era ambasador, vor deveni din ce în ce mai „ocupați” pentru a avea timp să-l mai vadă, după ce va rămâne.

Curiozitatea lui extraordinară pentru istoria religiilor avea să-l determine ca, în 1999, să deschidă, împreună cu Joseph K. Griebowski, un mic institut – *Institute on Religion and Public Policy* – la parterul clădirii în care se afla și fundația la care lucrez eu.

În urmă cu doua luni, spațiul acela a devenit disponibil – institutul nu a mai rezistat chiriei foarte ridicate. L-am închiriat noi. De fiecare dată când mă aflu acolo, în camera 115, mă cuprinde o stare ciudată. Îmi trec prin fața ochilor eforturile pe care le-a făcut Aurel să țină piept vieții sale americane, postdiplomatice. Și-a divinizat copiii și a făcut totul pentru a-i ajuta să intre în viață cu fruntea sus și lipsiți de griji. Pentru a fi aproape de ei, s-a mutat la New York.

Grijile le-a păstrat pentru el și ele și-au luat tainul. Nu mai vorbisem cu Aurel de câțiva ani, respectând felul în care se retrăsese din vâltorile pe care altădată le savura. Mă sunase să mă roage să ajut pe cineva. I-am spus: „Consider it done”. Apoi l-am întrebat: „Dar tu ce faci, Aurel? Cum te simți? Cum stai cu sănătatea? Cum vă merge?”. „Dorine dragă, mulțumesc lui Dumnezeu, suntem bine.” Am simțit că nu-mi spune adevărul.

Reîntors la Washington dintr-o călătorie, am aflat de moartea lui. A fost înmormântat la Washington. Uneori am straniu sentiment că Aurel e încă în preajmă, gata să despice toate firele în patru și să-mi descrie capitolele cărții sale de memorii. Nu sunt sigur că a scris-o. Mi-e teamă ca a dus cu el dincolo tot ceea ce știa despre ultimii 15-20 de ani ai României, inclusiv despre acele „lucruri foarte interesante” care se întâmplau în țară în august 1989 și pe care el a mizat aproape totul. Deși Aurel a plecat dintre noi, neliștea lui nu a încetat.

În România se întâmplă mereu lucruri foarte interesante, pentru că nu se întâmplă niciodată ceea ce trebuie.

(*Jurnalul Național*, 1 iulie 2005)

*

Aurel a fost un excelent ambasador. Și la ONU, și la Washington. Evocându-l, în iunie 2005, Radu Ioanid reamintea câteva lucruri pe care mulți vor să le uite:

„În martie 1990, avea să devină ambasador al României la ONU și președinte al Consiliului de Securitate, în momentul invaziei Kuweitului de către Irak. A negociat cinci rezoluții ale Consiliului de Securitate fără un singur vot negativ. Între 1992 și 1994, a fost ambasador al României în Statele Unite, în timpul mandatului său la Washington, România reobținând Clauza Națiunii Celei Mai Favorizate (MFN).

Curând după acest succes, a intervenit din nou o ruptură, de aceasta dată cu puterea politică pe care o reprezentase până atunci. Ruptura a fost de fond, iar circumstanțele, complicate și dramatice. A preferat să-și părăsească țara pentru totdeauna, dar nu înainte de a-și lua rămas bun, la București, de la cel al cărui reprezentant fusese. Știa că risca să fie folosit din nou de forțe vechi și cunoscute pe care le detesta. A suferit mult, dar pentru el nu a mai existat o cale de întoarcere: Aurel-Dragoș Munteanu s-a extras pentru totdeauna din apele turburi și nu tocmai curate ale tranziției postcomuniste.

La înmormântarea sa, mesajul celui de-al 41-lea președinte al Statelor Unite ale Americii – George Bush – îl descria pe Aurel-Dragoș Munteanu ca pe un «adevărat patriot, un ambasador foarte eficient și o ființă umană caldă».”

Vârtejul politic în care s-a aventurat a mai avut un efect nefericit, cu totul nedrept: scriitorul a fost aproape uitat, imaginea lui fiind uzurpată de istorii, istorioare și bârfe politice de tot felul. Mă întreb când (sau dacă) va veni vremea când critica literară va găsi timp să se ocupe de opera prozatorului (*După-amiază liniștită*, *Marile iubiri*, *Singuri*, *Marile iubiri*, *Scarabeul sacru*) și eseistului (*Opera și destinul scriitorului*). Criticii și istoricii literari mai tineri ar putea avea surpriza să descopere nu doar care a fost locul lui Aurel-Dragoș Munteanu pe harta literară a vremii, ci și câte personaje din proza postdecembristă se trag din personajele prozei sale, dacă ar fi să mă opresc doar la profesorul Dauer, diplomatul Herescu și gazetarul Bejan.

*

Pe la mijlocul anilor '70 am devenit colegi de redacție la revista Luceafărul. Inițial, eram patru în acel birou al secției de Poezie – Gabriela Melinescu, Ion Gheorghe, Grigore Hagiu și eu – deși subsemnatul făcea parte, „de jure”, din secția de publicistică. După plecarea Gabrielei din țară, prin căsătoria cu editorul suedez Rene Coeckelbergh, Aurel a devenit colegul meu de birou. Era responsabil cu materialele externe – traduceri. Își formase un mic grup de colaboratori foarte pricepuți. Într-o zi mi-a dăruit o culegere de poezii a lui Lawrence Ferlinghetti, însoțită de un grupaj de traduceri, rugându-mă să sprijin publicarea traducerilor în revistă. Am făcut-o cu mare entuziasm. Aurel îl căutase pe Ferlinghetti pe când se afla în America, bursier al Universității din Iowa – *The International Writing Program*, coleg de serie cu Adrian Păunescu și Constanța Buzea. În vreme ce Adrian a încercat, fără succes, să-i ia un interviu lui Bob Dylan, Aurel reușise să-l contacteze pe Ferlinghetti.

La scurtă vreme după evenimentele din decembrie 1989, Aurel mi-a trimis un mesaj: ar fi trebuit să vin de urgență la București, fiindcă erau multe lucruri de discutat și de făcut. M-a apucat râsul. Cine și ce să discute cu mine? Am ajuns la București abia pe la sfârșitul lui februarie, începutul lui martie 1990.

M-a sunat de la recepția Hotelului Intercontinental. Am coborât, ne-am îmbrățișat. Era tare emoționat. Pe vechiul model, am peripatetizat multă vreme, de data aceasta de la Intercontinental la Casa Scânteii și înapoi. Cu două opriri importante.

Prima – la Piața Victoriei. Claxonează cineva dintr-o mașină Dacia 1300, fluieră. Văzând că nu avem nicio reacție, se dă jos din mașină și începe să i se adreseze lui Aurel. Aurel începe să râdă. Mă rog, aveam să înțeleg, că se cunoșteau, că erau – oarecum – amici.

Aurel face introducerile. Personajul cu claxonul îmi strânge mâna și zice cam așa „Aaa, domnul Tudoran, cel care, când noi luptam aici pe viață și pe moarte, stătea la căldurică în Washington, a venit să primească și dânsul ceva? Domnule Tudoran, uitați-vă la mașina mea. Vedeți cât de ciuruită e de gloanțe?” Era.

Aurel a reacționat prompt. L-a pus la punct cu o brutalitate care nu-i era caracteristică. Când a terminat, am intrat eu în acțiune: „Cum spuneți că vă numiți? Nu am reținut.” „Mihai Bujor Sion.” „Sunteți cumva fiul lui...” „Da. Și ce-i cu asta?” „Cu asta nu-i nimic. Sunteți, cumva, tânărul pe care domnul Iliescu...” „Președintele Iliescu, dacă nu vă deranjează.” „Nu, nu mă deranjează – președintele Iliescu”. „Ce-i cu asta?” „Cu asta nu-i nimic, cu dumneata e ceva în neregulă. Nu mă aflu la București să capăt ceva.” „Atunci, cu ce treburi pe-aici?” „Mă privește, și-apoi țara asta este și a mea, chiar dacă luată din mâinile lui Ceaușescu ar putea să intre pe mâinile unora ca dumneata. Nu ne-am cunoscut până azi, nu ne cunoaștem nici de azi înainte. Lîmpede?”

Timpul a dovedit că nu am făcut rău sictirindu-l. Măcar o dată în viață inenarabilul Serghei Mizil avea dreptate atunci, când vorbind despre prietenul său din copilărie Mihai Bujor Sion, îl caracteriza drept „o lepră profesionistă”. Atenția pe care i-o arătase, ani de zile, Ion Iliescu după moartea părinților săi într-un accident aviatic și propulsarea în poziții nemeritate, „lepra profesionistă” le-a răsplătit printr-un comportament de haimana, mai peste tot unde a fost „acreditat”. Ca și la alții de teapa lui, nostalgia nomenclaturii și frustrările retrogradării în nomenclaturică au găsit, după 1990, în copilul de suflet al soților Ion și Nina Iliescu ocazii de a-și lua revanșa. O investiție generoasă sfârșea printr-un eșec lamentabil.

Aurel era vădit într-o situație dificilă. Personajul a trecut cu nonșalanță de la mine la Aurel: „Bine, domne’, mie de ce nu mi-ai spus? De ce a trebuit să aud de la Șefu’ că te-a numit?” Aurel a dat un răspuns în doi peri, ceva că nici el nu a știut de numire până ieri seară, bla-bla-bla.

După ce ne-am despărțit de marele revoluționar, l-am întrebat pe Aurel de unde se întorsese azi-noapte și ce tot trăncănea ăla despre o numire. Cine era Șefu’?

Aurel mi-a spus că fusese trimis pentru câteva zile în Israel, că Șefu’ era președintele Ion Iliescu și că numirea era cea de ambasador al României la ONU. M-am bucurat foarte mult pentru Aurel și abia după ce de la ONU a fost „retrogradat” ambasador la Washington, am discutat într-o noapte și despre motivele pentru care își amânase venirea în Statele Unite.

A doua oprire a fost la Casa Scânteii, unde le-am făcut o scurtă vizită proaspătului ministru al Culturii, Andrei Pleșu, și adjunctului său (care, de fapt ne

așteptase la aeroport pe mine și Vladimir Tismăneanu), prietenul Dan Petrescu.

Foarte repede după decembrie 1989, Andrei Pleșu dăduse un interviu pentru Vocea Americii colegei mele de atunci Cristina Marin. La întrebarea ei ce își propune guvernul Roman să facă spre a pune România pe calea cea bună, Andrei Pleșu a răspuns, sintetic și cu umorul său dintotdeauna, cam așa: „Doamnă dragă, nu trebuie decât să facem pe dos de cum au făcut Ceaușescu și ai lui și lucrurile vor merge spre bine.”

I-am spus lui Andrei Pleșu că ar fi un miracol, o minune ca lucrurile să fie atât de simple. A râs și mi-a răspuns cam așa: „Știu, știu, dar acum o lună entuziasmul era mai mare decât strategia...” „Și acum?” „Ei, acum încercăm să întărim strategia și să temperăm entuziasmul.” „Și merge?” „E prea devreme pentru un răspuns definitiv...”

În zilele ce au urmat, m-am întâlnit ori am vorbit la telefon zilnic cu Aurel. Insista să-i spun ziua și ora la care voi onora invitația președintelui Iliescu de a-i face o vizită. Îi spusesem limpede că nu văd sensul vizitei respective. El insista, îmi spunea că dl Iliescu nu înțelege reluctanța mea, că mă prețuiește etc.

Cu două zile înainte de a mă reîntoarce la Washington, Aurel a urcat la mine în camera de hotel și mi-a spus că îl jignesc și pe el, personal, dacă refuz o întâlnire cu dl Iliescu. De față era și Vladimir Tismăneanu – de fapt, Volodea și eu împărțeam un apartament. I-a dat dreptate lui Aurel și a spus cam așa: „Dorin, nu se face să refuzi o asemenea întâlnire. Gândește-te câți oameni nu ar dori acum să stea de vorbă cu Ion Iliescu. Fii rațional.” „Volodea, ai fi și tu interesat să-l întâlnești pe domnul Ion Iliescu?” „Bineînțeles. Ca politolog, aș fi extrem de interesat de o asemenea întâlnire.” „Aurel”, zic, „poate să vină și prietenul meu Volo cu mine?” „Cred că n-ar fi nicio problemă, dar, știi, în asemenea cazuri e bine ca mai întâi să anunț...” „Aurel, Volo și cu mine suntem onorați de invitația președintelui Ion Iliescu și suntem gata să-i dăm curs.” Aurel a fost fericit. După câteva ore m-a anunțat la ce oră vine, a doua zi, să ne ia cu mașina. Volo era și el bucuros – îl cunoscuse pe prietenul meu Aurel, iar a doua zi îl va întâlni și pe președintele Ion Iliescu.

Așa l-am întâlnit, prima oară după decembrie, pe dl Ion Iliescu. Biroul său se afla sus, pe Dealul Patriarhiei. Până să intrăm în acel birou am trecut prin tot felul de filtre de militari înarmați, civili cu priviri... secrete, mă rog, ca după revoluție. Pe un culoar ne-am întâlnit cu un domn care s-a salutat cu Volodea și au schimbat câteva grupuri de cuvinte. „Cine e omu?”, l-am întrebat pe Volo. „Virgil Măgureanu. Vorbim când ajungem la hotel...” Am intrat în biroul d-lui Iliescu, în fapt era o sală mai mare decât un birou, cu lucruri

încă nearanjate. Stare de provizorat. Dl. Iliescu m-a îmbrățișat, mi-a spus câteva cuvinte măgulitoare și că se bucurase foarte mult că scăpasem cu viață „atunci”... Și eu mă bucurasem.

După câteva clipe, i-am tăiat calea lui Aurel și i-am spus d-lui Iliescu: „Domnule președinte, dați-mi voie să vi-l prezint pe prietenul meu, dl. Vladimir Tismăneanu, care, de fapt, nu are nevoie de prezentare. Vă mulțumim foarte mult pentru a ne fi invitat aici.”

Domnul Iliescu și Volodea și-au dat mâna, au schimbat politeturile de rigoare în asemenea situații. A urmat o discuție din care Aurel, Volodea și eu aflam, cu stupeoare, că domnul Iliescu îl considera pe prietenul nostru, venerabilul profesor Ghiță Ionescu, un om de dreapta, dacă nu chiar de extremă dreaptă. Aurel ne-a ajutat să-l asigurăm pe domnul președinte că era vorba de o confuzie de proporții, datorată probabil unor informații imbecile care-i fuseseră puse la dispoziție, cum aveau să se dovedească, de-a lungul anilor, și alte multe asemenea „informații”. Ce a urmat între cei doi – președintele Iliescu și Volodea – nu a mai avut nicio legătură cu mine. Așa cum nu are nici astăzi.

Pe la mijlocul anilor '90, conducem birourile IFES din România și Republica Moldova. Nu lipseau tot felul de întâmplări și semnale, cum să le zic? Hai să le zic stranii.

Am sunat-o pe doamna Corina Crețu și i-am spus că aș dori să-l văd pe domnul președinte Iliescu. Audiența mi-a fost acordată și a doua zi eram la Cotroceni. La sfârșitul întâlnirii, domnul Iliescu m-a întrebat: „Spune-mi, ce știi de Aurel? Ce face? Cum se descurcă? Cum stă cu sănătatea? Transmite-i gândurile mele de bine.”

Am fost oarecum șocat, ba chiar emoționat. Președintele nu doar că nu părea să-i poarte vreo pică fostului său ambasador rămas în America, ci dovedea o neașteptată (pentru mine) afecțiune pentru el. Faptul că, înainte de a face pasul, Aurel se dusesese la București pentru a-l informa pe dl Iliescu de decizia sa jucase, sunt sigur, un rol important într-o despărțire cordială. În plus, rămas în America, Aurel nu s-a dedat la cercul folosit de mulți alți foști demnitari care luaseră hotărâri de același fel. Îi fusese de-ajuns să ofere motivele hotărârii sale celui care-i încredințase două posturi diplomatice cheie.

Înainte de a fi o calitate diplomatică, discreția este o calitate umană. Practicată cu atenție, face mai puțin traumatizante situații deloc simple.

Preluat, cu acordul autorului, de pe www.tudoran.net

Robert LAZU KMITA

Secretul

În Manila sau Medan, în Jakarta sau Surabaya, în Lae sau în neo-zeelandeza Kaitiāia, faptele lui VolsenStigg erau povestite în conversații fără sfârșit. Le dezbăteau nu doar cei de același grad, care le considerau o mină de învățăminte pentru munca lor de comandă, ci toți mateloții ce își depănau, la un pahar de rom, firul amintirilor. Spre a-i spori căpitanului Stigg aura legendară, unii nu ezitau chiar să le exagereze. Explicația unui asemenea compromis poate ține de psihologia celor care se confruntă cu moartea mai des decât noi, viețuitorii pe uscat. Amenințați de pericolele proprii acelor ultime decenii ale secolului XIX, când navigația cu pânze nu cedase cu totul locul vulgarelor mașinării cu aburi, marinarii ascultau bucușii isprăvile unui navigator ce supraviețuise celor mai teribile cataclisme într-o regiune unde naufragiile erau la fel de frecvente ca în Marea Caraibilor. Conform relatărilor comune, comandantul danez ieșise victorios din toate furtunile petrecute pe acele meleaguri de-a lungul unei jumătăți de secol. Să fim bine înțeleși. Nu pretindem că pomenita „psihologie” e suficientă spre a lămurii prestigiul care încărcă numele Stigg. Cu atât mai mult cu cât prezența sa reală nu avea nimic impunător.

Mai degrabă Matthias Zimmermann, secundul, părea a fi *nostrom*-ul brigantinei. Indiferent față de ruliul ce răsuca vasul ca pe o surcică, acesta mergea totdeauna drept, cu brațele lipite de corp, arborând o atitudine severă. În schimb căpitanul nu etala în nici un fel autoritatea funcției pe care o împlinea de suficient de mulți ani încât părul să-i albească complet. Cu o mină oarecum absentă, îndrepta spre subalternii săi un chip ce părea mai degrabă blajin decât blazat. Un chip

care amintea de medicul ce-și vizita atent, meticulos, grijuliu și totuși detașat, pacienții incurabili. Era chipul navigatorului pe care nimic nu-l mai putea surprinde. Nici măcar moartea.

Fața sa era împodobită cu un nas obișnuit, drept, plasat între două cute adânci care se pierdeau sub pomeții obrazilor plați, acoperiți de barba albă. Ochii mici, cenușii, erau mijiți spre a tempera excesele luminii amplificate de oglinda valurilor. Mustața groasă, a cărei culoare incertă era un amestec de fire albe, galbene și negre, făcea notă discordantă cu neaua podoabei capilare. Nimic special, nimic distinctiv, nimic ce ar fi amintit de virtuțile unui conducător. Când vorbea, tonalitatea vocii căpitanul Stigg devenea pe atât de adâncă pe cât de importante erau ordinele pe care le dădea. Unii socoteau că modulațiile glasului său ascundeau secretul fascinației pe care o trezea spontan în subalterni.

Oricare ar fi fost adevărul, nenumărate aprecieri se auzeau la mesele unde câțiva lupi de mare aburiți evocau isprăvile sale, reale sau imaginare. Erau rezultatele inevitabile ale aceleiași constatări colective reafirmate, iar și iar, de comunitatea maritimă: deciziile lui Stigg reprezentau unicele soluții, perfect raționale, în situații limită ce nu sufereau improvizații. Bine cântărite și transmise la momentul potrivit, ele conduseseră la notabile biruințe asupra abisului acvatic deasupra căruia plutea coaja de nucă condusă de danezul zburător. Paradoxal, înfățișarea sa anostă slujea de minune imaginii comandantului exemplar. Aspectul său așezat părea a întei la maximum entuziasmul povestitorilor. Așa se face că VolsenStigg se transformase în *nostrom*-ul arhetipal ce făcea manifest logos-ului meseriei sale. Întru corectarea acestei convingeri exaltate a colegilor de breaslă am devenit, fără voia mea, părtaş la o dezvăluire insolită.

Era într-o dimineață de februarie a anului 1891. După expirarea contractului de secund pe un mic vas de pescuit, pluteam în derivă prin cârciumile și tavernele din Zamboaga în așteptarea unui armator generos. Aș fi preferat un câștig mai mic în schimbul unei poziții pe o perioadă mai lungă decât cele trei sau cinci luni cât duraseră ultimele angajamente. Deocamdată liber de orice responsabilitate, mă simțeam tot mai împovărat de spectrul cenușiu al unei vieți fără orizont. Scufundat în inerție, fiecare gest devenea o nouă mărgea înșirată pe firul unei monotonii intratabile pe care sonetele lui Shakespeare, scrisorile lui Pascal sau dialogurile lui Platon nu reușeau s-o diminueze. Lumea mi se părea îndepărtată, distantă, străină față de torpoarea necruțătoare ce căpătase putere asupra lăuntrului meu. Lucrurile se înrăutățiseră

într-o asemenea măsură încât, împotriva obiceiului de a schimba lunar locurile unde adăstam, ajunsesem să prefer o singură tavernă, Alacar. Acolo mâncam și moțăiam între două sorbituri amânate. „Life is as tedious as twice-told tale, vexing the dull ear of a drowsyman.” Niciodată nu găsisem mai adecvat stării mele diagnosticul shakespearian. Electrizat pentru o clipă de acuratețea lor, caligrafiasem versurile din *King John* pe prima pagină a carnetului de matelot – deși le știam pe de rost.

Cu ochii pe jumătate închiși ascultam răpăitul ploii. Când ușa s-a deschis brusc, împinsă de o siluetă purtată de vânt care s-a strecurat înăuntru, am tresărit. Moleșeala mi-a dispărut complet când am văzut cine era cel ce-și scutura cu gesturi precise pelerina: însuși Matthias Zimmermann. Ca toți navigatorii din regiune, aflasem că după zece ani petrecuți alături de VolsenStigg neamțul părăsise, din motive obscure, poziția de secund pe vasul condus de acesta. Împărtășeam curiozitatea multora de a ști ce anume îi determinase decizia. Niciodată nu dădusem crezare zvonului care spunea că frica îl făcuse să renunțe la postul de secund. Da, am spus frica. Erau destui cei care credeau că după ce scăpaseră teferi din cel mai mare taifun al anului 1882 Zimmermann nu a mai avut curajul să se imbarce alături de fostul său comandant. La drept vorbind, el nu se mai aventură niciodată în ape adânci. Accepta doar transporturi mărunte, între locații de coastă situate la distanțe nu mai mari de o săptămână, în ciuda faptului că încă i se propuneau contracte mult mai avantajoase.

După ce s-a scuturat meticolos Zimmermann luă loc la o masă învecinată. Fără să privească în jur începu să soarbă din paharul pe care i-l aduse Ambrosio, hangiul spaniol căruia îi aparținea micul sălaș din Zamboanga. Spre a-i verifica disponibilitatea pentru o eventuală discuție am comandat pentru el o porție dublă din romul de Harewood. Înștiințat despre originea acestui dar camaraderesc a întors capul și m-a salutat scurt. Atât. Lipsea orice gest ce ar fi semănat a invitație. M-am resemnat. Credeam că va fi prima și ultima dată când voi avea o asemenea ocazie. Din fericire, m-am înșelat. Prezența zilnică a lui Zimmermann îmi arată că se afla într-o situație similară cu cea în care mă găseam eu însumi. Aștepta oferta potrivită. Oferta care nu mai venea. Zilele treceau iar noi ne găseam înțepeniți în același loc, învăluți într-o tăcere tot mai densă. Asta până într-o seară când, apărând pe neașteptate în sala aproape plină, veni direct la masa mea. Mi se adresă fără nici o introducere cu accentul său graseiat:

— Știu cum vă numiți, știți cine sunt. Am venit să stăm puțin împreună. Sper că nu vă deranjez.

Îmbujorat de căldura locului și a paharelor deja băute, m-am bâlbațit invitându-l precipitat să ia loc. Fără a mai adăuga nimic își luă în primire romul. Atunci am remarcat tremurul, greu perceptibil, altminteri, al mâinii în care ținea paharul. Când l-am privit mai atent mi s-a părut că văd două lacrimi ce-i atârnavu indecis în colțul ochilor. Pe un chip inflexibil, de marinar hârșit, prezența celor două boabe de mărgean era inexplicabilă. Mi-am fixat paharul eliberat de orice dorință de a iscodi motivele unui personaj care-mi pune la încercare limitele înțelegerii.

— Căpitanul VolsenStigg a murit!

Anunțată dintr-o suflare de un matelot tinerele ce se căznea să-și liniștească șuierăturile respirației gâfâite, inundate de efluviul emoțiilor, știrea se prăvăli asupra noastră precum un val înghețat. Vocile gălăgioase ale mușteriiilor amuțiră. Închizând ochii într-o grimasă ce vroia să sublinieze gravitatea anunțului său funebru, mesagerul își trase fesul albastru de pe cap apoi prinse a-și șterge, apăsât, fruntea îmbrobodită de picături strălucitoare de transpirație. Ambrosio își umplu un păhărel și rosti cât putu de clar, înghițindu-și nodul ce i se pusese în gât:

— Pentru sufletul căpitanului Volsen!

Ca la un semnal, cele două boabe translucide părăsiră colțurile ochilor lui Zimmermann și se rostogoliră de-a lungul obrajilor uscați. Neîndoielnic, aflase dinaintea sosirii mesagerului de moartea fostului său comandant. Toți cei prezenți se ridicară, descoperiți, apoi pendulară paharele înainte de a sorbi o înghițitură căznită. Cenușului unei seri ploioase i se adăugă umbra. Fiind vorba despre comandantul Volsen spectrul căpătase proporții înfricoșătoare. Numit de unii „Danezul”, acest nordic tăcut, fără nici o caracteristică ce ar fi putut impresiona, devenise legendă prin disciplina cu care condusesse zeci de nave de-a lungul firului unei vieți a cărei lungime era doar bănuită. Deși cei vârstnici îl știau pe Stigg dintotdeauna, nimeni nu i-ar fi putut spune vârsta. Tinerele adăugă câteva detalii în timp ce-l fixa cu o privire pierdută pe hangiu:

— Domnul Andrés mi-a mai spus că împlinise 84 de ani. A murit în casa fiicei sale din Portsmouth.

Aceste informații frugale iscară o avalanșă de gânduri în mințile mateloților. Cu atât mai mult cu cât erau susținute de domnul Andrés Lopez, negustorul ale cărui mărfuri erau, adesea, conținutul corăbiilor pe care lucrau aproape toți cei prezenți. „Deci Volsen avea o fiică?!?” „Dar parcă era danez, de ce avea o fiică tocmai în Portsmouth?” „84 de ani! 84 de ani?”

Cine și-ar fi închipuit?” „Mort acasă? Pe uscat? Anul trecut l-am văzut în Marsilia...” și încă multe alte asemenea conversații au erupt, simultan, la toate mesele vindecate de muțenia primei impresii. Umbra trecuse. Faptul morții la o vârstă înaintată, în casa propriei fiice, era ceva conform mersului firesc al lucrurilor. Treptat, gândul la această vârstă venerabilă, nebănuită de niciunul dintre marinarii ce-și făceau veacul prin mările dintre China și Papua Noua Guinee, deveni constanta armonică a minților celor prezenți în acea noapte în taverna Alacar.

Abia atunci îmi vorbi Zimmermann. Liniștit, aparent impasibil, inaudibil pentru orice ureche aflată la o distanță mai mare de lungimea unui braț, cu obrajii brăzdați de două urme umede, strălucitoare, în care puteau fi văzute firișoarele transparente ce se prelingeau tăcut. Povestea pe care o depănă mă făcu să mă încordez precum cablul ancorei întins sub greutatea aflată pe fundul golfului.

Secund pe brigantina Aemilia de-a lungul a mai bine de zece ani, își găsisse resursele spre a înfrunta vicisitudinile vieții urmărind cum VolsenStigg își împlinea vocația. Acest spectacol constituia pentru el singura sursă de certitudine care-l ajutau să navigheze prin apele întunecate ale îndoielilor privitoare la propriul rost.

— Vedeți, îmi spunea el, nu doar că sunt neamț, ci sunt născut în Königsberg. Îmi amintesc și acum explicațiile bunicului meu dinspre mamă, Ulrich Ottinger, care își petrecea după-amiezile prezentându-mi conceptele filosofiei kantiene. Simplu conștient, ambiția sa era aceea de-a mă vedea profesor. Pentru familia noastră, ai cărei bărbați fuseseră tâmplari generații de-a rândul, o carieră pedagogică depășea însă orice așteptare. Cunoscându-și prea bine limitele financiare, tatăl meu, meșterul Heinrich Zimmermann, i-a interzis socrului său să-mi țină cursuri ad-hoc de filosofie. „Băiatul are nevoie de o meserie, nu de un ideal!” Așa s-a încheiat discuția lor, purtată pe un ton apăsător, cum nu mai auzisem niciodată la noi în casă. Soarele meu apusese înainte de a fi văzut lumina zilei.

Oftă și mai sorbi o dușcă de rom.

— Cred și acum că aș fi ajuns un bun profesor. Știind însă că pentru tatăl meu era de neconceput să stau prin școli până la o vârstă la care el ajunsese deja ajutorul principal al maestrului, mi-am manifestat mahnirea alegând o altă meserie decât cea de tâmplar. Oricum, nimic nu ar fi schimbat miezul lucrurilor. Am devenit matelot, părăsind casa părintelui meu la nici șaisprezece ani. Deși pe mare mă bucuram de puțină tihnă pierzându-mi privirile de-a lungul liniei

unde cerul întâlnea valurile, niciodată nu am găsit pacea lucrului bine făcut. Asta până în ziua când l-am întâlnit pe căpitanul VolsenStigg. Din prima clipă am fost fascinat de fermitatea absolut naturală cu care își cârmuia echipajul. „Iată un marinăr de vocație!” mi-am zis. Da, da! De vocație! Știți cum conducea el? Uite-așa: *Eins, Zwei, Drei!* Totul era ordonat, totul era clar. Sub comanda lui toți știau ce au de făcut. O dată îmbarcat alături de el mi-am spus că nu-l voi mai părăsi niciodată. Era ordine, era clar: *Eins, Zwei, Drei!*

Când, cu pronunția sa cubică, enumera aceste cifre elementare, tăie vertical aerul cu palma mâinii drepte, de trei ori, pentru a sublinia și întări cadența perfectă, kantiană, în care se desfășurau lucrurile pe vasul lui VolsenStigg. Într-un asemenea ambient, cârmuit nemțește de un comandant danez, Matthias găsisse nu doar tihna contemplării unui om la locul lui, ci chiar și acea certitudine lăuntrică cu privire la infailibila competență atribuită lui Stigg. Iată de ce, după cum îmi mărturisise de două ori folosind aceleași cuvinte, ar fi preferat să moară înecat decât să părăsească funcția secundă în preajma celui care pentru el era întruchiparea vie a carierei aleasă în adolescență. O anumită întâmplare distrusese însă unicul său reazem în meseria practică fără glorie, fără spor.

Totul se întâmplase în timpul marelui taifun din 1882. În acele împrejurări dramatice vocea căpitanului atinse cele mai joase note ce pot fi imaginate. Surprinși în tăria Oceanului Indian de dragonul a cărui apropiere o anticipaseră fără să-i bănuiască violența, se întrebau dacă pot supraviețui atacurilor sale. După cum au aflat mai toți mateloții din cele patru zări, soluția urmată de Stigg a constatat în tăierea catargului principal. Rațiunea îi spusese că doar astfel putea fi protejată întreaga ambarcațiune de șocul, probabil fatal, ce ar fi urmat în cazul în care acesta ar fi fost rupt de vântul năprasnic. Descrierea lui Zimmermann îmi furniză toate detaliile unei situații abisale.

După primele trei zile de furtună și veghe, Stigg era singurul care nu dormise nici măcar o oră. Fantomatic și taciturn, se deplasa de-a lungul punții precum un spectru mișcat de rafalele vântului șuierător. Când își privea subalternii punctul de fugă al privirii sale părea suspendat undeva, departe. Presat de îndemnurile și rugămințile secundului plecă, într-un târziu, în cabină. Ordonase să fie trezit peste o oră. „O oră! Doar o oră! Nici mai mult, nici mai puțin!” Lui Matthias i se păru că aude alte câteva cuvinte mormăite de căpitan pentru sine: „Așa a fost”. Neavând nici o legătură cu discuția lor consideră că auzul îi joacă feste.

Când, peste trei ore, deschise ușa cabinei căpitanului, locul de odihnă era gol. Stupefacția primului moment încetă când descoperi că Stigg dormea, prăbușit pe o parte, între masa prinsă de podea cu șuruburi groase și placa de lemn a patului. Rostogolit de ruliul neîntrerupt, fusese prea obosit spre a simți impactul căderii de la o înălțime minoră. Secundul îl zgâlțâi cu o singură mișcare hotărâtă în timp ce rosti pe un ton ridicat: „Domnule, furtuna nu s-a oprit!” Stigg deschise ochii. Privi pierdut în jur după care rosti din nou acele cuvinte misterioase: „Așa a fost.” Se ridică sprijinindu-se cu mâna dreaptă pe marginea mesei în timp ce cu stânga încheștă palma întinsă a lui Zimmermann.

Înconjurați de valurile gigantice care transformau abisul cenușiu într-un insolit peisaj montan, uzi până la piele sub puhoiul apelor care măturau puntea fără odihnă, legați cu funii trainice de barele metalice ale tambuchiului, secundul și căpitanul cântăreau ultimele acțiuni posibile înaintea sfârșitului iminent. Mai calm că niciodată, VolsenStigg dădu un ordin halucinant: „Domnule Zimmermann, tăiem catargul”. Nici un cuvânt mai mult, nici un cuvânt mai puțin. Această comandă, care suna de parcă ar fi solicitat o banală operație de rutină, executată în apele liniștite ale vreunui port oarecare, revelă fermitatea unei voințe pentru care moartea nu era mai mult decât o posibilă întrerupere a fluxului firesc al unei vieți supuse imperativului moral al împlinirii propriei chemări. Fără emfază, fără nimic măreț, ea îi comunică secundului ceva din limpezimea interioară a celui pentru care teribilul uragan nu era decât o paranteză, sau poate doar o virgulă, în istoria lungilor ani de navigație de-a lungul mărilor și oceanelor lumii.

După ce priponiră catargul cu odgoane menite să-i direcționeze căderea, Zimmermann și cei șase marinari ce-l însoțiseră pe scările de sfoară, ude și reci precum brațele unui mort, tăiară acest veritabil *axis mundi* al corabiei. Se bălângăni de câteva ori, apoi se prăvăli peste puntea din dreapta unde rămase atârnat de funiile împletite cu dibăcie sub îndrumarea secundului. Lipsită de podoaba sa verticală, brigantina Aemilia arăta devastată. Înclinând din cap, VolsenStigg rostise câteva cuvinte de neauzit în vacarmul taifunului. Matthias era convins că ghicise, după mișcarea buzelor, ce anume murmurase căpitanul: „Așa a fost”. Mișcările laterale ale navei păreau a-și fi pierdut amploarea. Mai mult ca oricând, secundul era convins că soluția adoptată dovedea măreția unui geniu ce stăpânea secrete ale artei navigației inaccesibile muritorilor de rând. Figura lui Stigg căpătă proporții comparabile cu valurile gigantice care-i înconjurau.

Trei zile mai târziu furtuna nu mai era decât o amintire. Brigantina fu remorcată în apropierea insulei Rossel, unde plutea în derivă, privată de velatura catargului principal care atârna în dreapta punții. De-a lungul zilelor petrecute în umbra vasului cu aburi Mararoa ce-i trăgea spre Port Moresby, Căpitanul Stigg deveni mai taciturn ca oricând. După ce surprinse privirile sale nemulțumite îndreptate spre agregatul cu aburi, Zimmermann puse această închidere pe seama adversității neîmpăcate a danezului față de puternicele mașinării moderne. Ajunși în port, cei doi s-au cazat pe strada Hubert, așteptând încheierea reparațiilor. Se întâlneau doar seara, într-un local puțin frecventat, unde mâncau și puneau la punct detaliile următoarei călătorii. Încinși, uneori, de aburii romului, evocau amintiri și isprăvi maritime pe care le comentau cu voci puțin mai aprinse decât în mod obișnuit. Erau singurele ocazii când Zimmermann, arborând un zâmbet despre care nu ai fi putut spune dacă este timid sau viclean, îndrăznește să-l iscodească pe Stigg cu privire la tainele deciziilor sale. De astă dată avea un obiectiv bine stabilit.

— Să decideți una ca asta! Și să scăpăm cu zile pe o navă fără catarg! Cine și-ar fi închipuit?

Aceste cuvinte au fost suficiente ca să scurtcircuiteze surescitarea reținută a comandantului Stigg care-și întoarse, încet, capul, fixându-l hipnotic. După câteva clipe în care păru că-și cântărește replica, danezul rosti cu un ton mai jos:

— Ce altceva să fi făcut? De altfel, nu mă gândisem niciodată la așa ceva.

Matthias nu reușea să înțeleagă. Replica părea să contrazică convingerea sa cum că Stigg ar fi comandat kantian, pe baze profund raționale, în cadența unui pluton de infanterie prusac: *Eins, Zwei, Drei!* După ce-și făcu curaj sorbind alte câteva înghițituri bune insistă:

— Uite că dumneavoastră v-ați gândit! Și iată-ne acum aici, vii și nevătămați.

Privirea lui VolsenStigg trecu prin el. Lui Zimmermann îi era limpede că ceea ce scrutau ochii superiorului său nu era exteriorul plin de fum al hanului, ci un orizont nevăzut. Era gata să renunțe la discuția iscată în jurul deciziei de a tăia catargul principal al brigantinei Aemilia. Dar tocmai pe când își făcea de treabă încercând să reaprindă luleaua, Stigg adăugă, șoptit, ceva atât de surprinzător încât neamțul încremeni. Oprindu-se din pufăit, cu lungul bețișor încă arzând deasupra gurii pipei sale de abanos, își aținti privirile asupra chipului căpitanului. Acesta repetă cât se poate de clar:

— Am visat, domnule Zimmermann, am visat. Am visat că voi ordona tăierea catargului unei corăbii acum vreo doi ani.

Bețișorul se stinse iar secundul renunță să mai pufăie. Așeză pipa pe masă. Un mesaj într-o limbă necunoscută ar fi fost mai lesne de înțeles decât o asemenea confesiune. După câteva minute lungi repetă, pentru sine, ca o confirmare a deplinătății facultăților sale mintale:

— Ați visat... în urmă cu vreo doi ani. Ați visat că veți comanda tăierea catargului...

Fără zăbavă, Stigg întări:

— Am visat. Dar știți, un vis din acelea pe care nu le uiți niciodată. Se făcea că totul se rostogolea în jurul meu iar eu am fost aruncat pe jos, înțepenind-mă între masă și tăblia patului. Exact așa cum m-ați găsit dumneavoastră în noaptea aceea. Vedeți, acest detaliu mi-a arătat că visul trebuia împlinit întocmai.

Instantaneu, Zimmermann își veni în fire de parcă sufletul lui ar fi urcat de undeva, din adâncurile perplexității, în carcasa trupului spre a-l anima cu reacții adecvate unei mari revelații. Toate amintirile acelei nopți îl inunda. Îi cotropiră inteligența cu detalii care acum deveneau limpezi ca lumina zilei. Își amintea perfect momentele când Stigg murmurase, de câteva ori, „Așa a fost”. Aceste ieșiri, altminteri fără sens, marcau suprapunerea dintre amintirile visului comandantului cu detaliile contextului ce păreau a confirma teribila decizie.

— Ați visat, și inspirat de un vis ați comandat cea mai absurdă faptă imaginabilă. Iar noi ne-am riscat viețile. Pentru un vis. Pentru un vis lipsit de orice urmă de rațiune.

Încurcat, sau poate, cine știe, ușurat de o asemenea dezvăluire, Stigg privea în scrumieră fără a întrerupe șirul gândurilor revoltate și deznădăjduite ale secundului său. Într-un târziu se ridică. După ce strânse, camaraderește, umărul lui Matthias, se strecură greoi printre mesele de la care puținii mușterii priveau, discret, retragerea celui mai faimos navigator din acele timpuri decadente.

— Așa a fost. Ani de zile am navigat sub comanda unui visător, a unuia pe care l-am socotit nostrom-ul providențial trimis spre a călăuzi și disciplina echipajul orb. Cel care, el singur, știe ceea ce nici unul dintre noi nu poate ști, orânduindu-le pe toate așa: *Eins, Zwei, Drei!*

Matthias își încheie amarele reflecții tăind din nou, de trei ori, aerul cu palma mâinii drepte. Numai că de această dată o inerție deznădăjduită înlocuise fermitatea cu care-și cârmuise, la început, antebrațul. Palma-i atârna aproape la fel de moale cum îi era

convingerea, serios zdruncinată, că ar mai fi existat în lumea asta decrepită, plină de semnele morții apropiate, oameni de vocație capabili să-i călăuzească pe alții pe aripile unui entuziasm întreținut de setea de desăvârșire, de raționalitate, de progres. După ce-și șterse ochii cu dosul palmei, fostul secund pe brigantina Aemilia ridică paharul și înghiți alte două guri de rom. Am reluat conversația pe un ton ușor condescendent.

— Eh, se poate întâmpla, nu-i așa? Mă săturasem să tot aud poveștile astea gogonate, cu deciziile strălucite ale lui VolsenStigg. Făcea și el ce putea. Doar nu vă așteptați să găsiți aici, la capătul lumii, un kantian autentic!? Cât despre vocație, nici nu prea știu la ce vă referiți. Trebuie să trăim! Și cum să trăiești fără o profesie, fără un venit? Cine poate spune că și-a ales cu adevărat drumul? Cine poate spune că face ceea ce ar fi putut face cel mai bine?

Surprins în sinea mea de măsura amărăciunii pe care o simțisem când căutam să-l împac pe Zimmermann, am tăcut. Iar el nu mai adăugă decât atât:

— Aș fi fost un profesor bun...

Înnegurat, urmărea micul vârtej iscat de mișcarea circulară pe care o imprima paharului ținut cu vârful degetelor mâinii drepte. Respira profund, ca după un mare efort. Învăluit de norii de fum pe care-i slobozeam din pipa pe care o strângeam între dinți, mă găseam incapabil să adaug o consolare cât de mică. Matthias Zimmermann nu mai arăta nici o urmă de interes pentru continuarea conversației noastre. Înainte de a ieși, l-am privit o ultimă dată cum stătea prăvălit într-o rână, cu mâna stângă spânzurată peste spătarul scaunului. Semăna izbitor cu o corabie al cărei catarg fusese rupt de o furtună nimicitoare.

Mihail Gavril - Căutare

Traian ȘTEF**Unchiul**

Unchiul Gavriș umbla adus de spate
 Cu un cojoc întors pe umăr
 Și plencaciul pe brațul drept
 Pe pachetele de țigări nota starea vremii
 Și vara anunța ploile
 După corespondențe numai de el știute
 Era tâmplar
 Cu fierăstrău rindea clei de oase cuie de lemn
 Și îmbinări în coadă de rândunică

Fiul lui a fost tot tâmplar
 Dar a înlocuit toate uneltele cu un abricht electric
 Îmbinări în cuie de magazin și aracet
 Șmirgel pentru lustruit

Fiul fiului lui n-a mai fost tâmplar
 A lucrat în serviciile secrete

Fiul fiului fiului lui este aitist

Așa se simplifică lucrurile

Dispariții
 Nici nu știm cine/ce dispare prima oară
 Și-i ia locul cel ce nu greșește
 Lângă el stă ofițerul care-l elimină
 Dacă totuși se întâmplă să greșescă
 Până va veni perfecțiunea de a greși a robotului

Nici nu știu cine-și va mai aduce aminte atunci
 De cel dispărut
 De el de unchiul Gavriș

Sintactică

Nu mai există timp dragă filosofule
 Doar o trepidație o foșgăială
 Fără început și fără sfârșit
 O sintaxă sincopată

Mintea nu mai are îngândurare
 Și lucrurile merg în voia lor
 Dacă nu punem virgula între subiect și predicat
 Dacă nu le aruncăm peste gard
 În altă reprezentare
 Dacă păstrăm concordanța timpurilor

Există doar un ceas și un calendar
 Și o vibrație interioară
 Imagini
 Pe care le împărțim cu ceilalți membri ai sintaxei

Am dormit bine
 M-am trezit la aceeași oră a dimineții
 Am umblat pe zăpadă
 Am umblat prin iarba din livadă
 Am umblat desculț pe nisipul cald
 Am plutit pe deasupra tuturor
 Vremea e să intru și eu în această fervoare
 Ca un coi într-o căldare

Eu ăstalalt

Nu mai sta ca un jandarm în spatele meu
 Fac toate lucrurile care trebuie făcute
 Cum scrie la carte
 Dar în altă carte
 Nu aceea din care îmi citezi
 Până cuvintele neamului lustruiesc piețele
 Până se golește oglinda de imaginile din peisaj
 Până nu mai rămâne nimeni în urmă

Îmi spune cel care tocmai a venit să-mi semene

Locuiește într-un cub albastru de cer
 Capul i-e format din sclipiri sticloase
 Din capul lui nu ies muguri de ferigă
 Nici cornițe de ied
 Ies fire translucide care ocupă locul
 Unde poetice care atrag forme necunoscute
 În care se confundă

Stau degeaba în spatele meu
 Nu am loc în același cub cu mine ăstalalt

Și atunci n-am decît să mă întorc la mersul pe jos
Să urc pe soclul statuii eroului necunoscut
Să dau cu zarul la masa cu pătrățele din parc
Să privesc peste gard ultima scenă a secolului
Cum vecina îndoapă cu miez de nucă o găscă mare
Să sper că mă va servi și pe mine cu *foie gras*
Pâine frământată și coaptă pe vatra încinsă de ea însăși

Asta îmi rămâne de făcut
Dacă ăstalalt e altfel
Le știe și le face singur pe toate
Nu are nevoie de con-știință
Dar nu mai are nevoie nici să țin de un capăt

Despre lumină

Umblu cu lanterna aprinsă
Și nu văd
Pentru că lanterna nu luminează
Ea aruncă un fascicul albicios
La picioarele mele
Cum ai vărsa o cană cu lapte

Dacă ar lumina doar cât zăpada sau luna
I-aș vedea pe tata pe mama
Stând pe banca de sub vița-de-vie
Aș vedea nu numai urmele melcilor
I-aș vedea pe ei înșiși ducându-și cochiliile
Oare unde
Nu am înțeles niciodată încotro
De unde vin și unde se îndreaptă
Melcii unde vor să ajungă

Cred că la început lumina avea mirosul unic
Culoarea consistența ei transparentă
Melcul de astăzi e o bucată din lumina primordială
O delicată
Iar lumina nu mai există
Cum nu mai există transparența
Și de aceea putem spune orice despre ele

Exercițiul

Victor face exerciții
Lumea funcționează ca un exercițiu
Numai exercițiile sunt reale
Un exercițiu are variante
Variantele cunosc mutații
Orice noutate este o mutație
A liliecilor
Așa ne putem juca

Pînă părul nostru devine călți
În care stau liliecii
Pînă capul nostru devine
Un dovleac cu ochi
Care văd numai figuri microscopice
Și dacă ar vedea altceva
Oricum nu ar interesa pe nimeni
Altceva decât lumina misterioasă
De Halloween

Victor zice că din acel exercițiu
Învăță tot ce trebuie să știe
Ceea ce înseamnă că știe tot
Are o minte brici
Cred că e de cristal
Proiectează
Tot felul de imagini pe care eu
Nu le înțeleg
Mintea lui nu e un aparat special
Mintea lui nu a învățat să meargă
De-a bușilea sau pe verticală
Așa o au toți de la nașterea lui încoace

Interval

Ca și cum te-ai dezechilibra pe gheață
Fără să cazi
Ca și cum ai scăpa un ou
Și l-ai prinde cu un reflex incredibil
Înainte de a se lovi de podea
Ca și cum ar trece razele soarelui prin ocean
Exersând pentru o clipă refracția
Asta se întâmplă
În acest interval
Ceva e în schimbare dar nu se schimbă
Totul
Între lumină și apă se dă o mare luptă
Cuvântul apăsător are deja corespondent
În toate limbile
Iar în corpul nostru nici nu știm câte se întâmplă
Fără să ne dăm seama
În timpul unui reflex despre care ne mirăm
Că l-am mai avea

Până la urmă
Poate și de înclinația axei pământului
Depind multe lucruri

Dan CULCER

Război în pace?

La 15 octombrie 1943, editorialistul, marele gazetar și analist politic român, Pamfil Șeicaru, scria: „Cu Rusia sovietică totul este posibil și nimic să nu ne surprindă. Poate să fie intransigentă până la provocarea unei rupturi, cum poate să fie conciliantă până la parodiarea unei abdicări totale de la orice tendință cotropitoare. Preferăm intransigența, fiindcă desvăluie toate obiectivele imediate ale politicei rusești; e mai bună decât o fățarnică politică împăciuitoare care cloroformizează tresăririle instinctului de conservare al popoarelor amenințate”.

Organizația Națiunilor Unite anunță că 3.811 de civili au murit în Ucraina de la începutul războiului. Alți 4.278 de civili au fost răniți, a declarat într-un raport Înaltul Comisar al ONU pentru Drepturile Omului, conform Nexta. Numărul militarilor pieriți, din ambele tabere, nu pare să intereseze pe nimeni, la serviciile de statistică ale acestor instituții mondiale.

Tyhiery Meissan, autorul cărții *Înspăimântătoarea impostură (L'effroyable imposture)* scria recent, în cadrul unor reflecții despre pace și război, pe fondul conflictului din Ucraina: „Dacă în timp de pace, se face distincția dintre civili și militari, această manieră de a raționa nu mai are sens pe durata războaielor moderne. Democrațiile au distrus organizarea tradițională a societăților umane în caste sau ordine. Oricine poate deveni combatant. În Evul Mediu războiul era ocupația nobililor, populațiile ca atare nu se războiau, sufereau desigur efectele indirecte. Ridicarea maselor și războaiele totale au bruiat partida. De-acuma civilii sunt cei care comandă militarilor. Ei nu mai sunt victime inocente, ci au devenit primii responsabili de instalarea catastrofei generale, în care militarii nu sunt decât executanți. [...] Biserica Catolică a edictat, cu secole, în urmă legi ale războiului cu scopul de a limita impactul

conflictelor asupra civililor. Toate acestea nu mai corespund situației pe care o trăim și nu mai au nici o bază. Ideologia egalității bărbat-femeie a răsturnat și ea paradigmele. Nu doar că femeile sunt acum soldați războinici, dar ele pot să fie comandanți civili. Fanatismul nu mai este o trăsătură a sexului tare. Anumite femei se dovedesc mai periculoase și crude decât anumiți bărbați.”

Ideea inițială era că există un drept de război pe de o parte, jus de bellum, fie dreptul de a face război, fie de a merge la război, presupunând un motiv precum apărarea împotriva unei amenințări sau a unui pericol, presupune o declarație de război care previne adversarul: războiul este deci un act loial, iar pe de altă parte, jus in bello, adică dreptul activ în timpul războiului, modul de a face război, care implică un comportament al soldaților ca fiind investiți cu o misiune, dar că toate metodele nu sunt autorizate. În toate cazurile, însăși ideea unui drept de război se bazează pe o idee despre război care poate fi definită ca un conflict armat, circumscris în spațiu, limitat, în timp și prin obiectivele sale. Războiul începe cu o declarație (de război), se încheie cu un tratat (de pace) sau un acord de predare, un act de partajare etc. Definiția războiului și a doctrinei, integrată în Franța în 1801 de lege, prin Portalis, avocatul care a redactat Codul civil francez, va prevala pe plan mondial până la războiul din Irak, război care a fost făcut fără declarație de război și finalizat fără tratat de pace.¹

Este oare posibilă o poziție neutră față de conflicte de orice fel și o analiză neutră a „situației conflictuale de la estul României”? Utilizez intenționat eufemismul. Oficial nu este vorba de vreun război. Președintele Federației Ruse a utilizat formula „operațiune militară specială”, cel puțin așa a fost tradusă în presa mondială. În realitate adjectivul военный e derivat din война și se poate traduce și prin „de război, războinică.”²

Ceea ce permite statelor așa-zisei alianțe defensive NATO care trimit arme și ajutor logistic Ucrainei să nu fie considerate drept cobeligerante. Dar toți știm că cea mai bună apărare este atacul. Fățarnicie la toate nivelele și pe toate fronturile.

Legal, un război se declară de către un guvern prin înmânarea pe cale diplomatică a unui document, care se numește declarație de război. Până și Adolf Hitler a semnat o formală declarație de război, chiar dacă atacul contra U.R.S.S. a fost probabil o surpriză, deși se știe că spionul sovietic Richard Sorge a transmis informații prealabile despre pregătirea agresiunii germane, cu o dată precisă, deci efectul surpriză ar fi putut fi evitat de sovietici.³

Tot despre fățarnicie, în ambele tabere, este vorba când, imediat după pătrunderea trupelor rusești pe teritoriul regiunilor secesioniste din estul Ucrainei, la granița cu Rusia, Donbass și Lugansk, se scria despre invazia rusească, când rușii vorbeau de o intervenție făcută la cererea unor noi state recunoscute ca atare doar de Rusia. Fostele oblasturi (județe) ucrainene, devenite republici doar pentru că Rusia le acorda acest statut, așa cum fusese acordat și Transnistriei, cu câțiva ani mai înainte, sau Crimeii, după niște consultări populare bine organizate, referendumuri, cum li se mai spune. Nici Transnistria (fâșie de teren la sud-estul Moldovei, rusofilă și rusofonă, dar mai ales zonă strategică pentru controlul sudului Ucrainei, cu porturile sale spre Marea Neagră, Kerson și Odessa), nici Crimeea, nici Donbassul sau Luganskul nu pot avea, nu au o existență statală viabilă. Teritoriile acestea nu pot exista ca entități statale suverane, din motive evidente, încastrate între două state, dependente de căile de comunicație controlate de vecini. Nu se mai pot imagina soluții de o relativ lungă durată de dezîncăstrare, cum a fost podul aerian american de aprovizionare a Berlinului de Est. Toate aceste mișcări geopolitice, cu substrat economic și strategic evident pentru oricine privește cu atenție o hartă, se bazează pe principiile zise wilsoniene, ale autodeterminării și independenței, care, grație intervenției cercurilor evreiești americane în favoarea recunoașterii statutului de națiune sau măcar de minoritate etnică specifică a fragmentelor comunitare evreiești dispersate, în Europa mai ales, au devenit principii geopolitice. Ele conțin însă un efect destabilizator, de descompunere, la adresa mai tuturor statelor lumii, entități care nu s-au construit pe baza unei omogenități etnice. Soluția corespunzătoare ar fi fost transferul de populație, pentru obținerea omogenității. Dar această soluție, aplicată uneori cu efecte pozitive, implică, cum oricine o poate imagina, imense dificultăți și deșrădăcinări dramatice. Totuși, dacă s-ar fi aplicat, după perioada de cutremur, multe conflicte grave și mortale ar fi fost evitate. Dar identitatea individuală și colectivă localizabilă, sau chiar dispersă (cazul evreilor, înaintea fondării statului Israel) nu poate fi ajutată să se evaporeze prin teorii sau legi despre unitatea umanității. Unitatea se află aici în diversitate. Iar diversitatea celulară impune colaborare organică numai la scară accesibilă individului, pe când mondialismul, prin complexitatea excesivă și uniformizarea derizorie, desfide accesibilitatea politică organic grupală și amenință, distruge identitatea umană.

Aplicarea principiilor wilsoniene a dus la așa-zisa declarație Balfour, despre acordul Marii

Britanii asupra constituirii unui cămin național evreiesc în Palestina. Teza de doctorat a lui Nathan Feinberg⁴, susținută la Paris, explică rolul unor lideri autoprocamați ai comunității evreiești din Statele Unite, în instilarea tezelor sioniste, formulate în interes comunitar, printre principiile pe care președintele Wilson le va propune și impune pentru organizarea postbelică a lumii, după Primul Război Mondial.

Teza de doctorat al lui Nathan Feinberg, *La Question des minorités à la conférence de la paix de 1919-1920 et l'Action juive en faveur de la protection internationale des minorités. Publiée par le conseil pour les droits des minorités juives. (Comité des délégations juives.)* (1929) merită să fie tradusă în limba română, fiindcă va adăuga informații esențiale despre modul în care Comunitatea și-a organizat, coordonat acțiunile de cucerire ale unor drepturi individuale și comunitare în perioada de după finele Primului Război Mondial, în țările unde rezolvarea problemei evreiești se găsea în conflict cu gestiunea economiilor naționale și cu suveranitatea noilor state europene independente, apărute după descompunerea monarhiei austro-ungare. Cartea completează imaginea istorică a aceluiași proces afirmat în perioada Congresului de la Berlin, imagine oferită și de excepționala cercetare a lui Carol Iancu⁵ cu documentele ei lămuritoare despre rețelele de influență construite între președintele Alliance Israelite Universelle, Adolphe Crémieux, bancherul evreu, Bleichröder, consilier influent al cancelarului Bismarck, cu ale sale consecințe asupra legislației și Constituției României după lovitură de palat care l-a eliminat din viața politică pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza.⁶ Referința la efectele creării statului evreiesc, cu ale sale consecințe conflictuale, nu poate fi dezvoltată aici, dar indică similitudinile geopolitice cu situațiile de la frontiera de est a Ucrainei.

După Primul, ca și după al Doilea Război Mondial, stările de beligeranță zonală au fost nenumărate. Se poate consulta o pagină din Wikipedia care sintetizează situația, sub titlul Războaiele contemporane. https://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_des_guerres_contemporaines

Ceea ce înseamnă că toate marile puteri, occidentale sau orientale, au fost implicate și, deci, responsabile. În majoritatea cazurilor agresorii recurgând la mijloace militare au fost occidentali, scopul lor fiind fie de a-și extinde imperiile coloniale, fie de a opri expansiunea politică și economică a comunismului în toate formele sale, sovietic, maoist, castrist, che-guevarist etc. Orice mișcare de eliberare locală (chiar dacă avea la origini un impuls intern

social, anticapitalist, a fost repede recuperată de comuniști, și prin ei de sovietici.

Dar după implozia Imperiului Sovietic, nucleul acestuia, Rusia sau Federația Statelor Independente, ajunsese în situația unei umbre. Toate eforturile Rusiei post-comuniste păreau să fie orientate în direcția integrării în Europa, ieșirea din izolarea pe care decadența brejneviană a statului și a economiei o indusese. Păreau să fie, am scris, fiindcă nimeni nu poate cunoaște cu adevărat proiectul mental al celor care administrau ruinele aparente. Singurul proiect politic integrator al Rusiei ar fi dat poate o șansă de echilibrare, într-o Paneuropa de la Atlantic la Ural, situației ce rezulta din disoluția URSS, pentru a opune monopolului de putere al Statelor Unite, o contraputere euroasiatică.

Doar că Europa era controlată la vârf deja de agenții proiectului monopolistic american. Cartea lui Philippe de Villiers, *J'ai tiré sur le fil du mensonge et tout est venu* o demonstrează cu documente, fără puțință de tăgadă. Statele Unite își recrutaseră agenții de influență printre personalități politice europene de vază. Așa încât ulterior tentativele de apropiere ale Rusiei au fost tratate fie cu suspiciune (normală), fie cu dispreț (anormal, fiindcă Rusia chiar, să-i zicem metaforic, căzută la pământ, rămâne o mare putere). Putin și sistemul său vine de câteva decenii ca vârful de lance al acțiunii politice, economice și militare de dispersie a suspiciunilor europene și de respingere în demnitate a disprețului, de reconstrucție economică și militară, cu un efort adaptativ original și eficient. E un proiect imperial care nu are nimic de-a face cu cel sovietic, pe care Putin îl consideră, argumentat, contrar intereselor Rusiei, poporului rus, al cărui lider maximo se voia și a reușit să fie.

Putem fi îngroziți, ca români, de această recucerire a puterii, de refacerea imperiului de tip țarist, dar nu putem să nu căutăm o modalitate de acomodare pașnică. Nu putem uita ceea ce puterea sovietică a impus românilor, de la pierderile teritoriale și umane la exploatarea prădalnică a resurselor țării prin sovromuri, la ideologia luptei de clasă, la deznaționalizare. Dar a miza pe ajutorul militar al NATO, adică în principal al armatei americane, pentru a fi protejați de agresivitatea potențială a Novaia Rossia, este o iluzie periculoasă și naivă. Nici măcar la nivel strict militar o astfel de protecție nu poate funcționa. Iar la nivel economic, protecția vest-europeană și americană a transformat România în semicolonie.

A-l declara sau a-l considera pe Vladimir Putin nebun, iresponsabil sau idiot, e o gravă greșeală de analiză. Compararea sa cu Hitler este dovada

incapacității de discernământ a celor care o fac. Delirantul om public, care a fost Hitler, nu are nimic de-a face cu inteligența rece a fostului agent KGB, lucrând pe teritoriu străin (Germania, RDG), analist, bun cunoscător al dosarelor care se află la baza deciziilor sale. Ceea ce poate să i se reproșeze este evoluția evidentă spre dictatură solitară. Sentimentul infailibilității, care îi va săpa autoritatea. Scenografia spectacolelor de televiziune la care se pretează are probabil trei scopuri : să se vadă că deciziile sale sunt întemeiate pe date precise și pe cunoașterea istoriei, prin identificarea cu ideologia imperială modernistă a lui Petru cel Mare, a cărui proiect de stat este modelul său, (inclusiv prin recucerirea ieșirii la mările calde, prin Marea Neagră, cu porturile sale vitale pentru Rusia, Mariupol, Sevastopol, Kherson și Odessa), ca probă a capacității sale de conducere, bazată pe principiul *mens sana in corpore sano*, a unui judokan și șahist.

În paranteză fie zis, mă întreb de mult timp cum a putut fi considerat, de unii, Nicolae Ceaușescu un om mărginit și neinteligent, doar pentru că gesticula dezarticulat și pronunța dificil anumite cuvinte, când se cunoștea pasiunea sa pentru șah.

De aceea nu are rost să speculăm îndelung interogativ asupra scopurilor manevrelor militare ale acestui război nedeclarat. Un al doilea război al Crimeii, pe care Marea Britanie și Franța să-l câștige, ca în 1856, nu va avea loc. Războiul acesta se va termina cu ocuparea sau controlul indirect al litoralului sudic al Ucrainei, care cuprinde porturile amintite, ceea ce va permite controlul asupra gurilor Dunării, și prin postul radar militar de pe Insula Șerpilor (de la care România își poate lua definitiv adio).

Vladimir Putin are proprietatea termenilor juridici, manevrează abil în dreptul internațional, știe istorie și istoria relațiilor internaționale, devreme ce nu există nicio declarație de război. Știe istorie chiar dacă ne imaginăm că își citește discursurile de pe un prompter aflat între el și camera de televiziune. Observate cu atenție discursurile sale au o logică demonstrativă fără cusur, dacă știm că punctul de pornire ideologic este cel indicat aici, cel imperial. Modelul nu este URSS. Putem să cârăim cât vrem, să ne alintăm ca niște ciori în laț, jurnaliști mai mult sau mai puțin independenți, oameni politici mai mult sau puțin senili, de gen Biden, cât timp nu există nici o forță actuală care să aibă interesul să se angajeze într-un conflict armat direct cu Rusia. Nu pentru că Rusia ar fi invincibilă ci pentru că, pentru Occident, miza nu este suficient de importantă ca să se riște un conflict deschis, chiar dacă ne-nuclear, conflict care

ar bloca pentru multă vreme accesul la imensa piață de desfacere reprezentată de Rusia dar și, mai ales, ar bloca sursele de energie de care dispune Rusia și de care Europa occidentală are nevoie vitală, dacă nu vrea să riște o stagnare economică majoră, deci o înfrângere indirectă gravă. De altfel nu trebui să fii economist ca să știi că măsurile de boicot și blocaj organizate de Occident contra economiei Rusiei au dat rezultate cu totul previzibile și profund negative, care, chiar dacă tulbură acum viața economică a Rusiei, de fapt subminează grav mai degrabă echilibrul economic din Occidentul european, minat deja de consecințele iresponsabilei gestiuni economice a pandemiei Covid, care s-au soldat cu mărirea sufocantă a dependenței statelor occidentale europene de împrumuturile acordate de bănci private în condiții oneroase, de urgență. De partea lor, băncile occidentale (toate private și dependente de interesele acționarilor, industriași sau speculatori) știu că pot obține concesiuni din partea lui Putin, cu condiția să respecte zona de protecție geostrategică indicată de noul țar, astfel acest acord le va redeschide de îndată accesul la piața rusească. Dacă nu se vor stămpăra, agresorii occidentali (fiindcă nu doar Rusia e agresoare, dacă revenim la analiza cauzală a fenomenului actual) s-ar putea trezi cu ceea ce Rusia, China, Brazilia, India, probabil Iranul pregătesc de multă vreme, dislocarea monopolului american asupra sistemului bancar financiar mondial bazat pe *petrodolar* , și înlocuirea sa, dacă nu integrală, măcar zonală – pe o jumătate de mapamond – cu un sistem echivalent bazat pe Yuan, Rublă combinate cu revenirea la suportul valoric al aurului.

Starea conflictuală pare să fi fost atârnată pe teritoriul Ucrainei (ale cărei structuri politice erau infestate de corupția endemică) începând din momentul în care mișcarea populară numită Euromaïdan (în ucraineană: Євромайдан, Yevromaïdan; în rusă: Евромайдан, Yevromaïdan) devine puternică. Este numele dat manifestațiilor așa-zis pro-europene în Ucraina, începute la 21 noiembrie 2013 ca urmare a deciziei guvernului ucrainean de a renunța la semnarea unui acord de asociere cu Uniunea europeană, preferând un acord cu Rusia. Aceste manifestații au fost marcate de mari violențe între 30 noiembrie și 8 decembrie 2013, ca urmare au crescut acțiunile de protest, antrenând între 250.000 și 500.000 de manifestanți la Kiev. Între 18 și 21 februarie 2014, noi manifestații au izbucnit, cu peste 80 de victime.

Această manifestație a dus la 22 februarie 2014 la revoluție și la fuga, apoi la destituirea președintelui pro-rus Viktor Ianukovici, înlocuit de

Oleksandr Turtșynov, la eliberarea din închisoare a Iuliei Tymošenko și la instalarea unui nou guvern condus de Arseni Iatseniuk. Această mișcare se înscrie în contextul mai larg al conflictului ruso-ucrainian și provoacă războiul din Donbass. Rolul organizațiilor non-guvernamentale finanțate de Open Foundation, rolul lui Soros et comp. în organizarea și atârțarea manifestațiilor este major, în denunțarea scandalurile legate de acțiunea oligarhilor în căldășie cu guvernării, într-o Ucraină minată de corupție. Atârțarea focului este una, beneficiarii reconstrucției, alta. O piață pentru capitalul occidental se deschidea astfel. Wikipedia oferă sinteza cronologică de mai sus.

Rezultatele alegerilor din 2014, deci guvernul Yanukovich, au fost contestate de mișcările „populare” organizate și subvenționate prin intermediul unor ONG-uri subordonate fundațiilor străine, controlate de Open Society Foundations, cea mai mare instituție americană anexă a guvernului actual, ca și a celor anterioare lui Donald Trump, de manipulare ideologică pe teritoriul Europei de Est, de după 1989. Așa cum fusese, îndată după 1945 sistemul de fundații și de presă audio sau tipărită organizat și controlat de CIA, cu antenele sale din Elveția, Franța, Germania, Anglia, despre care s-au scris studii fundamentale doar în ultimele decenii. În timp ce acțiunile sovietice au fost sistematic analizate, demascate, existând chiar o specializare universitară în sovietologie.

Se confirmă recent, printr-un comunicat de presă, că Open Society Foundations se angajează să verse acum noului fond pentru democrație din Ucraina, o primă tranșă de 25 de milioane de dolari. Rețeaua Soros invită alți contribuiitori de fonduri să se alăture acestui efort de susținere a societății civile ucrainene, ca răspuns la atacul contra democrației lansat de președintele rus, Vladimir Putin. „Această inițiativă se bazează pe cei treizeci de ani de experiență a Open Society în Europa de Est, alături de organizațiile de apărare a drepturilor omului, de ziariștii independenți și de alți actori ai societății civile. Acest nou fond are vocația de a se asocia altor fundații private, unor întreprinderi sau unor mecenați, fie ei modești sau eminenți, cu scopul de a colecta 100 de milioane de dolari pe toată durata crizei și după, căci acest conflict va antrena inevitabil repercusiuni pe termen lung.” „Mesajul nostru e simplu: nu vom abandona niciodată Ucraina” – a afirmat Alex Soros, președintele adjunct al Open Society Foundations. „Acum când Putin încearcă să șteargă țara de pe hartă, noi vom face tot ce ne este în putință pentru a ajuta poporul ucrainean.” Mark Malloch-Brown, președintele OSF adaugă: „Orice ar spune Kremlinul,

este clar că Putin nu se teme nici de NATO, nici de armele nucleare, ci de prezența unei democrații libere și înfloritoare la porțile sale.” Dacă Ucraina de după 1990 a fost o democrație liberă și înfloritoare, o știu mai bine ucrainenii, cei care au trăit inflația și efectele corupției, iar acum catastrofa războiului și a refugiului. <https://www.opensocietyfoundations.org/newsroom/open-society-lance-un-fonds-en-faveur-d-une-ukraine-libre-et-democratique/fr>

Declarațiile citate dovedesc că acțiunea OSF e veche, se știe că toată infrastructura logistică și media, discursul propagandistic din timpul revoluțiilor portocalii au fost asigurate de această fundație, ale cărei interese, ca instrumente ale expansiunii americane, se ascund bine sub logoreea democratică.

De câteva decenii deja observăm, în Europa și în lume, o acțiune insidioasă de colectare a aurului vechi de prin toate scrinurile bunicilor. Cash Converter, de pildă, este o întreprindere care, sub pretextul comerțului cu produse de ocazie, colectează acest fel de metale prețioase în favoarea unor antreprenori care nu se poate să nu fie în legătură cu băncile occidentale. Comerțul cu aur este și rămâne un privilegiu care se acordă de către stat, singura instanță care certifică în Europa calitatea, procentajul de puritate al obiectelor și monedelor de aur. Cash Converters International Limited este o societate australiană de vânzare în detaliu a unor bunuri de ocazie dar și un magazin de servicii financiare, mai precis de împrumuturi pe gaj, de camătă indirectă. Existența pe glob a unor astfel de societăți de colectă a metalelor prețioase dovedește că se pregătește o modificare importantă pe piața financiară.

„Într-o lume care exclude Rusia pe plan financiar, costul ridicat al energiei va penaliza gospodăriile pe termen scurt, va complica sarcina băncilor centrale dar va încuraja dezvoltarea energiilor regenerabile” – declara recent un speculator financiar, Larry Fink, în scrisoarea sa către acționarii întreprinderii sale, Black Rock. Războiul din Ucraina ar putea împinge guvernele să accelereze proiectele de monede dematerializate numerice. Pentru a atenua dependența lor de principalele devize ale planetei și pentru a câștiga ca eficiență în operațiile internaționale.⁷ <https://www.letemps.ch/economie/ guerre-ukraine-met-fin-mondialisation-estime-patron-blackrock>

Reprezentarea pe care românii și-o fac despre conflictul din Ucraina este temeinic determinată de imaginile difuzate de televiziune. Cei care caută și alte surse se află adesea în situația de a nu putea verifica veracitatea lor, atât de puternică este mașinăria de propagandă a taberelor adverse.

Marius Oprea rezumă bine această diversitate de opinii. „Am prieteni buni care îl aprobă pe Putin și îi detestă pe ucraineni, care-i «persecută pe români». Motivul? Unii sînt niște Gică-Contra, care întorc pe dos naționalismul ca o mănășă, opunîndu-l «globalismului», căruia îi preferă o așa-zisă «independență». Alții văd acțiunea Moscovei legitimată aproape exclusiv de antioccidentalismul lor sangvinar, cu rădăcini în național-comunism. Mulți sînt atît de oripilați de neomarxismul violent de peste ocean și de politica excesiv neomarxistă a corectitudinii politice europene, încît văd în ruși «apărătorii ortodoxiei». Oameni ca ei sînt peste tot și nu le poți schimba ideile. Pentru oamenii aceștia, mașina de fake-uri a Kremlinului lucrează la turaj maximă, producînd minciuni pe bandă, în încercarea de a legitima conflictul sîngeros și crimele de război din Ucraina. Minciuni în care rușii sînt «eliberatorii».» Deși se vrea echidistant, Marius Oprea utilizează determinante care îi definesc poziția. El mai crede în efectul miraculos al speranței că „vin americanii!”

La o primă vedere, originea războiului din Ucraina se află în războiul civil mocnit dar violent, prelungit aproape un deceniu prin intervenții extra-europene, mascate sub acțiunile NATO de înaintare spre Estul Europei, sub pretextul asigurării securității fostelor state comuniste, la cererea noilor guverne ale acestora, „progresiste, democratice”, liber-schimbiste, bazate pe rețelele oligarhice locale în colaborare cu oligarhia politico-bancară occidentală și nord-americană. Li se potrivește, acestor guverne, așa cum am mai scris, eticheta de „monstruoase coaliții”, în amintirea a ceea ce fusese baza politică a sistemului capitalist localizat de la finele secolului al XIX-lea, instalat în Europa orientală.

Similitudinea de situații și de tip de intervenție externă, pe fondul unui conflict politic și ideologic intern, cu Războiul civil din Spania este frapantă. Ea începe cu diferența politică dintre zona de Vest și cea de Est a Ucrainei, între eurofilie și rusofilie, între influența catolicismului (greco-catolicism) la Vest și cea a ortodoxiei pravoslavnice la Est. Diferență reprezentată în Spania prin distanța ideologică dintre sudul tradiționalist și Catalonia modernistă, anarhistă chiar. Un război civil dintre aceste segmente izbucnise, iar statele europene, Germania și Rusia (URRS) s-au implicat, căci miza era impunerea unui model de societate nou (comunist-anarhist) sau menținerea tradiției regaliste, pe fondul crizei și decadenței, căderii Spaniei din rolul de mare putere înainte de 1800. Statele implicate prin intervenția lor militară indirectă care se înfruntau ca modele sociale și ideologice, au trimis «voluntari», agenți de

influență, armament, ca pe un teren de testare dar și de consum al stocurilor de armament, pentru a ușura renovarea cantitativă și tehnologică. Rusia a vândut armament obsolet, învechit, a trimis ofițeri politici și a distrus forța armată anarhistă prin instalarea unei terori interne, de tip epurare, similară cu cea care se lansase în URSS prin voința lui Stalin, în aceeași perioadă. Asemănarea dintre Spania și Ucraina este o asemănare în oglindă, stânga pare să devină dreapta. Germania e reprezentată aici de SUA și de slujnicarii europeni, democrații de paradă care caută să controleze resursele energetice și agricole ale Ucrainei, Rusia reprezintă tradiția, imperialismul decadent care vrea să-și regăsească măreția, adică franchismul spaniol.

O Nouă ordine mondială se construiește pe fondul unor tensiuni latente sau evidente. Rusia vrea să participe la această reconstrucție. Statele Unite consideră că le revine lor dreptul de a determina sensul istoriei, în numele intereselor politice și economice, interese mascate de discursuri lenifiante despre democrația universală cu model yankeu. Pentru a trece de la o stare la alta se aplică teza masonică, Ordinea se reface după Haos. O teză revoluționară, care implică o fază de distrugere. Este, paradoxal, teza bolșevică a revoluției mondiale, a exportului de revoluție, adică de viitoare «democrație populară», după ce se aplică distrugerea prealabilă a tradițiilor locale, organice. Această ideologie fiind emanația unei elite secrete sau măcar discrete. Activiștii, revoluționarii de profesie, de tip Lenin, Troțki, dar și Bakunin, Castro, Che Guevara, Jabotinski, continuați de frații din diversele loji.Ordoab Chaos. Expresia se scrie de fapt „ordo ab chao”, *chao* fiind ablativul lui *chaos*, după dicționarul latin-francez, le GrandGaffiot.

Departa de a fi unitară, reacția membrilor Uniunii Europene sau membrilor Alianței atlanticului de Nord, a fost imediat determinată de interesele geostrategice specifice. Germania, dependentă de gazul rusesc, fabricanții de arme, comercianții de arme, țările megieșe cu Rusia nu au interese comune.

O grupare de ofițeri francezi în retragere sau la pensie, mulți încă tineri, asociați în jurul unui mic grup de inițiativă, cunoscut acum sub numele de Place d'Armes, critică strategia, politica de apărare militară a Franței. Am fost singurul ziarist din Franța care a participat la organizarea primei întâlniri a semnatarilor și cosemnatarilor unui manifest, scrisoare deschisă adresată guvernului francez înaintea alegerilor recente, la finele anului trecut, 2021. Scrisoarea deschisă fusese redactată în termeni clari dar neagresivi. Și a fost gândită pentru a evita

orice acuză politică, de răzvrătire sau complot. În loc să aibă loc o dezbatere națională, încurajată de guvern, având în vedere natura interesului colectiv al apărării, semnatarul și cei care se solidarizaseră cu el au fost imediat catalogați ca răzvrătiți, depășind limita simbolică a tăcerii și subordonării fără discuție a militarului, executant.

Unul din colaboratorii blogului lansat sub sigla Place d'Armes, consideră și demonstrează simplu că « Apărarea europeană este o gogoasă! După eșecul Comunității Europene de Apărare (CED), cu prilejul conflictului din Ucraina și a realegerii președintelui europenist Macron, ideea unei apărări europene comune reapare ca subiect în discuții. Crearea unei armate europene, cu instituții supranaționale, plasată sub supravegherea comandantului-șef al NATO. [Care este numit însă de președintele Statelor Unite! Nota Culcer]. O astfel de falsă idee bună mai seduce „elitele” franceze, enarhii, intelectuali și alți „gânditori”, care nu au ținut niciodată în mână o pușcă și nu au decât o idee vagă despre ce ar fi spiritul apărării naționale. De altfel, în afară de granițele Franței (care nu mai există), conceptul nu mai interesează pe nimeni. Cum nu mai interesează nici alt concept lăudat în Franța, cel de „suveranitatea europeană”. Ca să fim convinși este suficient să-i să vedem pe vecinii noștri foarte mulțumiți de protecția NATO, care rămâne, probabil, singura opțiune aproape credibilă, și să notăm opțiunile acestora în ceea ce privește furnizarea de echipamente militare. Guvernul german prevede un buget record de 50 de miliarde de euro dedicat cheltuielilor militare. Va exista de-asemena un fond excepțional, cu 100 de miliarde de euro, constituit în 2022, dar care va fi utilizat de-a lungul a câțiva ani. Armata germană intenționează să cumpere până la treizeci și cinci de aeronave de luptă F-35 de la producătorul american Lockheed Martin, precum și cincisprezece Eurofighter. Guvernul finlandez a anunțat la 10 decembrie 2021, că a păstrat același F-35 pentru a-și reînnoi flota, într-un contract de aproximativ 8,4 miliarde de euro pentru 64 de aeronave. Acesta este cel mai important contract de armament din istoria Finlandei. Polonia va cumpăra 250 de tancuri ABRAMS, fabricate de grupul american General Dynamics, 26 de rezervoare de reparații Hercules M882 și 17 poduri de asfalt M1110, pentru o sumă totală de 4,74 miliarde USD (4,32 miliarde de euro). După cum putem vedea, nici vorbă de solidaritate militară, nici de vreo preferință europeană pentru investițiile materiale. Cum se poate vorbi de decizii politice atunci când unele capitale din Europa Centrală nu-și mai rețin observațiile critice cu privire la poziția suicidar pro-atlantistă [adică

pro-americană] a factorilor de decizie europeni în conflictul ruso-ucrainean. Prin urmare, din punct de vedere politic sau economic, acest vorbărie despre apărarea europeană este de fapt o utopie.

„Cum se poate vorbi despre apărare comună sau suveranitate europeană? Pentru a lupta împreună, trebuie să existe interese comune, restul este doar literatură produsă de bruxellezi ...” Această descriere plină de amărăciune și revoltă este semnată colectiv dar nu anonim de Biroul Național Place D’Armes, o organizație de patrioți francezi.

Este greu de ales, pentru un ins nealiniat care se dorește cât de cât liber, nici procapitalist nici pro-comunist, nici pro american sau pro-occidental, nici pro-Putin, nici liber-schimbist, nici adept al planificării etatiste, între soluțiile care se definesc din ce în ce mai rigid ca singure salvatoare. Românii au fost mereu în situația de a alege între ciumă și holeră, cam la modul în care li se propusese acestor români proaspăt înțărcați de la față socialismului multilateral dezvoltat, să aleagă între democrația mineriadelor lui Ion Iliescu, șeful securiștilor pro-capitaliști internaționaliști, și autoritarismul paranoic, cu frazeologia patriotardă a lui Corneliu Vadim Tudor și a securiștilor naționali.

Șeful statului turc afirmă că opoziția sa la aderarea Suediei și Finlandei la NATO este fermă. Cele două țări erau tradițional și declarat neutre. Acțiunea lui Putin limpezește apele sau le tulbură mai tare? „Noi le-am spus liderilor NATO că vom spune *nu* cererilor Finlandei și Suediei. Și aceasta continuă să fie poziția noastră”, a spus din nou recent Erdoğan la televiziunea turcă de stat TRT. Cele două state scandinave și-au depus recent cererile oficiale de aderare la Alianța Nord-Atlantică, în contextul invaziei ruse în Ucraina dar Turcia a blocat începutul negocierilor, în aceeași zi. Aceasta s-a opus în Consiliul Nord-Atlantic motivând că aceste țări găzduiesc membrii ai Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK) și ai milițiilor kurde YPG din Siria, care sunt dușmanii cei mai activi ai regimului actual turc, care le refuză autonomia etnică.

Cele două tabere, scriam mai sus, descriind similitudinea războiului din Ucraina cu Războiul civil din Spania, au beneficiat de intervenția unor voluntari. Legionarii români Moța și Marin, eroii căzuți pe acest front, creștinii contra ateștilor, sunt printre cei mai cunoscuți la noi. În tabăra opusă, tatăl lui Petre Roman, general în armata republicană spaniolă, agent sovietic. Sau evreul basarabean Boris Holban alias Baruch Abramovic Bruchman. Activist al Kominternului (dosar nr. 2010 în INCOMKA, arhivele Kominternului), spion sovietic în România,

ofițer în Spania Războiului civil, apoi șef al unei unități de rezistenți străini antinaziști în Franța, în fine șeful Regionalei București a Siguranței controlată de comuniști, între septembrie 1944 și 1948, însărcinat de către sovietici cu supravegherea lui Gheorghiu Dej. E clar că serviciul de cadre al Kominternului erau bine organizat și eficient pentru a trimite omul potrivit la locul potrivit, imediat după lovitura de stat de la 23 august 1944.

Pe frontul ucrainean, se înfruntă nu doar ruși și ucraineni, cu voluntari ceceni, devotați lui Putin, ci și o diversitate de capete mai mult sau mai puțin înfierbântate, francezi, americani, sârbi, de o parte sau de altă. Există chiar voluntari evrei sioniști proveniți din Israel, în armata ucraineană contra armatei ruse. S-ar zice că e vorba de o categorie specială de „iudeo-naziști”, dacă luăm în seamă simbolul cu totul excepțional în care se vede încrustat pe video-ul de la adresa de mai jos, Steaua lui David având în centru svastica, crucea încârligată ariano-hitleristă. <https://www.youtube.com/watch?v=zHcSEp9XHYA>

Sub titlul *Armes et milliards pour la guerre*, Manlio Dinucci, un foarte fin și combativ ziarist din rețelele paralele antistem, preia la 18 mai 2022 o informație Italiană din Grandangolo-Pangea pe 13 mai 2022. „Președintele Biden, primind premierul Draghi la Casa Albă, a spus: «Lucrul pe care îl apreciez cel mai mult este efortul de a aduce NATO și UE în syntonie pentru a ajuta din Ucraina». În timp ce Congresul SUA aprobă alocația de 40 de miliarde de dolari pentru a înarma forțele Kievului în războiul împotriva Rusiei, care sunt adăugate la cele 14 deja alocate în martie, Draghi a lucrat pentru a deschide în Europa un canal similar pentru finanțarea războiului printr-un «Fond fiduciar de solidaritate a Uniunii Europene pentru Ucraina» și un «pachet de reziliență» cu o valoare inițială de 2 miliarde furnizate Kievului de către Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare. În același timp, Mario Draghi și ceilalți lideri G7 (inclusiv Italia cu Statele Unite, Canada, Marea Britanie, Franța, Germania și Japonia) au alocat 24 de miliarde de dolari pentru a sprijini Ucraina în războiul împotriva Rusiei. Important este, de asemenea, rolul lui Draghi în finanțarea Kievului, decisă de Banca Mondială și de Fondul Monetar Internațional, sume orientate în special spre Regimentul Azov și al altor formațiuni neo-naziste, care nu sunt doar armate, ci direct conduse de NATO. Colosalele sume cheltuite pentru războiul împotriva Rusiei, destinate să crească și să devină permanente, sunt plătite de cetățenii italieni și europeni prin reducerile în cheltuielile sociale. La acestea se adaugă cheltuielile din ce în ce mai mari

derivate din Directiva UE pentru a întâmpina și a menține toți ucrainenii care ajung fără a avea nevoie de vize consulare (Nici de Pass sanitar Covid?? boală aparent dispărută. NDT) în Italia și alte țări europene. Inițial fonduri până la aproximativ 5 miliarde de dolari. Datorită acestor finanțări, în lunile precedente și, în conformitate cu războiul, Statele Unite și aliații săi au oferit forțelor armate kievience 85.000 de rachete, peste 50 de milioane de muniții de toate calibrele, inclusiv obuziere, drone și alte sisteme avansate de arme.”⁸

Mario Draghi, economist și universitar, bancher, este președintele consiliului de miniștri italian din 13 februarie 2012, fost vice președinte al Băncii Goldman Sachs, președinte al Băncii Centrale Europene între 2011 și 2019.⁹

Am început cu un citat din Pamfil Șeicaru. Putem termina tot cu el, din același editorial scris în 1943, în ziarul său, Curentul. „Dacă am lua pe rând pe toți scriitorii panslavi, nu ne-ar fi greu să găsim apropieri neașteptate cu bolșevicii în ceea ce privește atitudinea lor față de Europa. Pe bună dreptate, Nicolae Berdiaef, analizând «Ideia religioasă rusească», spunea: «nihilismul rusesc nu este altceva decât o formă inversată a religiozității rusești». «Rusul nu ține la valorile civilizației. El nu știe să se disciplineze în numele acestor valori. El caută salvarea și transfigurarea vieții. Nihilismul este polul negativ al spiritului rus. Polul său pozitiv este îndreptat către apocalips. Nihilismul revoluționar rus este apocalipsul rus pervertit, îndreptat în direcția sa rea, este aspirația sufletului rus către nimicire».

Evident că pentru Stalin, misticismul ortodox care străbate toată creația momentelor culminante ale literaturii rusești, a fost urmărit cu o înverșunată pornire de exterminare, dar toată acțiunea aceasta antireligioasă n’a avut de rezultat de cât creierea unei alte porniri mistice pentru ruși: exaltarea materiei, misticismul mașinei. Dacă am urmări toate publicațiile bolșevice am întâlni același spirit anti-european, aceeași voință de a înlocui civilizația europeană printr’o nouă civilizație, așa cum o concepe Rusia sovietică. Și să nu ne mirăm dacă nu urmărește să intre ca dominatoare a unei faze în evoluția omenirii, fază care să poarte pecetea spiritului rusesc.

Colaborare între cine și cum? Intre individualismul anglo-american și comunismul rusesc? S’ar putea, dacă d. Roosevelt și d. Churchill ar renega tot patrimoniul culturii anglo-saxone, sau dacă tovarășul Stalin a încetat de a mai fi exponentul sovietismului. Or, chiar în discursul său, tovarășul Stalin face apologia regimului sovietic: «cea mai bună formă pentru mobilizarea tuturor forțelor națiunii». Deci nu poate fi vorba de renegarea

bolșevică a lui Stalin, cum nu poate fi vorba de renegarea libertății și a principiilor fundamentale ale culturii europene de către d-nii Roosevelt și Churchill. Sensul acestui discurs potolit – firește, nu lipsesc amenințările sălbatece – în ceea ce privește viitorul, ni-l dă involuntar într’o frază chiar Stalin: «Victoria poate să scape din mâinile noastre, dacă în rândurile noastre va începe o atmosferă de izolare».” Cu ușoare adaptări, prin eliminare bolșevismului și înlocuirea cu imperiul țarist, textul poate fi considerat potrivit proiectului de imperiu al lui Putin.

Fostă ziaristă devenită specialistă în economia mondială, englezoaica Susan Strange observă în analizele sale despre natura hegemonismului Statelor Unite că acesta e în curs de schimbare, de năpârlire. Translează dinspre tipul de imperiu antreprenorial, teritorializat, care se dezvoltase și extinsese spre terți, pentru a eșafoda acum un imperiu non-teritorial, bazat pe investiții financiare, de presă și media, de control al pieței financiare în dolari, de oleoducturi și gazoducturi din care se hrănește puterea americană. Rusia lui Putin se opune acestui nou tip de hegemonism. Dar mi se pare că e vorba tot de opoziția dintre puterile maritime și cele terestre, opoziție perenă în tematica geopoliticii clasice. Căile maritime par mai puțin stabile, mai greu de apărat. China construiește împreună cu Rusia Drumul Mătăsii, care traversează Asia de la Est spre Vest și ajunge la nordul și la sudul Mării Negre, în Anatolia. Dincolo se află, ca țintă, Europa.

1.Toate conflictele armate ulterioare s-au organizat fără declarație de război, ca niște expediții militare punitive, în numele «principiilor democratice», a modelului civilizațional promovat de Statele Unite, ca model universal, unic. Pretextele au fost inventate, eventual bazate pe realități politice locale a căror interpretare a fost modelat ca să corespundă tezelor propagandei argumentative, adevărate scenarii ca în filme, construite pe minciuni grosolane. Exemplul clasic ar fi tubul cu bacili de antrax exhibit de șeful diplomației americane la tribuna ONU.

2.Meyssan, Thierry, La signification de la guerre au XXI^{ème}siècle, in <https://www.voltairenet.org/article216840.html>)

3.Richard Sorge a oferit sovieticilor informații despre Pactul Anti-Comintern, Pactul germano-japonez și a avertizat despre atacul de la Pearl Harbor. În 1941 Sorge și-a informat superiorii sovietici despre data exactă la care avea să fie declanșată Operațiunea Barbarossa.https://fr.wikipedia.org/wiki/Op%C3%A9ration_Barbarossa Moscova i-a mulțumit, dar nu a făcut mare lucru să preîntâmpine atacul german. Mai înainte de Bătălia de la Moscova, Sorge a transmis informația vitală că japonezii nu vor ataca Uniunea Sovietică în rășărit. Această informație crucială i-a permis lui Gheorghi Jukov să deplaseze trupele

staționate în Siberia spre capitală, pentru a întări apărarea și a pregăti contraatacul. https://ro.wikipedia.org/wiki/Richard_Sorge

4. Nathan Feinberg s-a născut în 1895 în Kovno (Kaunas), Lituania. A studiat dreptul la universitățile din Berlin și Zurich și a primit doctoratul în 1918. A imigrat în Palestina în 1924, dar a continuat să fie activ pe scena academică internațională. În 1928, de exemplu, a călătorit în Elveția pentru a se specializa în dreptul internațional la Institutul pentru Științe Internaționale al Universității din Geneva, unde a lucrat până la sfârșitul anului 1933. Feinberg a fost o figură centrală în înființarea Facultății de Drept la Universitatea ebraică din Ierusalim unde a predat drept internațional și relații internaționale. În 1950-1951 a ocupat funcția de prim decan al facultății. Profesorul Feinberg a publicat articole despre subiecte juridice și politice în reviste și ziare din Israel și din întreaga lume, scriind în ebraică, germană, franceză și lituaniană. A primit mai multe premii pentru munca sa, inclusiv titlul de cetățean de onoare al Ierusalimului, membru de onoare al Institutului pentru Drept Internațional. Feinberg a murit în 1988.

5. Autonomia evreiască sub stăpânirea otomană în Principatele române a fost desființată de „Regulamentele organice” impuse de ruși după 1830, iar mișcarea de încetățenire a evreilor din Moldova a fost blocată de naționaliștii români, cu argumente temeinice, economice, demografice, culturale. Constituția din 1866, care prevedea că numai creștinii pot fi cetățeni români, a avut ca rezultat o campanie de expulzări de evrei intrați ilegal, care a stârnit reacții sistematice și violente, pline de exagerări și minciuni de presă, din partea unor evrei occidentali și a guvernelor lor, care încălcau grav suveranitatea noului stat, România. Alexandr Soljenițin dă, în studiul său monografic *Două secole împreună*, pentru terenul Rusiei, Bucovinei și Basarabiei, elocvente dovezi în acest sens, care prin asemănările de metodă, se suprapun manipulărilor de imagine privind situația din România. Cartea universitarului evreu Carol Iancu subliniază rolul lui Adolphe Crémieux, al Alianței Israelite Universale ca și rolul bancherului evreu al lui Bismarck, Bleichröder, în condiționarea recunoașterii independenței României la Congresul de la Berlin (1878), de emanciparea globală a evreilor din România. Emanciparea este un eufemism care includea împământinirea, adică egalitatea în drepturile cetățenești a unei mase de imigranți recent, intrați ilegal în Moldova din Zona de Rezidență a Imperiului țarist, cu cetățenii etnici români, localnici seculari. Acțiunea celor doi agenți de influență (am spune acum de lobby) a avut succes în parte. Cu toate acestea, pentru a proteja investițiile germane în proiectul căilor ferate românești, Bismarck a făcut compromisuri cu factorii de decizie români antievrei și a acceptat naturalizarea individuală a evreilor. Cartea include corespondența dintre Crémieux și Bleichröder. În aceeași perioadă izbucnește vestita Afacere Strousberg, un mare scandal politico-financiar, având ca obiect concesionarea construcției liniei ferate Roman - București - Vârciorova către consorțiul condus de Bethel Henry Strousberg, un antreprenor evreu născut în Prusia Orientală cu numele Baruch Hirsch Strousberg, naturalizat

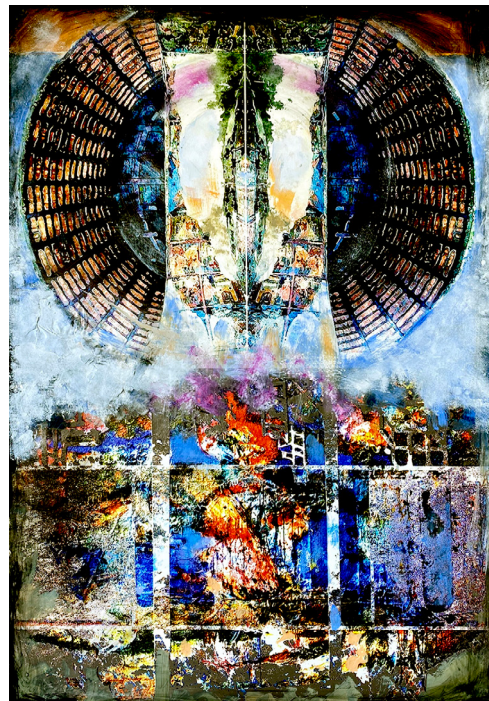
în Germania cu numele Barthel Heinrich Strausberg. Cancelarul prusac, Otto von Bismarck, face presiuni asupra Principatelor Române amenințându-le cu plângeri la sultan dacă nu rezolvă problemele provocate de escroc, în favoarea prusacilor ce aveau obligațiuni cumpărate. Se înființează o nouă societate la inițiativa deținătorilor de obligațiuni, în frunte cu bancherul Bleichröder. Coincidență, desigur, același care susținea „emanciparea”. Noua societate se angaja să termine lucrările prevăzute dar nerealizate de Strousberg. În 1874 se termină fondurile iar societatea acționarilor abandonează construcția căilor ferate din România. Principatele au fost bătaia de joc a prusacilor în ceea ce privește această afacere, iar curentul anti-dinastic arăta cu degetul acuzator către Carol I. Guvernul prusac al cancelarului Bismarck a impus în final României să-și răscumpere calea ferată, pe care o și ipotechează.

6. Problema minorităților la Conferința de pace din 1919-1920 și acțiunea evreiască în favoarea protecției internaționale a minorităților. Publicat de Consiliul pentru drepturile minorităților evreiești. (Comitetul delegațiilor evreiești.) (1929)

7. Larry Fink se présente comme fils d'un vendeur de chaussures ayant grandi dans une famille juive dans les banlieues modestes de Los Angeles. Il est diplômé d'une licence en science politique (1974) et d'une maîtrise en administration des affaires (1976) de l'Université de Californie à Los Angeles⁴. Après ses études, Larry Fink rejoint New York et travaille pour la banque First Boston, où il participe à la mise en place du marché de la titrisation. https://fr.wikipedia.org/wiki/Laurence_D._Fink

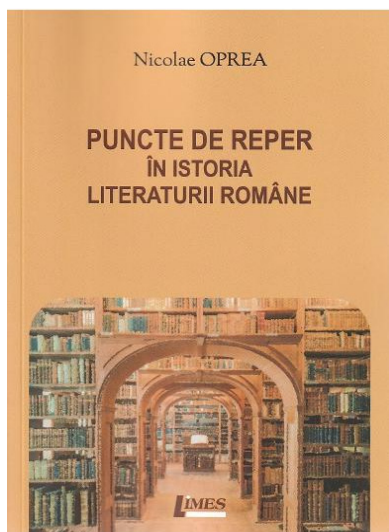
8. <https://www.byoblu.com/2022/05/13/grandangolo-pangea-la-rassegna-stampa-internazionale-di-byoblu-47-puntata/>

9. https://fr.wikipedia.org/wiki/Mario_Draghi

Mihail Gavril - Iluminări

AI. CISTELECAN

Punctaj pentru o istorie

Dacă și-ar fi accentuat "punctele" din titlul cărții (*Puncte de reper în istoria literaturii române*, Editura Limes, Cluj, 2022), am fi știut de unde pînă unde și între cine și cine se vor întinde punțile pe care se va derula viitoarea istorie a literaturii a lui Nicolae Oprea. Așa însă n-avem cum ști care e proporția dintre punctele marcate aici și cele nemarcate, dar fapt că într-o perspectivă precum cea presupusă mai înainte cele marcate n-aveau cum lipsi. Abuzez, poate, de o intenționalitate doar presupusă, ceea ce n-ar fi un filtru adecvat pentru această culegere – ordonată – de studii; culegere care începe cu Eminescu și Macedonski și continuă cu un serial poetic interbelic, dar căreia i se atașează două module ce par schițele unor cărți independente. Și-n ipostaza de module de aici ele au autonomia lor clară – iar Oprea le și separă în secvențe aparte. Primul dintre aceste module e alcătuit din "distopii, închisori, înstrăinări" – relevînd un proiect care alunecă de pe primele linii, dar rămîne coerent. Pare că Oprea ar fi început un studiu sistematic despre distopiile noastre literare (iar primul dintre ele – *Între utopii și distopii literare – schiță comparativă* – e chiar o bună introducere și un catalog de opere deja pregătite), pornind de la "utopiile" lui Caragiale și Ghica. Mai puțin luate în seamă pînă acum, atît *Tîmpitopole*-le lui Caragiale, cît și *Insula Prosta* a lui Ghica, sînt abordate ca parodii utopice și așezate pe un fir genetic pornit odată cu *Țiganiada*. Linia distopică avansează spre *Lobocoagularea prefrontală* a lui Vasile Voiculescu și spre *Turciada* lui I.D. Sîrbu, dar e apoi abandonată.

Păcat, firește. Dar documentarele despre *calvarul lui Vasile Voiculescu* și despre *închisorile lui Ion D. Sîrbu* sînt piese care s-ar fi integrat bine în proiect (se integrează și așa), ca o explorare concretă a spațiilor "distopice" existențiale (dacă e permis un asemenea eufemism cînd e vorba de ani de închisoare). Sînt, ambele, piese biografice scrupulos documentate și de peste tot de unde se putea. Studiul despre Goma – *Paul Goma și ultima înstrăinare* –, micro-monografic, se așează și el congruent pe linia începută, fiind vorba și de utopiile și de distopiile din creația lui. Nici *Romanul expatrierii*, consacrat lui Petru Dumitriu, nu se abate (nu mult) de pe linie, așa că, puse laolaltă, studiile reprezintă nucleul unei cărți.

Cam același lucru se poate spune și despre secvența *Cercul literar de la Sibiu*, care pare a strînge și ea un prim documentar pentru o carte. Oprea pune în paralel – chiar cu asta începe – "confreriile literare" care s-au impus la finele războiului (Gruparea "Albatros", Grupul suprarrealist român și Cercul literar), marcînd diferențele dintre ele, atît cele de poetică (și ideologie), cît și cele de durată a acțiunii. "Ambele grupări din capitala țării – zice el despre primele două – sunt exclusiv poetice și s-au disipat în timpul proletcultismului", pe cîtă vreme Cercul sibian reprezintă gruparea "cea mai compactă și cu ecou prelungit în istoria literaturii române." Firește, în sensul că și-a păstrat coerența de grupare, căci ecouri prelungite – azi mai vizibile chiar decît cele cerchiste – au avut – și au – și celelalte două (Oprea însuși dedică un studiu substanțial lui Gellu Naum). Fapt e că, în vreme ce primele două grupări au avut un caracter *insurecțional*, Cercul a avut un caracter programatic *resurecțional*, întorcînd creativitatea literară la fondul ei original (pe cînd ceilalți profitau de ultimele ei ipostaze). Inspecția pe care o face Oprea în interiorul Cercului scoate în evidență *prietenia cerchiștilor sub vremuri vritrege*, proiectul despre *resurecția baladei* și – aș zice îndeosebi – discursul îndrăgostit al lui Radu Stanca din *Scrisori către Doti*, cele mai înflăcărâte și mai idealizante (dar pe merit!) scrisori românești de dragoste. Nu e de trecut pe lîngă studiul dedicat "cronicarului" Cornel Regman. Pe scurt, premisele unei cărți și aici.

Fișe care pot intra direct în istorie sînt cele consacrate poezilor interbelici (dacă se mai adaugă și una dedicată lui Ion Barbu, aici absent), într-un tabel exigent al vîrfurilor. Spre deosebire de celelalte secvențe, *Ars poetica* – în care sînt adunați poeții interbelici – pare alcătuită chiar în perspectiva unei istorii. Studiile, foarte concentrate, cu fraze care sună definitiv, merg de la invocații biografice la analize stilistice, dar focalizate pe un sintetic "portret interior"

al poeziei. Interpretările au la bază analize argumentate ale unor piese revelatorii, de la care se decolează spre generalizări și definiri ale spiritului poetic specific. Nu-i sînt multe de observat lui Oprea pe aceste paliere, pe care se mișcă în deplină siguranță. Poate din loc în loc la vreun detaliu interpretativ. Cum ar fi, bunăoară, una din concluziile trase pe seama *Florilor de mucigai*, în care – zice Oprea – poetul s-ar dori ”un poet al făpturii/ creatului care se opune transcendenței”. Arghezi chiar are un psalm de sfidare absolută, în care își reneagă condiția de ”creat” și refuză să mai poarte stigmatul de creatură. Mai are și alte poeme în care nu-i departe de drama blasfemiei, dar în *Flori de mucigai*, oricît de concretă ar fi peripeția coșmarească și infernală, nu se dezice de marcajul dumnezeiesc. De altfel, se vede și din citatele folosite de Oprea că prezența divină e imediată și aproape nu lipsește din nici o poezie. În capitolul despre Blaga accentul cade pe creația postumă și pe ”tenta înnoitoare” a acesteia, în vreme ce rîndurile despre Bacovia se concentrează pe analiza poemei *Plumb*. Dar și cînd se întîmplă să se oprească asupra unui singur punct din creația unui poet, concluziile sînt valabile pentru tot restul operei. Oprea chiar pare atent la identificarea acestor noduri sintetice ale viziunii – și lucrul se vede și în studiile mai deschise dedicate lui Voiculescu, Pillat, Vinea și Naum. Ca să mă repet, și această secvență e nucleul unei cărți.

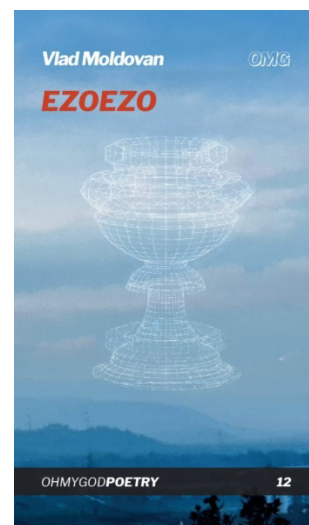
Ceva mai greu de strîns într-un capitol coerent e prima secvență a cărții – *Glose la clasici și moderni*, care sare de la Eminescu la Rebreanu și Sadoveanu, oprindu-se la o mică schiță panoramică a istoriilor literare de după 1989 și la ”actualitatea” cenzurii. În cazuri de maximă încărcătură exegetică – așa cum e Eminescu –, Oprea caută o galerie prin care să se strecoare și găsește astfel o cale profitabilă parcurgînd *istoricul integralei Eminescu* sau concentrînd poetica eminesciană în două poeme – *Oda (în metrul antic)* și *Glosă*. Analizele pătrund și în laboratorul de creație, luînd pulsul viziunii și decantării ei pe tot parcursul spre ipostaza finală. Contopirea iubirii și morții din *Oda* – sau moartea ca extaz al iubirii – e scenariul interpretativ al *Odei*, unde, ca și la Sapho, ”extazul erotic este trăit intens pînă la limita suferinței ce anunță dispariția implacabilă a ființei efemere”. La Macedonski atenția e focalizată pe expertiza ”noptilor”, un mediu foarte potrivit pentru a disocia elementele romantice de cele presimboliste. Nu știu însă de ce lui Oprea i se pare că tema ”femeii inocente care e împinsă spre prostituare de societatea injustă” ar fi ”mai rară în poezia romantică” în care, dimpotrivă, inocența (feminină) strivită e una din ofertele cele mai generoase. Cu toată dreptatea îl consideră pe Caragiale ”cel mai mare prozator comico-

satiric de astăzi”, cu părere de rău că Lovinescu, sperînd prea mult în civilizarea morală a societății noastre, n-a putut avea el dreptate, astfel încît azi să nu-i mai identificăm personajele în peisajul social și politic. Substanțiale sînt și cele două studii dedicate lui Rebreanu, ”un inovator cu program”, cum zice Oprea, putînd spune asta și mai apăsător de atît. Și asta pentru că Rebreanu e cel mai ”profesionist” scriitor român, folosind pentru fiecare roman o altă formulă și tematică.

Patru grupaje de studii, așadar, aduse la coerență atît în interiorul fiecăruia, cît și în ansamblu, care arată deschiderea unui arc amplu de interes și mai pun o dată în relief abilitățile interpretative și analitice ale lui Nicolae Oprea.

Călin CRĂCIUN

Ezoezo – un test de duranță

În primul poem din ultimul volum al lui Vlad Moldovan* sunt vizibili mai mulți vectori importanți ai actului său poetic, regăsiți apoi în ansamblu. Unul, îngroșat, e cel ce vizează înnoirea marcajelor teritoriului poetic propriu, prin inovația lingvistică, prin stilul săltăreț al terminologiei și al frazării – atingînd mai apoi, în alte poeme, chiar zglobiul. Altul este cel ce merge în direcția sondării sinelui. Impresia pe care o lasă despre scris e că ar fi în primă fază doar inventarierea, înregistrarea și, odată cu aceasta, conservarea unor stări resimțite într-un fel de transă însoțită, de nu chiar indusă, de ritmuri. Căci, înainte de a fi scrisă, poezia sa pare trăită ca șir de pulsații ritmice, astfel că devine un fel de transcriere. Poemul – și odată cu el volumul întreg – se deschide cu un

„salut” ce-ar fi putut fi adresat tuturor, numai că jocul virgulei (nepuse) îl convertește imediat în subiect al meditației: „Salut cine e?/ – prietenii mei din familie –/ mami & petri/ și puma”. „Salut” e deci un lexem ce poartă în sine istoria personală a celui care-l rostește, în care sunt esențializate experiențele și, automat, sentimentele ivite din relația cu apropiații. E înainte de toate un act existențial comunitar, convenționalizarea denaturându-l în bună măsură. Tocmai pe acest fond nostalgic, ce caracterizează în genere firile conservatoare, amatoare de neoașisme (și ele nu lipsesc din creațiile sale), Vlad Moldovan grefează în poemul introductiv, ca în destule altele, la fel ca în titlul cărții, termeni încă neînregistrați în DEX-ul autohton: „ce seară frumoasă la club med/ și-abia ajuns să ne atingă/ un led/ un aprig iridisc – a fost și ocean de lumină – cu soare colapsat în cine?” E o combinatorică spontană la baza construcției, în care se remarcă un contrast puternic între accente retro și apetența experimentală a contemporanilor tineri, după cum indică felul în care e continuat poemul: „dar acum să se facă întuneric oleacă/ sub bolta forestei să treacă/ un șantier suspendat/ pe șine/ și dacă ar pleca/ ar fi ceva/ mă urc pe schelă/ practic cobor pe schelă/ spre galaxia inimilor noastre./ și mai departe în lactația/ vremurilor aspre.”

Pe de altă parte, cu toată înșiruirea de spontane, care ajunge să dea în destule creații impresia inițială a jocului gratuit sau a improvizației, volumul cuprinde, ca și cele anterioare, o poezie cerebrală, „nerefuzată de idee”, astfel că tronează în fundal procesul decantării. Și nu e cazul să insist, devreme ce înscrierea poetului într-o traiectorie ce-i leagă pe Bacovia și Ion Barbu au realizat-o de destulă vreme Mihai Iovănel și Ion Pop – primul susținând mai degrabă ideea unei afinități nepremeditate cu Bacovia, cel „dezarticulat și incontinent, vorbind în dodii” („Scena9”, 20 martie 2017, <https://www.scena9.ro/article/vlad-moldovan-glitch-recenzie>), al doilea, mai deschis spre acceptarea îndreptării deliberate spre un „bacovianism intelectualizat” (în „Viața Românească”, 11-12 / 2019).

Ceea ce se înfățișează discontinuu, eliptic și criptat până la ermetizare nu e nicidecum rezultatul luării de val verbos, ci rodul intenționalității, al trecerii intuiției prin filtrul deliberării. E supus deci gestiunii estetice și conferă valoare creației cu atât mai mult cu cât sunt mai mari riscurile asumate. Un astfel de risc e cel al ininteligibilului, ceea ce aduce cu sine un altul: supunerea cititorului la un test de duranță, cu atât mai mult cu cât noul volum este, sub aspectele avute până acum în vedere, în linia celor anterioare, adică a „notației minimale” și a „cadrelor esențialiste”, cum

bine observa Ovio Oлару, referindu-se la volumul *Glitch* (Editura Charmides, Bistrița, 2017), în „Revista Cultura”, seria a III-a, nr. 12 (568), 23 martie 2017. În *Ezoezo* există și construcția unei camuflări deliberate a viziunii cu discontinuități și contraste derutante, în mai toate poemele ajungând până la impresia unui ermetizări impenetrabile, dar și cazuri în care problema poeziei, a propriei situații în peisajul poetic autohton, e abordată fățiș, explicit. Iese în evidență, în acest sens, precum și prin maliție, *Jomo*: „Un corn de poezie fără om// Și lumea literară/ mi dragă ca dracu/ că nu m-a invitat la/ festivaluri/ să beau cu ea/ și să servesc pulpițe/ lângă boluri sleite de orez// Și influențării lor/ nu-i de ajuns că toți îs varză/ și aberează la Sinaia?/ în cabana unei foste ospătărițe.// Mai bine/ m-am înhăitat/dar dezgustat/ la sat/ cu Hârciogii și codruța băștinașă/ într-un șopron cubic ce stă să cadă/ de o manieră înalt estetică.” Sunt versuri, iată, ce dau deopotrivă sugestia mizerabilismului și a desprinderii de el, indică fronda, dar și un oarecare impuls al comuniunii și asumarea unei căi proprii de înaintare, în ciuda aderențelor ce au făcut posibile, cu temei, legarea creației sale de spiritul post-postmoderniștilor (Daniel Cristea-Enache, în „Observator cultural”, 16-11-2012, nr. 650) și, scriind chiar despre acest volum, de metamodernism (Cristina Ispas, 30-03-2022, nr. 1103). În alt poem, tot cu relevanță în planul asumărilor poetice, apare declarația: „Odată am văzut că nimic/ nu-i mai bine/ decât să gândesc ca mine./ Și să continui plimbarea/ pe cărările vecine/ de mure pline/ și corcodușe galbene veline/ abia picate abia crăpate/ calde și parfumate/ în baltă – m-am desfătat cu ele/ ca mormolocul la scaldă/ ca floarea la nuntă/ în coroniță strânsă/ a miresei supliciu/ a mirelui deliciu”. Sunt printre versurile cele mai potrivite pentru ceea ce scrie Gabi Eftimie pe clapeta cărții: „mania versului scurt, alergie la lălăiala biografică, la darkoșenii, la autoîncântarea psihologizantă, iar rolul lui Vlad MD e cel al unui M.C./Dj ce se lasă sedus de propria muzicalitate. Versul scapă aparent de sub control/ placa se duce uneori în gol, e resample, remix, și se dă audio culture, și se face masaj la urechea muzicală. Îl văd pe Vlad – și asta mă încântă – hăhăindu-se singur când îi iese viersul și beat-ul.”

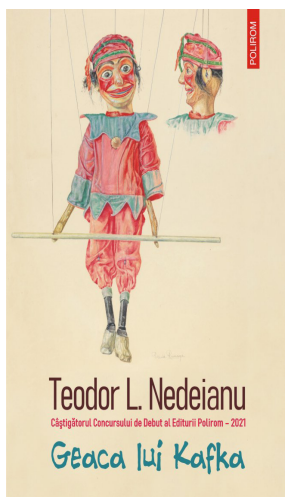
Într-adevăr, Vlad Moldovan se delectează aici compunând, dacă nu chiar se și distrează copios. Dar în același timp își păstrează și rezerve de circumspecție și autoironie: „M-a făcut mama/ cu supraeul cât China/ de nu pot s-ating ceva/ și/ mplodează dopamina”. Impudic, jovial și mulțumit de sine însuși, poetul nu este totuși un narcisist incurabil, lipsit de luciditate și de autocontrol, ci tocmai contrariul, un sociabil care abia așteaptă să-și împărtășească bucuriile,

conștient că înaintea în hățișuri virgine putându-se baza exclusiv pe experiența culturală și pe un dram de noroc, de inspirată asumare a riscului în scop progresist măcar poetic vorbind. Atâta doar că aspirația lui comunitară nu e scoasă la paradă, mustind anevoie perceptibil în plăcile tectonice ale poemelor. De altfel, și aderențele lui ideologice sunt doar implicite. Indicii în acest sens, al raportării subtile, oferă tot Cristina Ispas. Aș adăuga că reflexii ale apetenței sociale sunt și colocvialitatea și destăinuirile impudice, pe alocuri de-a dreptul exhibiționiste și cât se poate de în spiritul direcției stângiste, pledând pentru acceptarea alterității prin eliberarea de (pre)judecăți, ca formă superioară de asumare a umanului. Vlad Moldovan se dovedește pe de altă parte un poet extrem de selectiv, căci intelectualismul creației sale impune automat trecerea probelor, anevoie de trecut, de înscriere în club. Și una dintre ele e lectura până la capăt.

* Ezoezo, Alba Iulia: Editura OMG, 2021.

Senida POENARIU

Flashbackuri cu și fără Kafka

Pentru un debut¹, romanul lui Teodor L. Nedeianu începe bine. O voce narativă credibilă, chiar simpatcă, cu un ritm susținut, reface scene dintr-o copilărie postdecembristă, marcată de o familie disfuncțională, dar care decurge „normal”, am putea spune, fără elemente spectaculoase care să o scoată din schema familială *tipică* a rateurilor personale, o imagine destul de comună în proza și realitatea socială contemporană. Există în romanul lui Teodor Nedeianu și reminiscențe ale unei

perspective minimaliste, respectiv mizerabiliste, un dozaj destul de bine controlat, cel puțin până la un punct. În simplitatea lor, micile portrete de familie, interacțiunile *hard* dintre copii, acea perspectivă nemediată, *raw*, a copilului care decodează realitatea care-l înconjoară, sunt reușite. Cam aceasta ar fi prima jumătate a romanului. În a doua parte însă, cea pe care o putem numi *experimentală*, se produce o ruptură. Alternanțele sincopate dintre narațiunea care, probabil, se vrea o rescriere din *American Psycho* și cursul de teoria culturii alunecă ușor pe panta dezarticulării, discursul mult prea lung, de astfel interesant, despre evoluția și scopul artei plictisește în contextul dat, iar scenele grotești ale omorului, evident programatice, nici măcar nu (mai) șochează. Chiar dacă ideea în sine nu este rea, ba chiar ar fi putut fi remarcabilă, ambițiile tânărului autor sunt poate puțin prea mari pentru experiența și puterea de construcție romanescă de care dispune la momentul actual.

Aș vrea să ne concentrăm însă, în primă fază, pe elementele care îi reușesc lui Teodor Nedeianu. Prima sută de pagini recompune, în spiritul autenticist-biografist, prin micro- narațiuni cu mici accente suprarealiste, momente din copilăria naratorului. Desigur, ficționalizările pot fi decodate și ca manifestări ale eidetismului. Demn de menționat este și faptul că nu întotdeauna este clar dacă asistăm la o scenă „reală” sau la una „ficcională”, fie ea onirică sau „vis cu ochii deschiși”, ori dacă este vorba despre simple manifestări ale spaimelor/fricilor copilului. Un exemplu în acest sens ar fi scena nocturnă la care asistă copilul, respectiv prezența lui în patul fetei A., urmată de episodul accidentului care culminează cu rostogolirea capului bărbatului de pe targa pe care paramedicii se străduiau să o bage în ambulanță. E cam greu să nu ne gândim la Bulgakov în aceste condiții. Naratorul plusează însă imediat cu o scenă suprarealistă, cu efect discutabil, în care își privește ochiul stâng rostogolindu-se pe covor.

Frica este emoția care domină întregul univers al romanului. Dincolo de încercarea de a surprinde diversele somatizări ale fricii, se conturează lipsa de reacție a părinților/adulților, determinată de incapacitate, pasivitate sau, pur și simplu, indiferență în fața fricilor copilului, care iau proporții monstruoase. Alături de frică, rușinea este un alt sentiment pe care protagonistul învață să-l gestioneze de unul singur. Copilăria sa este una lipsită de iluzii sau de idealism, iar decorul este de cele mai multe ori mizer. Apartamentele „colcăie” de insecte, singurul element al ordinii fiind mama, însă, în urma divorțului, copilul locuiește cu tatăl care,

deși prezent fizic, este, în esență, o figură absentă. Antipatia lui față de fosta soție se traduce printr-un soi de indiferență față de fiul care îi seamănă fizic acesteia și care încearcă, zadarnic, o apropiere de el. Tocmai de aceea, momentul în care tatăl îi rezolvă tema la matematică este unul cu o profundă încărcătură emoțională, mai ales în contextul recunoștinței și al atașamentului pe care le resimte copilul față de părintele care-și sacrifică somnul, și, ulterior, al situației imposibile în care se găsește de a-i da „bietului” părintele vestea că munca lui a primit nota 5. Într-un mod subtil se ridică și problema abuzului fizic la care își supun părinții copii, respectiv normalizarea bătaii, complicitatea tacită dintre aceștia, precum și tabuizarea subiectului. Apoi, să nu uităm de „ipocrizia” părinților de a interzice copiilor (și a sancționa fizic) comportamente însușite prin mimetism chiar de la ei, în cazul de față fumatul.

Întâlnim și personajele clasice care ne-au bântuit copilăria prin folclorul atașat lor: țigani, șeful părinților, dentistul și, desigur, baba care nu suportă gălăgia și alungă copiii de la geamul/scara ei cu tot felul de metode inventive, de la bulgări de pământ la apă fiartă și ocări, dar și profesoara (de mate, desigur) dezamăgită permanent de elevii ei.

Probabil cele mai reușite pasaje le constituie cele care filmează fără filtre interacțiunile dintre copii. Cruzimea, violența și impredictibilitatea comportamentului infantil, o anumită „inocență” normalizată a agresivității, precum și fenomenul de bullying, propagat în cascadă – al victimei care devine, la rândul ei, agresor – sunt redade fără cosmetizări.

Întâlnirea cu moartea (bunicii) este și ea memorabilă: „– Ce e acolo? Pe masă./ Tata a oftat./ – Nănică-ta, vrei să o vezi?/ – Da./ M-a ridicat în brațe și m-a dus așa până lângă masă. Tata nu avusese dreptate: pe masă era cineva făcut din ceară galbenă, fără păr, cu nările și găurile urechilor albe./ – Ce-i asta?/ – Nănica. Nu tu ai vrut să o vezi?/ Mi s-a făcut frică și îmi venea să plâng. Mama, care tocmai intra în cameră, ne-a văzut și a venit la noi./ – Mami, cine e bărbatul ăsta? Am zis arătând cu degetul la omul de ceară. Mami, mă sperie!/ Mama a început să țipe. După ce ieșeau din gura ei, cuvintele se loveau de pereți și ricoșau în mine. Dintr-un loc aflat undeva deasupra mea simțeam un curent de aer care mă lovea în creștetul capului. Loviturile păreau a se ghida după sunetele scoase de mama./ – Tu ești întreg la cap? Ce-ți veni să-l ridici?/ – A vrut să vadă./ – Și ți se pare că e ceva ce ar trebui să vadă un copil de vârsta lui?/ – Dacă vrut, ce era să fac? Să-i dau în cap? (...)/ – Aia era nănica?/ S-a schimbat la față înainte să-mi

răspundă/ – Păi cine dracu' era să fie, tată?/ – Și de ce avea nasul și urechile albe?/ M-a privit încruntat./ – Unde avea urechile albe?/ – Găurile./ – Aaa, tu zici de vată... Avea vată în urechi, tati. Și în nas./ Nu se mai încrunta/ – Tu i-ai pus?/ – Maică-ta./ – De ce?/ – Așa se face./ – Dar de ce? Să nu între ceva pe acolo?/ – Da./ – Ce să nu între?/ Atunci mi-am adus aminte de ceva ce văzusem nu demult în fața blocului: pisicuța aia despre care mama a zis că era în descompunere. Arăta mai mult ca o vânăță dezumflată și era plină de insecte./ – Gongi, tati? Să nu între gongi?/ – Da, tati, da”. (pp. 60-61)

Chiar dacă firul narativ, fie el și unul secvențial, ajunge până în perioada studenției, nu există o evoluție, respectiv o maturizare a personajului, ci doar o „sofisticare” a vocii narrative. Trecerea este bruscă, de la scena gândacilor – care, în lupta lor pentru supraviețuire după ce tatăl împrăștiase insecticid în garsonieră, nu-l lăsau să doarmă, copil fiind, spaima copilului contrastând cu lipsa de reacție a tatălui – la ceea ce seamănă cu o primă întâlnire cu drogurile tari, și reacțiile fiziologice deloc plăcute, în compania și locuința grizetei, urmată de o plimbare prin niște locuri imunde, și apoi de uciderea brutală, foarte grafică, a Vrăjitoarei (Să fie grizeta de mai devreme? Posibil). Nu este limpede dacă avem de-a face cu o halucinație indusă de droguri sau cu vreo fantezie, referințele repetate la *Psycho/American Psycho* nefiind întâmplătoare, așa cum nu este întâmplător nici discursul alternativ, în paralel mai bine spus, despre clișeu/pierderea șocului – respectiv senzaționalismul care înlocuiește substanța, îndepărtarea omului de divinitate, evoluția artei, a culturii, pop rock culture etc. Pe de altă parte, efectul general este acela al gratuității. Dacă în prima parte micile intrări sub forma lecțiilor din manualele școlare care au rolul de a reda și stadiul/etapa la care se regăsește protagonistul funcționează, treptat, cursul acesta devine mult prea lung, iar dacă acțiunea se vrea a fi o punere în scenă a discursului ideatic, o variantă a „desenului din covor” (Henry James), nu cred că strategia îi reușește. Discursul devine greu de urmărit, deranjant pentru cititorii mai slabi de inimă, iar întâlnirea cu japonezul sau halucinațiile ulterioare devin, la rândul lor, fastidioase.

Vorbim însă despre un debut, și încă unul care a câștigat concursul de debut al Editurii Polirom și a fost nominalizat la premiile *Observator cultural*, așadar un început promițător – romanul are, așa cum cred că am reușit să demonstrăm, meritele sale –, așteptăm cu interes evoluția lui Teodor L. Nedeianu.

Cum motivația pentru titlul bizar al acestui roman îmi scapă, dincolo de, probabil, multiplele

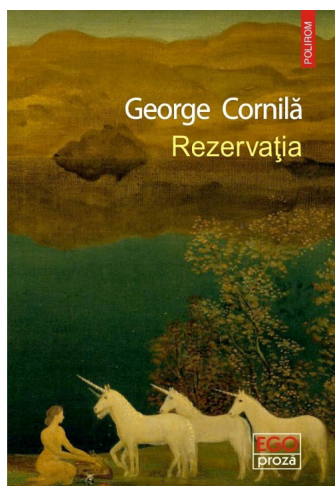
trimiteri la gândaci (și, pe cale de consecință, la *Metamorfoza* lui Kafka), voi încheia propunerea de lectură prin „cheia”/intenția declarată a autorului care poate fi revelatoare, mai ales din perspectiva unei bine-cunoscute preocupări hermeneutice de tipul „ce-a vrut să spună autorul” (și ce i-a ieșit, așa adăuga...): „*Geaca lui Kafka* este o încercare de a transpune experiența sistemului opresiv kafkian în planul lăuntric al unei minți infantile, aflată în dezvoltare. Totodată, romanul își propune să ridiculizeze felul în care individul contemporan interpretează și asimilează canoanele. Ca surse de inspirație, m-am îndreptat atât către poeții simbolști, cât și către autori precum William S. Burroughs, Alexander Trocchi, Karl Ove Knausgård, Max Blecher și, desigur, Kafka”² (Teodor L. Nedeianu în *Observator cultural*).

¹ *Geaca lui Kafka*, Polirom, București, 2021, 195 pp.

² <https://www.observatorcultural.ro/stire/cistigatorul-concursului-de-debut-al-editurii-polirom-editia-2021/>

Mihaela VANCEA

Valențe ale Edenului

*Rezervația** ne arată ce se poate întâmpla atunci când Grădina Edenului cade pe mâinile oamenilor. Dar, dincolo de reprezentarea raiului în formula biblică a Vechiului Testament, cele trei nuvele propuse de George Cornilă – *Rezervația*, *O vară cu Misha* și *Trecerea iernii* – surprind, luate în ansamblu, evoluția ideii de Eden de la planul fizic la cel interior.

Prima nuvelă, cea care dă și numele volumului, are potențialul unui roman. Mare parte din narațiunea acestei proze se învârtă în jurul unei călătorii la Grădina Edenului, descoperită cu ani în urmă în România, la

câteva ore de București. Cu toate acestea, evenimentul reprezintă mai degrabă un pretext pentru a ilustra trăirile lui Edmond față de Ilona, fata cu care merge în această călătorie, pe care o iubește și căreia îi acceptă totul, deși ea e într-o relație cu altcineva. Dincolo de triumfiul amoros ilustrat, decorul Grădinii Raiului devine un element exotic, un incident suprarealist încadrat în firescul de zi cu zi al oamenilor. Narațiunea debutează într-o atmosferă aproape magică, specifică aceluia *a fost o dată ca niciodată*, cu aceeași nuanță melancolică, recuperatoare a unor întâmplări petrecute și rămase în amintirea autohtonă prin viu grai, asemenea poveștilor populare. Farmecul grădinii dispare însă când ea devine accesibilă oamenilor, iar ei o transformă într-o rezervație cu funcționalitatea unui bălci. Aici se mănâncă bine, friptură de lamia sau pulpă de behemot, au loc concursuri între inorogi, ilustrați ca animale teritoriale, deloc ingenue, dar și vindecări miraculoase realizate de Luchin, cel care a descoperit locul. Adam și Eva se plimbă nestingheriți prin grădină, dau interviuri în limba adamică, deslușită de cineva cu expertiză, însă pe cât de extraordinar e evenimentul, pe atât de repede e demitizat, transformat în spectacol, iar ulterior încadrat ca fapt banal.

Cea de a doua proză surprinde prin salturi narrative parcursul haotic al existenței lui Camil, un tânăr obez, dar foarte inteligent, a cărui viață se schimbă definitiv după ce o întâlnește pe Misha. Inițial, fata apare asemenea unei zâne bune în atmosfera retro a anilor nouăzeci: „Acolo, pentru el și cumva doar pentru el, s-a materializat, ca o entitate venită dintr-o altă lume – așa și era –, în vara de la sfârșitul clasei a opta, Misha.” Treptat, prezența acestei fete aduce influențe malefice asupra băiatului care ajunge să trăiască o existență scindată. Sfârșitul lui e unul tragic, declanșat prin depărtarea de la natura sa interioară, odată ce învață de la Misha, iubirea vieții lui, că trebuie să fie oricine altcineva în afară de el însuși. Joaca cu planurile narrative, exersată în trilogia *Regele Lupilor*, se observă și aici, la scară mai mică, unde destinele personajelor se întrepătrund constant și un singur personaj poate să impacteze întregul parcurs al vieții celuilalt.

Ultima nuvelă, cea mai restrânsă, relatează experiența unui bărbat care decide să-și ia un an sabatic pentru a trăi pe o insulă pustie. Prin neajunsurile ei, societatea îl ajunge din urmă atunci când acesta află, de la căpitanul vaporului care-l aprovizionează, că în lume s-a răspândit un virus mortal. Izolarea pe insulă devine atât de confortabilă încât, la un an după escapada lui, gândul reîntoarcerii printre oamenii e imobilizator. Povestea amintește de filmul *Cast Away* din 2000 (trad. *Naufragiatul*), regizat de Robert Zemeckis în care Tom Hanks joacă rolul unui naufragiat a cărui nevoie de socializare se manifestă în dialogurile cu Wilson,

mingea de volei transformată în personaj. George Cornilă uzează, de asemenea, de acest instrument al personajului fabulos, care apare aproape magic în viața celui principal. În cazul nuvelei *Trecerea iernii* este vorba de un pui de corb-de-mare, numit Egor, de care fostul corporatist ajunge să se îngrijească și căruia îi împărtășește din gândurile sale: „Te-ai gândit vreodată cum ar fi pentru Adam și Eva să apară deodată și să vadă ce am făcut între timp? Cât de lipsit de sens li s-ar părea totul? Te-ai întrebat ce le-am face dacă i-am întâlni?”. Referința la primii oameni nu e deloc întâmplătoare, răspunsul la întrebare fiind dat încă de la începutul volumului. Totodată, în dialogurile lor, Misha și Camil își ridică întrebări cu privire la scenariul descoperirii Grădiini Edenului: „Auzi, ce crezi că s-ar întâmpla dacă ar fi descoperită Grădina Raiului?”.

În acest sens, cele trei nuvele surprind diverse nuanțe psihologice conturate în jurul izgonirii din rai, ceea ce inițiază o atmosferă fantastică. În *Rezervația* este lesne de remarcat un fantastic explicit, cu ființe mitologice și îmbinarea a două țărâmurii, unul transformat în sursă de venit pentru celălalt. Ulterior, în cea de a doua scriere, legătura afectivă dintre Camil și Misha stă sub semnul unui fantastic abscons, poetic, dată fiind înclinația intelectuală a băiatului și alura de drăgaică a Mishei. Apoi, în *Trecerea iernii*, personajul care se retrage pe insulă pare mai degrabă scos cu totul din istoria lumii și din timp. Interesant e că toate aceste personaje ajung să se întrebe de veridicitatea celor trăite, iar incertitudinea ca tot ceea ce li s-a întâmplat ar putea fi un produs al minții lor consolidează atmosfera de vertij și nuanțează un fond emoțional specific nuvelor fantastice.

Deși ancorate într-o lume recognoscibilă, experiențele acestor personaje poartă cu ele marca stranieții, oamenii sunt împreună, dar nu trăiesc în unitate. În niciuna dintre cele trei povestiri Edenul nu-și atinge apogeul, iar acest lucru se întâmplă întrucât ideea de rai se manifestă concomitent cu o segregare flagrantă în mijlocul comunității din care fac parte personajele. Pe de o parte, are loc o disociere între oamenii de pe pământ și izgoniții din rai. Adam și Eva nu sunt integrați în comunitate, ci devin, odată cu ecosistemul lor, un soi de spectacol pentru comunitate, fără interes din partea vizitatorilor față de bunăstarea celor priviți. Apoi, în relația dintre Camil și Misha, se observă segregarea care există la nivel de colectiv între elevi prin prisma băiatului obez, un personaj agasat și respins constant din cauza aspectului său fizic. Peisajul din copilăria anilor nouăzeci, petrecută în spatele blocurilor, este unul dureros, deloc integrativ: „În acea curticică se întâmplau toate câte se pot întâmpla într-o copilărie. Acolo jucau fotbal, acolo trăgeau unii după

alții cu cornete, acolo își construiau grenadele cu catran și tunurile cu carbid, acolo făceau schimb de surprize, acolo Camil își lua bătaie.” Ulterior, proza de final trimite subtil la pandemia din ultimii doi ani prin ilustrarea unui personaj care se autoizolează de ceilalți pe o insulă doar a lui. Informațiile despre lumea din afară îi parvin prin ziarele pe care le primește de pe continent odată cu pachetele necesare supraviețuirii. Așadar, acolo unde există orice formă a dezbinării, promisiunea Edenului nu este posibilă pe termen lung, indiferent că raiul se manifestă fizic, asemeni unei grădini propriu-zise, sau în plan interior, generat de iubirea adolescentină, respectiv de conexiunea cu natura găsită pe o insulă.

Dacă Jorge Luis Borges își imagina Paradisul ca pe o bibliotecă, George Cornilă îl aduce ca atare în lumea oamenilor și-l lasă pe mâna lor. Imaginarul rezultat face ca *Rezervația* să contribuie la producția de literatură fantastică din România. În acest volum, subterfugiile fantasticului surprind lacune spirituale și emoționale ale umanității atât ca întreg, cât și la nivel individual. Prezența Grădinii Raiului pe pământ, ca eveniment extraordinar, apoi demitizat, încorporat în cotidianul oamenilor subliniază o ruptură a personajelor de planul spiritual, iar mai târziu, o ruptură la nivel de comunitate. Din această perspectivă, pare că nimic din afara vieții terestre, nici chiar primii oameni, nici divinitatea însăși nu e mai extraordinară de urmărit decât omul în totalitatea stărilor sale, cu întreaga lui gamă de emoții și experiențe.

* George Cornilă, *Rezervația*, Polirom, Ego Proză, Iași, 2022.

Mihail Gavril - Ușa ferecată

Nina CORCINSCHI

Alexandru Cosmescu – recuperare necesare

Alexandru Cosmescu nu este un scriitor foarte cunoscut cititorului basarabean actual. Poate pentru că scrierile lui n-au fost publicate până acum în grafie latină. Prozatorul, dramaturgul, eseistul și traducătorul Alexandru Cosmescu a fost însă o figură de excepție în mediul literar basarabean din cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci. Abia acum, la centenar (1922-2022), apar la Iași, la editura Vasiliana, 98, în Colecția „Basarabia în cultura română”, coordonată de profesorul universitar și scriitorul Cătălin Bordeianu, 3 cărți de Alexandru Cosmescu. Volumele *Vârsta succeselor*, *Darurile magilor*, *La hotarul negurilor* sunt îngrijite de fiul scriitorului, poetul și eseistul Alex Cosmescu, și recuperează cele mai reprezentative pagini din creația scriitorului. *Vârsta succeselor* include o piesă cu un conținut în mare parte autobiografic, în care se cuprind date din viața scriitorului, dar și din cea a comunității de scriitori ai anilor '60-'70. Întrucât piesa însuma și evenimente care s-ar fi petrecut peste Prut, este expulzată din șpalturile revistei *Nistru*, unde urma să fie publicată în 1970. Apare în aceeași revistă abia peste 18 ani, într-o perioadă relaxată ideologic, în 1988. Piesa este o meditație despre ratarea unui om de cultură într-o Basarabie postbelică, cu toate interdicțiile și controlul ideologic bine cunoscute. Tema *ratării* se conjugă cu cea a *totalizărilor* unui artist într-un mediu ostil creației. „Insistența asupra acestei teme, scrie prefațatorul, sugerează că însăși piesa pare să fi fost scrisă de Alexandru Cosmescu drept text care să-l justifice, în fața propriilor ochi, în rechizitoriile/totalurile făcute în pragul vârstei de 50 de ani”.

Volumul *La hotarul negurilor* conține un fragment din romanul cu titlul omonim, rămas în câteva variante de manuscris. Fragmentul recuperează o altă pagină din biografia scriitorului – cea de student basarabean aflat în România anilor 1940. Refugiat peste Prut împreună cu tatăl său, în 1940, studentul „cu accent basarabean” recuperează atmosfera românească din acei ani: tensiunile valurilor de refugiați, tribulațiile legionarismului, temperatura politică incandescentă etc. La fel ca și piesa, acest fragment care „leagă” cele două maluri ale Prutului demontează teza sovietică a 2 limbi diferite – moldovenească și română. Personajele lui Cosmescu vorbesc o singură limbă – cea română – și se înțeleg perfect. Nu se știe, comentează Alex Cosmescu, dacă acest roman a fost

gândit de la bun început ca literatură de sertar (lipsit de patina ideologică a timpului, oricum nu l-ar fi acceptat nicio editură) sau abandonat în favoarea altor proiecte. Colegul de generație, Alexandru Gromov, nu-și poate stăpâni entuziasmul la lectura romanului. „Am citit-o pe nerăsuflăte, rezemat de un stâlp, la stația terminus a autobuzului de Durlăști. «Doamne», mi-am zis, «uite cum trebuie să scriem! Și uite în ce limbă!»”.

Eseurile din volum sunt preluate (parțial) din volumele rămase în grafie chirilică *Crugul lunilor* și *Maiștri și învățăcei*, altele – din presa timpului și din arhiva personală. Primul eseu este și cel mai interesant. Este evocarea întâlnirii dintre Alexandru Cosmescu și Mihai Sadoveanu. În calitate de „sol al Moldovei Sovietice”, scriitorul basarabean îi face o vizită lui Sadoveanu în reședința sa, unde este servit cu dulcelețurile preparate de soția Valeria și îi povestește pe larg celebrului scriitor despre colegii de breaslă de la Chișinău. Aflăm că maestrul își dorea cărțile noi ale lui Andrei Lupan, George Meniuc, Liviu Deleanu, Nicolai Costenco, Bogdan Istru. Ce-i îndeamnă Sadoveanu pe scriitorii moldoveni? Să extragă cât mai multă sevă artistică din Neculce, Eminescu și Creangă, dar și din creația lui Turghenev și Tolstoi. Uimitor este că în ultimele ceasuri ale lui Sadoveanu, tot Cosmescu e privilegiatul acceptat, din o „mulțime de oameni cu nume mari în ierarhia culturală și literară românească”, pentru a-i fi înmânate cărți de către maestrul bolnav.

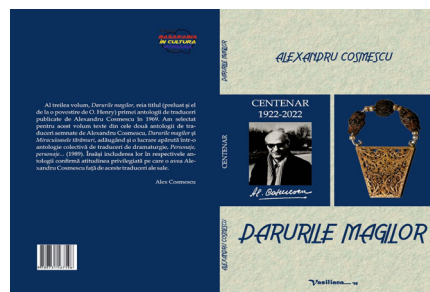
Alte eseuri sunt „exerciții de admirație” pentru scriitori clasici, cum e Charles Perrault, Ion Creangă sau pentru scriitorii locali – Radmil Portnoi, Ion Bradu, Nicolae Rusu, Igor Crețu etc. Unele eseuri, precum *Pildele lui Solomon* (1980), *Recitindu-l pe Ion Creangă* (1964) etc. sunt poeme în proză, impregnate de lirism și însoțite de o discretă amprentă emoțională. Stilul fluid, alert, suplu, într-o excelentă limbă română, amintește de un alt eseist care a dat o lecție de scriitură moldovenilor – Alexandru Robot. Ambii au fost, pentru confrății de condei, niște maeștri în toată puterea cuvântului.

Prin eseurile lui Cosmescu redescoperim o întreagă epocă, cu scriitorii și oamenii de cultură pe care azi i-a acoperit timpul. Pe Ion Bradu, un scriitor despre care nu se știe mai nimic, îl aflăm din paginile acestor eseuri. Alexandru Cosmescu, în calitate de consultant literar pentru proză la Uniunea Scriitorilor, i-a dat prețioase recomandări și i-a îngrijit volumul de debut. Un sprijin esențial în acel moment de derută pentru un tânăr scriitor, care trăia o criză a identității și care-și amintește că prima lui carte era un manuscris „necăjit” „pe care-l tot purtasem ani de zile cu mine de la o redacție la alta, mereu renunțând și mereu revenind la el”. Mai târziu, la o adunare a scriitorilor, A. Cosmescu

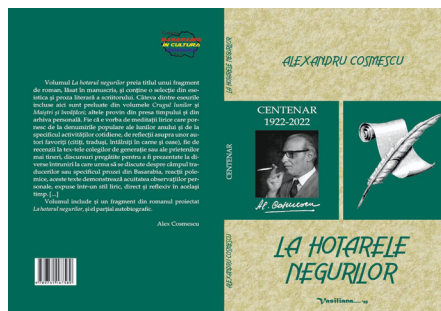
vorbește în termeni apreciativi despre prozatorul Ion Bradu, afirmând că important e „nu cu cât e mai talentat decât alții, ci faptul că e într-adevăr foarte real și foarte aparte talentat”. Și, „în concluzie cred că lângă Ion Druță, nu cantitativ, ci anume calitativ, cum mai spuneam, nu imitativ, ci conceptual înrudit și aliat – putem situa acest nou și aparte nume de Ion Bradu”. Recomandările lui Cosmescu erau mană cerească pentru scriitorii debutanți, care treceau nenumărate filtre de cenzură până a fi publicați. În discursurile publice, ținute la Uniunea Scriitorilor cu diferite ocazii, Alexandru Cosmescu oferea prețioase indicații de creație și se avânta în digresiuni despre literatura universală, care erau adevărate lecții de literatură pentru cei prezenți. Cei care l-au cunoscut și apreciat își amintesc că la biroul lui de la Uniunea Scriitorilor sau în casa scriitorului se organizau ședințe de „mentorat”, în care tinerii scriitori beneficiau din plin de generozitatea intelectuală a lui Alexandru Cosmescu. „Cosmescu, am impresia, de mult hotărâse să-și consume potențialul său excepțional de spiritualitate întreținând vie flacăra intelectului în ceilalți confrăți de breaslă, în special în cei tineri, contribuind la formarea unei confrerii intelectuale, pornite să cugete, adică să îndrăznească a gândi în continuare. Sămânța care a încolțit prin dânsul, de care nu s-a folosit el personal, ci a lăsat-o să se fructifice în alții, a întreținut atmosfera aceea de elită gânditoare, fără de care o societate cultă nu se poate dezvolta (...). Ascultându-l, simțai cum i se despletește gândirea vie, cum i se încheagă, căutând nu o mecanică debitare a unor lucruri însușite, cu care vrei să epatezi, ci o permanentă căutare în sine și în alții, pentru a găsi răspunsul care nu-i dă pace să trăiască, pentru a-și risipi dubiile și nedumeririle unui cuget permanent nesatisfăcut, nemulțumit, deși o făcea cu un surâs vesel, dar cu un dedesubt ironic sau amar”, își amintește prozatoarea Ariadna Șalari.

Traducând peste 100 de cărți din literatura universală, scriitorul și-a rafinat limbajul, și-a nuanțat stilul, s-a „plămădit” artistic în spiritul mării literaturi. Cărțile traduse de el au constituit un act compensator pentru imposibilitatea de a-și fi scris propriile texte așa cum și-ar fi dorit. Toată energia creatoare era canalizată

în traduceri – unicul spațiu al libertății artistice admise în acei ani. „Toate tălmăcirile lui Alexandru Cosmescu poartă semnul adevăratului talent”, scria Vladimir Beșleagă, prefațatorul antologiei *Miraculoasele târâmurii*. Pentru Cosmescu, a traduce nu echivala cu un act de translație fidelă a originalului, ci cu îmbogățirea acestuia cu propria sa achiziție culturală. „Alexandru Cosmescu *traducătorul* selectează, pentru fiecare autor tradus, un strat – sau câteva – din propriile resurse lingvistice, în care îl invită și îi construiește o nouă locuință. Chiar dacă fiecare autor tradus impune alegeri punctuale diferite, câmpul stilistic și discursiv al traducătorului rămâne același – *al lui*”, scrie prefațatorul Alex Cosmescu. Traducerile din Dostoievski (*Idiotul*), Tolstoi (*Război și pace*), Gogol (*Taras Bulba*), O. Henry (*Darurile magilor*), Anton Cehov (*Omu-n cochilie*), Mihail Bulgakov (*Gătița de oțel*) etc. l-au ținut pe Cosmescu în albia protecției a literaturii autentice și l-au ajutat să reziste într-un spațiu literar și cultural decrepit. Din rațiuni de spațiu, volumul *Darurile magilor* reia doar câteva din cele mai apreciate traduceri ale scriitorului din O. Henry, Anton Cehov, Stefan Zweig, Mihail Bulgakov și Jean Cocteau. În cei peste 40 de ani dedicați traducerilor, crezul lui a fost următorul: „tot ce fac prin traduceri e spre hrănirea afectivității și intelectului poporului meu”.

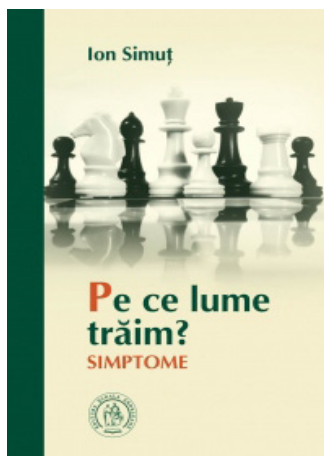

Acest proiect centenar recuperează biografia de creație a unui scriitor reprezentativ pentru literatura română din Basarabia secolului XX, dar și biografia unei epoci, cu actorii ei, cu dramele și sfâșierile sale. Fără acestea – tabloul literaturii noastre ar fi incomplet.

Denisa CHIRTEȘ

Diagnosticul criticului

Operând cu o multitudine de termeni din paradigma medicinei, Ion Simuț alege perfect subtitlul *Simptome*, deoarece simptomele (spre deosebire de semne) sunt caracterizate de subiectivitate. Așa se înfățișează lucrarea *Pe ce lume trăim?** – o mărturie sinceră, pură, *subiectivă*. Volumul debutează prin trei citate și anunță încă din incipit polemica-triplă privitoare la literatura română de astăzi (și nu numai). Începând de la selecția citatelor (din Maiorescu și Călinescu) este relevat spiritul conservator al lui Simuț. Sintetizând ideea care traversează cele trei citate, societatea contemporană trebuie disecată prin imperativul „adevărului”. Utilizarea acestui concept anticipează componenta etică a discursului și încercarea de a diagnostica maladia care corodează literatura română în contemporaneitate. În ceea ce privește problematicile abordate, sunt vizate trei „dosare”: precaritatea programei școlare actuale, așa-zisa „listă canonică” a celor o sută de opere fundamentale din literatura română și condiția revistelor literare. Acestea nu sunt abordate echilibrat în economia textului, ci din contră, ultima problematică ocupă o proporție considerabilă, fiind succedată de o serie de texte (diverse articole ale autorului, publicate sau nu) care nu au fost anunțate în ipoteză. Astfel, la o primă consultare, volumul pare o selecție arbitrară de texte, care traversează subiecte de la literatură până la politică, viața personală a autorului, conflictele sale, însă poate tocmai aici rezidă valoarea textului. Presupoziția greșită este că un text de critică

literară se va rezuma doar la critica literară, întrucât literatura și contextul socio-politic sunt indisolubile. În această manieră, Ion Simuț se plasează în ipostaza criticului care trebuie să construiască un diagnostic observând îndeaproape toate palierele înrudite – educația, economia, geopolitica.

Referitor la problematica educației, așa cum anunțasem la început, Ion Simuț deplânge forma ei tradițională, înlocuită astăzi de obsesia europenizării. Sintetizând, disciplina se îndepărtează tot mai mult de ceea ce cunoșteam drept literatură și urmărește obsesiv competența de „comunicare”. Poziția criticului este clară, el se opune cu vehemență acestei paradigme, iar alegerea lui poate fi explicată prin absența oricărui spirit dubitativ (din partea celor care au un cuvânt în configurarea programelor) cu privire la acest pat procustian. Ideea de uniformizare subminează originalitatea, spiritul național. Chiar dacă societatea română a fost acceptată în Uniunea Europeană, oare a reușit ea să se integreze? Acest dosar este însoțit de un șir de discursuri neomogene în mentalitate, ilustrând păreri profesorilor sau ale elevilor. Alternativa (a înclinării spre competența comunicativă) a fost chiar îmbrățișată de anumite cadre didactice, pe când alte perspective au fost în ton cu viziunea radicală împotriva schimbărilor pe care o enunța și Ion Simuț. În ciuda acuzei de subiectivitate pe care am adus-o discursului, odată ce autorul își anunță cu fermitate poziția, el transcrie opiniile culese fără niciun comentariu, mizând pe liberul arbitru al cititorului. Discursul inventariază o paletă de păreri; mare parte din selecția de texte vine în completarea perspectivei sale, pe când altele, surprinzător, îl contrazic în totalitate. Oare prin acest Simuț încearcă să arate că nu își impune viziunea autarhică asupra cititorului sau, dimpotrivă, urmărește să marcheze faptul că opiniile contradictorii se regăsesc într-un număr atât de redus, încât ipoteza sa devine triumfătoare? Forma în care se înfățișează acest text stârnește o serie de curiozități, precum relevanța numărului de accesări menționate după fiecare articol al autorului. Desigur, gestul poate juca un rol important într-o altă problematică abordată de autor în studiul său: de ce nu mai citesc tinerii din ziua de astăzi, oare cititorii s-au mutat în spațiul virtual?

Această paradigmă a nocivității tehnologizării reiterează spiritul conservator al discursului, însă nu fără un fond bine construit. Autorul apelează la statisticile analfabetismului funcțional care circulă deja abundent prin fiecare mijloc media. În linia ideilor susținute, pentru Ion Simuț mutația de la

literatura spre comunicare nu face altceva decât să potențeze analfabetizarea în masă. Atitudinea sa devine aproape o formă de responsabilizare a profesorilor pasivi, criticul însuși dând dovadă de toate trăsăturile unui om de acțiune. Își asumă în cele din urmă și postura marginală, împreună cu amalgamul de rivalități dobândite din cauza „adevărului”. Cert este că Ion Simuț este, vrea să fie în primul rând un critic sincer. În accepțiunea lui, această alăturare de cuvinte are un conținut aproape pleonastic, fapt certificat de *Epilogul* din mijlocul volumului care îl citează pe Călinescu și soarta nefericită a criticului. Parafrazând, un critic va fi întotdeauna detestat pentru alegerea sa de a spune adevărul ori va fi venerat de cel mult dușmanii celui criticat.

Un șir de reacții negative a fost generat de articolul (resimțit) tăios de către revistele literare. Pe scurt, Ion Simuț deplânge calitatea revistelor literare și revine la aceeași dezamăgire cu privire la absența sau cel puțin reducerea numărului de cititori. Declarația de intenție este lipsită de injurii, contrar a ceea ce i s-a imputat anterior. Remarca conform căreia revistele culturale sunt susținute de stat nu condamnă nicidecum susținerea financiară a educației, ci dorește să ofere un imbold de conștientizare menit să reanime peisajul revistelor literare. Totodată, criticul propune trei modele, dovadă că opinia sa negativă nu trebuie generalizată, însă păreri acide vin și din partea unor reviste lăudate, ca răspuns la pura subiectivitate a lui Ion Simuț. O opinie notabilă împotriva discursului brut al scriitorului este cea a Martei Petreu, care îl plasează pe Simuț în ipostaza unui Platon disprețuitor față de poeți. Articolul său a fost interpretat și răinterpretat, însă este de apreciat că, în aceeași manieră ca în primul dosar, criticul înșiruie toate articolele fără comentarii. Chiar și la cuprins, anexele sunt inventariate după autori. În cadrul propriului său volum se pot regăsi toate reacțiile negative survenite împotriva unui articol pur subiectiv interpretat ca un atac la adresa revistelor literare. Ion Simuț nu urmărește să „își facă dreptate”, ci militează pentru afișarea acestui adevăr anunțat încă de la început, lăsând cititorul să decidă pentru sine. Inclusiv corespondențele sale sunt redată în întregime în cadrul acestui volum bogat în anexe.

Multitudinea de note personale umanizează profilul criticului, regăsindu-se în întreaga culegere de articole detalii despre locul natal, despre graiul specific județului, despre sentimentele față de respingerea de către o sumă de personalități

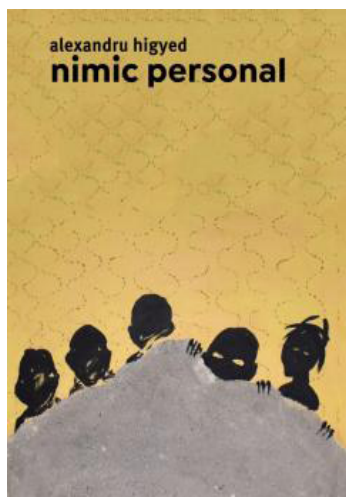
literare. Cu toate acestea, există câteva paradoxuri în întregul discurs. Spre exemplu, în momentul postulării tehnologizării ca declin al lecturii, criticul demontează ideea că lectura este cu adevărat edificatoare. Dacă tehnologia a fost singură în măsură să dăuneze lecturii, înseamnă că aceasta din urmă nu a fost niciodată mai mult decât o manieră de a umple momentul. Tehnologia și lectura pot coexista, iar cea dintâi poate deveni un suport pentru cea din urmă, fără a fi demonizată. Totodată, în articolul care dă numele volumului, *Pe ce lume trăim?*, criticul propune o listă subiectivă a unor zece titluri (foarte surprinzătoare de altfel, întrucât propune titluri cu temă religioasă, psihologică, antropologică, psihanalitică, chiar și alimentară, întrunind profilul unui critic complet), menționându-l pe Eminescu în afara listei drept „semn distinctiv al unui bun român”. Autorul critica în urmă cu câteva articole clișeul poetului național atribuit lui Eminescu, reiterându-l totuși în această listă „canonică” personală. Cu toate acestea, alegerea de cuvinte poate fi justificată nu pentru sine, ci poate în speranța declanșării spiritului naționalist în rândul celor care nu citesc.

Punctul culminant este de regăsit tocmai în ultimul articol, în stadiul de *nepublicat*. Acesta profilează fidel criticul prezentat până acum, cel care își expune vocal, dar totuși cu un tact deosebit, opiniile. Autorul construiește o întreagă anchetă pe marginea a două comentarii de *hate* primite anonim, întrunind totuși similarități care indică același emițător. Ba mai mult, autorul trimite indicii în direcția unui rival din lumea literară, însă refuză să îi spună numele. Direcțiile sunt la câțiva pași distanță pentru cititorul care dorește să elucideze misterul, prin indicațiile autorului: el însuși l-a criticat în acest volum pentru utilizarea eronată a unei expresii în latină. Personajul este irelevant, dar ceea ce rămâne este ingeniozitatea cu care Ion Simuț își construiește discursul. Întregul volum poate fi citit, în fond, drept o anamneză a ceea ce autorul numește „pandemia morală”.

*Ion Simuț, *Pe ce lume trăim? Simptome*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, p. 416

Andreea POP

Millennial blue

În ciuda titlului, debutul lui Alexandru Higied e cum nu se poate de personal. Există, în *nimic personal* (Casa de Pariuri Literare, 2021), o neliniște a recuperării biografice, funcționează aici o confesiune *extrem de tare și incredibil de aproape*, echivalată printr-o contabilitate discret melancolică, mai mult jucat nepăsătoare, care acaparează întreg materialul poetic al lui Alexandru Higied.

Tonul deprimant, aproape nihilist, în câteva locuri, dublat de claritatea și calmul frazării, echivalează, în poezia asta, cu un soi de cronică hăituită care își deconstruiește vulnerabilitățile prin decuparea graduală a zonelor afective din jur: „la 22 de ani diferența dintre calitate și claritate e mai mult/ decât un typo cauți să ai ce e mai bun să te descotorosești/ de gustul de pâine cu pateu să obții independența unui/ apartament doar al tău să îți permiți un taxi pe săptămână și măcar/ o semnătură pe peretele penitenciarului un gust amar în gură/ la telefon atunci când te sună tușa să te felicite/ că ai absolvit acum un an facultatea de litere istorie și teologie/ că trebuie să explici ce faci de fapt// la 22 de ani ești la fel de transparent ca vitrina unui magazin/ second-hand/ unde se oprește toată lumea pentru că așa se găsesc cele mai bune/ oferte/ o barbă neîngrijită un tricou șifonat mâini tremurânde o spinare/ ruginită/ peste care trec ore nesfârșite de stat pe scaun/ buze rupte de la atâtea aroganțe și glume de nimic// 5 lei orice produs reduceri din timpul petrecut împreună ai nevoie de/ prea multă atenție/ un lucru atât de apocaliptic încât fără ea s-ar topi ghețari/ încălzi pături înroși ochi risipi oportunități”, *second-hand news*. Un mizantrop sensibil, mascat printr-un aer

blazat-boem, care își filtrează viziunile cu suficientă ironie & detașare încât să lase impresia că la asta s-ar rezuma, de fapt, întreg spiritul volumului.

Sigur că poza asta de tip Bukowski – poate cel mai bine surprinsă în poemul *sunt împăcat cu gândul că poate n-ai să mă surprinzi*: „în condiții prielnice/ că o să fiu mereu depresiv și douăzeci la sută pe altă lume// o să-ți vorbesc despre cât de mult/ nu mai vreau să merg acasă și cât de mult/ îmi place sticla de ballentine’s// îmi imaginez că te uiți la mine oricât de naiv aș suna/ nu te cunosc așa bine încât să pot da un verdict/ prefer distanțarea față de cei ce au ceva de zis/ cei care suprapun regretele/ cu plăcerea și rămân precauți” mai temperează ceva din nostalgia intimistă care, vrând-nevrând, acaparează treptat poemele – localizată undeva la intersecția dintre *self-neglect* și lăncetare pe stare ușor depresivă. E doar o strategie, însă, un camuflaj care îi lasă lui Alexandru Higied loc de manevră pentru repertoriul lui altfel cum nu se poate de sensibil. Micile sale momente de rebeliune, de aparentă nepăsare, își irizează în substrat, de cele mai multe ori, fibra delicată, captările ei fragile. E un labirint al stărilor din care poetul nu poate să iasă, chiar și atunci când pare că nu-l ating prea multe lucruri din jur. Într-un fel, e cam inutilă distribuția volumului pe secvențe („condiții prielnice” / „nici dylan nu știa să cânte” / „bătăile inimii înainte de umilință” / „să rămână și pentru data viitoare”), pentru că peste tot, poemele lui Alexandru Higied operează cu același soi de nuanțe, prin redirecționarea melancoliei de fond, adică, spre deconspirarea luptelor zilnice – cu sine, întâi și întâi, și mai apoi cu lumea din jur. Aici e, până la urmă, miza cărții, în încercarea de a tempera ceva din asperitățile existențiale – iubirile, scenele de familie, episoadele de introspecție etc., nu scapă nimic de radiografia atentă a poetului.

Un *loner* timid cu nostalgia apropierei e Alexandru Higied, până la urmă, („cel mai bine e să înveți singur/ cum să te ascunzi în debara/ ca un copil care miroase/ cearta încă de pe holurile școlii// liniștea e mereu urmată de zâmbete/ iar cu zâmbetele/ e mereu o chestiune de nuanță”, *copiilor ar trebui să li se dea un discount*). O poezie aproape emo, fără să implic aici conotații negative, în sensul că dă pe dinafară de sentimente. Le ține bine în frâu, totuși, mereu ai senzația că un soi de timiditate funciară îl obligă pe Alexandru Higied la o selecție destul de hotărâtă a fluxului sentimental, sau, mai bine zis, a felului în care îi dă drumul. Un debut curat și onest.

* Alexandru Higied, *nimic personal*, Casa de Pariuri Literare, București, 2021

*

Debutul lui Valeriu A. Cuc e, cap-coadă, o declarație *anti-establishment* difuză, un *blues* citadin deprimat și neliniștit despre supraviețuirile zilnice de tot soiul. *Poemele* (OMG Publishing, 2021) „suferă”, în întregime, de o răzvrătire emoțională, duc un război al intimității purtat cu multă hăituire – e, cred, unul din sentimentele definitorii ce răzbate din volumul ăsta.

Și cu multă luciditate, în același timp, pentru că nimic din textele sale, prinse între nostalgia neputinței și manifest, nu merge spre exces, nu construiește pe reliefuri prea dure. Altfel zis, cu tot bagajul ei emoțional *tough*, poezia lui Valeriu A. Cuc are o lejeritate a frazării în tot discursul ei încărcat, e o relaxare în demersul ăsta, altfel destul de prigonit, care răzbate la tot pasul. Microcosmosul în jurul căruia gravitează textele vorbește despre insecurități și frici prin tonuri și inflexiuni care modulează cu o melancolie reținut-cerebrală nuanțele delicate ale biografiei – indiferent că-i vorba de momente sentimentale, *post-breakup*, decupaje ale vieții în Orașul care alienează (și care, în treacăt, atinge și-o doză de critică socială de stânga de primă mână, așa cum se vede și-n *zeropoem*), plimbări & stări în și despre Oraș, în fine, mici insule de iluminare biografică, în care confesiunea ia o notă ușor sobră, aproape melancolică uneori, mereu cu o claritate a perspectivei, însă. Și cu un rafinament al viziunii, așa zice, pentru că funcționează aici excelent un soi de maturitate a privirii care temperează orice fel de protuberanțe.

Ba mai mult, una care dă în poeme niște imagini cinematografice, cu efecte vizuale tari: „noaptea caldă de primăvară în care m-ai electrocutat/ nu avea nimic din promisiunile unei lumi noi./ operatorul setase lumina pe nightshift când ai zis:/ «nu credeam că mi-ai văzut dinții vreodată»/ iar eu, idiot: «nicio problemă, casa mea este pe stradă»/ în noaptea caldă de primăvară în care m-ai electrocutat/ am văzut cu claritate sfârșitul

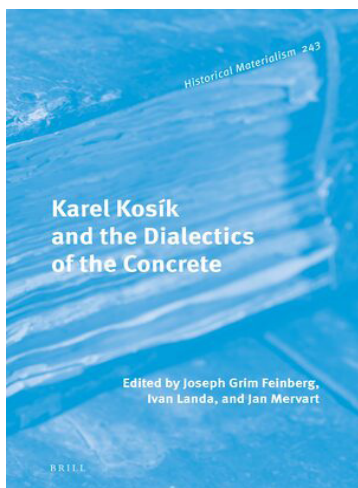
lumii:/ e moartea, undeva în spatele unui garaj din Măraști/ în care se aruncă fructele vechi sau puțin lovite/ de la Lidl.” (*cluj 2*) vs. „Iar lampa mea luminează exact cum luminezi tu./ iar puful din fața blocului e părul tău.” (*filme*) Pentru că ce e reușit, în astfel de pasaje, e modul în care poemele lui Valeriu A. Cuc funcționează la nivel vizual, ca niște filme, sau, mai bine zis, filtre aplicate cu suficientă îndemânare încât să rezulte de aici niște imagini cel puțin memorabile, de un soi de apocalipsă a privirii & simțirii, o sfârșeală care se consumă, însă, într-o notă *chill* și informală, fără pretenții sau sentimentalisme excesive, ca-n poemul *cartier*: „*Roads no longer lead to places, they are places*/asta am citit amintindu-mi toate locurile pe care le-am/ vizitat împreună. absentă/ pe canapeaua Fundației Cartier, te gândeai probabil/ la el, la o scăpare./ eu încercam să mă păstrez serios în fața expoziției/ cu mașini, iar fiecare fotografie/ îmi amintea de un moment al nostru pe care nu l-am/ avut. totul se duce dracului/ iar amintirile mișto se combină cu ce ți-ai dorit./ nu mi-am dorit/ niciodată mașină, însă te-aș fi luat să fugim cu un bax/ de bere în portbagaj./ să facem dragoste, să fim lejeri și simpli, cum ne/ imaginam./ răzând de fraierii care cred că ne pot atinge. relația/ noastră/ ca o casetă încurcată pe care înregistram cea mai mișto/ melodie/ și toate creioanele cu care aș fi putut-o repara/ pe terminate/ sau rupte de tine/ sau rupte de tine.” Descrierile sunt arta lui Valeriu A. Cuc din *Poeme*, aici se pricepe cel mai bine, la a construi episoade cu o combustie internă atât de puternică încât transpuse pe pagină, să se lase cu câteva instantanee instagramabile de zile mari. Nu-i de dat la o parte nici muzicalitatea textelor sale, pentru că ele au o linie melodică subtilă, de la un cap la celălalt al volumului, care completează materialul poetic și îl nuanțează.

Reușește, astfel, să capteze foarte reușit și cu multă precizie un sentiment general de inadecvare, cred că pe aici se situează cel mai bine poezia sa, unul dublat și de o stare de alienare personală. E aici o încercare de înțelegere a lumii prost configurate, a asperităților deopotrivă personale & cu bătaie ceva mai lungă. Altfel, nu mai zic, la nivel de stil îi iese cam totul – și tonul ușor afectat, fără să cadă în extreme, cu care își deapănă singurătățile, și joaca ocazională (*viața mea*), are, adică, mână și pentru experimente stilistice, nu doar pentru construcții vizuale. Un debut extrem de personal și imposibil de confundat, chiar dacă adună vecinătăți mai vechi și mai noi (Ștefan Baghiu *meets* Vlad Drăgoi *meets* Cătălina Stanislav). Cinematic și fluid, curge cu o lentoare & sinceritate neobosite.

* Valeriu A. Cuc, *Poeme*, Editura OMG Publishing, Alba Iulia, 2021

Alex CISTELECAN

Dialectica primăverii și normalizării

În 1963 apărea în Cehoslovacia *Dialektika konkrétniho*. Cartea lui Karel Kosík avea să fie considerată cea mai importantă lucrare din tradiția marxismului est-european, cel puțin cel de după Lenin și Troțki, expresia concentrată a socialismului umanist și revizionismului marxist care încercau să se articuleze în regiune în anii '60-'70. Pe bună dreptate, lucrarea a fost asemănată cu cele două cărți-manifest care, în 1923, deschideau tradiția filozofică a ceea ce s-a numit Western Marxism – *Marxism și filozofie* a lui Karl Korsch, *Istorie și conștiință de clasă* a lui Georg Lukács. Asemănarea privește nu doar impactul imediat al acestor cărți, scandalul pe care l-au provocat tustrele, și nici doar eleganța, prospețimea și densitatea textului pe care le etalează fiecare dintre ele. Ea se bazează inclusiv și mai ales pe niște puternice rezonanțe comune în construcția și miza argumentului lor.

Principala țintă a cărților lui Korsch și Lukács fusese „pozitivismul” marxismului profesat de Internaționala a II-a, determinismul ei scientist care retrograda în epifenomen și suprastructură atât filozofia – de-acum depășită și sublimată în științele concrete –, cât și practica revoluționară – de-acum transferată și pusă pe pilot automat în teoria stadiilor istorice obligatorii. Dialectica, înțeleasă deopotrivă ca filozofie și practică supreme, era sloganul prin care Korsch și Lukács încercau să infuzeze un spirit leninist în teoria și practica mișcării socialiste. În mod similar, principala țintă a cărții lui Kosík era determinismul economicist, tehnocrat al marxism-leninismului din blocul socialist, pe care Kosík îl problematiza filozofic sub conceptul de pseudo-concret, și căruia încerca să-i substituie

o „totalitate concretă” făcută posibilă și articulabilă prin reflecția filozofică și practica socială – laolaltă, manifestări ale aceleiași dialectici fundamentale. În ambele cazuri așadar, filozofia, și mai exact dialectica, era chemată să regăsească și poate chiar redinamizeze praxisul revoluționar care să deblocheze rigiditatea teoriei și practicii socialiste. În ambele cazuri, atât în 1923 cât și patruzeci de ani mai târziu, aceste propuneri au fost întâmpinate cu obiecții, ca să folosim un eufemism, din partea marxismului oficial, instituit în partidele comuniste, fiind condamnate ca ultra-stângiste, anarhizante, prin insistența lor pe latura subiectivă și acțiune, și idealiste, prin insistența lor pe caracterul crucial și ireductibil al filozofiei. În ambele contexte, renumele și impactul cărților s-au constituit mai mult prin afara și în ciuda canalelor și mediilor oficiale, inaugurând, în 1923, o tradiție a marxismului occidental, curat academic, care s-a definit tocmai prin ruptura sa tot mai mare de mișcarea socialistă configurată în partide și lupte muncitorești, și deschizând sau, mai exact, impulsionând, în 1963, linia revizionistă de gândire a socialismului umanist, coagulată apoi în grupul Praxis și întâlnirile de la Korcula, care au reușit să reziste marginalizării și presiunilor oficiale cam până la jumătatea deceniului următor.

Dar aici asemănările se opresc, pentru că parcursul ulterior al acestor autori, după impactul și reacțiile imediate generate de cărțile lor cele mai faimoase, diferă enorm în chiar situația pe care am luat-o drept etalon, și anume în cazul lui Korsch și Lukács. După cum se știe, Lukács și-a asumat – deși inițial le-a respins (vezi *Tailism and the Dialectic*) – obiecțiile de voluntarism și hegelianism care i-au fost adresate, articulând cu timpul o platformă filozofică mult mai sensibilă la partea de obiectivitate (tratată, în 1923, strict drept obiectivare qua reificare), realism în plan ontologic (dizolvat, în 1923, în conștiință și acțiune de clasă) și cunoaștere științifică în epistemologie¹. Karl Korsch în schimb a răspuns criticilor menținându-și și radicalizându-și poziția, chiar cu prețul excluderii și izolării sale totale de mișcarea socialistă. Astfel, traiectoriile lor ulterioare par perfect opuse: după șocul și scandalul provocate de *Istorie și conștiință de clasă*, Lukács a continuat devenind unul din cei mai-cel mai, aş spune – importanți filozofi ai secolului XX, rămânând, cu toate ostracizările repetate, în interiorul blocului socialist și articulând un veritabil sistem filozofic marxist (dacă așa ceva nu e apriori exclus sau imposibil); Korsch în schimb a emigrat în America, ducând mai departe un revizionism marxist care a devenit tot mai non-marxist, și sfârșind, alături de diverșii troțkiști și opoziționiști decepționați, în corul anticomunist dominant, în al cărui fundal vocea sa se

confundă până la indistinție și irelevantă. Care din aceste alternative avea să fie calea lui Kosik?

Din păcate, mai mult a doua decât prima. Precum Karl Korsch, și Kosik avea să rămână practic autorul unei singure cărți (deși atât Korsch, cât și Kosik au mai publicat și alte cărți după *Marxism și filozofie*, respectiv *Dialectica concretului* – multe, în cazul lui Korsch, mai puține, și doar culegeri de eseuri, în cazul lui Kosik). Curba involuției filozofului ceh e însă ceva mai sinuoasă și mai tragică decât traiectoria liniară a lui Korsch. În 1968, Kosik e în plină activitate frenetică, publicând numeroase eseuri și intervenții și fiind unul din principalii actori ai Primăverii de la Praga. Însă eseurile sale, publicate în engleză în *The Crisis of Modernity. Essays and Observations From the 1968 Era*, manifestă o deplasare notabilă a discursului filozofic: dacă în 1963, marxismul său revizionist își obținea efectul de prospețime prin deschiderile (critice încă) spre fenomenologie și existențialism, în 1968 și mai ales imediat după deziluzia provocată de invazia sovietică și procesul ulterior de „normalizare”, gândirea sa se cristalizează mai curând într-o reflecție de factură heideggeriană, care denunță tehnica drept esență comună a modernității, în ambele sale configurații principale (capitalism sau socialism de stat). Opoziția sa la invazia sovietică și la procesul ulterior de normalizare avea să conducă la excluderea sa din universitate și din spațiul public, impunându-i o tăcere lungă de 20 de ani. După prăbușirea comunismului, eseurile prin care își va marca revenirea în agora vor confirma însă și duce mai departe turnura sa heideggeriană antamată cu două decenii mai devreme, printr-o serie de intervenții care discută noua realitate postcomunistă prin prisma aceleiași domnii a Gestell-ului, și în care calea și soluția praxisului din anii 60 sunt cu totul înlocuite de reflecția metafizică și poetizantă văzută ca ultimă salvare din fața istoriei. Excluz din universitate în 1969, el avea să fie reexcluz în 1992, ca răspuns la criticile pe care le-a adus noii guvernări postcomuniste și partiției Cehoslovaciei.

Toate aceste aspecte și evoluții sunt foarte bine surprinse și problematizate în recentul volum colectiv, apărut la Brill, *Karel Kosik and the Dialectic of the Concrete*², coordonat de Joseph Grim Feinberg, Ivan Landa și Jan Mervart de la Institutul de Filozofie al Academiei de științe din Praga. Deși cu un centru de comandă și cu o tematică ai zice strict cehe, volumul reușește să fie global în ce privește colectivul auctorial (cu contribuții din China și Rusia până în SUA, Canada și Mexic, trecând prin UK, Italia sau Franța), dar și în ce privește relevanța și nivelul la care sunt discutate temele. În cele aproape 400 de pagini ale sale, lucrarea are timp să întoarcă istoria și semnificația cărții lui Kosik pe toate fețele posibile, plasând-o mai întâi în

contextul său imediat (secțiunea I), discutând apoi principalele sale concepte (praxis, dialectică, muncă, totalitate concretă – în secțiunea II), semnificația ei în lumina contemporaneității și globalizării (secțiunea III), dialogul și confruntările dintre gândirea lui Kosik și pozitivism, structuralism, antiumanismul althusserian și fenomenologia heideggeriană (secțiunea IV) și, în fine, influența și receptarea *Dialecticii concretului* (secțiunea V).

Ce mi s-a părut cel mai interesant din această bogată ofertă intelectuală? În primul rând, textele lui Francesco Tava (*Praxis in Progress: On the Transformation of Kosik's Thought*) și Jan Cerny (*Karel Kosik and Martin Heidegger. From Marxism to Traditionalism*), care detaliază și aprofundează ipoteza pe care am schițat-o mai sus, cu evoluția lui Kosik de la marxismul revizionist la heideggerianism, și pe care doar am putut-o bănuî comparând edițiile englezești din *Dialectica concretului* și culegerea de eseuri din perioada 1968. Textul lui Ian Angus (*Inception of Culture from the Ontology of Labour: The Original Contribution of Karel Kosik to a Marxist Theory of Culture*) care reconstruiește, și amendează acolo unde este nevoie, teoria lui Kosik despre natura ontogenetică a muncii ca posibilă teorie materialistă a culturii. Dar și, spre surprinderea mea, pentru că nu mă știam pozitivist sau structuralist, contribuțiile lui Tomas Hribek (*Kosik's Notion of Positivism*) și Vit Bartos (*Kosik's Concept of Concrete Totality. A Structuralist Critique*) care, așa cum le sugerează și titlurile, încearcă o reabilitare a „pozitivismului” și structuralismului criticate nu tocmai corect și pe bună dreptate de Kosik în *Dialectica concretului*. Nu în ultimul rând, pentru valoarea lor informativă sunt interesante și contribuțiile semnate de Gabriella Fusi și Diana Fuentes, care discută receptarea lui Kosik în Italia și Mexic, precum și epilogul lui Michael Löwy (*Spirit of Resistance. Notes for an Intellectual Biography of Karel Kosik*).

¹ Dăm credit aici mai degrabă lecturii lui Tertulian, care vede în evoluția gândirii lui Lukács un veritabil proces de maturizare și aprofundare, decât interpretării mai dominante a unora ca Adorno sau Lucien Goldmann, care văd în evoluția gândirii sale doar rodul compromisului cu regimul.

² Joseph Grim Feinberg, Ivan Landa, Jan Mervart (eds.), *Karel Kosik and the Dialectic of the Concrete*, Brill, Leiden, 2022.

„Aici pe internet sunt eu” (Tudor Pop, Softboimimosa, Editura OMG, 2019).

Un scurt argument

În 2002 „Vatra” semnala, prin numărul special România virtuală, fenomenul mutării unei părți a literaturii române în spațiul internautic. Era vorba, desigur, doar de începutul acestui proces, astfel că au fost doar preluate texte din mediul internautic. Apoi, în intervalul unui deceniu fenomenul s-a extins și la noi suficient cât să determine o nouă abordare, concretizată, prin 2012, tot printr-un număr tematic, intitulat Literatura cibernetică, constând în răspunsuri la o anchetă și câteva studii. Investigarea domeniului a fost atunci din perspectivă teoretică. Cu excepția lui Gelu Vlașin, care înființase blogul Rețeaua literară, cei care s-au pronunțat nu erau insider-i, ci observatori de la distanță. După încă un deceniu evoluția este spectaculoasă. Există un număr consistent de reviste exclusiv electronice și de platforme literare, puzderie de bloguri și de postări prin intermediul diferitelor rețele sociale. Prin urmare, o nouă privire asupra fenomenului este absolut necesară.

De această dată, „Vatra” propune un număr tematic în care cei care se pronunță asupra temei sunt implicați direct în propagarea fenomenului, ca promotori/autori. Miza nu a fost una axiologică, ci reprezentarea, în sensul cuprinderii cât mai multora dintre nișe, dincolo de dispute estetice și epistemologice, de aderențe ori repulsii ideologice, de simpatii sau antipatii. Pe de o parte, am conceput un set de întrebări, ale căror răspunsuri se regăsesc în secțiunea „Anchetă”, având miză poetică, accentul fiind pus pe cum concep insider-ii ființarea literară internautică sau specificul acestui mediu literar. Pe de alta, am adunat un corpus de creații pe care colaboratorii le consideră relevante pentru literatura română actuală din mediul online și un text de întâmpinare a unui roman. Rezultatul e o imagine mai actualizată asupra unui fenomen într-o continuă dezvoltare (în timp, perspectiva va fi ceva mai amplă, cu atât mai mult cu cât și interesul teoretic pentru temă e în plină efervescență), care produce de câțiva ani încoace și în literatura noastră forme literare noi, influențate de elanul culturii digitale – vezi cyberpoezia și diferitele ei genuri & subgenuri –, e drept, mai mult în zona poeticului, poezia fiind, de regulă, un mediu mai receptiv la noile achiziții formale, stilistice etc. Nu în ultimul rând, mână în mână cu literatura internetului, influența digitalului asupra literarului obligă, inevitabil, și la o regândire a modului în care ne raportăm la o astfel de literatură în calitate de cititori (profesioniști sau nu), lucru care mișcă puțin „regulile jocului” și felul în care vorbim despre cărți, în general (vezi popularitatea în creștere a vloggerilor literari, veniți pe filieră vestică și tot mai prezenți și în spațiul virtual de la noi, între care un „caz” deja consacrat e cel al Roxanei Gîdei de la „4fără15”). Sperăm ca ancheta de față să ofere o situație cât mai actuală despre cum arată o astfel de literatură, cum vorbim despre ea și o asimilăm și, de ce nu, despre cum rezistă ea în timp. Nu ne-am propus o reprezentare exhaustivă, ci relevantă. Time will tell.

Călin CRĂCIUN și Andreea POP

I. Anchetă

A. Întrebări / teme de reflecție:

- 1) Literatura este, desigur, una singură, însă transferul unei părți tot mai mari din ea pe internet a modificat mediul ei de ființare. Care credeți că ar fi plusurile aduse de această modificare a „fizionomiei” creației?
- 2) Dacă ar fi să vorbim de riscuri sau de minusuri ale expansiunii literaturii internautice, care credeți că ar fi ele?
- 3) Obligă o astfel de prezență la un anumit limbaj/ o atitudine diferită?
- 4) Există o dinamică diferită a creației literare din mediul internautic față de cea promovată în publicațiile tradiționale? Dacă da, cum apreciați evoluția fenomenului literaturii publicate pe internet în ultimii ani?
- 5) Care e diferența de asumare a unui act artistic de genul acesta în raport cu procesul clasic de scriere? Cele două se consumă în mod diferit?
- 6) E relevantă ideea de generație atunci când vorbim de scriitori ce își publică textele pe internet?
- 7) Cum considerați relația din online cu cititorul/ cât de important e feedback-ul, date fiind condițiile volatile de funcționare a mediului internautic?
- 8) Există o critică literară specifică literaturii internetului?
- 9) Poate contribui creația din online la promovarea literaturii române contemporane/ o poate face mai vizibilă și în afara unor cercuri deja cunoscute?

B. Răspunsuri

Laurențiu BLAGA

Fotocredit: Cristina Gânj

1) Consider că nu mai putem să facem abstracție de internet și de mediul sau mediile create de către acesta. Zilnic, vedem peste tot oameni absorbiți de telefoanele mobile și, implicit, de realitatea virtuală pe care internetul le-o oferă prin intermediul acestora. E dureros, dar cât se poate de real. Dacă acum 10-20

de ani mai vedeam pe stradă oameni citind cărți, astăzi aceste cazuri au devenit excepții. Firește, este mult mai ușor să te pierzi în urmărirea *status*-urilor prietenilor virtuali decât să citești o carte. Revenind la întrebarea Dumneavoastră, cred că mediul online a adus odată cu el un lucru pe care Mario Vargas Llosa îl consideră ca fiind ceva *superficial și capricios*. Noțiunea de cultură, spune marele scriitor peruan în cartea sa *Civilizația spectacolului*, s-a extins atât de mult, încât, chiar dacă nimeni nu îndrăznește s-o recunoască deschis, a dispărut cu totul. Transferând la nivelul literaturii acest verdict deloc ușor digerabil al lui Mario Vargas Llosa putem spune că, într-adevăr, modificarea mediului de ființare al literaturii prin intermediul internetului nu este neapărat un lucru bun. Cât despre plusurile aduse de internet literaturii putem vorbi, eventual, de accesul rapid la surse și o mai bună promovare a acesteia.

2) În primul rând, internetul oferă falsa senzație că oricine postează online un poem devine poet. Și lucrul acesta nu este, evident, adevărat. În al doilea rând, exercițiul critic, de care literatura are întotdeauna nevoie, se rezumă de cele mai multe ori la niște impresii sau comentarii din partea unor oameni care nu stăpânesc neapărat instrumentele unui demers analitic. Sunt puține site-urile de profil în care analiza critică a literaturii postate este realizată la modul profesionist. Din acest

punct de vedere, un volum prea mare de literatură încărcată online – care este certificată de acest mediu pentru că, nu-i așa, în online ne pricepem cu toții la toate – diluează însăși ideea de valoare. Iar această idee trebuie să rămână în prim plan atunci când vorbim de orice domeniu al artei, implicit cel literar. Dacă ar fi să numim riscurile în ceea ce privește expansiunea literaturii internautice, cred că acestea ar fi: „surplusul creator” și vizibilitatea mult mai mare pe care internetul o oferă, într-o relație tot mai meschină cu ideea de valoare.

3) Dacă literatura își dorește o abordare în ton cu realitatea pe care o trăim noi, da. Depinde cărui tip de public se adresează cel care scrie. Știm bine că generațiile actuale au un alt tip de atenție, aș putea spune chiar un alt tip de limbaj, adaptat acestui mediu online. În acest sens, este greu să ajungi la cititor prin vechile abordări. Dacă publicul căruia ne adresăm face parte din nucleul *dur*, cel al cititorilor *versați*, care folosesc internetul doar ca pe o nouă sursă de informare, limbajul poate rămâne unul echilibrat. Atitudinea cred că depinde mai degrabă de ce anume credem fiecare că este rolul literaturii, al artei în viața noastră.

4) Recunosc faptul că nu am mai urmărit mediul literar online în ultimii ani și nu aș putea să mă pronunț în legătură cu evoluția acestuia din ultima vreme. La începutul anilor 2000 am publicat frecvent poezie și proză în mediul online și chiar cred că acest lucru m-a ajutat în ceea ce am scris. Evident, drumul creației de la autor către cititor este unul infinit mai scurt în cadrul mediului internautic. O poezie poate fi postată online într-un minut fără mari eforturi, spre deosebire de drumul clasic, cel al publicării în revistele de profil, cu o apariție periodică, dar care are în conținutul său avantajul unui proces de evaluare, de analiză critică.

5) Dacă asumarea înseamnă acceptarea drumului cunoscut: cel al publicării unei creații literare în paginile unei reviste de profil cu toate riscurile apărute pe parcurs – atunci putem vorbi de o diferență fundamentală. În primul rând, nu toate creațiile literare trimise publicațiilor spre publicare vor vedea lumina tiparului. Din acest punct de vedere, asumarea înseamnă a conștientiza că există în ecuație și ideea de eșec. În ziua de astăzi, din păcate, ideea de eșec este tot mai mult scoasă din ecuație într-o încercare de uniformizare a valorilor. Consider că acest fapt este extrem de periculos și el va duce în timp la diluarea a însăși ideii de valoare. Revenind la cazul nostru, dacă nu ne asumăm posibilitatea unui eșec, postăm creația noastră direct în mediul online, unde nu avem nevoie de *binecuvântarea* nimănui, a unui ochi critic care să

confirme valoarea creației. Riscăm, eventual, unele comentarii nu neapărat pe placul nostru.

6) Cred că da și spun asta cu o doză asumată de subiectivism. Pe la mijlocul anilor 2000, portalul poezie.ro – din comunitatea căruia făceam și eu parte – a publicat la editura Muzeului Literaturii Române antologia intitulată *Ultima generație, primul val* în coordonarea lui Radu Herinean, cu o prefață a criticului Lucian Chișu. Această antologie a cuprins cele mai bune poezii ale 83 de autori – din cei aproximativ 15.000 – care au postat pe site-ul poezie.ro până la acea dată. Probabil că au mai existat și alte inițiative de acest gen. Putem vorbi, astfel de o generație a unor autori prezenți în această antologie care, ulterior, au publicat în volum, cum este și cazul meu. Desigur, nu toți cei care publică pe internet au ca scop apartenența la o generație sau alta. De cele mai multe ori, demersul literar online este unul solitar. Cu toate acestea, o clasificare poate fi făcută de către cei care studiază și analizează fenomenul.

7) Mediul online a dat posibilitatea unei afirmări pe alocuri extreme, sistemul după care ne ghidăm fiind cel al vizibilității și al recompensei. Și când spun recompensă mă refer la acele *like-uri* pe care le așteptăm de la ceilalți, indiferent că vorbim de o fotografie făcută în vacanță sau o poezie postată pe un site de profil. Acesta este primul nivel al feedback-ului la care adăugăm comentariile (nu întotdeauna din partea unor specialiști) și abia apoi analiza profesionistă, care contează în fond în stabilirea unor eventuale ierarhii.

8) Nu aș putea să mă pronunț asupra acestui fapt. Probabil că există dar nu neapărat sub forma ei clasică, cunoscută. Mai degrabă cred că, în cadrul site-urilor de profil funcționează ideea unei evaluări directe, a unui *feedback* imediat din partea celor care activează online.

9) Sunt convins că mediul online nu mai poate fi ocolit de către cei care activează în domeniul literaturii. Acest proces de adoptare a mediu virtual este deja în desfășurare: oamenii de litere folosesc rețelele de socializare, blogurile pentru a se promova. Mai mult, unele site-uri de profil funcționează sub forma unor cene virtuale din rândul cărora apar noi autori ce sunt adoptați de mediul literar *mainstream*. În această perioadă pandemică au existat festivaluri literare desfășurate online ceea ce a oferit o mai bună vizibilitate și un mai bun acces pentru cei interesați de fenomen. Nu văd de ce literatura nu ar profita de acest instrument pentru a câștiga sau, măcar, pentru a nu pierde teren. Ideea este, repet, ca și în această nouă dimensiune, cea virtuală, să primeze valoarea.

Elena BOLDOR

1) S-au făcut multe teoretizări de genul de niște oameni mult mai capabili decât mine să răspundă la întrebarea asta. de un timp nu mă mai gândesc la lucruri ca fiind „asta” sau „cealaltă”, în cazul de față „plusuri” sau „minusuri”. O fi și din cauză că m-am născut printre primele generații din ro care să aibă calculator încă de mic copil (că a fost un calculator cărămidă, e altă poveste). În orice caz, pentru mine se simte natural ca poezia să fie scrisă și transmisă pe internet, îmbinată cu alte medii artistice. cu toate astea, îmi plac produsele care preluate sau construite de pe internet și transpuse într-o formă fizică. Nu am văzut niciun chapbook de poezie care mi-a plăcut de pe scribd în format fizic, așa că nu pot da vreun exemplu din literatură.

Totuși, vreau să aduc în discuție puțin conceptul de self-publishing, care e valabil oricărui mediu artistic. Nu știu câți dintre voi ați auzit de BăiețiiBoys, o colectivă de tipi care colaborează cu diverși indivizi care fac poze analog. Curatoriază fotografii pe anumite tematici și publică zine-uri. majoritatea pozelor erau postate și pe social media, plus că unul din numere cred că se găsește online. Tipăreau un anumit număr de zine-uri, mai mult ca artefact. din păcate, BăiețiiBoys nu mai există, but thelegacywillgo on.

Tot așa, două prietene din Cluj, Bianca Mocan și Mădălina Găceanu, fac parte din Hip Hop la Feminin și sunt două artiste interdisciplinare foarte mișto. Ambele mai scot niște zine-uri self-published și de obicei îmbină mai multe medii artistice (text, grafică, fotografie). Din nou, ce fac ele se poate vedea pe instagram, behance, tumblr sau alte platforme, însă aleg să publice și în format fizic.

Asta consider și eu că ar trebui să fie arta în general: open pentru oricine pe internet, dar să existe și o variantă fizică, experimentală, în număr limitat.

2) Nu-mi place fenomenul de poezie de instagram, apărut odată cu rupi kaur, dacă bine zic. imaginează-ți cum e să scrollezi când ai o pauză (sau când procrastinezi în ultimul hal) și la un moment dat să vezi o poezie scrisă f în serios (și care nu transmite absolut nimic la nivel personal) printre toate picturile medievale, manuscrise vechi (sau orice pagini interesante urmărești tu pe instagram), selfie-urile prietenilor, etc. În general cred că oamenii sunt foarte impresionați de lucrurile și vorbele grandioase care în esență nu transmit nimic. Pentru mine instagram sau alte platforme nu sunt locurile potrivite de a citi poezii integrale, ci mai mult un loc în care să nu mă iau în serios.

3) Pe internet poți fi cine vrei tu să fii. Mie îmi plac oamenii care văd internetul ca pe un medium prin care să fie ei înșiși și să-i facă pe alții să se simtă bine cu viața lor indiferent cum ar fi ea.

4) Da, dinamica e total diferită. Alt-lit-ul e cel mai bun exemplu: o mișcare care a început pe internet și care necesită o prezență foarte bună pe toate site-urile de social media. Trebuie să fii un personaj, mai bine zis un avatar, pe care din când în când să-l mai customizezi. Tot trebuie să fii tu, dar mereu e nevoie de elementul ăla de „ure-so-cool-i-wanna-be-ur-friend” cumva. Ca să nu mai spun că publicațiile tradiționale (sau persoanele cărora le plac DOAR publicațiile de genul) sunt destul de rigide cu ce e considerat a fi sau nu poezie. Eu urmăresc câțiva poeți din uk/usa pe twitter și cred că ce fac ei acolo cu 140 de caractere sau mai puțin e mai frumos decât orice publicație tradițională de la cei mai buni scriitori vânduți în ro sau așa ceva. Și vlog-urile lui Steve Roggenbuck sunt absolut minunate și mi se pare că fix asta e poezia sensibilă și sinceră și puternică de să simți cât de frumoasă e viața și în același timp cât de amuzant e totul.

Am citit multe chapbooks foarte bune pe scribd sau pe alte platforme care sunt self-published; majoritatea nici nu sunt scriitori în adevăratul sens al cuvântului. E tare cum publicațiile din zona asta care dă înspre mixed media inspiră mulți oameni să încerce și ei. Nu știu care e situația acum, dar sper să continue în felul acesta.

Deja mă supăr eu pe mine că tot vorbesc de alt-lit, îmi pare rău, dar n-am ce să fac.

5) Nu știu. Pe viitor mi-ar plăcea să public un poetry chapbook pe undeva online, dar și un zine

pe tematici gen ritualuri, demonologie, youth culture, raves & so on. Ăsta e un random fact despre mine, îmi dau seama că nu mă pot limita la o carte negru pe alb și că funcționez mai bine când experimentez cu multe chestii concomitent. Îmi place foarte mult cum a ieșit volumul meu de debut, să nu se înțeleagă greșit. Pentru mine o limită e faptul că e și-n română, vreau să fiu *Ms. International* ca Pitbull și să public doar în engleză de acum încolo. Dacă o să reușesc să public un chapbook, o să fii prima la care o să-i fac o comparație.

6) Nu drept concept de sine stătător. Cred că îi povesteam Cătălinei (Stanislav) la un moment dat că ce-mi place mie la poezii ăștia de dincolo e că toți sunt prieteni și-n viața reală, că ies, se distrează și mai scriu poezii despre ei și experiențele lor (bine, și noi aici facem asta, dar nu cred că am scris unii despre alții, încă). Și dacă nu-s prieteni, se știu reciproc și își lasă reacții sau comment-uri la story-urile pe instagram. Eu asta mai fac câteodată cu Crispin Best, sau el îmi mai lasă mie. E la fel de amuzant cum scrie poezie (e un compliment). Cu toate că nu sunt din aceeași generație cu mulți oameni, mă bucur că trăiesc în același timp cu ei.

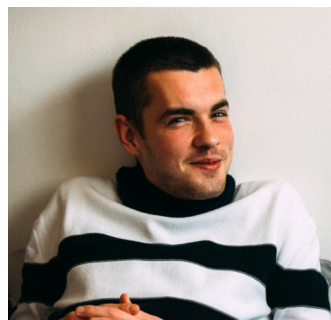
7) Mă bucur foarte mult când oamenii pe care nu-i cunosc îmi scriu cât de mult le-a plăcut cartea sau cât de mult au rezonat cu ce am spus în ea. Și mai interesant mi se pare cum reacționează oamenii apropiați după ce termină volumul, asta pentru că au foarte mult context.

Nu știu dacă asta ar trebui făcut sau nu, dar de multe ori mă gândesc cât de mult aș vrea să stau cu oamenii necunoscuți într-o bucătărie în timpul unei petreceri ce urmează să se termine și să le povestesc anumite referințe sau contexte de viață ca să mă cunoască puțin mai bine.

8) Atât timp cât zoomerii vor fi pe reddit & forum-uri și boomerii pe facebook, da.

9) Cu siguranță, sunt multe platforme din țară care publică regulat poeme de la debutanți și nedebutanți. Problema mi se pare că deja ne știm aproape toți între noi și că nu există neapărat o cale de scăpare de *lit* din *ro*.

Lucian BRAD

1) Putem vorbi de un transfer al literaturii pe internet, cu siguranță, scriu poezie românească și pot să o spun cu multă încredere, dar asta în sensul în care am ajuns să citim mai multă poezie pe internet, nu neapărat că facem din internet poezie. Mi-ar plăcea să văd mai multe tehnici contemporane în poezia noastră, mai multă atenție la tehnoredactare, la cum arată o poezie într-o carte sau pe un site, cultura internetului este cât se poate de vizuală și simt că nu se face îndeajuns în direcția asta. Mă gândesc la debuturile din ultimii ani, cât de fresh s-au simțit paginile cu emoji-uri, capturi de ecran, ilustrații și conversații, și mă gândesc ce fain ar fi să avem și site-uri dedicate în acest sens, care să publice, de exemplu, texte cu gif-uri sau clipuri între versuri, sau cu structuri mai vizibile și mai interesante decât o strofă - două și o poantă la final, toate acestea cu o interfață care nu e wordpress. Simt că o astfel de inițiativă presupune o muncă de echipă, armonizarea unor talente diferite, a trecut vremea artistului care le știe pe toate, iar internetul înseamnă și comunitate, poate că diligențele astea ar da și un rezultat în persoana mai multor cititori.

2) Uf, din partea mea singurul minus care contează este inevitabil, expansiunea literaturii pe net aduce tot mai mulți cititori și nu toți sunt atât de înțelegători în legătură cu ce înseamnă literatura în prezent. Asta poate însemna și un plus, că ne impune și nouă celor care facem conținut să găsim tehnici smart ca să fentăm așteptările, dar până atunci o să mai vedem din când în când postări pe facebook pasiv-agresive de ambele părți, că cutare nu scrie poezie, că cutare nu citește poezie...

3) Cu siguranță, în privința limbajului sunt alții mai abilitați să vorbească despre diferențe, o să mă raportează mai mult la atitudine. Cred că pe internet literatura concurează și mai tare cu alte genuri artistice precum pictura sau jocurile video, poate că ești în browser cu trei taburi deschise: în primul poți să fii pe instagram și să scrollezi pe contul artistului tău

vizual preferat, în al doilea să joci biliard cu amicii, în al treilea să citești ceva poezie pe unul din site-urile acelea dedicate. Simt că disponibilitatea asta te face cu adevărat conștient de timpul liber al eventualului cititor, care ar putea să te citească sau, la fel de bine, să se uite la niște meme. În același timp, o astfel de nivelare a experienței demitizează mult din ce însemna Poezia, motiv bun ca să-i contureze și creatorii de conținut o imagine mai contemporană, reală.

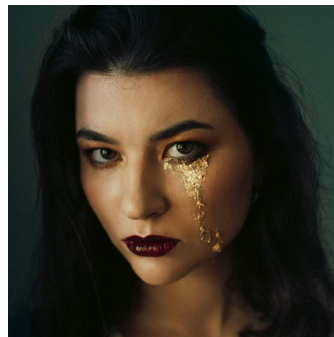
4) Cred că va mai dura niște ani până să vorbim de dinamici diferite de pe picior de egalitate, deocamdată ce am putea numi literatura internetului e mai mult un accesoriu pe lângă modalitățile tradiționale ale scrisului, o potențare a imaginii lui pentru mai mulți oameni, fără să o percep neapărat ca fiind (un alt) the real thing.

5) Am implicat mai devreme că decizia de a citi o poezie sau de a vedea un clip pe internet este de ceva timp mai în defavoarea poeziei, se pare că am omis să mă raporteze la volume de poezie (reviste de poezie nu prea citesc, sorry). Clar, să citești un volum tipărit este o experiență mai însemnată, una e să citești o poezie sau un fragment de poezie după ce ai scrollat ceva minute înainte, repede-repede, cu totul altceva să-ți lași timp să aprofundezi o carte cu fiecare pagină în parte. De aici și succesul unei edituri ca OMG, o prezență inevitabilă în bula celor interesați de literatură la noi, cu precădere pe instagram, dar fără să facă rabat de la experiența unei cărți, packaging-ul fain (copertă, tehnoredactare), conținutul bine ales (poezii de editor, textele de editor și autor și terți) și energia pe care o împărtășesc toate cele de mai sus și toți cei implicați.

6) Îmi pare că s-a nivelat destul de mult ideea de generație de când împărtășim cu toții internetul, se simte o continuitate între cei din promoția mea, a celor născuți în 1995-2000, să zicem, și cei care au început să publice texte pe net în perioada pandemiei, sunt diferențe mărișoare din punct de vedere stilistic, dar energia e cam aceeași.

9) Cu siguranță, și deja o face, sunt atâtea inițiative care lucrează la asta, mă bucur că scriu în anii în care scriu și că există acest flux. Una din esențele literaturii este darul ei de a te face să te simți mai puțin singur, de multe ori nici nu citim realmente cuvintele, căutăm mai mult să ne actualizăm, să ne completăm cu ajutorul altcuiva, vorbesc de senzații, și nu pot decât să sper că un story de la un vlogger de literatură sau o poză cu niște versuri frumoase pe net să deschidă și altora un rabbit-hole către ce are mai bun literatura de oferit.

Lena CHILARI

1) Accesibilitatea și vizibilitatea.

2) Secția deschisă de comentarii e un risc imprevizibil al internetului.

3) Asta nu am idee. Pe mine mă obligă să rămân exact la fel.

4) Sunt și publicată cu primul volum la editura Tracus Arte. Pe internet sunt etichetată în poeme și fotografii cu volumul și e o reacție directă pe care o pot primi la activitatea mea literară. Dacă nu ar fi partea asta pentru care sunt profund recunoscătoare, aș merge în fiecare zi la librărie să verific dacă mi s-a mai cumpărat un volum.

5) Apreciez foarte mult partea vizuală pe care o pot accesa pe internet. Eu, cel puțin, mi-am propus să scot videopoeme pe youtube, un soi de visual poetrytelling și să postez lecturile filmate pe care le fac la evenimente. Procesul clasic îmi permite această explorare doar la propriile lansări de carte, pe care, de altfel, editura mea nu a organizat-o.

6) Da, noua generație are un atașament afectiv diferit față pe vechile generații. Forma și vocabularul se transformă, precum și contextul actual, vezi *SoftboiMimosa* de Tudor Pop de la editura OMG.

7) Dacă este un feedback constructiv fără ofense personale, poate fi necesar și productiv. E frumos că poți crea o legătură cu cititorul tău și să te poată observa și din alte perspective, nu doar din cele literare sau poetice. E frumos să și citești poeme *raw*, inedite de pe internet.

8) Există recenzii și critici literari care postează online, la fel ca și criticii clasici. Dar există și numărul de vizualizări și distribuiri pe care le poți verifica, ceea ce este o formă a criticii internaute nespuse foarte utilă

pentru evaluarea proprie a activității tale literare și/sau poetice. Dar sincer, asta nu te definește în totalitate ca poet sau ca scriitor.

9) O poate și o poate duce mai departe de România prin traducere. O poate duce și la diverse tipuri de oameni din pătri sociale diverse cu un singur click, ceea ce o mare ușurare pentru mine personal, spre exemplu, fiindcă provin dintr-un sat nordic din Republica Moldova. Vreau ca poezia mea să ajungă și la ultimul domn sau doamnă simplă din deal, fără studii și fără bibliografii imense, dar căruia îi citesc cu sinceritate și care, la fel de sincer, poate simți poezia mea precum un profesor academic sau un critic literar.

Toni CHIRA

1) Trecerea de la hârtie la laptop nu e saltul de la în crustarea în piatră la pergament. Nu știu în ce măsură noul mediu schimbă textul și fizionomia acestuia. Nu știu pentru că nu știu nici alt mediu de *ființare*, nu prea scriu de mână, așadar nu pot face comparații, nu mă pot gândi la plusuri. E reconfortantă însă apropierea imediată a oamenilor pe care internetul o conferă. Reconfortantă și intimidantă.

2) Literatura este, desigur, una singură. Îmi displace sintagma „literatură internautică”. Mă face să mă gândesc la personajele din *Inazuma Eleven* izbite spontan de fiorul scrisului. Nu e tocmai cea mai simpatică imagine. Nu pot judeca astfel: literatură publicată în reviste și literatură publicată pe internet. A publica un text într-o revistă online îmi e aproape egal cu a publica într-o revistă print. Mi se pare atât de ciudat cum unii oameni reușesc fără niciun ban să facă reviste online extraordinare,

iar alții au fonduri peste fonduri și... Literomania, Poeticstand sau O mie de semne sunt mai prietenoase cu literatura decât România Literară. Desigur, există și câteva reviste print excepționale.

3) O atitudine diferită de? Nu simt că am vreo restricție.

4) Creațiile literare au parte de public imediat pe internet. Până și articolele publicate în presa culturală tradițională sunt, în mare, postate pe social media. Nu poate să fie decât un motiv de optimism faptul că totul se digitalizează.

5) Încă încerc să îmi asum ceea ce scriu la modul general. Încă sunt nemulțumit de ceea ce scriu. Cred că, peste ceva timp, voi putea răspunde onest la această întrebare. Am aproape 19 ani. Probabil aș putea să ard tot și să îmi regândesc de mâine poezia. Cred că asta am să și fac.

6) Acum toți scriitorii își publică textele pe internet, de la șaptezeciști, precum Angela Marinescu, până la cei de vârsta mea. Ideea de generație are aceeași relevanță sau lipsă de relevanță pe care o avea și înainte de internet.

7) Reconfortantă și intimidantă – așa văd relația cu cititorul în mediul online. Mă bucur că pot să îmi șterg textele de pe Facebook și Instagram. Asta mă scutește de o și mai mare rușine. Feedback? Da, internetul e o modalitate bună de a obține feedback. Important e să ai discernământ după.

8) Există niște grupuri de Facebook unde fiecare poate posta textele sale și să primească feedback, așa cum este Jurnal Poetic. Nu pot să spun că există și o critică literară specifică internetului.

9) Cred că deja mediul online contribuie din plin la promovarea literaturii române contemporane. Maratonul de Poezie Online din 2020 a avut mulți spectatori din afara cercurilor literare. Prefer să îl dau drept exemplu pentru că îl cunosc din interior, fiind printre organizatorii lui.

Valentin COVACIU

1) Mă întreb dacă „fizionomia” creației este cea care a suferit modificări sau dacă, deocamdată, modificările, „mutațiile”, substanțiale au avut loc doar la nivelul relațiilor – al interacțiunii și al suportului de lectură & contact cu literatura. În același timp, deși o voi face, nu îmi e ușor să vorbesc în termeni generali, pentru că... întâi, nu împărtășesc afirmația formulată în introducerea întrebării – mi-e imposibil să-mi imaginez „o literatură”, cu atât mai puțin să concep că e „una singură”, apoi, situațiile sunt foarte diferite de la un scriitor la altul.

Pentru mine, acum, relația dintre creație și online tinde spre zero. Concret, singurul lucru pe care îl folosesc în perioada aceasta e cloud-ul, pentru că prefer aspectul Google docs în detrimentul Microsoft Word, dar și datorită funcționalității pe care o oferă cloud-ul – îmi pot accesa și edita documentele de pe oricare dintre gadgeturi (laptop, tabletă, telefon). Asta înseamnă că în contextul procesului creativ folosesc online-ul exclusiv ca un fel de intranet pentru gadgeturile mele. Totuși, aici posibilitățile sunt mult mai mari, și cloud-ul poate facilita și transforma creația colectivă.

În viitor, probabil chiar în viitorul apropiat, e posibil să dezvolt o relație, să zicem, mai complexă cu online-ul, pentru că am ceva în minte și vreau să încerc câteva lucruri, dar nu voi dezvolta acum pentru că „proiectul” e încă într-un stadiu prea vag.

Dincolo de posibilitățile de promovare, marketing și comunicare, văd online-ul, fie că vorbim de blog-uri, fie că vorbim de social media, în primul rând, ca un excelent poligon de teste.

2) Voi răspunde la această întrebare întâi din perspectiva consumatorului. De câțiva ani, mai ales în ultimii 2-3 ani, de când folosesc/am folosit mai multe platforme/aplicații de conținut on

demand, simt o oarecare frustrare când vine vorba de cărți. Am început să le percep ca pe un „produs” incomplet. Practic, aș vrea ca atunci când cumpăr o carte să primesc tot „pachetul” nu doar o treime. Cel puțin deocamdată, pot cumpăra sau cartea fizică sau cartea în format electronic sau cartea în format audio. Și, uneori, chiar nu înțeleg de ce trebuie să plătesc de 3 ori pentru același lucru și de ce nu pot avea acces la tot „produsul” în urma unei singure achiziții și, bineînțeles, să pot face tranziție foarte lejeră de la un mediu de „consum” la altul. (Acesta ar fi un minus. Există câteva soluții la problema aceasta, dar sunt ușor rudimentare și extrem de limitate pentru moment.)

Pentru creatori și pentru literatură, în general, există riscul ca, dintr-un facilitator extraordinar al democratizării spațiului de manifestare literară, tehnologia să devină o barieră și să își altereze propriul rol. Totuși, nu sunt foarte îngrijorat.

3) Nu știu. Nu cred. Evident e necesară o adaptare la context, dar mai mult decât mediul, cred că trebuie avute în vedere valorile comunităților care se formează în mediile respective.

4) Depinde. Puține dintre publicații nu sunt online, iar web-ul e cât se poate de eterogen. Sunt „zone” cu niveluri diferite de prestigiu, la fel sunt „zone” cu diferite standarde și cu diferite niveluri de „filtrare”.

În general, fie că mă gândesc la anii 2000-2010, când era o explozie de bloguri și era încă o epocă a forumurilor (vezi poezie.ro), fie că mă gândesc la perioada mai recentă, când toate comunitățile au fost aspirate de Facebook, în esență dinamica mi se pare similară, pentru că scopul scriitorilor a rămas același. În marea majoritate a cazurilor, internetul (mă refer la formele de publicare individuală/nefiltrată) e doar o etapă în drumul spre zona „tradițională”, reviste, edituri - indiferent dacă vorbim de instituții cu tradiție sau de start-up-uri.

Într-un fel sau altul toate drumurile încă duc spre structuri cu format „tradițional”, unele mai noi, altele mai vechi.

5) Diferențele cred că sunt doar individuale, dacă nu ne referim la proiecte colaborative. Cred că ține mai mult de personalitatea și temperamentul scriitorilor și scriitoarelor, de tipul proiectului și cam atât.

6) Nu văd nicio problemă cu ideea de generație, depinde de vrei să faci cu conceptul și

câtă greutate îi acorzi. Din punct de vedere istoric, poate fi interesant și util, altfel, eu nu văd de ce ar avea un rol central indiferent despre literatura/literaturile căror epoci vorbim.

7) Mediul e volatil, mai ales în ultimii ani, și cred că o să fie și mai volatil și turbulent în următorii ani, pe măsură ce se va fragmenta și mai tare piața social media, dar și pe măsură ce adoptarea tehnologiei blockchain și dezvoltarea web 3-ului vor tokeniza o parte dintre interacțiuni. Totuși, oamenii nu sunt chiar atât de volatili și e posibil ca urmărirea lor în toate app-urile și prin toate valurile de migrație să devină mult mai obositoare și mai costisitoare decât organizarea unei simple serii de lectură într-o cafenea oarecare, într-un spațiu cât se poate de offline :)

Pe de altă parte, nu degeaba migrează oamenii și caută alte spații de socializare online. Nici forumurile, nici „blogosfera”, nici Facebook-ul nu sunt suficient de utile când vine vorba de feedback-ul de care are nevoie un scriitor. Nu sunt complet lipsite de utilitate, dar nevoia e de mult mai mult, iar platforme ca Zoom, Clubhouse sau Discord sunt mult mai ok. Cred că posibilitatea de a auzi măcar respirația și oftatul oamenilor cu care vorbești aduce valoare reală unei conversații. Chiar și o discuție în timpul unui joc video cred că poate fi mai bună decât un schimb de replici pe Facebook.

8) Nu știu să existe. În schimb, cred că există un gen diferit de critică a literaturii „clasice” care s-a dezvoltat pe net/pentru net.

9) Uh. Cumva înțeleg, dar nu văd utilitatea dihotomiei acesteia dintre offline și online. Mi se pare indiferent dacă creația e „din” offline sau „din” online. Oricum va ajunge să existe într-un fel sau altul în ambele medii. Chiar ar trebui să depui un efort colosal dacă ai vrea să te asiguri că o „creație” nu va ajunge online.

În ce privește promovarea, sunt lucruri care nu au cum să nu se întâmple și acesta e unul dintre ele, iar gradul de succes mi se pare o problemă care ține mai mult de antreprenoriat decât de literatură.

Daniel CRISTEA-ENACHE

1) Fie că e mutată pe internet de pe suportul tradițional (cazul revistelor care au și variantă tipărită, și variantă online, adică un site pe care apare întreg conținutul fiecărui număr), fie că e creată exclusiv pe internet (cazul blogurilor literare, în mare vogă în România acum câțiva ani, ori al publicațiilor online, cum e și „Literatura de azi”), plusurile aduse de „transfer” sunt în viziunea mea: diseminarea și dispersia textelor, neîngrădite de rețelele de difuzare a presei culturale tipărite. Pe suport online, literatura „bate” mult mai departe decât în versiunea tipărită.

2) Minusurile sunt date de rădăcina sau chiar dispariția filtrelor redacționale: pe internet poate apărea absolut orice, ceea ce nu se întâmplă în cazul unei reviste culturale sau al unei edituri unde există un redactor, un responsabil, un garant al veridicității informației, un responsabil de acuratețea editării.

3) Eu sunt un cititor și un autor de tip „vechi”. Chiar dacă utilizez internetul și rețelele sociale, nu îmi schimb discursul și limbajul în funcție de suport. Sunt și alții din generația mea care procedează așa: de exemplu, Vasile Ernu, care postează pe Facebook texte lungi, neobișnuit de mari pentru așteptările celor care, pe Facebook, vor să citească puțin și rapid. Or, dacă una și aceeași rețea socială permite și postări kilometrice ale unor autori de texte de tip „vechi”, și postări scurtissime ale unora de tip „nou”, rezultă că nu există o regulă generală. Fiecare procedează după propria alegere.

4) Dinamica diferă, într-adevăr, dar eu nu am sesizat până acum să fi apărut capodopere literare în mediul internautic într-un circuit complet paralel cu cel al publicațiilor tipărite. Adică un text extraordinar, care să nu fi fost semnalat și

valorizat de una sau alta dintre publicațiile noastre „clasice”. Cele două circuite par încă nedesprinse unul de altul, ne-autonomizate.

5) Dacă vorbim despre „procesul clasic de scriere”, asta presupune să scriem cu creionul? Cu pixul? La mașina de scris? La computer? Pe laptop? Pe smartphone? Am înșirat modurile în care am scris eu de-a lungul vremii. Se vede cu ochiul liber cum se schimbă instrumentele și, destul de rapid, și suporturile. Dar, încă o dată, eu fiind un autor de tip „vechi”, asumarea este aceeași indiferent de instrumentul cu care am scris și de suportul pe care am făcut-o.

6) Nu cred. O generație presupune o unitate de timp, de loc și de acțiune, ca în teatrul clasic; un program și un proiect trans-individual. Nu e suficient ca mai mulți scriitori să-și publice textele în „Literatura de azi” pentru ca ei să formeze împreună o generație. „Optzecistul” Călin Vlasie e din altă generație decât Marcel Vișa, iar Ioan Es. Pop din altă generație decât Gabriela Feceoru.

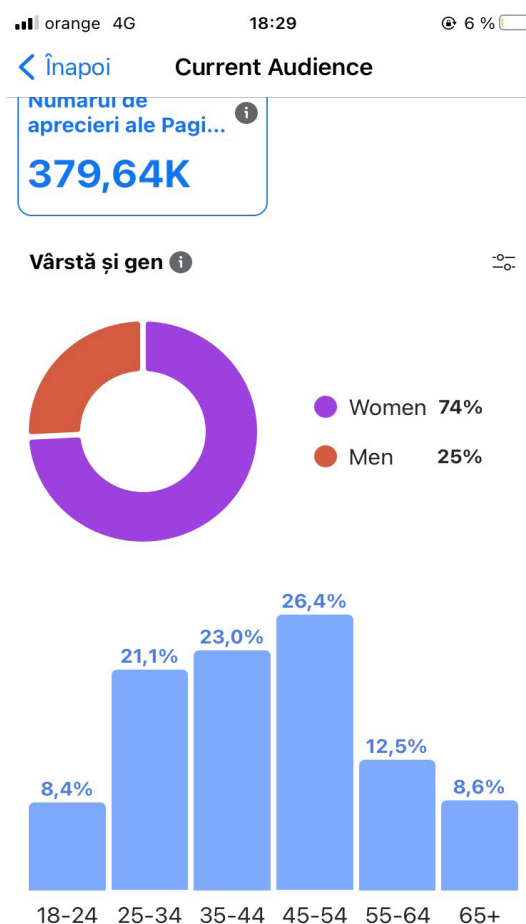
7) Aici aș duce discuția înspre rețelele sociale, mai exact înspre Facebook, unde poți vedea identitatea cititoarei sau a cititorului tău. Pe bloguri și pe site-uri, sub un *nickname* poate fi oricine. Pe Facebook, de pildă, se vede imediat că publicul majoritar, cititorul de literatură, este feminin. Pe pagina de Facebook „Literatura de azi”, care are acum peste 379.000 de *followers*, 75% dintre ei sunt femei. Prin urmare, aici, prin observație directă, ca și prin statisticile oferite de Facebook, îți poți reprezenta structura publicului. Relația cu publicul e esențială și pe internet, ca și în circuitul tradițional. În definitiv, nu pentru public scriem?

8) Poate că există, dar eu nu am văzut-o în acțiune. Și aceasta fiindcă la noi nu există o literatură specifică internetului și una specifică circuitului literar tradițional. Nu există două literaturi, și deci nici două critici. Există sute de autori care se manifestă literar și colo, și dincolo; iar critici literari care să facă critică literar exclusiv pe internet eu nu am descoperit până acum în spațiul intelectual autohton.

9) Poate contribui creația din online la promovarea literaturii române contemporane/ o poate face mai vizibilă și în afara unor cercuri deja cunoscute?

Evident, da. Internetul și rețelele sociale oferă modalități de promovare de neconceput înainte. Cu costuri miniMe sau chiar gratis, informația despre ceea ce scrie un autor, despre cum gândește, despre opera și biografia lui intră într-un mediu virtual fără limitări și granițe. Un singur exemplu: eu țin acum un curs online, *Istoria literaturii române în 15 lecții*, pe platforma Microsoft Teams. Cursanților le ofer link-ul spre fiecare curs într-un grup de Facebook creat special pentru ei. Fiecare curs e înregistrat și apoi stochez înregistrarea pe Vimeo și pe Patreon. La cursul meu sunt cursanți din toată România, nu numai din București; și din Anglia, Franța, Israel, Canada, Statele Unite. Întreg acest „miracol” (fiindcă de un miracol e vorba, fără ghilimele) a devenit posibil prin evoluția tehnologică. Sau, și mai clar, prin *revoluția tehnologică*.

Probabil acesta e viitorul – și el sună bine.

Literatura de azi – pagina de Facebook

Andrei DÓSA

1) Un consum mai rapid, secvențial poate să însemne concentrarea savorii. Să fie ceva scurt, dar de impact emoțional, intelectual etc. Mici mostre de literatură ASMR. Vrei tot pachetul? Donează pe Patreon.

În cazul platformelor literare, a revistelor literare online, lucrurile stau un pic altfel. Plusurile ar fi o mobilitate mai mare a conținutului (postăm ce vrem și când vrem, putem să programăm postările etc.), respectiv posibilitatea unei implicări mai mari din partea consumatorului de literatură (comentarii, distribuire).

2) Libertatea totală a artei în online, pe principiul „tot omul e artist” implică și mult balast. Cu cât poezia Instagram e mai proastă, cu atât primește mai multe inimioare. Dar să fie neapărat vorba despre conștientizarea puterilor ascunse sau despre creștere spirituală, despre relații toxice îmbibate în sirop. Riscul e ca nimeni să nu iasă din bula lui, din fanbase-ul în care l-au „exilat” în marea lor bunăvoință, algoritmii. Pe scurt: Rupî Kaur vine peste noi, dar noi peste Rupî nu putem merge.

3) Acum vorbesc doar despre Instagram, pentru că de câțiva ani încoace, o mare parte a creativității s-a mutat acolo. Mulțimi de voci originale care te țin legate de platformă. Intersecția acestor mulțimi este o mulțime vidă. Da, prezența în online te obligă la producție. Dar literatura n-ar trebui să însemne și o îndelungată și anevoioasă interiorizare? Bineînțeles, vorbesc în extreme acum. Există și literatură bună. Sau mai exact, poeți buni pe Instragram.

Pe Facebook, lucrurile stau un pic altfel. Paginile de literatură (PoeticStand, Dlite, Mafia Sonetelor, O mie de semne etc.) își pot gândi prezența în online după bunul plac. De multe ori, atitudinea este una witty, combativă, catchy sau esențializantă (Gura Mare, de exemplu, unde se postează fragmente de poezii, uneori chiar și câte un vers). Mi se pare că există o mare libertate, singura presiune vine din dorința de a

câștigași de a menține atenția potențialului cititor, de aici și creativitatea pusă în slujba promovării.

4) Diferența majoră e una inerentă mediului. Pe hârtie nu poți să publici cu aceeași frecvență. (Dacă ar vrea, Mafia Sonetelor ne-ar putea lovi zilnic cu câte cinci sonete în metru antic.) Nu poți să urmărești atât de precis, așa cum o poți face cu instrumentele de urmărire Facebook, de exemplu, cât de bine se comportă câte o postare sponsorizată.

Nu mă voi hazarda să fac o analiză privind evoluția fenomenului, pot spune doar că acesta tinde să se amplifice, lucru fără îndoială benefic pentru literatură.

5) Nimeni nu zice că e definitivă. În sensul acesta, literatura internautică e mai aproape într-un fel de perisabilitatea actului jurnalistic.

Se consumă diferit. În pauza de masă, pe bucățele, în metrou, pe troleul cinci, când vii de la aeroport, înainte să înceapă concertul. E literatură *togo*, se consumă din mers. Uneori nici nu ai pretenții de la ea, e ceva cu care să-ți omori timpul.

6) Da. Noi toți vrem să fim zoomeri!

7) Reacțiile cele mai valoroase sunt tot din partea celorlalți scriitori. Mai ales discuțiile în privat.

8) La noi încă nu prea. Dar în Occident... Întrebați-l pe Alex Ciorogar. Dânsul știe!

9) Da, e suficient să mă gândesc la platforma lyrikline.de. De ceva de genul acesta am avea nevoie și noi. Un fel de *rolodex* cu poeți români traduși în engleză și germană, de exemplu. Pagina Zona9 e un pic și asta. Blogul Dlite, la fel. Dar mă aștept în următorii ani la ceva care să copieze cu exactitate conceptul lyrikline.de. Evident, pentru asta ar fi nevoie de finanțări.

Gabriela FECEORU

1) Literatura transferată în mediul online este una dintre marile surprize și bucurii ale umanității. Oameni din toate mediile, indiferent de locul în care se află pot accesa online oricând articole literare la zi, poeme, eseuri, texte în proză și nu numai. Că sunt în trafic, la birou, la cumpărături, în așteptare la vreo coadă, că au un timp mort, acum și-l pot umple instant.

2) Riscul să producem strict literatură de consum, pentru că pe internet literatura se consumă rapid și e nevoie să generăm alte conținuturi.

3) Nu obligă, dar probabil că nu se poate scrie online ca în lucrările academice, pentru că se urmărește a se apropia publicul de literatură. Și probabil că cei mai mulți consumatori de divertisment au nevoie de mesaje practice și simple, nu alambicate și pretențioase.

4) Revistele tipărite au un plan editorial larg prestabilit. De obicei există un timp de așteptare a rândului la publicare, dacă ai mai multe proiecte consecutiv și nu ai timp de așteptare, probabil că alegi variante mai rapide. Trăim în era consumerismului, totul se petrece rapid. Vreau să apăs pe un buton și să am satisfacția că textul meu este citit în momentul ăsta.

5) Cred că există un proces de ardere mai rapid în cazul uploadărilor. Probabil zic asta și pentru că eu vin dintr-o educație clasică făcută prin metode clasice și cu materiale clasice, deci cărți tipărite, scris mult de mână și caiete. Dacă ar fi să privesc obiectiv problema consumului de literatură digitalizată, sau literatură scrisă, am să spun da pentru literatura digitalizată în momentele în care mă grăbesc, sau nu pot să iau cu mine biblioteca și o pun pe kindle, spun da pentru literatura tipărită a momentelor în care

trebuie să cercetez și am nevoie de cărțile-obiecte fizice, ca să mă întorc la paginile subliniate, să am senzația că nu-mi scapă nimic.

6) Nu e relevantă ideea de generație, pentru că internetul șterge granițele. Poate că atunci când am debutat eu, în 2017 să mai fi fost vorba despre douămiiști. Nu știu de ce i-am văzut mereu ca pe o grupare care se tot lua de cei care au debutat după anul lor ca să se prefacă într-un soi de înaintaș-ghid, să identifice în poezia altora versuri urmașe. Dar n-am văzut niciodată grupările cu ochi buni, sunt o lupoaică de stepă, de găsit rătăcind pe coline sub lună, poate că-s iarăși subiectivă, dar cred că un poet trebuie să hălăduiască singur ca să-și contureze sinele și să nu se asocieze cu nimeni, poate chiar acela e adevăratul artist, creator de artă orchestrându-și singur spectacolul, scriindu-și cărțile fără să își distragă atenția cu grupuri volatile care l-ar valida, sau nu, fără să-și vândă onoarea și etica scrisului. Ca să-l parafrazez pe Sf. Augustin: Scrie și fă ce vrei! Ține-ți mintea conectată doar la ceea ce te face să fii ceea ce ești.

7) Este important feedback-ul în orice situație, fie online, fie live, dar online, uneori te poate păcăli, șterge feedback-ul, îți șterge trăirea, șterge opinia și șterge până la urmă parte din momentele literare. Volatilitatea nu e fertilă, nu te ferește de efectul de creier blanc, de senzația că de fapt n-ai reușești să construiești nimic, ci mai degrabă să fii ținta sigură a unor iluzii în legătură cu literatura ta. E ca un foc care-ți mistuie tot, aprins de nicăieri deodată și care face să dispară ceea ce până mai ieri credeai stabil. Mi-au fost șterse materiale postate pe o platformă pentru care am lucrat și mi s-au adresat scriitorii că le-au dispărut recenziile. Administratorul avea nevoie, probabil de spațiu și l-a golit. Conținutul era valabil atunci și în acel moment când am colaborat, m-a plătit pentru perioada aia, e treaba lui ce face cu textele pe care le cumpără, poate și are dreptul să le radieze.

8) Există câteva bloguri și bloggerițe respectabile. Poate că literatura internetului e foarte friendly. Nu știu dacă e un plus, nu știu dacă e un minus. Mai e și platforma buymeacoffee și acolo, uite ce facem, ne cumpărăm cafele între noi online și ne citim creațiile literare, în limba engleză, adică e un fel de cafenea virtuală unde te întâlnești cu

tovarășii literați din toată lumea online și citiți ziarul și comentați și mai cinstiți cu câte o cafea în semn de apreciere. Mie mi se întâmplă asta și încurajez tipul acesta de socializare și educare.

9) Da. Și o face deja de multă vreme. Am noroc să mai primesc unele reviste cu care colaborez, că altfel nu ajung la ele. Nu găsești revistele de cultură la orice magazin de ziare stradal, și nu în orașele foarte mici, așa cum e, de pildă, Târnăveni. Pentru cei alienați social, ca mine, funcționează foarte bine zona asta de online. Așa reușești să îți ții în frâu anxietatea și să te bucuri totodată de o viață literară animată, provocatoare, colaborări, dialog, dar într-o manieră în care nu ești expus fizic. Pandemia ne-a și activat, e adevărat o anumită paranoia și distanțarea socială, așa am învățat să lucrăm remote, chiar dacă înainte nu o făceam, așa am aflat că poți munci chiar dacă nu te duci într-un birou anume, un loc anume, ci faci totul de la biroul de acasă. Tot ce ține de marketing azi e online. Nici revistele, sau editurile nu cred că nu sunt trecute pe online. E și mai eficient, costuri mai mici la utilități, chirii pentru spațiile de birouri din instituții.

Citesc pe facebook uneori poeme chiar foarte bune postate de poeți și poete. Mai postează și *O mie de semne*, *7 Arte*, *Haimanale literare*, *NoisePoetry* și nu numai. M-am plimbat și eu multă vreme prin cenaclurile literare online, a fost bine, a fost frumos, era antrenant, vedeai nivelul grupului și cumva încercai să ții pasul cu lumea de acolo, era interesant, recomand chiar tuturor celor care sunt la început, sau au nevoie de un spațiu literar și poate n-au oameni de dialog în zona geografică în care locuiesc, am fost în *Qpoem*, *Țara cuvintelor*, *Jurnal poetic* și chiar am avut câte ceva de învățat din fiecare cenaclu și am avut oameni de întâlnit foarte talentați și inspirați.

Mihai MARIAN

1) Avantajele sunt imense. Vorbim în primul rând despre vizibilitate! Capacitatea literaturii de-a surprinde, de-a încanta, și mă refer aici în mod particular la poezie, pe internet este extraordinară.

Poeții de Instagram, precum Rupī Kaur, Shay Belt, Nayyirah Wahed, au zeci sau chiar sute de mii de urmăritori, iar o singură postare a unui poem poate obține mii de aprecieri.

Acest număr de aprecieri poate fi, pentru autor, un barometru, o buclă instantanee de feedback din partea celor care citesc textele, lucru imposibil de realizat prin canalele tradiționale de publicare.

Și să nu uităm de poezia încărcată politic. Unor autori ca Amiri Baraka, Maya Angelou, Lorca, Langston Hughes, Audre Lorde, știm cu toții cât timp le-a luat în epoca respectivă ca mesajul lor să ajungă la marele public, la cei care trebuiau să îl audă.

Internetul însă a schimbat acest lucru în mod drastic.

Ciclul tradițional de viață al unei poezii: scrierea ei, trimiterea acesteia unei reviste sau unui editor, așteptarea ca acesta să fie publicată și distribuită poate atenua impactul ca răspuns la un eveniment: calamitate naturală, mișcări de stradă, carantina Covid, războaie...

Cei care publică poezie online pot surprinde,

însă, sentimentul unui moment și pot ajuta cititorii să înceapă să înțeleagă evenimentul respectiv, stârnind sau contribuind la o conversație mai largă, aproape instantaneu. Tineri poeți ca Tracy K. Smith, Warsan Shire, Zaffar Kunia, Ocean Vuong, Rudy Francisco sunt exemple virale.

2) Probabil că „riscurile” rezidă în faptul că poemele, mai ales, pot fi foarte rapid însușite, furate de altcineva, există posibilitatea foarte mare ca multe texte să fie lăsate să navigheze în largul internetului fără ca autorul să zăbovească suficient asupra lor, dorința mare de-a primi feedback îi poate juca feste și astfel vor apărea regrete. De cele mai multe ori tardive. Se poate întâmpla ca unele poeme să apară pe site-uri unde acesta nu și-ar dori să fie, iar contactul cu moderatorii acestora să fie imposibil.

3) Nu. În opinia mea, nu. Mă îndoiesc că există autori care atunci când creează se gândesc la acest lucru. Literatura este un mediu care transmite, menține și apreciază libertatea dintre scriitori și cititori. O astfel de atitudine de autocenzură nu ar face altceva decât să submineze această libertate.

Scrișul eliberează de identitatea de grup pe care o vedem tot mai compactă în jurul nostru. Scriitorii nu scriu pentru a fi eroi în afara legii, ai unei subculturi, ci în principal pentru a se salva, pentru a supraviețui ca indivizi

4) În mod cert, da. Așa cum am spus și mai devreme, în mediul online creația ajunge extrem de repede la public. În funcție de feedback îți poți ajusta, îți poți îmbunătăți sau nu textele (se întâmplă și lucrul acesta).

Da, în ultimii ani, destul de mulți, se scrie enorm, se publică fantastic de mult online. Există grupuri literare, pe Facebook mai ales, tot felul de publicații online care publică fără să discearnă asupra calității. Dar nu consider lucrul acesta ca fiind o problemă, și în poezie ca în oricare alt domeniu, cu timpul lucrurile se cern. Și până la urmă gusturile sunt foarte diverse: am văzut pe Facebook texte foarte slabe cu sute de aprecieri, în timp ce poemele aparținând unor autori de excepție abia aveau 20-30 de aprecieri. Dar fiecare e liber să simtă și să rezoneze la un anumit tip de poezie, de literatură, nimeni nu poate impune nimănui nimic. Dar poate încerca să educe. Tocmai de aceea am înființat la Buzău, în 2019, Clubul de Lectură Noise Poetry. Avem și o pagină de Facebook pentru acesta, pagină unde alături de colega mea Lorena Purnichi semnalăm apariții editoriale, evenimente literare, traducem din poezia lumii, dar avem și o rubrică în

fiecare duminică, rubrică numită #yournoise. Acolo publicăm exclusiv poemele tinerilor autori.

5) Odată ce a ajuns pe hârtie ceea ce ai creat, nu prea mai există cale de întoarcere. Responsabilitatea, asumarea actului artistic trebuie să fie totală. În schimb, online ai șansa să modifice sau chiar să ștergi total postarea. De aici și atitudinea extrem de lejeră a celor care postează online.

6) Nu chiar. Într-adevăr, tinerii postează mai mult, mai des, dar și autorii trecuți de prima tinerețe nu sunt tocmai reținuți. Apropos de tinerii care scriu, de cititori, internetul a oferit extraordinara șansă ca cititorul să interacționeze direct cu autorii, cu scriitori importanți din țară și din toată lumea, autori pe care ar fi fost imposibil altfel să îi întâlnești sau să ajungi să le vorbești. Interactivitatea este atât de mare între autori de toate vârstele. Se schimbă în timp real păreri, informații, încât din punctul acesta de vedere, pare că există o singură generație, cea a internetului.

7) Pentru mine este foarte importantă. Păstrez o comunicare constantă cu aceștia, cu unii dintre ei am legat prietenii care durează de ani buni de zile. Opinia lor în legătură cu ceea ce scriu este importantă, dar nu în mod decisiv. Nu voi schimba felul de a scrie după gusturile cititorilor. S-a întâmplat, de exemplu, ca a doua mea carte să piardă cititori statornici, oameni care o apreciaseră pe prima, dar să câștige cititori pe care prima nu i-a avut.

8) Sigur. Sunt cunoscuți și fac o foarte bună treabă tinerii de la revista Alecart, Cristina Săraru, Ioana Tătărușanu, poezii Romeo Aurelian Ilie, Savu Popa, Andre Zbîrnea, Andreea Apostu, care își publică recenziile pe site-urile Cronicile RAI, Opt motive.ro, poeticstand.com dar și pe o mie de semne.

9) Online-ul a adus împreună autori și cititori de toate vârstele. Cu certitudine în istoria literaturii române nu a existat un moment mai prielnic decât acesta (spun asta făcând abstracție de dificultățile financiare cu care se confruntă editurile), nu a existat niciodată o perioadă în care literatura să poată fi promovată cu atâta facilități și nu doar în țară cu chiar și în afara ei. Măcar din acest punct de vedere, al promovării în dincolo de zăbrelele circuitului tradițional, lucrurilor stau foarte bine. Scriitorii noștri ajung cu foarte mare ușurință înaintea cititorilor de oriunde, din orice categorie socială.

Ioan MATEICIUC

1) Orice modificare a contextului în care literatura se produce nu poate fi decât fertilă din punctul meu de vedere. Direcția în care aceasta pulsează e una pe care timpul o impune și factualității îi este anexată practic moda literară. Interfața literaturii suferă schimbări care nu o afectează din punct de vedere ontologic. Literatura funcționează după același algoritm *creier-impuls-mână*, doar că își permite această schimbare de instrumentar: pana, creionul, stiloul, pixul sunt înlocuite fie de tastatură, fie de o tabletă grafică digitală. Cred că marile plusuri pe care această nouă interfață le oferă literaturii sunt legate de accesibilitate în raport cu timpul și de posibilitatea indexării.

2) Nu cred că pot să identific elemente privite ca minusuri care vin în defavoarea literaturii dinspre acest nou spațiu. Cred că acest spațiu digital în care literatura fie se scrie, fie se publică și mai apoi se multiplică îngrozitor de mult, fără a mai putea avea un control asupra dreptului de autor (și acesta e un prim risc) poate provoca o diminuare a numărului și mai apoi eliminarea manuscriselor (acesta e un alt risc care îl va desprinde pe autor de istoria fizică; vor exista autorii unui alt spațiu, autorii unei metaspacialități pe care hârtia nu-i va reține ca autori).

3) Fără îndoială o altfel de atitudine. Se modifică practic raportul dintre literatură și cititor și cred că dispare complet nevoia de *model* de care amintea Eco. Literatura va fi pretutindeni la orice oră iar colecțiile publice de carte vor fi asociate mai degrabă unor galerii, vor trece în zona pasivă a utilității comunitare.

4) Nu sunt întocmai un fan al noii mode, altminteri nu-mi amintesc să fi publicat literatură pe platforme digitale. Poate greșesc. E drept că nu scriu

foarte des. Mi-au fost reproduse în astfel de medii texte, poeme, etc. Am o relație specială cu tipăriturile. Eu încă miros hârtia înainte de a mă apuca de citit. Evident că dinamica e alta, modificările se pot face mai repede, această interconectivitate poate face posibilă și vizualizarea scrierii unui poem în timp real. Mă gândesc doar la fanii unui anume scriitor care pot avea experiențe fantastice în acest sens prin dezvoltarea unor proiecte digitale care să crească interesul pentru literatură, să apropie segmente de populație diferită. Literatura din mediul internautic a livrat practic noile generații de scriitori publicați ulterior pe la diverse edituri, mai mult sau mai puțin celebre.

5) Angajarea literaturii în felul acesta nu e un act artistic, e cel mult o formă de expresie expansivă și care are marea calitate de a ține în viață și forma clasică de citit. Ele funcționează în tandem la ora aceasta. Faptul că se consumă diferit e la fel de îmbucurător. Bunăoară, literatura poate fi la fel de bine ascultată astăzi în lectura autorului prin accesarea unui simplu cod QR.

6) Există generații care uzitează profund de tehnica pe care o au la dispoziție. Cât de relevant este exercițiul pe care ei îl fac va consemna istoria literaturii.

7) Nu cred în instabilitatea mediului internautic. Cred că mediul digital poate activa o formă de confort pentru noile eșantioane de cititori și în egală măsură de scriitori. Trăim vremurile unor generații dispuse să renunțe la intimitățile personale mizând totul pe acest *shockculture*. Iar generațiile trecute au ocazia unor experiențe noi, fie în raport cu noile forme de a scrie literatură, fie în raport cu o altfel de lectură din partea unor cititori conectați la universal.

8) Există o critică literară specifică oricărei forme de literatură.

9) Cred că e unul din marile plusuri pe care spațiul digital îl are, acela de a crea linkuri și uneori rețele între medii de diferite categorii. Componenta de marketing înflorește în acest metaspaziu iar interconectarea campaniilor din zone diferite ale artelor este eficientă în sensul în care atrage către zone neexplorate noi actanți pregătiți să asculte contemporaneitatea și aceste noi modele de *performance*.

Antonia MIHĂILESCU

1) În momentul de față suntem „cuprinși” de informație din toate părțile. Rețelele sociale au devenit cel mai bun mijloc de promovare și auto-promovare. Uneori putem chiar intra în „bucătăria” scriitorului sau putem sprijini editurile care au nevoie de susținerea noastră.

2) Putem spune că ne confruntăm cu o suprapopulare a mediului online, unde nu mai știm să punem o barieră între calitate și cantitate. Contrar bucuriei că oricine se poate face auzit de ceilalți & exprima liber, ne putem pierde în „balastul” textelor care populează internetul.

3) Aș putea spune că mai degrabă „provoacă”, ducând chiar spre o tehnologizare a limbajului. Astfel, multe expresii & prescurtări din mediul online pot fi aduse, fără a sta prea mult pe gânduri, în poeme. Însă decizia aparține fiecăruia.

4) Cred că nu există niciun motiv ca literatura să rămână legată strict de publicațiile tradiționale, căci asta ar stopa dezvoltarea sa, ducând chiar spre dispariție. Așa cum viața noastră oscilează între real & online, așa și literatura se adaptează ritmului rapid în care trăim.

Avem ocazia de a fi mai aproape de diferite tipuri și stiluri, iar asta ne poate face să ne simțim mai înțeleși atunci când simțim că nimeni nu ne poate ajuta.

5) Procesul clasic de scriere poate presupune un act mai intim, o „rumegare” interioară și chiar o fericire mai mare atunci când textul apare pentru prima dată în format tipărit, când îl putem ține în mână și privi.

Atunci când ne aruncăm gândurile în marele ocean al internetului, avem de a face cu o descărcare rapidă (dar eficientă) și cu un public mult mai larg care poate oferi un feedback „la cald”. Cred că fiecare dintre noi este liber să aleagă ceea ce îl caracterizează.

6) Desigur, generațiile noi sunt & vor fi din ce în ce mai apropiate de mediul online, fiind astfel și locul unde se pot manifesta. Aici avem de a face, în fapt, cu diferențele dintre generații care apar în orice domeniu și sunt normale.

Sunt curioasă cum va arăta literatura peste o sută/ două sute de ani.

7) Feedback-ul poate juca rolul unui rău necesar în creșterea & dezvoltarea scriitorului. Însă trebuie să ne „activăm” sita personală și să dăm la o parte răutățile gratuite. De multe ori se întâmplă ca cineva să nu rezoneze cu ceea ce am vrut să spunem, dar important e să înțelegem că fiecare dintre noi are un univers personal care se intersectează cu universul celuilalt. Iar asta poate duce la căldură sau răceală sufletească.

8) Atunci când oamenii s-au mutat în mod voluntar, mai mult sau mai puțin, în mediul online au luat cu ei și domeniile lor. Suntem încă la începutul dezvoltării internetului, însă deja se resimte o „robotizare” interioară. Aceasta se poate observa și în scris.

9) Din mare fericire, omul este o ființă curioasă și gata mereu să descopere ceva nou. Sunt sigură că datorită mediului online, mulți oameni s-au apropiat de literatură, au descoperit din întâmplare un text și și-au dorit mai mult. Internetul este, în momentul de față, unul dintre cele mai bune mijloace de promovare. Și cred că literatura merită să fie citită & văzută & auzită & simțită.

MIHÓK Tamás

1) De fizionomia creației nu m-aș lega (tot literele și semnele de punctuație stau la baza mesajului), cât de viteză transmiterii ei. Plusul constă, cred, în facilitarea unor circuite odinioară anevoioase: ca navigator pe www, te poți documenta sau inspira în timp record.

2) Devalorizarea. Orice lucru accesibil & abundent provoacă, mai devreme sau mai târziu, o oarecare saturație. Și parcă și parametrii intimității s-au modificat odată cu lectura în sfera online, unde mereu ai senzația că ai lăsat cel puțin o fereastră sau o ușă deschisă. E mai dificil ca oricând să-ți auzi gândurile nealterate de zgomotul de fundal al celorlalți utilizatori.

3) Există un subregistru specific colocvialității social media. Iar ca atitudine, se remarcă un fel de libertate de exprimare autosuficientă – rareori dai peste dialoguri nuanțate & constructive; de cele mai multe ori schimburile de replici iau drumul invectivelor.

4) Literatura se răspândește mult mai rapid pe internet decât pe suport de hârtie. Însă această dinamică aduce cu sine și un dram (citește: o tonă) de superficialitate: azi apari în feed-ul tuturor și ești, poate, ovaționat, mâine – chiar dacă ai adunat sute de like-uri – ești aruncat la coșul de gunoi al internetului. Așa, pur și simplu, fără să fi păcătuț cu ceva. Pe principiul junk-ificării alerte, scriitorii care publică exclusiv pe internet (neîncercând să bată, barem din când în când, la porțile unor redacții) sunt ca indivizii care consumă exclusiv fast food. Pentru evitarea obezitității se recomandă diversitatea...

5) Iată diferența: când dai enter n-are cine să-ți dea peste mână. Și-atunci, de pildă, dacă, având mulți prieteni pe Facebook, faci o aluzie nasoală într-o postare, riști să fii ținta unei uri colective. Că-ți asumi o atitudine, că nu, pașii – considerați de către comunitate a fi – greșiți se viralizează instant. De aceea, există o sumedenie de reguli nescrise, ce au legătură cu precauția, de care ar trebui să țină cont orice scriitor utilizator de social media.

6) Da, dar conceptul n-ar trebui să înglobeze toată teoria literară a prezentului, doar, cel mult, să o domine.

7) E important feedback-ul cititorului din online, dar și mai important ar fi ca unii dintre aceștia să se întoarcă la cartea tipărită. Zic asta pentru că am observat o tendință de autoamăgire în rândul user-ilor interesați de literatura de pe net: mulți cred că dacă au scrollat juma' de zi – vizionând clipurile lui Silviu Gherman, hăhăindu-se la meme-urile literare și sensibilizându-se în fața citatelor din Paler –, au consumat literatură. Cele două medii în discuție sunt complementare, nu interșanjabile.

8) Da, există booktuberi pe Youtube și cronicari pe Goodreads. Ambele, reprezentând adecvări la o realitate trepidantă, intră în categoria criticului/cititorului-influencer.

9) Da, dar asta implică atât cunoștințe de SEO, cât și de... sisteme în general. Cusurul multora din online e că se adresează (aproape) în totalitate bulei lor de cunoștințe, acestea deseori agreându-le ideile din inerție/reflex, fără să le mai treacă prin vreun filtru. Dar asta e și vina algoritmilor, care te întorc, mereu și mereu, către cei cu care ai anumite afinități.

Andrei MOCUȚA

1) Timpul, în primul rând. Economisim mult mai mult timp când totul este doar la un clic distanță. Apoi e o chestiune și de logistică. Anumite reviste literare din Iași sau Constanța nu se găsesc și la Arad. Distanțele fizice dispar în mediul online. Să nu mai vorbesc de platformele culturale din Statele Unite sau zone foarte îndepărtate de pe glob. Pentru un doctorand, de exemplu, mediul online este aur curat. Sunt tot mai multe teze de doctorat în care notele de subsol nu mai încep cu „pagina”, ci „www”.

2) Sunt prea puține în raport cu nenumăratele avantaje. Poate doar lipsa foșnetului hârtiei, încă

importantă pentru mulți. Eu, de pildă, citesc foarte puține cărți în format electronic, încă nu sunt pregătit să mă despart de obiectul fizic. Pe de altă parte, nu cred că am mai cumpărat o revistă de la chioșc de ani buni, exceptând puținele cazuri în care mă interesa să păstrez în arhivă un anumit articol. Există totuși dezavantajul că multe reviste culturale își publică conținutul pe site abia la câteva săptămâni după ce apar în print. Dar sunt și apariții exclusiv virtuale, cum este platforma culturală *Literomania* sau *O mie de semne*. Ori revistele SF: *Helion* și *Planu9*.

3) Vizibilitatea și expunerea sunt mult mai mari pe internet și este nevoie de atenție sporită înainte de publicarea unui text și trebuie ținut cont de diverși factori într-o lume tot mai corectă politic în care trăim: cum ar fi să nu lezezi anumite categorii vulnerabile etc.

4) Senzația este că s-au înmulțit publicațiile după explozia mediului internautic. Văd periodice de a căror existență nu aveam cunoștință înainte (aici Facebook fiind o unealtă utilă de promovare), dar și altele nou apărute între timp. Cred că și pandemia a contribuit din plin la migrarea în mediul online, nu doar a culturii, ci și a altor domenii. Distanțarea fizică ne-a obligat să improvizăm și să ne ducem existența exclusiv în virtual pentru o perioadă. E imposibil de anticipat acum, fiind mult prea devreme să comparăm, dar cred că vom vedea pe termen lung în ce măsură literatura a evoluat sau nu în acest spațiu.

5) Vă pot oferi doar exemplul meu aici. Nu resimt nici o diferență între cele două.

6) Desigur. Nu cred că hârtia delimitează generațiile literare. Sau îi face mai puțin valoroși pe cei care publică pe internet. De pildă, poetul Bogdan Lypkhan, validat de critica literară atunci când volumul de debut *FuckTense* i-a fost nominalizat la Premiul Eminescu, a ales să își publice noile volume exclusiv pe internet. Îl face acest gest mai puțin valoros? Dar și aici discuția se poate dezvolta. Contează și domeniul unde autorii își publică textele. Blogurile personale nu au o relevanță la fel de mare precum platformele culturale importante și prestigioase. Un blogger nu este neapărat și scriitor.

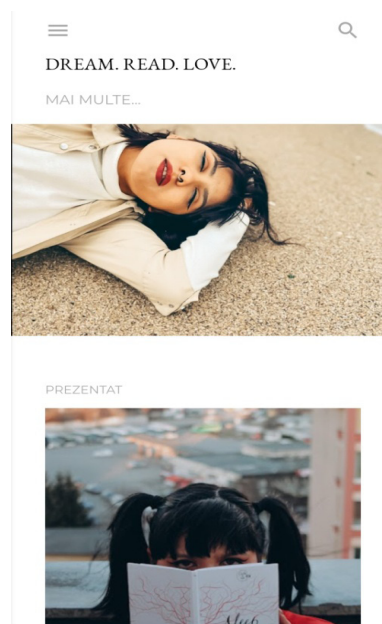
7) Pe mine unul mă fascinează acest aspect. Să fii în permanent contact cu cititorii e un lux imposibil de imaginat în urmă cu 15 ani, de pildă, când am debutat. Pe platforma *Goodreads* ești expus total ca scriitor. Acolo, orice cititor își poate exprima părerea despre absolut toate cărțile apărute cu ISBN. Am aflat astfel că sunt citit dincolo de cercul de prieteni și de familie. O descoperire esențială pentru un scriitor. Unele păreri simple de cititori m-au

înduișat mai puternic decât anumite cronici literare care s-au scris despre cărțile mele. Sunt de părere că nu doar criticii literari te validează ca autor, ci și cititorii de rând. Până la urmă pentru ei scriem, nu doar pentru specialiști.

8) După cunoștințele mele, deocamdată nu.

9) Cu siguranță. Nu suntem țara care să ne promovăm cel mai bine scriitorii, și aici mă refer în primul rând pe plan internațional, unde se vehiculează cam tot aceleași nume. Persoanele care citesc cărți, mare parte dintre ele, au și acces la internet, astfel că literatura circulă deja și în afara cercurilor cunoscute de câțiva ani încoace și va fi din ce în ce mai accesibilă tuturor. Nu trebuie să existe decât un minim interes din partea cititorilor. În ultima vreme, piața românească de carte a început să se dezvolte mult și pe partea de ebook și chiar de ediții sonore în lectura autorilor. Astfel, de oriunde în lume, autorii români pot fi citiți în format electronic, fie ascultați. Digitalizarea reprezintă un mare avantaj pentru producția românească de carte.

Cristina PAȘCANU

1) Literatura este, desigur, una singură, însă transferul unei părți tot mai mari din ea pe internet a modificat mediul ei de ființare. Care credeți că ar fi plusurile aduse de această modificare a „fizionomiei” creației?

Spunea la un moment dat cineva că „internetul este un bazar” și pornind de la această idee trebuie să recunosc faptul că aflându-mă printre cei care promovează literatura pe internet, văd zilnic noi și noi

cărți și văzând devin curioasă, iar în acest fel îmi doresc „dorința altora” ca să-l citez pe marele Rene Girard. Această nouă fațetă a creației aduce cu sine o mai mare expunere. În vremea lui Flaubert, de exemplu, era destul de greu să „îți faci rost” de anumite opere. Spunea el într-o scrisoare adresată unui prieten: să binevoiască a-i face rost de cartea cuiva că-l va plăti în aur. Astăzi e cu mult mai simplu decât în trecut. Nu plătești în aur. Nu trebuie să te dai peste cap pentru a obține opera cuiva. Viața s-a simplificat, iar într-o oarecare măsură spațiul dintre cititor și operă s-a micșorat și el considerabil. Nu știu dacă această ușurătate nu a ciobit puțin relația omului cu arta făcând-o mult prea la îndemână, dar plusul, pozitivul aflat în noua fizionomie a creației este vizibilitatea. Cu cât e mai la îndemână, cu atât consumatorul de literatură ajunge la ea mai ușor.

2) După cum menționeam mai sus, cred că această ușurătatea de a obține rapid ceva nu e tocmai un plus. Cu atât mai mare pui preț pe un lucru cu cât îl obții mai greu. Era internetului este era iluziei. Iluzia că știm lucruri doar pentru că ele se află la un click distanță de noi și nu e necesar să le mai memorăm. Însă acest fapt e doar o palidă umbră ce acoperă societatea noastră românească formată din peste 40% analfabeți funcționali. Un alt risc la care este supusă literatura aflată în expansiune într-un spațiu atât de schimbător și fără reglementările, asigurările necesare umanității, ca de exemplu lipsa unui demarcator între adevăr și „fake” se traduce prin lipsa unor standarde, a unor valori care-n trecut erau stabilite de niște entități, de niște somități – fără exagerări. Acum – oricine poate scrie. Prea mulți nechemați pe plantația artei și prea puțini sunt cei care au cu adevărat har.

3) În mod cert prezența pe oricare dintre platformele de socializare implică o atitudine diferită și un limbaj diferit. Trebuie să te adresezi pe limba oamenilor pentru a fi înțeles dacă nu apreciat, iar în acel moment se întâmplă o scindare în personalitatea ta. Dacă privim doar la câțiva dintre scriitorii contemporani vom observa această alunecare către banalul cel mai banal. Sigur, Rebreanu a descris și el banalul. Literatura este despre banal, deci despre obișnuit. Însă diferența se află în nuanțe. Găina lui Rebreanu din romanul *Ion*, pasărea care se spală în razele soarelui și-n pământ, este o imagine extraordinară pentru că surprinde ceva ce am văzut și noi, dar felul în care e descrisă are valoare estetică. Limbajul internetului a fost preluat și de autori. Banalul se află în punctul lui cel mai înalt. Se vorbește și se scrie banal. Poate că nu e tocmai o părere împărtășită de cei care scriu cronici și articole, dar această alunecare către banal îți cere – fiind cititor, de multe ori în

articolele scrise mă transform cu fiecare scriitor citit preluându-i pulsația cuvântului, ritmul și de ce nu ceva din stare – să te aliniezi banalului. Atitudinea impusă de social media este una de extaz și stare de bine continuă. Acolo ești un personaj, nu în sensul că te transformi total, ci mai degrabă că ai un rol atribuit, o imagine. Se tot spune în acest spațiu să fii tu, dar omul nu este el nici în fața lui, în ascuns, apăs într-un spațiu atât de epurat de adevăr și valori. Caracterul internetului este unul schimbător și te obligă să te schimbi și în același timp să fii constant – paradox. Pare că sunt mai mult împotriva internetului decât alături de el. Pare că nu susțin acest demers, dar aici îmi desfășor în acest moment aproape întreaga activitate și o prezentare verosimilă a situației din prezent văzută prin ochii mei nici nu putea fi altfel decât cu puțină nemulțumire.

4) N-aș putea fi precisă și absolut sigură de opinia mea la această întrebare pentru că sunt adepta cititului în format fizic. Îmi place mirosul de carte, existența lor în bibliotecă, posibilitatea de a le privi și de a le avea în camera mea. Patria mea este biblioteca – ca să-l citez pe I. D. Sîrbu. Cât despre dinamica creației literare din mediul internautic nu pot spune decât că viteza, costurile, modul de promovare, mediul în care există oferă o oareșce ușurătate. Cel care publică pe internet poate fi mai vizibil decât unul care publică într-o revistă cu specific. Cel care pune la liber volumul pe internet în format pdf sau audio ajunge la public mai ușor și pentru că trăim epoca vitezei e cumva normal în anormalitatea lui acest demers. După cum spuneam, nu sunt în temă cu acest subiect pentru că prefer obiectul fizic. Literatura continuă să se mute în acest spațiu și este un lucru bun și rău în același timp. Niciodată nu putem fi total siguri. E bine că ajunge la mai mulți, dar e rău că nu prea e citită, doar dă impresia că ar fi.

5) În online sau pe internet exiști pentru 30 de secunde. Tot ceea ce durează mai mult sau presupune să oferi un timp mai îndelungat nu e luat în considerare. Munții de imagini și informații la care suntem supuși zilnic dau senzația de „știut” când în realitate situația se află la polul opus, nu rămân cu nimic. Spunea foarte frumos în romanul *Salamandre* Liviu G. Stan că suntem „imagofagi”. Orice lucru făcut pe internet are termen de valabilitate. Ce ai făcut azi nu mai contează mâine și tot așa. Petrec multe ore în a construi o imagine care să redea esența unui roman pe care l-am citit și vreau să-l fac cunoscut lumii. De foarte multe ori public pe blogul meu și impresii asupra cărților citite, iar din 150 de persoane care dau click pentru a vedea fotografia în întregime, citesc doar 20-25 articolul în întregime. Numărul de caractere e considerabil mai mic, de ordinul

sutelor și cu toate acestea nu prea contează. În ultima vreme, m-am adaptat și eu la acest mediu și-am devenit banală, plictisitoare și doritoare să evadesc din acest spațiu al internetului, dar dragostea mea pentru literatură mă forțează să continui. Măcar imaginile să vorbească, să atragă cât mai mulți oameni către literatură dacă vorbele nu par să mai aibă putere.

6) Nu știu cât de relevantă este. Ține foarte mult de gradul de adaptabilitate a celor ajunși la perioada cea mai coaptă a vieții. Sigur că publicarea textelor pe internet este mai la îndemâna celor născuți cu telefonul în mână sau prin apropiere, dar am văzut și autori în pârg publicați în reviste online. Nu ține cont de vârstă această dorință de a te exprima.

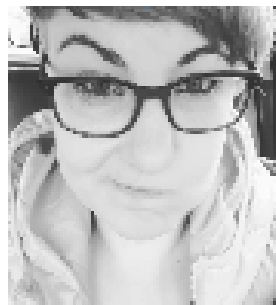
7) Nu pot răspunde la această întrebare decât cu o altă întrebare. Fără feedback din partea unui public cum ar putea un artist să comunice? Cui i s-ar adresa? Nu știu dacă este de luat în considerare acest feedback mai mult sau mai puțin veridic, dar e de ajutor. De foarte multe ori publicul nu e chiar cel mai bun sfătuitor. Însă cred că relația scriitor cititor e cumva mai plăcută acum. Ajungi rapid la cel pe care îl admiri și-i poți comunica impresiile, sper eu într-o manieră educată, ceea ce e mai mult un idealism. Trăim într-o eră asemănătoare lumii din opera lui Creangă „cu josul în sus”. Avem tot ceea ce ne trebuie pentru a fi extraordinari, dar pozele mele cu cărți nu vor ajunge niciodată să întrecă în numărul de like-uri date la un poponț dezgolit- cer și eu absurdități. Idealul și realul sunt două râuri paralele ce nu vor ajunge niciodată să se verse în aceeași mare.

8) Mă voi exprima ca unul dintre personajele lui Caragiale: „critica literară specifică literaturii internetului este admirabilă, dar lipsește cu desăvârșire”. Aceasta este o chestiune ce nu se va schimba prea curând. De ce? Tocmai pentru că internetul este un bazar. Neseriozitatea este o latură inherentă spațiului acestuia mișcător. Sigur că aici mă aflu și eu. Pe nisipul mișcător al instagram-ului, dar încerc să nu decad prea mult. Orice fac încerc să fac cât mai bine, dar asta nu înseamnă să semidictismul nu e la ordinea zilei. Sunt sute de conturi cu mii de urmăritori boți, iar cu ei nu ai cum să concurezi, tu o persoană care vrea să creeze o comunitate pentru a-i insufla conștiința valorilor. Titu Maiorescu spunea la 1872 în *Direcția nouă în poezia și proza românească* următorul lucru: că pentru emanciparea din punct de vedere cultural e necesară critica literară. În 2022, când critica nu mai este văzută ca fiind necesară, utilă, valoroasă, vedem rezultatul, aflat în relație antonimică cu emanciparea culturală.

9) Hmm! Asta încerc să aflu și eu. De un an jumătate promovez literatura contemporană în mediul online, acord o mare parte din timpul meu acestui demers. Citesc cărțile, fac fotografii, editez fotografii, merg în locurile potrivite pentru a le crea și mai apoi scriu și editez singură textele pentru diferite spații: instagram, reviste online, blog, etc. Muncă de grup făcută de una singură *pro bono publico*. Ceea ce mi-aș dori eu nu se compară cu ceea ce se întâmplă în realitate. Sper din tot sufletul să ajut așa cum pot la promovarea literaturii în acest spațiu. Există persoane care mi-au scris că au descoperit că le place literatura noastră contemporană tocmai pentru că au văzut la mine un anume autor și-au fost curioși, așa că l-au comandat și într-un final l-au citit. Pornind de la premiza că puțin e mai mult decât nimic, vreau să cred că o face mai vizibilă.

Mulțumesc pentru întrebări!

Ileana NEGREA

1) Literatura diseminată exclusiv sau, cel mai adesea, mai întâi pe internet este o literatură care se adresează în primul rând cititoarei, cititorului, o literatură care se bazează pe interacțiunea cu aceasta, acesta (prin feedback), care apropie poeta, poetul de publicul său. Orientarea imediată către lector schimbă puțin regulile jocului. Pentru anumite persoane este vorba despre o pre-validare, dincolo de cea a criticii specializate, un test de rezonanță cu cititoarea/ul „laic/ă”. Nu mai scriem din siguranța și confortul turnului de fildeș, nu ne mai adresăm doar altor poete, poeți sau critici de meserie, textele noastre se umanizează, ne dăm seama ce merge și ce nu, învățăm și creștem ca autoare, autori. Este un act de vulnerabilizare atât pentru autoare, autor cât și pentru cea, cel care citește.

2) Un minus ar putea fi livrarea de conținut care să placă, scriem cu asta în minte și ne cenzurăm și controlăm și amputăm anumite idei, mesaje, tendințe.

În acest sens, este foarte important să decuplăm actul scrierii de gândul primirii unor reacții imediate. Nu scriem ca să fim pe placul tuturor, scriem ca act terapeutic, expresie a personalului sau mijloc de protest.

3) Nu știu dacă obligă, dar poemul confesional, narativ, care spune și împarte cu cititoarea, cititorul o poveste, care „împărtășește”, are mai multe șanse de a capta atenția și genera emoții solidare, mai degrabă decât înșiruirile estetice sau experimentele pretențioase.

4) Eu folosesc rețelele sociale ca test, (aproape) tot ce public acolo reiau în cărți și reviste. În acest sens, nu mă simt nevoită să alterez nici conținut, nici stil. Rămân fidelă adevărului meu.

Există însă și o literatură de instagram, poeme scurte, care mizează (uneori exagerat și în mod exclusiv) pe emoție, dar o emoție vagă, comună unui număr cât mai mare de cititoare, cititori. Eu cred că personalul, cu toate detaliile lui, apropie și vindecă mai tare decât orice rețetă, orice text lacunar care lasă loc de mai multă interpretare.

Există, de asemenea, o poezie experiment care nu apare neapărat online, dar care folosește cadre din conversații, capturi de imagini, bucăți de texte aparținând comunicării online. Și aceasta ar putea fi tot un soi de poezie a internetului, acesta fiind punctul ei de plecare.

5) Eu una nu le consum în mod diferit. Așa deși sunt conștientă că apariția unui poem în feed poate fi una insolită, dacă nu e calibrată cumva la genul de mesaje diseminate în acel mediu.

Eu prefer poemele foarte lungi care rup contextul, care te scot din modul de rulare grăbită a paginii, care încetinesc tot și defamiliarizează experiența navigării. Bineînțeles, asta și pentru că nu pot scrie altfel de poeme.

6) Cred că mai degrabă scriitoarele și scriitorii mai tineri, tineri tind să publice pe internet. Poți face parte dintr-o generație însă și în mod cumva anacronic, dincolo de vârstă. Eu mă apropii de 40 de ani și mă simt mai conectată și similară cu autoarele și autorii de 20+.

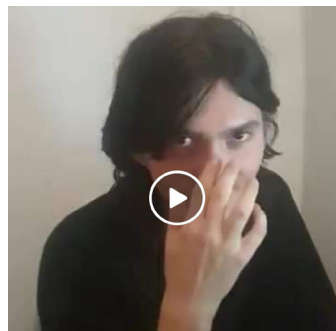
7) În cazul meu feedback-ul a făcut posibilă publicarea unor texte pe care nu le consideram reușite, ci doar încercări la granița dintre status și poem. Am fost plăcut surprinsă de reacțiile primite și am dat o șansă textelor respective.

8) Nu cred că există, așa cum nu cred că există o literatură a internetului, de fapt. Este vorba doar despre un prim pas, despre o extra afișare a acelui conținut, înainte de tipărire.

9) Creația din online poate ajunge la persoane care nu citesc des spre deloc poezie. Or, scopul poeziei,

după mine, este acela de a ajunge la cine are nevoie de ea. Fiind la liber, e mai ușor de accesat și, cine știe, poate stârni curiozitatea de a cumpăra și cărțile respective.

Tudor POP

1) Cred că singura diferență e că unii oameni au bloguri site-uri sau Instagram unde reușesc să disemineze mai ușor ceea ce scriu. În rest cred totuși că ține de modul în care fiecare scrie: cred că sunt rare cazurile în care o persoană scrie automat un post pe fb și se gândește că acela e poezie. Plus oricum multe poezii pe fb sau bloguri sunt înainte scrise într-un doc word sau pe hârtie și formatarea lor pe rețele de socializare nu este radical schimbată.

2) Nu m-am gândit, dar nu cred că e vorba despre minusuri neapărat. Mi se pare că așa nu se mai gatekeepuiește poezia. Plus nu toți au bani să dea pe cărți sau există persoane cărora le place să citească un singur poem sau să urmărească evoluția unei persoane care scrie fără a cumpăra cartea. Așa că eu zic că e ok.

3) Poziționarea față de producția de text a celei/ celui ce scrie sunt importante și atunci ea/el alege dacă abordează o atitudine sau un limbaj diferit de cele „clasice”. Pt cititor e clar că mediul e unul complet diferit și experiența e alta. Pt autoare/autor nu știu dacă e f diferit, poate e o mai mare libertate de a posta text fără a structura un proiect întreg gen carte.

4) Mi se pare că în general există reținere față de tot ce e postat pe internet ca fiind mai „slab” față de ce e publicat într-o carte/revistă în format fizic. În ultimii ani apare mai mult text „de artă” pe internet. Este cred și o diferență de limbaj. Mie mi se pare ok.

5) Cum am zis mai sus, e important cum e textul în sine, dacă se folosește de internet ca spațiu în sens subversiv/ conceptual sau doar exista postări pe fb.

Este ok oricum. Și da, textul pe internet e consumat diferit. Cum ziceți și voi mai jos, există o volatilitate a internetului. Cititorul acum dă scroll și mai vede un poem îl citește îi place nu îi place și poate reacționa în timp real.

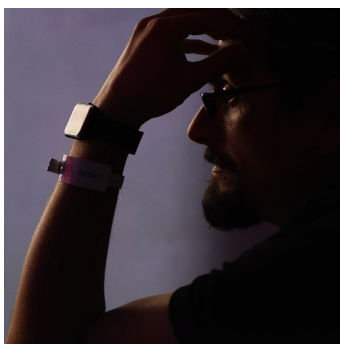
6) Nu cred că nu e relevantă, dar cred că oricum ideea de generație e puțin cringe. Dar probabil ideea de generație e mult mai prezentă dacă vorbim de persoane care au publicat deja în format fizic.

7) Feedbackul e util dacă este blând.

8) La noi nu.

9) Eu zic că da, pentru că e mai ușor să citești și să descoperi online texte online.

Florentin POPA

1) Nu vreau să atac premisa încă din start (că așa te trezești dat afară de la debate) – dar amendamentul meu personal e că există, totuși, dacă nu mai multe literaturi – atunci mai multe „circuite literare”; totuși, nu consider că internetul (ca și mediu) creează vreun fel de linie de diviziune relevantă – și deseori mă miră excepționalismul cu care e tratată situația asta (pufnesc în râs când aud tot mai des în cronici de „inserții digitale” și „realitate virtuală” în poeziile generației mele, ca și cum am mânca sărmanii până și șaorma în VR sau am fi developeri full-time la Google, când de fapt pomenim și noi cum am stat pe Instagram). Dimpotrivă, cred că tehnologia și internetul au devenit părți constituente și firești ale vieților noastre, iar atitudinea asta ar trebui normalizată.

Lăsând asta la o parte, cred că această modificare de paradigmă aduce un plus enorm (cu tot soborul de mici minusuri) – și anume *democratizarea* acestui mediu; într-un sens, mi se pare o schimbare la fel mai mare decât inventarea tiparului – pentru că nu doar că accesibilizează un mediu, ci îl și transformă într-un spațiu interactiv (unde orice cititor poate deveni scriitor) dintr-unul *readonly*. Dacă în evul mediu călugării aveau

toate cărțile, berile și brânzele bune – nu pot spune decât că de-abia aștept viitorul, când o să-mi pot descărca gratuit nu doar cărți de pe libgen, ci și un camembert din ăla finuț. Sau poate când mediul scris o să se dea jos din turnul de fildeș și visul de bong al primatului său imaginar, și o subscripție pe Jstor nu o să coste mai mult decât Netflix + Spotify laolaltă.

2) Mă tem că nu văd niciun minus evident legat de procesul ăsta, m-aș simți un pic straniu și elitist (și nicidecum în sensul bun) să blamez un procedeu de democratizare. Dacă e ceva ce mă dezamăgește, e că pare să se întâmple încă extrem de lent: câteva decenii de *bedroom producers* ne-au adus în muzică albume pe care nici nu le puteam visa înainte de apariția internetului, dar se pare că modelul ăsta nu merge la fel de bine și pentru literatură. Nu cred că e neapărat vina literaturii, în sensul că pare să aibă nevoie de o tranziție mai lungă – sau poate că faptul că multiple modele evoluează în paralel încetinește întregul proces; cumva, lipsa unei structuri întrutotul independente a literaturii online îi face pe autori să recurgă încă la apanajele lente ale literaturii „analoage”, și de aici o grămadă de tensiuni și stranieții.

3) Nu neapărat – deși ar fi extrem de *cool* dacă ar face-o. Adevărul e că eram cândva mult mai dați în Paște pe internet, însă de la o vreme internetul s-a consolidat doar în social media (care încearcă să emuleze viața socială „reală”, dacă mai avem așa ceva) – așa că anonimatul devine prețios și aici. Evident, e o măsură în mare parte justă, care ne protejează (teoretic) pe toți de agresiune, dar în același timp alegerea de a păstra anonimatul a ajuns să limiteze mult platformele online unde te poți expune; practic te izolează într-un colț. Mi s-ar părea foarte mișto să revină măcar pentru o vreme eroii stângaci și *single-purpose* ai vremurilor ălora, *personaje* care existau doar prin operă, doar prin identitatea online – măcar că am fi iar lăsați pe dinafară pe clublitar.ro

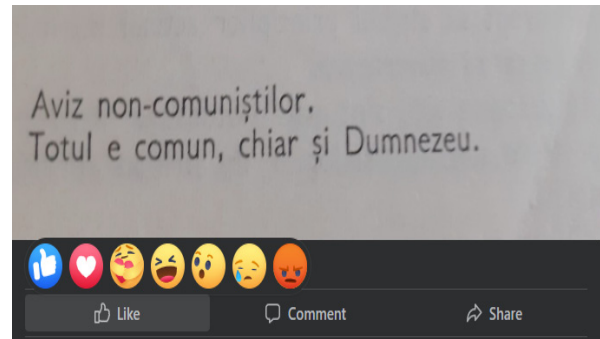
4) Cred că da, și e în mare parte legată de reversul răspunsului meu anterior. Pentru că tot mai puține platforme online sunt dedicate *doar textului* (și asta e cumva și firesc, pentru că Web 1.0 a însemnat în mare parte (hiper)text, dar Web 2.0 înseamnă multimedia prin excelență), a avut loc o migrare în masă spre social media, cu bunele și relele ei; una dintre consecințe fiind că e extrem de greu să mai separi viața socială a autorilor de *contentul* lor – ar asta obliga deseori la strategii de supraviețuire în care oamenii sunt *influenceri* mai înainte de toate. Iar apoi survin și limitările formatului: poate (sigur!) sunt *boomer*, dar mă face să mă simt ca și cum mi-am lovit degetul mic în colțul ușii gândul că trebuie să scriu un poem scurt, cam cât un pătrat, nu mai lat decât ecranul telefonului (pentru că NIMENI nu scrolează în lateral) și apoi să-i fac un screenshot (pentru că nu contează poemul în sine, ci IMAGINEA poemului). Și totuși asta e perfect natural pentru mii și mii de poeți de Instagram.

5) În primă instanță ai infinit mai mult control asupra unui text scris și publicat online, iar bariera de intrare e mult mai joasă (îl poți pune la tine pe blog sau pe feed, și îl poți șterge oricând vrei). Dar dacă lucrurile iau amploare poate deveni mult mai dificil să retragezi un text online decât unul fizic, pentru că acele câteva sute (poate mii) de exemplare din carte se pot rătăci ușor, dar e aproape imposibil să ștergi internetul (credeți-mă, încerc în fiecare la job). În al doilea rând, propagarea - cât și consumul - sunt mult mai imediate în mediul online, ceea ce poate duce la un *releasecycle* mult mai rapid dar poate avea și un efect toxic (nu rareori văd scriitori prinși în *rush*-ul ăsta dement ca niște copiii pe zahăr, care ajung să își posteze fără niciun filtru sau măcar o a doua lectură câte 3 texte pe zi). Însă, ca revers al medaliei, cred că mediul online ar putea avea și marele merit de a-i elibera pe oameni de anxietatea debutului și de „tirania volumului”; ca să revin la analogia cu sfera muzicală: o dată cu (relativa) moarte a albumului, artiștii se pot concentra pe piese individuale și pot oferi mai des (deși *mai puțin*) câte ceva publicului, menținând astfel contactul. Cred că ar putea fi minunat să avem opțiunea să ne bucurăm și doar de „poemul de luna asta” al cuiva, în loc să persiste presiunea asta nescrisă de a publica un volum măcar o dată la unu-doi ani doar pentru a rămâne „relevant” sau „în circuit”, fiindcă altfel ne-ar pândi un strop de uitare (deși personal cred că e excelent să nu mai scrii o bună bucată de vreme, și – tocmai – *să se lase uitarea*, ca să poți începe dintr-un alt loc proaspăt).

6) Ideea de generație pe internet e la fel de relevantă pentru literatură ca în afara lui: aproape deloc. Ajută un pic când e vorba de cine poate cumpăra legal băutură, cine îți va împuia capul cu povești despre „pe vremea lor” – dar nu face decât să introducă o graniță artificială și sterilă acolo unde e vorba mai degrabă despre evoluție convergentă și comunitate. Generațiile (și categoriile de teapa lor) sunt mai degrabă apanajul criticii diacronice – și spun mai mult despre cei care operează selecția decât despre cei care sunt selectați.

7) Într-un anume sens obositoare – deoarece e continuă (și aici maxim respect pentru cititorii care dau feedback și se implică activ și îți scriu, e ceva ce mie îmi vine extrem de greu să fac; cât și maxim respect pentru scriitorii care pot posta 24 de story-uri pe zi și să mai și scrie) și într-un alt sens *sănătoasă* – deoarece e cu mult mai transparentă decât proiecția fantastă care o preceda. Plus că, deși se spune să nu-ți întâlnești niciodată idolii, mereu mi-am dorit să știu ce tablou au peste gramofon scriitorii mei preferați. Nu știu dacă mediul online e foarte favorabil feedback-ului; preferința mea e mereu de partea opiniilor expuse îndelung și cu contact vizual, oricât de stânjenitor ar fi. Un like face mai puțin decât un salut moțait al unui vecin, nimeni nu are chef să citească comentarii care necesită să apeși pe „vezi mai mult” pe social media, iar cenaclurile online sunt o specie muribundă. De aceea, în afară de acte foarte fătuse (și de aceea cumva discutabile) de *endoresement*, nu sunt sigur cât de relevant poate fi feedbackul.

8) Desigur, avem:

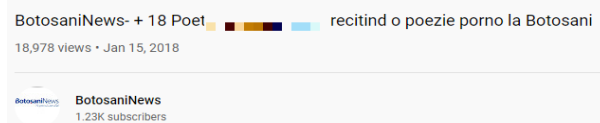
cât și:

April 17, 2022

Am terminat Litere și am citit multă poezie pe parcursul facultății cât și, bineînțeles, după aceea, însă ceea ce scrie nu rezonază cu definiția mea a poeziei, enumerările și metaforele aruncate pe o pagină nu sunt poezie...jargonul de gamer presărat ici colo e de-a dreptul enervant pentru cineva care nu are idee despre ce vorbește poetul. Sonetele sunt de-a dreptul penibile, Shakespeare, Petrarca se răsucesc în mormomânt. De limbajul licențios nu mai pomenesc nimic, scriitorii contemporani ridică la rang de artă înjurăturile sau cuvinte cu f.... trist....

dar mai ales:

9) Absolut – și deja o face: blogurile / vlogurile, editurile și autorii cu prezență online puternică reușesc întrucâtva să umple enormul gol lăsat când e vorba de literatură contemporană în sistemul de educație formală – sau, chiar mai mult, să trezească pasiunea pentru literatură în oameni din afara „bazinului endoreic” pe care îl reprezintă deseori. Însă e nevoie de mai mult & pentru mai mulți.

Savu POPA

1) Unul dintre beneficiile acestui transfer este vizibilitatea, care, cam de fiecare dată, vine cu un preț: expunerea. Vedem și suntem conștienți de impactul semnificativ pe care îl au textele postate, revistele apărute în format digital, fotografiile sau filmările evenimentelor culturale sau culisele acestora, tensiunile sau apropierea, promovarea agresivă vs. discreția absolută care, în lumina reflectoarelor, capătă o tendință de retractilitate. Toate acestea, dacă ar fi să ne raportăm la o situație benefică, au un impact semnificativ asupra promovării, a conturării unei imagini a ceea ce, azi, literatura înseamnă, ajunge și impactează un public din ce în ce mai relativizat, mai complex și complexat, care, în permanență, înoată într-o „baie de imagini” (Marshall McLuhan). După cum spuneam, suntem, astfel, expuși intempestivului și spectaculosului mult prea strident, a mirajului decepționist, aflate de cealaltă parte a ecranului, care te consumă, de-a dreptul, și te predispune unei senzații de gol/ goliciune interioară care necesită umplerea imediată cu... următoarea iluzie.

2) De pildă, dorești să postezi un text, fie pe pagina personală, fie în cadrul unui grup online. Faci acest lucru, iar vocile, comentariile care se derulează, în mod abundent, în josul textului postat, pot să îți ofere, de cele mai puține ori, un feedback critic, necesar îmbunătățirii creației tale. Însă, din păcate, acele comentarii te pot iluziona, pot să îți inoculeze senzația unei reușite totale, pe când textului respectiv îi sunt ascunse fisurile. Apoi, mai constat un soi de amestec haotic al opiniilor, gusturilor, viziunilor, părerilor care vizează anumite apariții care, din punct de vedere calitativ, sunt problematice. Mai apare și senzația apropierea de un miraj, dacă nu, chiar de un labirint sau deșert, pe care o simte și personajul lui Buzzati din *Deșertul tătarilor* și pe care am resimțit-o și eu, nu de puține ori.

3) Atitudinea, în mediul online, la fel ca și limbajul, diferă de la o postare la alta, de la un grup de urmăritori la altul. Am văzut că, nu de puține ori, mediul online a încercat și a reușit o racordare la evenimentele

sociale, politice, istorice sau sanitare, prin care societatea noastră și cea de afară au trecut în ultimii ani: ieșiri în stradă, marșuri, revolte, pandemie, izolare etc. De aceea, consider că limbajul se adaptează și se reprofilează, în funcție de mesajul agresiv sau pacifist, de atitudinea sau orientarea politică, pe care utilizatorii o manifestă, fâțiș sau în mod diplomatic. Totodată, e interesant de urmărit cum tot mai mulți scapă, în fața ecranului, de o anumită pudoare, mefiență sau lipsă de curaj, atunci când atitudinea sau limbajul lor trebuie să fie asemenea unor arme sau unor indicatori care arată o direcție, o cale sau un compromis. Oameni care, de altfel, în viața reală sunt extrem de discreți, de interiorizați. În cazul lor, mai ales atunci când aleg să se expună în virtual, se potrivește o vorbă plină de miez care îi aparține lui Mark Twain și care spune așa: „Curajul înseamnă rezistența la frică, stăpânirea fricii, nicidecum absența fricii”.

4) Cu riscul de a mă repeta, afirm că cel mai important beneficiu constă în vizibilitatea, mult mai accentuată, în cazul unei cărți, al autorului acesteia, al vieții, al expunerii sale ca persoană în carne și oase, al modului în care vorbește, gândește, cu cine simpatizează, ce gusturi literare are, care sunt opiniile sale politice, etc. După părerea mea, revistele literare sunt cele mai câștigate. Câteva dintre cele mai importante reviste se găsesc, număr de număr, în chioșcuri, librării, deci, sunt accesibile. Însă, majoritatea sunt publicate și în format digital și sunt postate variantele electronice ale numerelor pe rețelele de socializare, fapt care înlesnește accesul la aparițiile respective, la conținutul acestora. Un alt aspect al acestei dinamici îl reprezintă, fără doar și poate, blogurile sau site-urile literare în care se publică o varietate de texte, interviuri, analize, filmulețe de la prezentările de carte. Un mod îmbucurător de a cunoaște noi scriitori, de a semna schimbările de mentalități sau trenduri culturale. *O mie de semne*, *citestema.ro*, *NoisePoetry* sunt doar câteva, importante, dintre cele nu puține astfel de platforme care, zilnic, iau pulsul literaturii de pretutindeni, cărora nu le scapă nimic și sunt dedicate apropierea de literatura ultimilor ani, destul de dinamică și de complexă.

5) Irina Mavrodin are o carte intitulată *Mâna care scrie*, unde autoarea ne dezvăluie că, atunci când se află în procesul creației, mâna urmează mișcări, tensiuni ale unor energii provenite, parcă, de undeva de dincolo de tine; pot fi energii *necreate* care imprimă formei scrisului de mână, gândurilor sau ideilor pe care le așterni, ceva inefabil, o amprentă aparte. Scrisul de mână implică și o dimensiune palpabilă. Atingem, la propriu, literale, foaia alba de hârtie, care devine un teritoriu cucerit sau cuceritor.

6) Am auzit, nu de puține ori, observații sau opinii prin care se încerca încadrarea tuturor celor care intraseră în aventura internetului, mai ales a celor tineri, într-o generație virtuală sau a virtualului. Nu știu ce să spun. În orice caz, totul seamănă cu un teritoriu, un soi de amestec dintre Vegas și Babilon.

7) Fiecare scriitor se bucură să aibă cititori, cât mai mulți și cât mai diferiți. Mai ales atunci când numărul de like-uri crește vertiginos, când comentariile cunosc o abundență admirativă, ieșită din comun, când simți că tu, scriitorul, ești cineva și că devii, încetul cu încetul, un reper. În acele momente, cu siguranță, se produce un efect de emulație incredibil. Astăzi, scriitorul, mai ales în internet, este coborât în cetate, bagatelizat sau adulat, expus în plina dinamică a socialului și a gusturilor, pe care cititorii și le exprimă fățiș. Suntem față în față, unii cu ceilalți. Onorant, dar și riscant pariu cu tine, cu propriile tale resurse creative. În aceste condiții, feedback-ul devine și el fluctuant, ezitant, excesiv de înălțător sau, dimpotrivă, de distrugător.

8) Nu am citit și nici nu am auzit să fi apărut un anumit tip de critică literară care să folosească o grilă de interpretare a textului în care s-ar regăsi termeni din recuzita virtualului. Instrumentele criticii sunt aceleași, adaptate spațiului virtual și, căpătând, uneori, un caracter mult mai participativ, cred eu, mult mai dinamic și mai interactiv, fapt pentru care persoana criticului devine și ea din ce în ce mai vizibilă, mai implicată, în mod concret, în cadrul unor lansări sau evenimente culturale, transmise pe internet.

9) Eu spun că, da, o poate face, în măsura în care literatura intră în dialog cu celelalte arte. De pildă, în timpul pandemiei, cum restricțiile nu au permis participarea fizică la evenimente culturale, mediul online și-a făcut datoria și a devenit un spațiu dinamic al unui *Maraton de poezie online*, organizat, imediat după începutul stării de urgență, de către Antonia Mihăilescu, Sorina Rîndașu, Toni Chita și cu mine, unde, timp de câteva ore bune, mai mulți poeți au răspuns invitației noastre și s-au filmat, recitând câte un poem. Un alt eveniment, la care am participat toți cei pomeniți mai sus, a fost Festivalul Zile și Seri de Literatură Doinaș, care, la inițiativa poetei Lia Faur, a trecut în mediul virtual și, la fel, a oferit prilejul mai multor forme de artă, de la recitarea de poezie și proză până la scurte momente muzicale sau teatrale, să se desfășoare sub forma clipurilor care s-au derulat unul după celălalt, oferind prilejul spectatorilor virtuali să le urmărească și să le regăsească, după aceea, în arhiva celor două evenimente.

Sorina RÎNDAȘU

1) Gradul de vizibilitate. Faptul că textele ajung într-un mediu comun majorității face tot procesul mult mai accesibil. Curiozitatea celor care caută poate fi întâmpinată foarte ușor de gama la care au acces. Doar trăim în post-uman. :)

Mai e promovarea. Sigur, întotdeauna voi prefera o lansare de carte în carne și oase uneia online. Dar când e mult prea departe de mine, mă bucur că există posibilitatea s-o urmăresc oricum. Cred că ce contează de fapt e echilibrul dintre mijloacele tradiționale și cele moderne. Cât timp acest echilibru se păstrează, avem toate șansele să funcționăm, fără ca nimic să nu se piardă.

2) Dezinteresul ulterior, în formă fizică. Materializată. În calitate de cel care citește, mă ajută să am acces aproape nelimitat la resursa de care am nevoie. În calitate de cel care scrie, m-aș feri de acest dezechilibru despre care vorbeam anterior. Nici nu știu cum e mai bine, presupun că fiecare dintre noi își organizează partea asta în felul în care-i face bine.

3) Da și nu. Indiferent de mediul în care „exiști” din punctul ăsta de vedere, receptorii sînt aceiași. Mă gîndesc că aceiași oameni care mă urmăresc în online, m-ar urmări și sub altă formă, dacă își doresc să citească ceea ce scriu. Migrarea dintr-un mediu în altul nu obligă la schimbarea limbajului. Ceea ce transmiți poate fi înțeles oricum. Mie nu-mi place să mă pliez de fiecare dată pe alt context social, să-i zicem, și cred că ceea ce spun este suficient de clar sub forma sa directă, că nu necesită o traducere pentru fiecare cadru.

4) Dacă vorbim despre reviste, este evident că cele online au cunoscut o creștere deosebită în ultimii ani. Cred că în contextul actual e vizibil că oamenii se-ndreaptă mai degrabă spre o publicație online, unde citesc ceea ce îi interesează și ceea ce au nevoie, decît spre o revistă care apare doar în format

fizic. Majoritatea dintre ele au făcut acest pas și-au acceptat schimbarea de perspectivă, iar cele care nu, presupun că și-au asumat să piardă teren.

5) Nu. Asta mie mi se pare una dintre ideile care impun delimitarea. „Actul artistic” rămîne act artistic, indiferent de mediul care îi favorizează apariția, popularitatea. Poate că online-ul e un cadru care aduce anumite beneficii, dar în același timp vine cu minusurile sale. Dar asta nu înseamnă că schimbă direcția.

6) Nu. Douămiiștii au avut *poezie.ro* și *club literar* ca medii asemănătoare celui de acum. Și cu siguranță nu vorbim despre douămiiști ca generație de sine stătătoare care s-a delimitat prin asta. Generația care se formează acum beneficiază de aceleași facilități, dar mult mai extinse, nu cred că putem lua neapărat în calcul nici de această dată mediul de publicare ca factor în fundamentul acestei generații.

7) Relația scriitor-cititor e la fel de importantă, fie ea online, la telefon sau în formă fizică. Că avem facilități ca *Goodreads* și feedback-ul e la îndemîna tuturor nu poate să fie decît bine, pentru că încurajează la asta.

8) Cum am spus, eu nu cred în literatura internetului. Cred în beneficii și în extensii ale

acestor beneficii, iar critica se raportează la fel față de literatură, indiferent care este cadrul în care ia naștere sau apare în fața celorlalți.

9) Sigur, asta se poate întîmpla cu orice literatură. Acestea sînt, de fapt, beneficiile.

Marcel VIȘA

1) În primul rând vreau să vă spun că literatura din online, din ceea ce am observat, nu aduce niciun deserviciu revistelor literare clasice, tipărite, ci de fapt cele două au tendința de a se completa, adică textul publicat în mediul online are tendința de a fi, precum în cinematografie, un fel de trailer. Poetul cutare publică pe pagina lui personală de Facebook un poem, care face parte dintr-un grupaj ce o să apară în curînd în revista *Vatra*, de exemplu. Cam așa se întîmplă, iar după ce este publicat grupajul în revistă, scriitorul îi face o poză paginii tipărite, iar apoi o publică sub această formă tot pe wall-ul lui de pe rețelele de socializare, mîndrindu-se că, iată, acel text de Facebook pare a fi suficient de grozav pentru a fi publicat și într-o revistă literară de prestigiu. Vedeți, este vorba de fapt aici despre un soi de grabă a creatorului de a primi imediat feedback la creațiile lui. Unul din plusurile evidente acesta ar fi, că autorul de texte reușește să își țină mult mai ușor cititorii aproape, iar aceștia au mult mai rapid acces la creațiile lui.

2) Un risc ar fi faptul că în cadrul literaturii internautice neexistînd un filtru, fiecare publică pe wall-ul lui tot ce vrea, iar de multe ori am văzut texte execrabile, scrise de veleitari în toată regula, primind mii de like-uri. Asta bineînțeles ne duce cu gîndul la faptul că nu se prea citește, că nu prea mai există cititori avizați, că expansiunea literaturii internautice de fapt contribuie la o inversare a scării valorilor, pentru că acest mediu este de așa natură făcut încît să se creeze confuzii, lumea să creadă că orice individ care însăilează un text și îl publică pe pagina lui online, este automat scriitor. Deci riscul acesta ar fi ca lumea să

creadă că miile de like-uri sunt mai concludente decât opinia unui critic literar, că viralitatea unui text (de multe ori o colecție penibilă de clișee) este un simptom al genialității autorului.

3) Păi da, obligă, pe net trebuie să pari cool cu orice preț, să pari mai tânăr, chiar dacă poza de profil ne spune altceva, chiar și „fotoșopată” la greu. Mediul acesta îi împinge pe unii să folosească neologisme cărora nu le înțeleg sensul, acest lucru născând un fel de dadaism, varianta internautică.

4) Cred că am răspuns deja la această întrebare la punctul unu, mai adaug un singur lucru, autorii buni își publică textele online, iar mai apoi în revistele literare tipărite, pentru arhivarea lor într-un mediu literar avizat, ca să spun așa, pe când veleitarii le abandonează în online. Există termenul de instapoet, instapoezie, iar el vine de la (pseudo)poetii care postează doar pe instagram micro(pseudo)poeme, iar aceștia rareori recur la tipărirea lor în reviste sau volume personale.

5) Cred că asumarea e la fel, sau mă rog, ar trebui să fie identică. Aici aș adăuga că pe lângă asumare contează mult spiritul autocritic.

6) Ideea de generație este mai degrabă relevantă pentru critica literară, eu de exemplu nu mi-am pus niciodată întrebarea dacă fac sau nu parte dintr-o generație literară sau alta, pur și simplu scriu, misiunea de a mă încadra undeva îmi revine criticii, însă atunci când vine vorba de literatura de internet, ideea de generație dispare din start, pentru că nu cunosc niciun critic literar care să intervină, să scrie despre acești autori online.

7) Este o relație mult mai strânsă, deoarece aste alimentată zilnic, cititorul poate urmări aproape în timp real ce face scriitorul lui preferat, poate comunica în orice clipă cu el, poate să îi ofere feedback-ul necesar într-un timp considerabil redus față de varianta clasică a comunicării prin intermediul tipăriturilor, iar feedback-ul, știm cu toții este extrem de important (chiar și pentru scriitorii care ne mint și spun că scriu doar pentru ei, dar ne spun asta după cinci cărți tipărite, sub al cincizecilea interviu dat).

8) Nu, nu cunosc niciun critic literar care s-ar ocupa cu așa ceva. Poate o să apară, nu zic nu.

9) Prin share-uirea textelor acestea ajung la un public mai larg, în alte cercuri decât ar ajunge altfel. Nu am prea văzut oameni care să dea o revistă literară mai departe. Oamenii le citesc, apoi le cam abandonează în bibliotecile personale.

Textele pot fi traduse și publicate pe site-uri de poezie din afară, iar asta e doar la un click distanță, deci da, online-ul este un instrument care folosit într-un mod inteligent, ca orice instrument, ne poate ajuta mult în a ne promova arta, însă folosit abuziv, devine spam, aduce deservicii.

Gelu VLAȘIN

1) Au apărut autori tineri care s-au făcut remarcați fără să mai fie nevoie de girul unor mentori sau reviste literare, multe dintre ele, devenite între timp obiecte de muzeu. Formatul electronic a permis o descătușare creativă fără precedent, foarte mulți tineri alegând acest format din cauza permisivității dar și pentru că mediul virtual a dat posibilitatea unei interacțiuni imediate cu potențialul cititor.

2) Nu cred că există riscuri. Chiar dacă, neexistând vreun filtru, evidente că apar și creații de foarte slabă calitate. Însă, mereu ies la suprafață, până la urmă, autorii valabili și scriitura de calitate. Mai devreme sau mai târziu, critica literară va trebui și ea să se adapteze situației, să se reinventeze în așa fel încât să determine cumva prioritizarea valorică a literaturii internautice.

3) Au existat dintotdeauna prejudecăți, atunci când venea vorba despre noile generații. Ba că nu prea citesc, ba că sunt aroganți sau că și-au pierdut respectul în fața adevăratelor valori. Însă, pentru mine, noua generație înseamnă nu numai viitorul ci și cea respirație proaspătă și dinamică de care societatea are atâta nevoie.

4) Da, categoric există o dinamică diferită! Majoritatea publicațiilor în format clasic au devenit nefrecventabile, din păcate, nu numai pentru tineri dar chiar și pentru cei care erau cumva pasionați de scriitura pe hârtie. Multe dintre aceste publicații n-au reușit deloc să se updateze, să-și schimbe măcar designul, fără să mai punem la socoteală redacțiile mult prea îmbătrânite. Eu n-am mai publicat în vreo revistă în format clasic

de foarte multă vreme. Prefer mediul online. Asta și datorită faptului că multe dintre revistele în format clasic au un tiraj derizoriu. Sunt unele pe care nici nu știu dacă le mai citește cineva. Literatura viitorului și chiar a prezentului, se publică acum într-o proporție extrem de mare, doar în mediul virtual. Cu câteva mici excepții.

5) În Spania dar și în alte multe state occidentale fenomenul literaturii publicate pe internet a atins cote incredibile. Sunt tineri autori care au reușit să depășească în popularitate dar și la vânzări de carte autori consacrați, sprijiniți puternic la nivel instituțional. În Spania avem și un poet de origine română (Miguel Gane) care a ajuns să vândă peste 100.000 de cărți de poezie. Și ca el sunt cel puțin o duzină de tineri autori. Internetul este un splendid instrument de promovare care, de foarte multe ori, dacă este bine folosit, înlocuiește cu brio vechiul sistem utilizat de agențiile literare, cu mult mai mici costuri și cu mult mai mare și mai rapid impact. Ambele vehicule, atât cel tradițional cât și cel virtual au până la urmă aceeași finalitate: publicarea unei cărți.

6) Nu prea cred că mai poate fi relevantă. Deja vorbim de cel puțin câteva generații internautice. Este ca și când am vorbi despre clasicism și modernism. Eu îmi publicam prima carte în format electronic acum 22 de ani, în 2000 (Atac de panică la Noesis). Pe vremea aia eram un fel de pionier internaut. Acum sunt deja bătrâni până chiar și douămiiștii.

7) Contează ceea ce scrie fiecare autor în parte, modul în care-și promovează scriitura, relaționarea lui valorică, empatie și interacțiunea cu cititorul. Feedback-ul este important doar atunci când vine din partea unor cititori avizați. Pe care nu ai cum să nu-i simți. La nivel de discurs, prezentare, retorică, etc. Pe unii îi cunoști de la lecturile publice sau târguri de carte, pe alții din comentariile pertinente postate în publicațiile online pe alții un-i cunoști deloc dar simți că au ceva de spus. Sigur însă că și aici apar trolii, haterii sau postacii compulsivi. Dar ai la îndemână instrumentul block ce îți asigură liniștea și pacea. Asta dacă nu cumva ești prea afectat și prea sensibil încât să cazi în capcana interacțiunii toxice. Care te poate duce până la exasperare.

8) Abia acum a început să se formeze. Cam cu teamă. Dar important este că a început să existe.

9) Cu siguranță! Dovadă stau numeroasele traduceri ale unor autori tineri și foarte tineri. Autori care, dacă ar fi așteptat promovarea instituțională a sistemului, n-ar fi ajuns niciodată în ipostaza de-a fi cunoscuți peste granițele țării.

Andrei VORNICU

1) Cred că principalul plus ține de vizibilitate și de viteza cu care literatura circulă. Dacă, până de curând, prevalența aparițiilor tipărite a restrâns accesul literaturii la un public aproape exclusivist, acum, prin lejeritatea cu care aceasta ajunge în cele mai îndepărtate colțuri de lume și de „bule“, face ca autorii și textele acestora să devină vizibili în mod aproape instantaneu. Bineînțeles, cum mediul virtual e mult mai vast și numărul autorilor care își văd textele publicate e mai mare.

2) Nu văd nici un risc propriu-zis al expansiunii literaturii online și nici nu percep vreun minus în adevăratul sens al cuvântului. Probabil că pentru cei obișnuiți cu literatura „pe hârtie“ această expansiune s-ar traduce printr-o inflație de texte și de autori prin care ar naviga mai greu, dar în esență literatura e aceeași fie că vorbim de mediul virtual sau de cel tradițional.

3) Nu cred că obligă la nimic, dar probabil că prezența într-un astfel de mediu se contaminează într-un fel de atmosfera acestuia și, după caz, împrumută ceva din vocabularul aferent, se tehnicizează într-o oarecare măsură. Atitudinea nu poate fi decât una de mobilizare datorită ușurinței cu care circulă textele. Autorul și le poate promova mai ușor, mai rapid și, totodată, poate intra la rândul său în contact cu alte texte pe care, în contextul tradițional, ar fi trebuit să le caute în mod deliberat.

4) N-am sesizat o dinamică diferită, e posibil doar ca segmentul de vârstă să fie puțin diferit, în sensul că autorii mai tineri au aderat mult mai prompt la noul mediu față de autorii mai vârstnici. Cu toate astea, internetul a început să devină tot mai seducător pentru toate vârstele, astfel încât discrepanțele încep să se atenueze. Astfel, mediul online devine din ce în ce mai primitiv și mai variat.

5) Cred că diferențele sunt ne semnificative. Cele mai multe publicații tipărite există și în format electronic, iar autorii scriu ca să fie citiți indiferent de mediul în care circulă textele. Cu cât mai multe medii, cu atât mai bine. În prezent mediul online are un statut privilegiat și sunt puține motive să credem că acest lucru se va schimba în viitor. Șansele sunt ca, la un moment dat, literatura de acest fel să se mute exclusiv în mediul online. În cele din urmă, literatura nu se schimbă la nivel esențial. E fie bună, fie slabă, că o citești într-o revistă, pe ecranul unui laptop sau al telefonului mobil.

6) După cum am precizat mai devreme, ideea de generație există, dar diferențele sunt din ce în ce mai mici. Firește, portalurile exclusiv online conduse de scriitori mai tineri tind să atragă un segment mai tânăr, pe când publicațiile consacrate, care apar și în ediție tipărită, atrag și autori mai în vârstă. Totodată, portalurile mai recente impun o oarecare preferință de ordin stilistic și tematic, prin urmare își selectează din start potențialii autori. Aceștia sunt în marea lor majoritate tineri și foarte tineri.

7) Feedback-ul e mereu important, indiferent de mediul în care circulă un text, iar mediul internautic, prin dinamismul său excepțional (și, deseori, amețitor), îi presează pe autori la un ritm de publicare pe cât posibil regulat și la un nivel al calității ridicat. E destul de ușor să te pierzi în torentul de informație dacă nu ești consecvent și dacă nu ești prezent concomitent pe mai multe platforme. Pe termen foarte lung... rămâne de văzut.

8) Sincer, n-am remarcat acest lucru. Există însă, cu siguranță, un feedback mult mai direct și mai rapid din partea cititorilor, avizați sau nu, specific mediului online. Acest feedback uneori poate lua forma evazivă a unui număr mai mare sau mai mic de like-uri și distribuii. Când un text publicat pe Facebook, de pildă, e ocolit de orice tip de reacții, e clar că n-a stârnit impresii remarcabile.

9) Bineînțeles. Informația circulă instantaneu, dar ca să ajungă la cercuri diferite e obligatorie o minimă doză de interes din partea acestora. Altfel, e doar un alt tip de informație în fluviul din ce în ce mai mare de informații de toate felurile care se varsă în conștiința internautică generală, fără o țintă clară. Dacă e bine direcționată și promovată, creația din online poate ajunge pretutindeni fără să se mai împotmolească în tirajele derizorii ale unor apariții tipărite și care, deseori, mucegăiesc în depozitele redacțiilor sau circulă într-un grup ultra-restrâns de oameni care, cel mai frecvent, se citesc ei între ei.

Andrei ZBÎRNEA

1) În mod categoric nu va mai dăinui mult acea sintagmă cu *nu găsesc acea carte, nu e pe nicăieri*. Cumva în 2022, dacă o carte nu lasă urme pe world wide web înseamnă că nu (prea) exista. Editurile ar trebui să lucreze și la factorul SEO (search engine optimization). Îmi amintesc o discuție de la lansarea volumului de proză scurtă al Elenei Vlădăreanu, care se cheamă **August**. Iar unul din argumentele împotriva acestui titlu, venit din partea editurii, era acela că e greu să rankezi în Google pentru cuvântul August. Cu alte cuvinte, motorul de căutare îți va returna informații despre a opta lună a anului și despre un restaurant când vei căuta August. Puțin probabil să-ți returneze date despre cartea apărută la Nemira în 2021. Până la urmă, titlul a rămas August, asta și pentru că literatura nu ar trebui să fie scrisă după rigorile SEO. Dar când e vorba de promovare, e destul de important să ținem cont și de asta. Deși dacă vei căuta *nickcave@bergen*, vei ajunge destul de repede la volumul meu de la Casa de Pariuri Literare.

Un alt plus ar fi că poți lua contact cu creații proaspete ale autorilor, imediat ce aceștia le-au postat pe Facebook sau Blog. Dar asta e o armă cu doua tălșuri și nu voi discuta aici despre *hate*-ul cu care vine la pachet postarea de comentarii mai mult sau mai puțin relevante. Desigur că autorii care au fani precum trupele de metal din anii '80 sau ca anumiți artiști pop se pot folosi de uneltele social-media pentru promovarea cărților. Să vedem totuși cum vor ieși revistele literare din aceasta încercuire.

2) Cel mai mare risc pe care îl văd este că social-media conține mini-influenceri literari, care se autopromovează excesiv. Iar cartea lor nu a fost citită de mai mult de 100-150 de oameni. Orele de stream depășesc de multe ori numărul de volume vândute. Un alt risc mare este acela să ai sute de like-uri la postări și 8 oameni la lansare. Am văzut cazuri, nu voi da nume,

dar e clar că lansările autorilor emergenți sunt mai puțin populare față de cum erau înainte de pandemia SARS-COV-2. Interesul pentru literatura contemporană era mic și atunci, însă acum e tot mai clar că prioritățile sunt altele. Dacă mai punem și scumpirile corelate cu ce se întâmplă în Ucraina, tabloul va arăta din ce în ce mai întunecat.

Mai e un aspect pe care îl formulez sub formă de întrebare. Câte cărți se vând în timpul unei lansări online? Ajută ele la ceva în afara de a marca un moment anume? Sunt pesimist, dar aștept răspunsurile editurilor.

3) Există limbaje diferite și grupe de vârstă diferite și dacă trecem de la Facebook la Instagram și mai apoi la TikTok. Era o glumă că suntem obligați să ne educăm părinții în mediul online, cum ne-au educat ei în primii ani de viață. Acum, legat de atitudine, e foarte greu de înțeles ce vrea să transmită o persoana printr-un like atunci când află de o carte nouă. E mândră că are în listă un scriitor? Intenționează să o cumpere? Doar scrolează? Intră vreodată pe link-ul respectiv? Va merge la librărie să achiziționeze? O va salva în coșul online pentru după salariu? Sunt așa multe necunoscute și o piață de carte așa mică. Ca să nu mai zic de oamenii care țin editura de poezie în mediul privat. Sunt super-eroi, ar merita mai multa considerație.

Și încă ceva, mediul online pune cuvântul scris pe un plan mai îndepărtat decât pozele sau videoclipurile. Și de aici e încă și mai mult de povestit.

4) Sincer să fiu petrec aproape 10 ore la laptop zi de zi cu munca, iar atunci când vreau să citesc o fac pe hârtie, evit cât se poate alte ecrane, pe lângă monitoarele de la birou. Dar literatura din online pare într-o stagnare. Au fost multe hype-uri în ultimii 20 și un pic de ani. Forumurile inclusiv cele literare, site-urile literare, blogurile literare, revistele online, Facebook-ul, Youtube-ul, toate au avut momentele lor. Dar acum domnul de la Meta tot umblă la algoritm, iar reach-ul organic variază mult. E greu de crezut spre ce ne îndreptăm. Am crezut că poemele citite în fața camerei vor fi revoluția din pandemie în câmpul literar românesc. Dar a trecut și asta. Acum nu știu ce e la modă. Mi-ar plăcea să fie la modă evenimentele literare cu public unde încercăm să fim prezenți și să lăsăm social-media cu check-in și live. Crezi că reușim?

5) După cum am văzut în aniiăștia de pandemie și acum de război, e din ce în ce mai greu să cerni informația de zgomotul de fundal. La fel se întâmplă și cu literatura publicată și tradusă, care e excesivă în raport cu numărul mic de cititori. Uneori mă întreb naiv dacă nu cumva sunt mai multe noutăți literare decât

cititori per se. Nu știu cum e în alte orașe, dar o zi de București cu mers la birou (9 de munca și 2 pe drum) nu te mai lasă să intri de tot în universul unui volum de dimensiunile Solenoidului sau al Detectivilor Sălbatici de Roberto Bolaño. E dificil și descurajant să consumi un tom de peste 1000 de pagini în 3-4 luni de zile.

Cu poezia călătorești mai ușor prin metrou sau cu biografia lui Johan Cruyff de care mă bucur zilele astea. Totuși, sunt destul de sigur că ești mai selectiv cu ce pui în volum, fie proză, teatru sau poezie, decât cu ce trimiți la o revistă. Mă refer la cei care au trecut de prima carte. Și de aici apare întrebarea dacă revistele nu ar trebui să sufere o ritidectomie (lifting facial chirurgical). Pe de altă parte, NFT-urile (Non-fungible token) nu vor înlocui niciodată autografele de la scriitorul sau scriitoarea ta preferată. Cu asta mă hrănesc atunci când rău-voitorii îmi spun de dispariția print-ului, deși el s-a produs pentru presa scrisă. Doar în orașele mici mai vezi pe cineva mergând dimineața la chioșcul de ziare.

6) Nu cred că mai ține nimeni cont de asta. La noi încă exista niște prejudecăți conform cărora cei care publică online nu sunt scriitori adevărați. Dacă nu ai publicat la editura x sau w nu poți fi relevant. Mai avem mult de recuperat pe online inclusiv de la vecinii de la Vest, care au dezvoltat adevărate grupări poetice în Ungaria. Am aflat și eu despre existența lor și despre cum poți îmbrăca poezia altfel prin multimedia din antologia Către Saturn, Înot – Tineri Poeți din Ungaria. Cartea poartă traducerea lui Mihók Tamás. Sunt șanse mari să influențeze generațiile tinere care se apucă acum de poezie.

În bulele noastre scriitoricești de pe internet se cultivă mai degrabă micro-scandalul, pentru că noise-ul acesta ajunge la mai puțin de 2.000 de oameni și nu poate deveni știre de presă. Nu intru în detalii referitoare la ce este sau nu știre, însă self PR-ul și zăzania sunt atribute care par croite pentru scriitorul român cu mult timp liber pentru social-media. Chiar mă întreb câteodată cât de permisiv să fie jobul tău încât să ai un schimb de 300 și ceva de comentarii cu alt internaut.

E uluitor când un scriitor stă o oră pentru o postare în care intră în conflict cu alt scriitor, cu altă grupare ideologică sau mai știu eu ce. Scandalul între scriitorii români nu ține cont de generație și nici puseurile de narcisism extrem ale unora dintre vedetele câmpului literar. News-flash: viața se poate trăi și dincolo de clinciurile literar-ideologice.

7) Revenind la chestii pozitive, s-a întâmplat ca micul meu grup de cititori să crească mulțumită internetului. Să primești steluțe pe Goodreads, să ajungi la oameni din orașe în care n-ai fost, asta e chiar o bucurie. Dacă vorbim de feedback voi amintit de

atelierul Mornin' Poets pe care îl organizez împreună cu RevdePov de aproape 4 ani. Fără promovarea online nu am fi putut organiza ateliere fizice de poezie și apoi online în timpul pandemiei. Nu am fi putut ține la țintă oameni după preocupări, pasiuni și alte caracteristici pentru care ei aleg un atelier de poezie. Iar feedbackul primit pe conferința de Google Meet ar fi fost mai greu de oferit de la, să zicem, Sibiu la Arad, dacă nu ar fi existat online-ul. Cu toate bubele sale, online-ul conectează oameni cu interese comune. Asta din perspectiva lucrului bine făcut. Totuși, e bine să replicăm volatilitatea internetului în lucrurile care să reziste în timp. Dar e greu de făcut o previziune, ținând cont de avalanșa informațională cu care ne confruntăm. Ca să nu mai zicem că în 50 de metri pătrați nu poți să ai doar cărți. Ce faci cu cele pe care le-ai citit și nu vrei să le mai ții? Anticariatele plătesc sume derizorii, iar donațiile la școli au și ele un aparat birocratic în spate. Poate s-a schimbat între timp, dar în 2018 era dificil să donezi cărți unei școli.

Întorcându-ne la feedback din online, voi lăsa aici un comentariu primit pe Goodreads de la un prieten, care nu e conectat câmpului literar. Lucrează într-un domeniu super-specializat. A trecut sau mai activează la Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară (CERN).

Am aflat(cred) lucruri noi despre un vechi prieten, lucruri care au ieșit în evidență în acest volum doar pentru că străpungeau sporadic norul enigmei personale ca niște piscuri de familiaritate. Dar nu voi pretinde că-l înțeleg grosier, printre crăpături, nici acum. Am găsit în volum și câteva piese care m-au obsedat cândva și care, aparent, au constituit coloana sonoră a câtorva momente din viața autorului. Și asta mi-a plăcut.

PS: Poate anul asta mai împărțim niște salmiakki.

Dacă vrei, feedbackul e bomboana sărată pe care o savurezi în liniște.

8) Nu știu dacă o putem numi chiar critică literară, însă există mulți comentatori care vorbesc (mai mult sau mai puțin avizat) despre cărți mai noi și mai vechi. Știu că unii scriitori și critici old-school au o adversitate față de aceștia, pe care de multe ori nu o înțeleg. Sunt site-uri și reviste online care subzistă de vreo zece ani fără bugete și prin sacrificarea timpului liber al contribuitorilor. Din păcate, nu pot răspunde precis la întrebare, pentru că o critică specifică literaturii internetului e o floare la fel de rară ca locurile de muncă din mediul privat subsumate culturii. Se găsesc foarte greu și sunt plătite nu foarte bine. E chiar mai greu să pui mâna pe critica literară specifică literaturii internetului decât să îți găsești jumătatea pe Tinder sau Bumble. Extrapolând, cred că mai degrabă funcționează încă recomandările de cărți și filme. Lipsa timpului îi face pe oameni să dedice puținul timp liber pasiunilor care îi împlinesc cu adevărat. Iar a citi un text critic la o operă literară poate să nu fie cel mai relaxant lucru.

9) Literatura din online a ajuns deja la oameni care nu merg la bibliotecă în mod uzual. Însă ei nu sunt foarte mulți. Cei mai mulți adolescenți e clar că nu caută proza scurtă pe TikTok sau Instagram. Iar ca să ajungem mai ușor la ei tot o abordare face2face merge mai bine. La cartea mea recentă m-am văzut și mă voi mai vedea cu niște clase de liceu, oameni care nu au avut o viață fără social media. Cel mai important e să le vorbești pe limba lor și să le ascuți cele mai profunde idei și anxietăți. Cum spunea o elevă de la Colegiul Eminescu din București, ne plac mai mult poemele tale cu Mega, pentru că și noi mergem în Mega. La poemele lui Eminescu îi era mai greu să se transpună în atmosferă. Așa că de ce nu ar folosi creația din online tool-urile prezentului pentru a câștiga cel mai tânăr public posibil?

bookaholic.ro
Dependența de cărți se tratează cu cărți.

Cronici | Interviu | Scriitori | Film | Design | English | Evenimente

Radu Vancu: „Și eu vreau, în felul meu, să scriu un Paradis”

04.12.2019 | Luana Stroe

La târgul de carte Gaudeamus a apărut cel mai recent volum de poezie semnat de Radu Vancu, *Psalmi* (Casa de Editură Max Blecher). De asemenea, a apărut cel de-al doilea volum din impecabila ediție de Opere Ezra Pound (Humanitas), cuprinzând două texte esențiale - *ABC-ul lecturii* și *Ghid spre Kult*.

pendulând între postaza de poezie

Citește tot articolul

Radu Vancu: „Și eu vreau, în felul meu, să scriu un Paradis”

T.O. Bobe: „Am încercat să-mi fac portretul și să-mi răspund la”

10 cărți de citit în iunie 2019

10 cărți de citit în mai 2019

II. Literatură

1. Poezie

Elena BOLDOR

Father stretch my hands

stealing my father's clothes was a proper way to make myself
feel loved without asking for affection
when i was a kid i used to have nightmares
everytime i looked men in the eyes
men who were not my father
since then i have avoided looking
not to succumb to their invisible power
i am on my bed counting the ways
i can be brave in front of mighty people
i look at their bodies and their faces
listen to the tone of their voice
i hold my breath and project words like 'you are not my
father'
above their heads.

March 16, 2020

Elena Boldor lives in Cluj, Romania. She studies psychology and wishes she knew *Lacan*irl. Her poem *Father Stretch My Hand* is exploring female empowerment and how growing up as a female can feel like.

Sursa: tast. A literary platform for female artists: <http://tastzine.com/2020/03/16/father-stretch-my-hands-by-elena-boldor/?fbclid=IwAR0HshSEnB0ZCY75i23p3PResgsc-XTWCzAj8AW8NL6k-IHq4NTVSwdUiLw>

Lucian BRAD

(NU) TE POȚI SCHIMBA

Pentru că poetul unei generații face o greșeală de generații

Se folosește de numele cuiva fără a se rezolva
Fiecare din aceeași specie despre
Memoria ca o problemă de organism
Brad Williams considerat de experți
Omul cu cea mai bună memorie
Când eu știu deja ce înseamnă și să fii
Și numele tău e numele tău
Dar putem șterge și obligația asta
Pentru că poetul unei generații face o greșeală de generații

Suferim masca

M-am suferit toată viața

Și-s oamenii care mi s-au întâmplat mă

Văd seara înainte să adorm
Umbre sub sori în toate direcțiile
Sinele ca o problemă de voință
Și numele tău e numele tău
Dar putem șterge și obligația asta
Pentru că poetul unei generații face o greșeală de generații

Aș fi putut fi oricare dintre ei
Și să ucid din mine
Să nu te văd pe Tine și
Viitorul ca o problemă de trecut

Dar sunt aici
Cu un om mai important decât oamenii

Sursa: https://blog.goethe.de/dlite/archives/982-Dou-poezii-de-Lucian-Brad.html?fbclid=IwAR0eqt-2TbGhXhGg9hW-zu1mLL_owpd_99ka7Ei5B6Dy9A8Bm7OZvchQvGI

Lena CHILARI

Lena Chilari are 26 de ani și scrie poezie. Primul ei volum se numește *O cană de noviciok la bătrânețe* și a apărut la editura Tracus Arte în 2020.

e o lovitură cruntă atunci când înțelegi că efortul tău e nul

uneori simt că depui cel mai mult efort lena
dar nu ești funcțională
brațul tău să mi-l arunce cineva
când mi-e rău
să-l smulgă din trup
și să păstreze mirosul de șampon ieftin
și jumătate de mostră de tensiune
erotică
sudoarea mea poate salva criza climatică
atunci când mă aflu la un pas de nebunie
acum ce să fac când nu mai am de ales?
sunt un om bun, dar unul prost
mă privește cu blândețe iubitul
mă sărută cu ochii închiși
îți țin minte și acum mâinile ce-mi trag fața
e tot ce mi-am dorit mereu
să mi se acopere fața cu niște palme străine
revin la realitate
mă încrunt
trebuie să fug zic
scuză-mă
mă grăbesc în altă parte
plătesc eu.

Sursa: [Lena Chilari – „sunt o poezie înfometată” | Poetic Stand](#)

Toni CHIRA

O pasăre mare și verde
spânzură cerul invers și îl taie
până când oul păsării verzi
devine de culoarea cerului invers,
iar noi ne batem ca doi nebuni sub cerul invers
și numai eu pierd veritabil.
Vine o prea bătrână și îmi măsoară moartea
de fiecare dată când o pățesc.
Erup ca un doliu sau ca un herpes peste toți
și ciugulesc laolaltă cu pasărea verde.
Se poate să nu înțeleg ceea ce mănânc.
Prea bătrâna devine de culoarea cerului invers
și mă întorc înspre ea ca să fiu convins
că poartă doliu sau herpes
după mine.
E un jos straniu, sadic pentru ceilalți.
Toți mă vor cârpi și mă vor întreba
și fiecare va întreba același lucru,
dar baba asta care n-are niciun gen
tot spânzurată de pasărea mea verde rămâne,
iar ei tot fără răspuns.

Sursa: https://ecreator.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=7431:poezii-de-toni-chira&catid=8&Itemid=114

Andrei DÓSA

Cu toții venim din dragoste, dar expulzarea a fost mecanică

Fiul meu ne pregătește ceaiuri să ne facem bine,
dar după prima înghițitură ne cere imediat să plătim.
Părinții m-au învățat rezistența și răbdarea
sub amenințare, nu m-au învățat să rezist
sentimentelor fără să-i încarc și pe alții.
Inteligența mea emoțională e ca un remake
după un remake american al unui SF sovietic.
Cuvintele se adună în băltoace corozive,
se deplasează fulgerător pe verticală, atacă fața.
Nu știu să țin în brațe copilul contorsionat,
înghețat într-o grimasă a indifferenței. Doamne,
m-am căsătorit cu o copilă, sunt un copil.
Nici măcar în glumă nu ne mai ciondănim.
Hamm și Clov, ne întrecem în somatizări.
Visez că sunt la Alba Iulia cu tine, pe străzi murdare
scaune de plastic rupte, deșeuri electronice, ganguri
înguste cât să treacă un om, turnate din fier – cu toții
venim
din dragoste, dar expulzarea a fost mecanică.
Mâncăm o porție fadă de fish and chips din bălci,
căutăm ceva pe străzile murdare, întârziem de undeva.

Un tren luminat gonește în cercuri largi deasupra
orașului, în curând o să devină un braț al fulgerului.

Sursa: <https://dlite.ro/3-poezii-noi-de-andrei-dosa/?fbclid=IwAR1p1AfEN7xk1Uz8wR6vO2JFrGJz3NraV2BEriCp3eAQUo7qYcOJg9Q3img>

Gabriela FECEORU

Gabriela Feceoru (România, Petroșani, n. 1993) este o poetă română feministă. Absolventă a Masteratului *Istoria Literaturii și Sistemul Critici Literare*, UMFST „George Emil Palade” Târgu Mureș. Are patru volume de poeme publicate, *blister*; Cartea Românească, 2017; *vorbesc din nou pozitiv și din nou pozitiv* Charmides, 2019; *Aștept primăvara și vine - Dragoș*, Casa de pariuri literare, 2022; *vax*, Charmides, 2022. Colaborează cu diverse reviste literare și platforme: *Prăvălia culturală*, *planetababel.ro*, *DLITE*, *Discobolul*; *Zona nouă*; *Astra*; *Steaua*; *Familia*; *Bucovina literară*; *Apostrof*; *România literară*, *Banchetul*, *Literatura de azi*. A lucrat la revista *Vatra* și la *monden.ro*. Este fondatorul și administratorul blogului literar *gabrielascrie.ro*. Apare în antologii *#Rezist! Poezia*, Paralela 45; 2017; *Poezie călătoare*, vol II, Cartea de după, 2021; *Singuraticile*, Neverland, 2021;

Nominalizări: Premiul Național pentru debut în poezie „Iustin Panța”, 2017; Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” - OPUS PRIMUM, 2018; Bac-Fest. Festival Național George Bacovia, secțiunea debut, 2018; Premiile „Sofia Nădejde” pentru literatura scrisă de femei, secțiunea debut 2018; Premiile „Sofia Nădejde” (ediția a III-a) pentru Literatură Scrisă de Femei, secțiunea poezie 2020 pentru volumul *Vorbesc din nou pozitiv și din nou pozitiv* (Editura Charmides, 2019);

Noaptea în dealul Spahii

copacii se usucă.
avertizări meteo aduc apocalipsa
la butonul mic al televizorului
ecranul emite lumina
ceea ce văd devine mai expresiv
cu toate acele efecte
ai mei cred în referința biblică
—
pentru a reface – distrugi
marmură sub tălpile mele – viitorul
îți vei aminti cum se simțea pământul în palme
îți vei aminti cum miroseau florile
puterea nu e inteligență

viața nu e o aplicație
cu toate că seamănă cu una

—
plătește în timp ce învâț
să-ți fac lumea mai ușoară
să respirăm un aer curat să-ți iei
doar informații care nu-ți distrug sistemul să te aud
„lume în extincție, copiii nu au viitor”
o aplicație care să-ți scoată resemnarea din fire
să-ți redea curajul prin fire.

Sursa: <https://gabrielascrie.ro/2021/08/01/gabriela-feceoru-animale-politice-grupaj-de-poeme/>

Mihai MARIAN

TrkA

Privesc la un televizor enorm
într-o cameră minusculă.

Si chiar dacă e aproape miezul nopții,
scutere, biciclete cu care se
livrează mâncare și aproape orice,
roiesc peste tot
ca efectivele armatei unei țări
în stare de urgență.

Mă gândesc
la un cuvânt nou care
să descrie o zi de rahat cum a fost asta,
la un cuvânt nou
pentru felul în care
viața mi s-a oprit de mulți ani
într-un fel de echilibru neliniștitor,
tulburător ca sublinierea făcută
pe pagina 32 a exemplarului meu
din „Satao” a lui Nițescu:
„L-am ascultat pe Deleuze
într-o înregistrare cum visele oamenilor
devorează mereu, mereu amenință să ne înghită.”

Mă gândesc nu la ce creează durere
ci la ce durerea creează.

Blog propriu: <https://noisepoetryclub.blogspot.com/?m=1>

Ioan MATEICIUC

crăciunul era odată alb
știam să colindăm zeci de minute
nu ne grăbeam
așteptam seara de ajun ca pe o ultima gură de cozonac
la 16 era deja noapte și scările de bloc răsunau
străzile erau pline de bucurie
era frig și gerul era prietenul nostru
câinii erau blânzi
înspre dimineață ne despărțeam greu
știind că vom mai aștepta un an
să reușim
poate
să rămânem prieteni

Sursa: <https://www.facebook.com/ioan.mateiciuc/posts/2604114739625637>

Antonia MIHĂILESCU

Celui care țipă atunci când îmi vâr mâinile reci sub cămașă în parc & asta îl face și mai frumos

(spolier alert: acesta este un poem îmbrățișare – adică
conține multe îmbrățișări & referințe la îmbrățișări & se
vrea a fi, până la urmă, în sine o îmbrățișare tremurată)

vara era în fața unui magazin roșu & profitabil. căldura
sufletelor & corpurilor îmbrățișate.

aveam codițe prinse-n ochelari de soare – care s-au și
stricat între timp, deși am fost de două ori împreună să-i
reparăm – poate și asta e un semn, asemenea vorbelor
lui Vancu despre cum că erotismul fără distrugere „nu
e cu adevărat erotism” / o pălărie pe care de câte ori o
port mă gândesc la tine – cât de melodramatic și, iată,
adevărat

pare-se, de fapt, că așa se naște o iubire normală într-o
lume anormală. un safe place bombardat/ dar vremea
reproșurilor & regretelor a trecut/ în spate a rămas
liniștea asta care ar putea să spargă pereți de sute de
kilometri/ doar ca să-ți mai mângâie pielea spatelui &
în întuneric & ritmul lemnului care trosnesc în sobă/
fragilitatea mea cu mască agresivă și-a făcut culcuș în
brațele tale la fel de firave & puternice (tu însuți fiind un
paradox care m-a fascinat complet încă de când stăteai
pe fotoliul roșu din sufrageria mea & ne povesteam
viețile & traumele cu câte o bere în mână) / sau prima
dimineață când tu erai deja treaz & soarele îți mângâia
pielea & m-ai luat la pieptul tău și am știut că sunt acasă

doi pui de pisică abia fătați & îmbrățișați în cutia de carton lepădată la marginea unui autobahn

poate spre sfârșitul vieții ne vom întâlni într-un azil cu un magazin la parter & roșu & profitabil/ prima jumătate de viață ștearsă din memorie/ vom urca în camera mea și ne vom bea cuminți & cu mâinile tremurânde ceaiul de tei/ vom povesti cealaltă jumătate de viață care ne-a adus aici & ne vom privi tandru/ așa cum mă priveai tu când eu te întrebam „de ce te uiți așa” / până când asistenta ne va trimite în camerele noastre să ne mâncăm terciul

dar amândoi știm că nu sunt prea multe șanse să ajungem la vârsta aia & poate că singura șansă ar fi să ne ascundem de viață așa cum ne ascundeam de ploaie sub pervazul geamurilor blocului din stație/ așa cum nu știu dacă tu vei citi vreodată poemul ăsta

stau întinsă în pat și mă gândesc că/ într-un alt univers/ stăm îmbrățișați în același pat și ne uităm la— confortul că putem fi pur și simplu noi în prezența celui alt / în camera aia e la fel de cald & bine ca în prima zi

dar uite că e deja miezul nopții & tramvaiele nu mai opresc în stație/ lângă pat o farfurie cu fășii de inimă dată pe răzătoare

vremea reproșurilor & regretelor a trecut/ în spate a rămas liniștea asta care ar putea să spargă pereți de sute de kilometri/ doar ca să-ți mai mângâi pielea spatelui & în întuneric & ritmul lemnului care trosnesc în sobă.

Sursa: <https://omiedesemne.ro/poemiercuri-un-grupaj-de-antonia-mihailescu/>

MIHOK Tamás

ingrediente

algele se împrăștau în transpiram și molfăiam năvoadele apa din butoi se făcu înecăcioasă gâlgăiam separam clorofila de hemoglobină pisica de mare ne traversa jumătatea de emisferă scuipa funingine peste conserve mateloții aveau fețele tot mai supte dezghiocau mazăre beau bulion fredonau își ascuteau simțurile în proră la răsărit țâșneau pe sub părinții noștri de plastic seara depuneam icre cu dublă calitate devastam piețele est-europene

Sursa: https://omiedesemne.ro/mihok-tamas-ecopoeme-inedite-de-ziua-pamantului/?fbclid=IwAR21dV2536y6dGPjkNN5HKzrc8qOf_Gf_Bt3FOiTMr4zqMIQ3XymEx9bb2w

Andrei MOCUȚA

2027

mă înregistrez într-o serie de holograme
una în care fac predicții despre viitorul îndepărtat
alta în care citesc însemnările mamei
din anul nașterii mele
le-a scris într-un carnețel
pe care mi l-a oferit
imediat după ce am învățat să citesc
12 ian 1985 – după un zbucium de cel puțin 7 ore
se naște Andrei-Lucian
bucuria e scurtă
va fi internat la chirurgie
infantilă și operat
diagnosticul: stenoza duodenală prin
pancreas inelar
îl botezăm în 10 februarie acasă din motive obiective
(febră ridicată și faringită)
iar binecuvântarea i-o face preotul la biserică
în 10 martie
deși obsedată de starea fizică destul de șubredă
băiatul îmi spulberă neliniștea
crescând în greutate și lungime
are la 2 luni aproape 5 kilograme și 62 cm
prima ieșire mai lungă o facem cu mașina
pentru a vedea alt copil de 3 săptămâni
plimbarea îl binedispune
și la întoarcere îi facem o vizită străbunicii
pe care o scoatem puțin din necaz
fiul ei este imobilizat la pat din cauza
unei paralizii parțiale
face primii pași în căruciorul-scaun
primit cadou de la bunicul
este foarte apropiat de el
pentru că-i satisface toate capriciile
nu prea tolerează persoanele străine
13 mai – am epuizat concediul matern
și trebuie să mă întorc la serviciu
cred că simte că plec
deoarece plânge
apăsă butonul stop
cu convingerea că le voi trimite cândva
spre Pământ
tuturor celor pe care nu aș îndrăzni
vreodată să îi iubesc

Sursa: <https://www.litero-mania.com/author/andrei2/>
<https://revistapsyche.ro/?s=andrei+mocuta>

Ileana NEGREA**Borzești**

Eu eram doar un bebe amintirea asta e construită
Din poveștile tatei
Dar
Când a zis N. de fabrica unde se produceau chimicale
Mi-am amintit cum mirosea pielea ta săptămâni întregi
Când te întorceai de la Borzești
A terebentină medicamente vopseluri metale
A ceva nedefinit caustic pișcător
După ce te-ai mutat la Dero în birouri
Ți-ai aruncat geanta hainele pantofii
Ai ars ultimele semne ale abuzului credeai
Dar pielea ta a spus altă poveste
Dermatologilor care te-au înspăimântat
Ai venit acasă plângând că ai cancer
Dar și atunci pielea ta parțial sintetică
Te-a mințit sau pur și simplu s-a răzgândit
Ca o scriitoare care amână să își ucidă personajele
Te iubea această piele
Te conținea toată
Suferințe alcool voioșia ta molipsitoare
Mă conținea și pe mine în îmbrățișare
Era singurul miros era primul
Nasul meu îl repera din capătul celălalt al casei
Știam că ai sosit și că voi fi bine
Nu îl mai pot reconstitui acum
Deși am combinat oă parfumuri și prăjituri
Și frunze de trandafir și lalele galbene
(The tulips are too excitable, it is winter here
Scria poeta mea preferată de la 17 ani
Anul în care ai avut primul cancer
Pielea se luptase dar lăsase să treacă
Înspre uter ovare și col mirosul cel aducător de moarte)
(Mă gândesc apoi la Silkwood
La muncitoarea care se spăla frenetic
Jucată de Cher sau de Meryl Streep
Și voi știți că ceea ce faceți acolo e toxic
Fabricați chimicale pentru export
Prea periculoase pentru a fi produse într-o
„Țară civilizată”
Dar nicio whistleblower doar șoapte
Și multă speranță:
Speranța mi-a ucis mama.)
(Ceașescu mi-a ucis mama)
(Ceașescu mi-a ucis de două ori mama:
Tata dă vina pe avorturi
Anul și avortul
Spune el)
(Tatăl meu mi-a ucis mama:
Avorturile au continuat și după Revoluție)
(Lipsa educației sexuale mi-a ucis mama)

(Tații mei mi-au ucis mama:
Tătuțul patriei
Tati al meu biologic
Tatăl nostru carele ești în ceruri
Și ai ascultat singura mea rugăciune
În care te rugam să îi curmi suferința)
(EU MI-AM UCIS MAMA)

Mama!
Singurul miros cu care am rămas
E cel de formol, ultimul.
Masa pe care te-au pus a mirosit așa luni la rândul
Refuzam să mai mănânc de pe ea
Refuzam canibalizarea creștină
Dar din când în când studiam acolo
Lăsam capul încetișor pe masă
Până mi se întorcea stomacul pe dos
De la atâta dulceață și descompunere

Am călătorit olfactiv azi cu tine
Din clipa în care N. a povestit de acea fabrică
(Aflase de ea dintr-un documentar)
Și m-am întrebat câte muncitoare
Inginere
Laborante
Câte prietene verișoare fiice surori
Câte MAME
Au mirosit ca tine
(La înmormântarea ta au lipsit multe colege)
Pentru ca Occidentul să nu pută
Occidentul care nu are miros
Occidentul care nu are vină
Occidentul unde se produsese și revoluția sexuală
Occidentul care te-ar fi putut salva
(Iar speranța!)
Din toate punctele de vedere
Dacă i-ar fi păsat cât de cât și de tine
(Occidentul mi-a ucis mama)

Am vrut să închei acest poem cu
„GIP - Odihnească-se în pace”
Dar Grupul Industrial de Petrochimie Borzești
Se numește acum Platformă Petrochimică
El numără 5 combinate
Și este localizat lângă municipiul Onești
(Un oraș frumos: îmi amintesc blocurile și copiii,
Dar și râul cu pietrele)
Și funcționează încă
Ceea ce mi se pare o grozăvie o monstruozitate
Bineînțeles că respectă normele capitaliste în vigoare
Dar e un mausoleu
Un fost lagăr al morții
Unde în anii '80
Mama mea a produs acetilenă
Monomer

Policlorură de vinil emulsie
 Policlorură de vinil suspensie
 Și altele despre care se vorbea doar în șoaptă
 (Cum e să știi că o să mori
 Să negi că o să mori
 Să continui să faci copii
 Și să îți trăiești așa cum poți viața)

*

„Combinatul chimic Borzești a participat la producția națională din ramura chimică cu 14 % – 25,6 %. Producția de sodă caustică a înregistrat o creștere de 48,7 ori în anul 1980 față de 1960, iar producția de insecticide de 30,6 ori.” (Wikipedia)

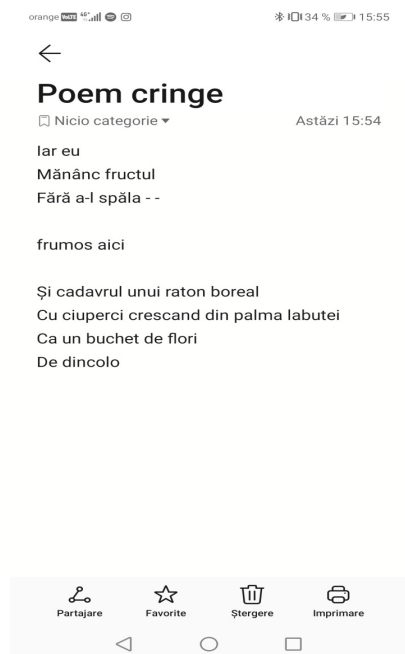
Tudor POP

Poem cringe

Iar eu
 Mănânc fructul
 Fără a-l spăla –

frumos aici

Și cadavrul unui raton boreal
 Cu ciuperci crescând din palma lăbuței
 Ca un buchet de flori
 De dincolo

Sursa: <https://revistaechinox.ro/2021/04/poeme-tudor-pop/?fbclid=IwAR146-fc5QGpiCZQtGMHq97qdSvXIVHYaoiB-fK431jXJRIXs9TmeMcUli8>

Florentin POPA

brazde

întâi sunt piepturi – dezlipite când se strâng
 apoi sunt buzele, săltate-n zâmbet tâmp
 apoi plecarea-n zori, ca-n seceriș, la câmp
 bocanci bufnind pe scări, să nu-i auzi cum plâng
 și apoi stepele de aur se fac plumb
 și inima nu-ncape de plămânul stâng
 cuiburi de mitraliere ciripind în crâng
 ai cerul la picioare – dar îți pare strâmb
 când vor cădea pe câmp ca niște spice
 topite-n pâini amare și-mpletite-n păr
 fără vreun braț de tată să-i ridice
 chiriciți lângă aceeași mamă pe ogor
 ne vom căi, dar n-o s-avem cui zice
 doar vântul își va aminti numele lor

Sursa: <https://mafiasonetelor.com/2022/03/07/brazde-florentin-popa/>

Savu POPA

Despre pielea ta

Egiptenii,
 Cunoscând pielea ta, au spus apoi,
 Primul pergament ar fi arătat ca aceasta,
 un comerciant din centrul orașului Singapore,
 ne vorbește despre
 superstițiile, legendele acestui loc,
 în malaieză, chineză și tamila,
 Ne arată un apus cu aceleași striții
 Ca pielea ta
 înfiorată.
 Covorul, pe care împărații călcau
 Cu tălpile goale,
 Roșu ca pielea ta
 Din jurul coapselor.
 Melcul despărțit brutal de cochilie,
 Lăsând în jur urme, arătând ca pielea ta
 Spălată
 în râul rece.
 Dincolo de pielea ta, e tot piele,
 Mi se pare că lipsesc sângele, carnea, oasele,
 Straturile de piele continuă la nesfârșit.
 Seara, îți ascultam inima,
 Se auzea îndepărtat precum un clopot de incendiu în
 vreun sat vecin.

Sorina RÎNDAȘU

Sorina Rîndașu este membră a Casei de Poezie L.ink. Se află în echipa de organizare a Maratonului de Poezie Online. A citit la Institutul Blecher. Scrie poezie și cronică literară.

e revitalizant să privești de la margine
să ai cărbuni de așezat pe masă și pe nimeni
cu care să-i privești pînă să ți se pară că se aprind.
sînt searbădă printre celelalte, m-au privit
întotdeauna cu duioșia cu care
îți privești unghiile înainte să le cureți de pămînt
cu dinții.
n-am cunoscut sursa emoției, n-am avut parte
de prietenia din oficiu,
am scindat indiciile despre creierul frumos al femeilor
care vor să se trezească lîngă tine.
pernele ude, mirosul oaselor care se înnoadă sub abur,
lumina abrazivă a zilei care te prinde
în aceeași piele.

Sursa: Sorina Rîndașu – „casele în flăcări pentru care nu s-a intervenit la timp” – Poetic Stand (ampproject.org)

Marcel VIȘA

doar proștii își sărbătoresc ziua de naștere

mi-e frig între pereții căptușiți cu hîrtia poemelor
postere și scrisori netrimise
reviste împrăștiate pe covor
improvizez din sunete de pian o barieră între tăceri
sticla cu vodka de la picioarele icoanei mă ademenește
încontinuu
monstrul crud și iresponsabil se hrănește cu speranțele
mele
caut un loc de joacă pentru creierul meu epuizat și subnutrit
în beciul cu demoni e cald îmi pot întinde picioarele pe
tavan în hohotele umbrelor ce dansează o polca a nebuniei
mi-e frig în burta mamei când sărută idoli prin temple
păgâne
când crede că buzele tatei se pot încălzi la flacăra
lumînărilor
când numără zilele pînă când voi fi
când număr mamele care au numărat zilele pînă când voi fi
îmi scapă un zâmbet amar
nu mai suport fereastra deschisă între lumi
nu mai suport diminețile de după moarte

uit mereu unde-mi pun pastilele și
mi-e dor de pielea goală a unei femei în aerul rece al
muntelui escaladat împreună
în aerul rarefiat al unei singurătăți atroce în doi
am descoperit un alt mod de a rămâne deasupra apei
murind la infinit
cine a inventat viața a creat și autobuzele lagărului de
muncă
inchiziția zyklonb-ul bombele cu hidrogen
„arbeitsmactfrei”
mă răzvrătesc împotriva neputinței de a evada din cercul
acesta aprins
circu(itu)l sufletelor îmi insuflă teama
la loteria aceasta câștigi un trup de lut și îngăduința de-a
putrezi frumos
cuvintele sunt gudron pentru flacăra neantului
când ard fac în ciudă zeilor
numai nebunii sărbătoresc durerea de-a fi
am respirat ușurat când și Dumnezeu și diavolul au
strigat în cor
„lăsați-l să piară”

Poem publicat pe pagina de Facebook a autorului

Andrei VORNICU

Față de mască

Coboară din mașini autobuze metrou
clădiri de birouri zgârie-nori trenuri
ies din magazine frizerii
uneori din biblioteci
calcă apăsător asfaltul
de parc-ar încerca să-i lase vînată
cu privirea-n față
ochelarii-s aburiți la unii din ei
aerul filtrat de viruși noxe izuri
parfumuri nuanțe duhori și viață
pătrunde-n fosele nazale
prin nările-ascunse vederii
Dinții lipsă și cariile
sunt ascunse vederii
zâmbetele rânjetelor
herpesurile buzele rujate
firele de păr din nas
mustața neepilată
firele aspre nebărbierite
mucii sunt ascunși vederii
gura strîmbată de durere
e ascunsă vederii și
gura crispată când îi jenează chiloții
sau le intră o pietricică în pantofi

sau când calcă pe ceva vâscos și împutit
e ascunsă vederii
Și ei sunt în siguranță ascunși vederii parțial
Pericolul rămâne-nțepenit la un mm de nări
Îi simt adierea-n mucoasa nazală și-n cerul gurii
se reflectă microscopic în curbura ochilor
dar nu ajunge înăuntru
Ajung acasă în apartamente garsoniere
case locuințe sociale aziluri sau canale
și-și trag în cele din urmă de pe fețe
măștile ca pe niște pleoape care zvâcnesc
Aprind televizoare laptop-uri tablete
pornesc YouTube-uri Netflix-uri podcast-uri
și își mângâie absenți fețele de la bărbie-n sus
în fiecare zi traseul tot mai neted
tot mai uniform
tot mai identic
culoarea ochilor devine
tot mai uniformă
tot mai identică
ușor albastrie
ușor aseptică
Înainte ca somnul să-i încolțească și
să le dea *lockdown* la creier
visează cu ochii uniformi deschiși
o zi în care vor purta măști cu
propriile lor fețe
cele de demult
apoi încep să viseze asta
cu ochii uniformi închiși
iar chipurile izolate-n beznă
sforăind și bolborosind
arată ca niște
vulcani
stinși
de
tot

Andrei ZBÎRNEA

pneuma

pentru Andra Marina

am învățat m-ai învățat respirația *părul*
*mi-l mângâiai printre lacrimi** sau ceva de
genul ăsta era noapte veneam cuantic spre tine lucrurile
care ne locuiau frigul boltul sau peisajul dezolant
prindeau aripi mai ceva ca tigerlöwe de oskarkokoschka
FIOROSUL tot apare în nopțile în care uităm să ne luăm
stimulentul din camera de trecere cu draperii cyan
câteodată mătușa
îți face o surpriză și le înlocuiește cu altele
de o cromatică tot mai intensă

descoperi lucruri pe care nu ai fi vrut să le știi în
MEMELE
care te parcurg de la stânga la dreapta zilei de lucru. azi
nu ți-am trimis una cu crypto
tot azi un coleg m-a bâzâit cu NFT-urile și nu m-a lăsat
în pace
până nu i-am zis că arta e în primul rând estetică și de-
abia apoi negoț

spui că am putea să ne măsurăm respirația în clipit de
pleoape &
cred că așa ar fi sunat începutul unui poem de oskar
kokoschka păcat că nu l-a scris ce bine că l-ai scris tu
și l-ai
depozitat în pneuma

Spune-mi, dacă ți-aș da SEND la MEMA
cu criptomonede și nu ai da INIMĂ albastră imediat
nu-i așa că ai chicoti puțin, după aceea,
de teamă să nu încurci emoticoanele?

26 ianuarie 2022

* Virgil Mazilescu

2. Proză

Laurențiu BLAGA

Țigări, sânge și puțin jazz

În umezeala camerei răsună trompeta lui Nicolas Simion, ca un țipăt de disperare în mijlocul deșertului. Este ora la care, trăirile adevărate apar și fac să vedem că totuși, nu e totul în zadar. Un fel de beție fără alcool. Stau față în față, fără să își spună vreun cuvânt. Nici măcar ochii nu li se întâlnesc. Totul curge de la sine, inclusiv cafeaua amară, reîncălzită la flacăra mică. O țigară veghează rezemată de colțul scrumierei, împrăștiind un fum greu. Din când în când, se aude sunetul ceasului de perete. Timpul a devenit un copil refuzat, care, ascuns în șifonier, își privește tremurând părinții în mijlocul unei certe conjugale. Între ei, e tăcere. Fără gesturi sau grimase de durere. După ce trage adânc din țigară, cu un oftat prelung, se așează pe marginea patului, lângă ea, atât cât corpurile lor să li se atingă. Ea nu schițează nici un gest, ca și cum nu observase mișcarea lui și își continuă adâncirea tăcerii. Din stradă se aud zgomote de sărbătoare: ecourile unui grup de colindători răătăciți printre blocurile de prefabricate care, înzăpezite par mai cenușii decât de obicei. Este Ajunul Crăciunului. După ce savurează prelung ultimul fum din țigară se întoarce către ea și începe să o mângâie pe cap. La început încet, apoi tot mai apăsător. Începe să o sărute pe obraz iar ea i se predă rece. Într-un minut, sunt amândoi goi, în pat, într-o prelungă și dureroasă înălțuire. Jazz-ul curge din discul de vinil, plutind prin cameră, mângâind parcă pereții mâncați de igrasie. În mijlocul îmbrățișării, ea începe să plângă la început discret, apoi tot mai puternic. Nestingherit, își continuă treaba până când, cu un geamăt se desprinde din îmbrățișare întorcându-se pe spate. Ea plânge încet, cu privirea pierdută în tavan. După ce își aprinde o nouă țigară, se plimbă gol prin casă căutând parcă ceva. Se îndreaptă către birou, deschide un sertar din care scoate cu revolver. Și un amortizor. Se așează din nou pe marginea patului, lângă ea și cuplează amortizorul la capătul revolverului, după care îi caută privirea. Ea lasă departe tavanul și își întoarce capul către el privindu-l în ochi. Îi ia revolverul din mână studiindu-l oarecum dezinteresată. În tot acest timp, el continuă să tragă din țigară indiferent. Își stinge în scrumieră ultima țigară și se întoarce către ea. Se uită în ochii ei timp de un minut. La capătul minutului trecut astfel, ea îi pune pistolul în tâmpla dreaptă, închide ochii și trage. Un sunet sec, sparge intimitatea camerei iar el se prăbușește în genunchi,

lângă pat, iar apoi în mijlocul camerei. Ea își deschide ochii, îl privește vreme de un alt minut, după care își pune revolverul gură și trage. Din scrumiera ciobită, fumul ultimei țigări nestinse încă, își revendică dreptul la viață, acoperind camera, peste corpurile lor goale, unite parcă într-o ultimă îmbrățișare. O pată mare de sânge cuprinde parchetul precum cerneala o sugativă. De afară, printre fulgi grei, se aude un colind cântat fals. Trompeta lui Nicolas Simion își continuă rotația de vinil, prelungind deșertăciunea.

Sursa: https://www.poezie.ro/index.php/prose/97403/%C3%9Eig%C4%83ri_s%C3%A2nge_%C8%99i_pu%C8%9Bin_jazz

Valentin COVACIU

coffee story(1): Pachet

Cornel se trezește brusc la 7 și 34 de minute. Se uită la telefon și nu-i vine să creadă, apoi... dacă l-ar fi privit cineva din ușa camerei cum stătea sub plapumă rezemat în cotul mâinii stângi în timp ce cu dreapta ținea telefonul mobil, la care se uita nedumerit, ar fi văzut cum mușchii feței i se relaxează, obrații îi coboară câțiva milimetri, buzele inițial arcuite în sus se încovoie strâmbându-se puțin, iar imediat după aceea se împreunează strânse ca atunci când îți uniformizezi stratul de ir sau ca atunci când parcă ți le-ai mușca pe amândouă odată de nervi.

Își explică: telefonul era pe silențios și alarma setată la ora 6:30 a sunat mută până când s-a plictisit.

Sare din pat și, ușor încovoiat de spate, se îndreaptă spre bucătărie pentru a-și pregăti cafeaua. Aruncă zațul rămas din ibric în closet. Zațul era uscat și când scutura ibricul, cu fiecare zvâcnitură a brațului încerca să se descotorosească de ușoara dezamăgire care-l năpădise. Ce idiot! Își spune, în timp ce pune ibricul pe ochiul mare aprins al aragazului. Se așează și scoate o țigară din pachetul de Winchester roșu lung de pe masă.

Strânge țigara ne-aprinsă între buze și-și amintește că luna asta era vorba să se lase de fumat. Mai sunt 3 zile din luna asta cu tot cu azi! Își spune și aprinde bricheta. Se uită la flacăra, o apropie încet de vârful țigării, aude sfârâitul apei, lasă bricheta pe masă și, cu țigara ne-aprinsă în gură, aruncă trei linguri mari de cafea în apă. Învârte țigara între buze, îi mușcă filtrul, ridică ibricul câțiva centimetri deasupra flăcării, îl lasă ușor, îl ridică iar puțin când spuma cafelei clocotind se apropie de buzele ibricului, repetă mișcarea de trei ori în joacă.

Stinge focul și scoate laptele din frigider. Își toarnă cafeaua și amestecă zahărul, două lingurițe. Continuă să se joace cu țigara ne-aprinsă dintre buze și se gândește la toți prietenii, cunoștințele, în sfârșit, oamenii pe care-i știe că s-au lăsat de fumat, apoi toarnă în ceașcă și câțiva stropi de lapte, suficient cât să-i dea o culoare maro închis și-și dă seama că-i e frică să se lase. De la întâi mă las! Își spune. Până atunci... nu o să mai fumez deloc în cameră, nu o să mai fumez deloc în timp ce merg pe stradă și nu o să mai fumez mai mult de o țigară pe oră!

Își aduce din cameră Bătrânul și marea, într-un volum subțire, împrumutat de la bibliotecă, citit și răscitit, cu câteva foi desprinse, ieșite cu o jumătate de centimetru dintre celelalte, îndoite la colțuri și ușor crăpate pe margini.

Se așează la masă, își distribuie într-un semi cerc scrumiera plină cu muci, cana de cafea, pachetul de țigări și bricheta, să-i încapă cartea deschisă. Dacă tot nu ajunge la primul curs, cel puțin să folosească într-un mod util, instructiv și plăcut începutul acesta de dimineață. „Citește Bătrânul și marea!” îi suna în cap ca un refren pop-rock, ca un imbold venit dintr-o suță de direcții. Cu siguranță îi fusese recomandată de mai multă lume, dar nu înțelegea de ce, deși refrenul ăsta îi venea în cap de mai bine de jumătate de an, și-și scosese cartea de cel puțin o săptămână de la bibliotecă, nu a deschis-o încă. De parcă ăsta ar fi singurul caz în care mi se ntâmplă așa!? Își spune.

Deschide cartea, ia o gură de cafea, își aprinde țigara, dar în loc să citească, după ce trage două fumuri, lasă țigara în scrumieră și se duce aproape în fugă până în cameră, dă muzica puțin mai tare, să se audă din bucătărie, uitase calculatorul pornit peste noapte și-și caută agenda. După ce constată ce ar trebui și ce ar fi trebuit să facă astăzi, o închide și o așează pe caloriferul de sub geamul de la bucătărie, spunându-și că până la urmă important e că s-a trezit devreme chiar dacă cel mai probabil nu va reuși să facă mare lucru din ce și-a propus pentru ziua în curs.

Își dă seama în timp ce își stinge țigara că nu citește cu prea mare atenție, mintea lui continuând să analizeze ce ar putea și ce ar trebui să facă în următoarele ore. Deja e aproape 9:00 și pe 12:00 ar trebui să pornească spre lucru, dar înainte de asta ar fi foarte bine dacă ar reuși să treacă și pe la Electrica, pentru că ieri i-a venit o factură pe care erau trecute niște restanțe pe care el era convins că nu le avea. De asemenea, se mai gândea cum să facă cu facultatea, avea impresia că nu o să o mai termine niciodată, temere ușor de adevărit în cazul în care: nu o să-mi car dracului hoitul la cursuri! Își spune.

Își mai aprinde o țigară și-și spune că ar fi cazul să-nceapă să ia niște măsuri pregătitoare în vederea lăsării de fumat, tocmai programată peste câteva zile. În primul rând ar trebui să termine cartea lui Allan Carr – În sfârșit nefumător, din care mai are cam 50 de pagini de vreo două luni și apoi, chiar dacă americanul îl sfătuisese invers, ar trebui să-și găsească și ceva adjuvanți. Bomboanele, fie ele mentolate sau nu, nu sunt deloc eficiente, le-a mai încercat și singurul efect a fost durerea de stomac. Pfu... tot ceva de mâncat ar trebui să fie, să o luăm pe rând, dimineața va trebui să mă descurc, oricum sunt acasă și e mai ușor, atât că îmi va fi și mai greu cu trezitul, probleme mari o să fie la lucru...

Stinge țigara. Își amintește că înainte să o aprindă parcă simțise că-i e foame, senzație de care uitase în timp ce fuma, dar care tocmai a revenit. Buuun, atunci o să-mi fac pachet!... Adi, când am trecut pe la el, îmi povestea că de ceva vreme a început să mănânce foarte multe fructe și legume, că în fiecare zi are grijă ca fructele să fie cam 60-70% din ce mănâncă și din câte țin minte..., am stat atunci vreo 4 ore cu el și nu a fumat deloc, e ciudat că nici măcar nu mi-a spus că s-a lăsat. Problema e că nu am niciun fruct în frigider, daaa... bine, oricum trebuie să cobor să-mi iau țigări.

Înainte să se ridice de la masă, închide cartea și observă surprins că între timp a trecut de pagina 30, încearcă să reia în minte ce a citit, dar singura secvență clară e discuția dintre bătrân și băiat, când bătrânul, după ce băiatul îi aduce mâncare și bere, îi spune că-l va trezi el în dimineața următoare, apoi urmează câteva replici despre greutatea tinerilor de a se trezi dimineața și greutatea oamenilor în vârstă de a se trezi târziu.

Își aduce aminte cum, aproape de când a început să aibă amintiri coerente și plasabile cu oarecare exactitate cronologic până pe la vreo 17-18 ani, una dintre ce mai mari frustrări ale sale, cea mai mare frustrare a sa fără valențe sexuale, a fost obligativitatea trezirii de dimineață cinci zile pe săptămână. De multe ori se trezea din proprie inițiativă cu o jumătate de oră înainte să-l dea jos din pat taică-su ori maică-sa, pentru a-l trimite la grădiniță sau la școală, doar pentru a savura o jumătate de ceas de surrogat al leneviei matinale. Sâmbăta și duminica dormea până la prânz și se trezea viori și fericit. La facultate dormea șapte zile din șapte până la prânz, iar plăcerea se disipa de la o lună la alta. Acum, de șase luni, de când are jobul ăsta cu program de după-masa, marea lui frustrare asexuată e că nu-i în stare să utilizeze orele dinainte de serviciu. Fapt cu atât mai frustrant cu cât aproape zilnic își pune telefonul să sune mai devreme de 7:00 și apoi doarme chinuit pe reprize încă patru-cinci ore, nu mai simte nicio plăcere, de somnul ăsta e dependent, îl chinuie, e ca o tortură de care nu se poate izbăvi.

*

— Vii la țigară? Îl întreabă Iulia.
— Da.
Își aprind țigările.
— Să vezi, Iulia, azi am reușit în sfârșit să mă trezesc devreme!
— He he, bravo!
— Faza nașpa-i că m-am trezit la șapte jumate și trebuia să mă trezesc la șase ca să ajung la facultă.
— Păi, lasă că mâine o să te descurci mai bine!
— Să vezi fază: mi-am pus telefonul să sune la șase, dar era pe silențios...
— Păi, mie îmi sună și dacă e pe silențios.
— Daa?
— Cred că ai uitat să-l pui, Cornel.
— Daaa... poate.
Sting țigările.

*

E deja de patru ore și ceva la birou, a fumat doar trei țigări și gândindu-se la cutia de plastic plină cu salata de fructe peste care turnase și foarte mult iaurt, așezată frumos în geantă, plus faptul că a reușit să treacă și pe la Electrica, unde a aflat că factura fusese emisă înainte să se înregistreze ultima plată făcută de el, îl cuprindea un sentiment plăcut de mândrie și stimă de sine.

— Cum de ești așa bine dispus azi, Cornele? Îl întreabă o colegă mai în vârstă, doamna Gina, a cărei întrebare, formulată în același fel, în alte zile l-ar fi ridicat automat din scaun și l-ar fi trimis pe hol la țigară.

— M-am trezit devreme!

Pauză de masă! Își spune, și râde în el, gândindu-se că dacă mănâncă va putea rezista în total cel puțin două ore fără să fumeze.

— Poftă bună, ce mănânci acolo?

— Mulțumesc, doamna Gina, niște fructe cu iaurt.

Amestecă fructele de câteva ori savurându-și încântat de sine salata.

— Poftă bună!

— Mersi, Iulia!

Scoate lingurița plină, îi freacă puțin dosul de marginea cutiei, să nu-i cadă stropi de iaurt pe bluză sau pe pantaloni.

— Poftă bună, Cornel!

— Mersi, Cristi!

Duce lingura spre gură și chiar dacă își dă seama că e prea plină reușește cu grijă să-și toarne conținutul în cavitatea bucală. Un sentiment de împlinire și un ușor frison de plăcere îl cuprinde.

— Ce mănânci? Îl întreabă Cristi.

Cornel aproape se îneacă, îi vine să înjure, dar se oprește la timp, altfel salata de fructe cu iaurt ar fi avut șanse mari să ajungă chiar și pe monitorul Adrianei, colega de la biroul opus, al cărei monitor e aproape spate în spate cu al lui. Mestecă și înghite o parte din fructe, apoi cu gura pe jumătate plină îi răspunde lui Cristi.

— Salată de fructe cu iaurt!

— Dar ce fructe ai folosit?

— Doar banane și portocale! Răspunde înainte să mai înghită fructele și iaurtul rămase în gură.

— Ooo! Păi, eu aș fi pus și mere și kiwi și ananas și pere și struguri și prune și căpșuni și zmeură și mure și grepfruit și mandarine și clementine și fructe de pădure și toate fructele și aș mai fi pus și câteva măsline!

— Doar portocale și banane am avut, Laura, dar pe mâine poate o să pun mai multe, poate o să pun și măsline și câteva virgule!

În locul unei alte replici, din direcția Laurei se aude doar un răpăit ca de mitralieră al tastelor.

Cornel tocmai înghițiseși ridicase lingura reumplută în aer când a intervenit Laura din celălalt capăt al biroului. După ce-i răspunde goleşte rapid lingura, înclină puțin cutia, o trage mai aproape, mestecă grăbit, se apleacă deasupra salatei de fructe, înghite și reumple lingura. Chiar în timp ce lua în gură conținutul lingurii numărul trei, Adriana, întorcându-se de pe hol, închizând ușa, exclamă:

— Uau! Și-a pus Cornel mâncare la lucru! Ce tare! E prima dată, așa-i, Cornel? Că eu nu te-am mai văzut!

— Cred că da! Bolborosește Cornel, iar un firicel de iaurt i se prelinge pe la colțul stâng al buzei, neexpus privirii Adrianei, se transformă într-o bobiță și înainte să apuce să-l ștergă cu mâna din care tocmai lăsase cu zgomot lingura în cutie, cade ca o picătură de lapoviță pe cracul pantalonilor negrii. Se șterge cu mâneca.

— A... scuze, vai de mine, am uitat, poftă mare Cornel! Îi urează Adriana, între timp așezată la biroul ei, în fața lui Cornel. Ce ai acolo?

— Niște banane și portocale cu iaurt! Răspunde ștergând de pe tastatură și de pe birou picăturile de iaurt ajunse acolo în urma căderii lingurii în cutie.

Se înroșește în aproximativ două secunde, observând că se folosește de mânecă. Cred că am pus prea mult iaurt! Își spune, apoi o întreabă pe Adriana dacă nu are un șervețel.

Când termină de curățat biroul, nu-i ia mai mult de 20 de secunde, încă mai simte căldura roșelii din obraji, dar se uită la salata de fructe și portocaliul celor trei bucăți de portocală ieșite pe jumătate la suprafața iaurtului îi reimprimă starea de entuziasm și stimă de sine. Cu ceva mai multă atenție umple iar lingura și o bagă în gură.

— Pot să gust și eu? Îl întreabă Adriana.

Își controlează cu atenție mișcările buzelor și ale fălcilor. Înghite fără să mai mestece și, în timp ce deschide gura să-i spună că da poate, parcă, parcă simte cum începe să-i zvâcnească o venă în tâmpla dreaptă.

— Nu mai ai nicio lingură în plus? Sau o linguriță?

— Scuze, Adriana, dar numai pe asta mi-am adus-o, nu m-am gândit –

— Lasă, că mă descurc și fără!

Adriana se-ntinde peste birou, își proptește corpul în marginea acestuia, își susține greutatea în mâna stângă și cu degetele întinse ale mâinii drepte se apropie de salata de fructe. Pe măsură ce se apleacă își îndoaie degetele și formează un fel de pensetă imensă din degetul mare și arătător, iar Cornel simte cum parcă începe să-i tremure ușor bărbia și pe lângă vena din tâmpla dreaptă simte zvâcnituri în sprânceana stângă și în colțul buzei de sus din aceeași parte. Cu toată bunăvoința și cu tot zâmbetul pe care se străduia să și-l susțină pe față, figura lui Cornel exprima teamă și nervozitate.

— Nu te speria, sunt curată pe mâini! Tocmai ce am fost la baie! Îl liniștește Adriana și prinde în cleștele degetelor o bucată de portocală, pe care o și înghite înainte ca Cornel să mai aibă timp să spună ceva.

Cornel se gândește serios să ia o pauză de la pauza de masă și să fumeze o țigară, dar priveliștea celor două bucăți de portocală rămase la suprafața iaurtului însoțite acum și de o bucată de banană îl relaxează miraculos. Mănâncă aproape jumătate din conținutul cutiei, când deschiderea ușii îl surprinde cu lingura în gură, după ce ușa se închide, în gura lui Cornel așteaptă o acțiune din partea acestuia o felie întreagă de portocală, două bucăți de banană și o cantitate oarecare de iaurt. În birou intră directorul firmei.

— Poftă mare, Cornel!

Cornel se-ntoarce spre director și dă o dată din cap sugerând că a receptat urarea și, cu obrazii umflați și cu ochii umeziți, mai dă o dată din cap în semn de recunoștință, în timp ce cu mâinile pune capacul cutiei.

Sursa: <http://valentincovaciu.blogspot.com/2012/02/coffee-story1-pachet.html#more>

Gelu VLAȘIN

CLOȘARUL – roman facebookist

Capitolul I - Piatra din Lună

I se spunea Cloșarul. A plecat înspre nimicul din gândul său, înspre marea cea mare, înspre lumea de dincolo de lume. Era acum în pragul de sus al disperării. Era acum acolo deși încă n-a plecat la propriu nicăieri. Cloșarul a îmbrăcat nebunia și s-a deghizat în propovăduitorul propriei nefericiri, fosta lui mare iubire, Statueta, s-a aruncat cu trup și suflet în hăurile nimicitoare ale dorinței de preamărire. Eul din sine a plecat pe un drum fără de întoarcere. Își aducea aminte cum fugea de acasă pe dealul cel mare de peste calea ferată – întovărășindu-se cu dulăul din bățatură, Ursache, un ciobănesc de toată frumusețea, negricios ca un urs caucazian și morocănos precum un bunic în zilele lui bune. Dar mereu alături. Aproapele. Ajungea la Piatra din Lună, pe vârfuri, acolo unde numai cunoscătorii puteau să poposească în drumul lor spre absolut. Era aproape deasupra lumii ca în visele lui colorate dinaintea Crăciunului. Era acolo doar el cu sine și cu dulăul nedespărțit. Când lumina se îndrepta către cealaltă parte de lume începea marea aventură. Mâinile pipăiau scoarța copacului unde atârnașe altădată întreaga magie a prăbușirii. Era acolo. Atingerile acelea mistice îi provocau senzații de neînchipuit. Trupul copacului se deschidea ca o ușă spre cer cu zumzet de insecte orchestrând muzici numai de el auzite. Era stăpânul absolut al scoarței copacului, al dimensiunii ancestrale, al macrocosmosului din microcosmos, al eului rătăcitor. Era cu mult mai aproape decât și-ar fi putut vreodată imagina. Starea de lucruri. Starea de fapt. Când a decis că trebuie să plece nu s-a gândit nicio clipă la urmări. Era conștient că nu mai trebuie să se complacă în suferințe inutile. În suferințele după o iubire absurdă. Iubirea pentru obiectul care l-a trădat. Statueta care l-a făcut să îndure suferințele tânărului Werther ca și cum alte suferințe n-ar mai fi existat pe această lume. Fusese încorsetat în ambițiile nepotolite ale unei statuete abandonate pe ulița de la marginea unui sat. Monumentul care l-a făcut să-și piardă capul în definitivul uitării. Era omul fără cap. Ființa decapitată pentru care soarele nu mai răsărea de după dealuri ci chiar din ochii tulpurați ai unei iubiri prefăcute. Abandonase ființa și starea de android. Era acum patrupelele închis în cușca neputinței. Era subjugatul unui infern controlat de cea pe care o credea zeița luminii, a iubirii, Afrodita dominând ulița satului. Când a deschis ușa cafenelei și a urcat scările parcă avea o presimțire sumbră. Deși nu el mergea ci pașii lui îl purtau într-un sens numai de ei știut. Își căuta

un loc. Își căuta locul în care putea să-și bea liniștit ceaiul. Locul relaxării. Când i-a văzut împreună la masă din colț, ochi în ochi, cu buzele aproape unite, cu mâinile împreunate într-un dans al dorinței nestrunite a simțit că pământul de sub picioare se transformă în limbi de foc. Devenise cenușă. Profesorul și Statueta de pe ulița satului. Omul, alt om și monumentul iubit. Și ceea ce era și mai cumplit: niciun vânt nu se încumeta să îl împrăstie de acolo, să îl azvârle în cele patru zări. Cenușă nemișcată. La piatra din lună vorbea o limbă neînțeleasă. Rostea cu voce tare cuvinte pe care numai scoarța copacului le înțelegea. Era forma nedeslușită a unui ritual antic. Modul prin care abandona formele fără fond în căutarea absolutului. Trupul copacului devenea trupul său și din el plecau într-o călătorie nemaipomenită perechi de îndrăgostiți îmbrățișați într-o lumină eternă. Când simțea atingerea ca pe o vibrație de nedescris era deja în trupul copacului. Prin venele lui începeau venele copacului să circule. Prin frunzele lui epiderma sa se transforma în rouă. Prin seva lui neuronii săi se scaldau ca-ntr-un ocean sângieru. Era acolo ca și cum rădăcinile lui ar fi crescut din trupul acestui arbore fășnit din piatra aceia albă înfiptă pe vârful muntelui din timpuri imemorabile. Piatra din Lună îi spuneau localnicii rătăciți secular. Prima dată Profesorul și Statueta au rămas înțepeniți la masa din colț. Nu se așteptau deloc la această apariție. Măinile ei albe, marmoreice, altădată nemișcate începeau să tremure și ochii ei se dilatau precum un melc ieșit la vânătoare după prima ploaie de primăvară. Statueta nu mai părea lipsită de viață ca altădată. Părea straniu de vie. Fața Profesorului tumefiată alunecând prin ungherele unei încăperi devenite deja prea strâmtă. Niște urlete se alungeau peste mese și clienții pluteau pe deasupra întâmplării. Era prototipul din Țipătul lui Munch, era una dintre figurile emblematice pogorându-se din seria neagră a lui Goya. Prin el răbufneau toate suferințele omului decor. Secunde pareau milenii, clipele deveneau pietre de moară atârinate la gâtul clownului nedorit. Era pe coasta ungurului cu nume românesc alergând să îmbrățișeze Statueta nemișcată, era în prispa casei unde mulțimi de nevinovați, miniaturi arhaice, obiecte manufacturate, frați, surori, măcelăreau niște așteptări paternale cu iz de maltratare pentru care mai târziu chiar el avea să fie acuzat. Era scuza perfectă pentru deturnarea unei iluzii. Orb, orbecând printre promisiunile unei dorințe „până când moartea ne va despărți”. Abandonat, abandonându-și trecutul și viitorul, trăind într-un prezent numai și numai al ei, al Statuetei nemișcate cu dorințe de preamărire. Dorea cu orice preț să abandoneze ulița satului și să ajungă statueta primadonă în Cimitirul Bellu sau poate chiar monument UNESCO în Piața Universității. Primele atingeri, primele sentimente îngropate în cenușa uitării, primele șoapte transformate în fluturi, primele îmbrățișări fără sfârșit. Era în al nouălea și ultim cer,

era pradă poftelor celuilalt. Era transformat într-o legumă carnivoră devorându-și propriile neputințe. Secole trăind în cea mai teribilă minciună a unei iubiri inexistente. Milenii rupte din existență doar pentru satisfacerea unor pofte nesătute și nesăbuite. Însă nu avea niciun fel de scuză. Nesăbuitul cel mai mare era chiar el.

Capitolul 2 - Dumnezeu

Cu Diana și-a redescoperit apetitul înălțimilor, fascinația zborului. Era darul său pentru zilele care vor veni. Omul și câinele. Două ființe îngemănate colindând lumea singurătății. O singurătate în doi ca și cum nimic altceva nu ar mai fi existat în lume. Pășeau alături, hoinăreau prin pădure în drum spre locurile de taină într-un decor aproape ireal. Clipocitul părului pierdut printre colțurile de stâncă, adierea domoală a vântului împleticindu-se cu frunzele de mesteacăn și carpen și fag și arțar. Aroma pământului reavăn colindat de viețuitoarele pe care le întâlnești la tot pasul. Nu-și putea imagina bucurie mai mare decât această evadare din lume înspre altă lume, nu-și putea stăpâni dorința de-a se rupe de toată micimea unui spațiu iluzoriu pentru a trăi momentele unice ale existenței pure într-o libertate absolută. Nu cerea nimănui nimic, doar timpului să nu treacă prea repede în acea zi miraculoasă în care natura devenea rotundă, cu tentația ei nemaipomenită, cu splendoarea năvălind prin toți porii transformând epiderma într-un teritoriu complex al senzațiilor nebănuite. Fugea de oamenii mici și nu privea înapoi cu mânie, știa că oamenii mici sunt neînsemnați, predestinați ratării, că au doar frustrarea neîmplinirii și că în fond vorbeau două limbi diferite: limba lui, necuvântătoare și limba lor nimelungă, formată din silabe icnite și din săgeți șerpuitoare. Vânătoare de cuvânt. Vânătoare de vânt. Însă din evadarea lui țâșneau neuroni veseli și nou-născuți precum pruncii iubitori de lumină, din evadarea lui gânduri neastâmpărate îl învăluiau cu aura lor delicată îndreptându-i pașii înspre locuri pe care nimeni niciodată nu le mai văzuse. Pe strada Edgar Quinet la numărul zece o mulțime dădea năvală să vadă spectacolul umbrelor. Oameni și chipuri, stări și ficțiuni, aparențe la tot pasul. Nu-și imagina că va ajunge să trăiască momentul în care o să fie atât de aproape de infinit. Trupa de teatru ambulant vizita zona pentru prima dată. Veneau din depărtări și depărtarea își pusese amprenta peste cortegiul format din spectatori și decoruri absente. Dirijorul vocifera precum un leu domnitor într-o cușcă iluzorie în timp ce lumea își continua traseul existențial în acea rutină prea ușor acceptată și el știa prea bine de ce. Nimeni nu bănuia că printre nimicuri și banal un om sfîștea locul iradiind energia ca pe un scut incandescent. Era omul zile de mâine. Era ziua cea mai lungă. Era ziua în care timpul s-a oprit în loc iar locul s-a transformat în veșnicie.

Veșnicia mântuirii. Când a simțit prima dată senzația zborului în prăbușire nu era într-un avion deturnat ci la etajul zece al imobilului din strada Edgar Quinet. O senzație ciudată de amețală, apoi totul clătinându-se ca o muzică simfonică în ritmuri de picături țâșnind în amfiteatrul artezian din Esplanade de La Defense. Scaune și rafturi, oameni și obiecte, hârtii plutitoare, ademenitoare, ferestre care păreau că se vor desprinde din pereți, pereți alunecoși, uși deschizându-se spre hău. Lumea vocifera neinteligibil, se agăța cu disperare de orice, ca de ultima speranță, totul aluneca înspre negura nebuniei. Panica a durat câteva secunde, infinite secunde, suficiente cât pentru două secole de suferință. A fost prima stare de prăbușire trăită în direct la înălțime, prima senzație de zbor descătușat. Un cutremur al înălțimilor prin intermediul căruia îți dai seama cât de nelocuibilă este lumea, cât de mică și neputincioasă. Diana și Ursache erau de multe ori nedespărțiți, chiar și atunci când nu erau împreună. Gândurile lor navigau libere depășind orice obstacol. Erau îngemănați prin iubire, prin starea de fapt, prin armonia trăirilor intense. Cloșarul se întreba uneori dacă există în univers ființe mai nedespărțite precum cei doi prieteni cu care își petrecea el cele mai nemaipomenite momente de glorie. Gloria libertății absolute, a desprinderii de balast, de toate nimiciurile care atârna agățate de ființa umană precum ornamentele unui panou publicitar inutil. Omul și câinii. Însă lungimile de undă erau sincrone. Comunicați ore-n șir deslușind chintesenta lumii prin taina vibrației în empatiile spontane. Ochii lui începeau să vadă fără să mai fie nevoie să privească, călătoriile lui deveneau din ce în ce mai aproape de absolut, mintea lui cuminte se transforma într-un univers contopindu-se cu linia orizontului. Acum era în drumul spre absolut, era în căutarea lumii de dincolo de lume, în zona infinitului asumat. Să orbecăm – spuneau gurile rele – să închidem ochii și gura, să fim o turmă ascultătoare. Dar Cloșarul continua să creadă în miracole și de pe înălțimile unde sălășluia Piatra din Lună vorbea lumii întregi ca și cum ar fi fost el Profesorul, Profetul: gurile rele își vor închide clămpănitul atunci când tu vei fi conștientă Statuetă efemeră că iluminarea nu vine din întunericul muribund ci din propria ființă iar cuvintele tale nu sunt cutiile închise ale pandorei ci forma de evadare, de eliberare. Când tu te vei desprinde și-ți vei alunga neputința, când vei fi deasupra cetății dar în același timp înăuntrul ei, când mintea ta își va lua zborul înspre absolut vei înțelege cu adevărat sensul existenței tale, rolul tău pe pământ. Și-ți vei asuma propriul destin. Pentru că nimic nu este întâmplător pe această lume, pentru că nu există întrebare fără sens, fără înțeles, pentru că dincolo de orice, de oricine, există altceva mai presus. Există Infinitul. Există Divinul. Există Dumnezeuul.

Sursa: <https://www.facebook.com/notes/757994598088802/>

3. Recenzie

Gabriela FECEORU

Un buchet – *Fragil și aproape absurd*

Teodora Vasilescu debutează cu un volum* care taie și răvășește tot ce găsește în cale, o face cu lirica iminentă, involburată ca apele cele mai dulci, unde delfinii roz nu ajung, doar rechinii taur – peste tot și o singurătate feroce: „lângă tine/ nu e nimeni” (*ca o altă poveste citită înainte de vreme*, p. 37). *Fragil și aproape absurd* este ca marele premiu pentru poezie, să începi fulminant și drumul tău să fie clar, așa cum spun pe coperta 4 Felix Nicolau și Cosmin Perța „curaj” și „fragilitate”, dar ce mai fragilitate, dintr-acelea care te fac să te rușinezi și să-i pronunți într-o manieră aproape religioasă numele. Dacă numele acestei poetici este fragilitate, atunci pot să promit că toată lumea îl va murmura.

Există un ton părintesc, îl întâlnim chiar la cei mai tineri și la cele mai tinere voci din lirică, tonul părintesc se manifestă sprijinit de firul unor îndemnuri ce vor să țină în frâu caracterul uman trepidant. Efectul curator este blindajul de serviciu, precum și precauția: „(...) să stai departe de/ orice te poate face să plângi” (*singurătate*, p. 13) astfel de poeme sunt construite folosindu-se de principiul acțiunii și reacțiunii al lui Sir Isaac Newton, la capătul intersecționalității dintre fizică și literatură se raționalizează niște emoții, se curăță niște fapte.

Placheta de 58 de pagini exorcizează drame cotidiene concis și fără subterfugii, e aici și acum o posibilitate de revelare a unor adevăruri, că se trăiește cu băiatul M. la 13:45; că la 3:20 se întâmplă miracole cu el

„tu ești motorașul de la bicicleta electrică eu sunt dealul/periculos dintre șosea și câmpul de maci” (03:20, p. 27). Și dacă sunt poeme scrise „Pentru cineva, oricine”, atunci fiecare cititor se va grăbi să creadă că sunt și pentru el, în sensul cel mai armonios posibil, o trezire dintr-un vis urât, visul urât este realitatea noastră de azi, fumigenele, armele, teroarea, gloanțele, frica, urlatul, groaza, rachetele. Trăim războiul și contrar obiceiului de a crede că avem nevoie să vorbim despre război, cred că avem nevoie de astfel de cărți care să ne amintească frust despre tandrețe, despre iubirea pură care așteaptă oricât și rămâne loială tresărind. Amintirile frumoase ne mențin umani, ne vindecă și ne reazăază în casa noastră, care poate fi de fapt inima celui alt. Ce îi vei da unei femei pe care o iubești? Poate un buchet de *Fragil și aproape absurd*.

* Teodora Vasilescu, *Fragil și aproape absurd*, Editura Tracus Arte, 2021

Sursa: <https://gabrielascrie.ro/2022/03/07/un-buchet-fragil-si-aproape-absurd/>

Dan NEUMAN

Nevoi speciale la tinerețe

Interior zero, romanul Laviniei Braniște din 2016, vizează prin titlu câteva sensuri finite: garsonierele mizere, igrasioase și învechite, în care se plimbă an de an prin București antieroina, sufletul vidat de prezența cotidianului al Cristinei, vocea narațiunii, sau banalul cod telefonic de uz intern din compania multinațională unde aceasta lucrează. De ce nu tunsoarea periută, aproape de zero, ca semn al purificării, al suferinței sau al remușcării, pe care o preferă protagonista la un moment dat? Cristina are treizeci de ani și este corporatistă în Bucureștiul anilor 2010-2015. A terminat litere sau limbi străine și lucrează ca o secretară „la o firmă de proiectare pentru inginerie civilă”¹ Cristina nu are casa

ei și își duce viața dintr-un salariu mediu sau puțin peste medie, fără de care supraviețuirea în capitala României ar fi aproape imposibilă sau măcar indecentă. Firma este deținută în parte de șefa, Liliana, și de soțul ei, iar celelalte două treimi revin unui *holding* spaniol. Cristina ar fi vrut să lucreze ca traducătoare profesionistă sau într-o editură, însă din „cultură” se poate trăi doar dacă ai deja pe cineva în familie, care să te ajute financiar o vreme, sau dacă nu ești doar în etapa de entry-level. Lipsa banilor îi dă stări de amețală Cristinei. Colegii acesteia de la firmă ocupă un loc important în economia romanului: Mona, surprinsă inițial ca ingineră de șantier, construind un spațiu comercial, câștigă mulți bani, își permite vacanțe exotice, dar este limitată intelectual, vulgară, agresivă și primitivă, atribute necesare supraviețuirii pe șantierul clisos sau în viața socială gelatinoasă. Lavinia Braniște ne pune la dispoziție nu atât un roman realist, în care capitalismul sălbatic și ilegal roade societatea, cât unul al alienării și al unei psihologii viciate de contactul inuman cu ceilalți din jur. Subiectivismul/subiectivitatea sângerează din găurile unui infern social.² Indiferent că lucrările din zona construcțiilor sunt de mântuială sau sub pretențiile din pliantele publicitare (sau că firmele primarului cu mutră de șofer sau ale consilierilor locali din Brăila drenează bani publici în servicii ulterioare, controlate de propriile lor firme), ceea ce primează sunt *stările de conștiință și emoțiile imediatelor* și nu problematica socială. Liliana, managerul firmei, este principalul recipient din care se injectează otrava psihică: moartă după bani, autoritară, abuzivă, dezorganizată, exploatatoare, rasistă, meschină, invidioasă, mincinoasă, un adevărat calup de defecte ale omului de afaceri de succes e conturat cu minuție. „Șefa îi urăște pe spanioli. Dar și pe evrei, unguri, homosexuali, toate secretarele, toți funcționarii și toți țiganii de muncitori de la „Dinamic”. Și pe „câcata de avocată” a clientului. O câcată de douășase de ani.”³ Liliana își manevrează soțul ca pe coada măturii, se învârtă în medii dubioase politice, îl are ca ajutor pe Traian, probabil colonel de Securitate în rezervă și sigur director de închisoare pe vremea lui Ceaușescu, face economie la sânge la consumabilele din firmă, urlă descurajant la toți angajații, se folosește de Cristina ca de sclava ei personală și trăiește numai și numai pentru a face bani și a-i împărți cât mai în folosul ei cu partenerii spanioli. Liliana simulează un creștinism ortodoxit oribil atunci când își pomenește anual rudele moarte. Creștinul cu abilități evidente de *carnasier* descumpănește. Lipsa de minimă umanitate nu devine, însă, nicăieri în roman *modul normal de a se purta* al unui om de afaceri din România secolului al XXI-lea, cât parte din bagajul imoral al unei românce realizate financiar. Dacă Liliana ar fi fost bărbat, atunci machismul și misoginia s-ar fi adăugat ca un strat gros la

profilul *abjecției vesele și împlinite social*. În acest loc se poate observa ambiția cuminte și modestă a Laviniei Braniște: romanul ei nu face politică și nici ideologie, nu lansează episteme balzaciene în eter, ci examinări psihologice cu abuzatori și abuzați. Dacă Liliana ar fi decentă, harnică, relativ calmă, protocolară, politicoasă, *întocmai ca partenerii de afaceri spanioli*, Cristina ar veni mai liniștită la serviciu, însă mersul afacerii ar fi fost absolut același, regulile pieței neintegrând caracterul sau personalitatea ca deosebit de utile în funcționarea ei. De aceea, tonul narațiunii se mișcă în contrasens cu conținutul ei: deși ironia și autoironia cinică sunt omniprezente în text, de parcă Cristina este un soi de Wednesday Addams care a absolvit filologia, ceea ce se vede, dincolo de lamentările, deznădejile și ipohondria Cristinei, câtă vreme interacționează cu semenii ei, este o firmă în care se întâmplă lucruri ce ar trebui să ne îngrijoreze pe noi toți. Dar acest fapt de-o luciditate minimală nu apare în *Interior zero*. Generalul, comunul, spațiul public, ceea ce se întâmplă în afara intimității casei sau a apartamentului sau a sufletului nu se lasă detectat pe radarul Laviniei Braniște, deși toate ingredientele și dovezile sunt la îndemână în text. Spațiul public se îngheșuie în bucătărie și sufragerii și nu iese de acolo în România decât până la terasă.

Relația Cristinei cu mama ei, care lucrează de mulți ani în turismul spaniol, traversează aceleași orbite. Aceasta vine doar iarna, în extrasezon, în România. Nu știm cât câștigă, dar suficient cât să poată trăi la limita decenței în Spania. Își iubește stăruitor fiica, face economii și o poate ajuta cu bani pentru cumpărarea unui apartament sau a unei garsoniere, dacă oferta merită sacrificiul. Cristina câștigă prea puțin pentru a putea lua un credit mare, deși vârsta îi permite să își lege o ghiulea bancară la gleznă. Căutarea unei case la marginea Berceniului, unde se dezvoltă cartiere rezidențiale în mijlocul câmpului, în condiții urbanistice ilegale și pseudomoderne, surprinde echivocul proletariatului intelectual tânăr din România: cumpărarea sau moștenirea unei proprietăți e *ultima protecție socială* la care râvnește cu disperare un român cu mijloace materiale reduse. Demnitatea și cetățenia încep de la statutul de proprietar în sus, societatea fiind, ca într-o frescă neagră de secolul al XIX-lea, una a proprietarilor, nu a celor fără nimic pe lume. *Cetățenia fără proprietate nu înseamnă nimic*. Până și relația dintre mamă și fiică este una asocială, dacă nu chiar antisocială: Cristina nu este un adult, ci încă un copil neajutorat, care are nevoie de un înger păzitor și de mâncarea bună de la sânul mamei. Raportul organic, morfologic, filogenetic, dintre mamă și fiică este unul atât de puternic și emoționant pentru că de altceva nu poate fi vorba, cele două plutind în cerul unei relativism

social total („foarte departe de orice certitudine utilă”⁴). Cristina nu este matură, femeie, fostă studentă, poate soție și mamă, angajată, ci un etern copil vulnerabil și delicat. Interiorizarea acestei stări mentale induse din afară este într-atât de acaparatoare încât sensibilitatea excesivă a Cristinei, codată fără ironie ca parte a feminității ei, o târăște în situații de victimă la locul de muncă, unde colegii profită minimal sau mojicește de ea. „Sunt un sac în care se deversează toate bârfele și nemulțumirile colegilor”⁵. Al doilea personaj ca grad de turpitudine în birou este Ursu, cel care îi închiriază o garsonieră murdară, din acelea care arată de parcă tocmai au murit un bătrân sau „o babă” în ele, cu igrasie în baie și materiale electorale uzate pe balcon. „Ursu face din astea, cumpără apartamente, dă cu var și apoi le dă în chirie. Și după un timp le vinde și cumpără altele și tot așa, are vreo cinci-șase apartamente în București, face credit după credit, refinanțează, toată ziua bună ziua sună câte unii de la bancă să-l verifice de angajat”⁶. Ursu nu face mai nimic la serviciu în afară de a lua salariu. Poziția sa socială este a unui rentier în devenire, deși atunci când își plantează borcanele cu murături pe balconul Cristinei sau când încearcă să o convingă să își pună plasă de țânțari din banii ei, cu toate că el era proprietarul care încasa opt sute de lei de la ea în fiecare lună, înțelegem că discutăm despre un zgârcit și un ciubucar mărunț, mândru că știe „să se descurce” în viață fără să încalce flagrant legea. Între Liliana, a cărei avere lichidă și imobilă este invizibilă în roman, deși o putem bănuși după zecile de milioane de euro care se vântură în contractele firmei și după plata universității private din Statele Unite a ficei ei, și Ursu cel jigărit, rentierul este cel care, tăcut și calculat ca o cârțiță, pare a câștiga jocul fără prea mare bătaie de cap. Faptul că pe seama proprietății private *ca avuție* încearcă să își introducă fiul în lumea politică bucureșteană din jurul primăriilor spune multe despre relația dintre, pe de o parte, *puterea politică* și, pe de altă parte, *conservarea și întărirea economică a clasei sale sociale*. Mergem, însă, prea departe cu speculațiile noastre de sociogramă deoarece Lavinia Braniște se oprește la bariera impusă de psihologia afectelor. Însă sursa umilințelor psihologice pornește tocmai din lipsurile materiale. De exemplu, petrecerea mascată de Crăciun, în care Cristina se travestește-n Oliver Twist, personaj pe care ignarii din birou nu-l recunosc ca atare, doar pentru că nu are bani decât de niște mânuși cu degetele tăiate, duce la pasaje precum acesta: „Prețuri între 50 și 450 de lei. Lentile de contact profesionale: ochi de drac, de zombi, de vrăjitoare, de dragon, de pisică. Între 150 și 300 de lei”⁷. Dacă *mimarea* inocenței emoționale este mai mult decât atât sau *sensibilitatea* e îmbrățișată ca pe ceva firesc nu putem stabili cu siguranță, dar cel mai probabil,

din pasaje singulare ca acesta, deducem că violentarea morală la care este obligată vulnerabila Cristina provine și din lipsa de educație academică adecvată a colegilor ei: „Doamna Cati lucrează în departamentul structură și e cea mai articulată dintre toți. Și vorbește fără greșeli de gramatică nu numai în română, ci și în spaniolă, mă întreb de unde o fi învățat. Când am probleme de traducere, o întreb pe ea, e singura care nu și-a pierdut răbdarea cu mine până acum”.⁸ Combinația de sărăcie și educație solidă traversează ca un curent oceanic conștiința de sine a Cristinei. De asemenea, vila închiriată de firmă, metrourl răsucit pe dedesubt, Mega Image-ul și barul Control sunt puncte terminale, zone sigure într-un univers ostil din rețeaua neuronală a protagonistei.

Prietenia cu Otilia, o hipsteriță de aceeași vârstă cu ea, amorezată de personaje care încalcă media românească (la început un homosexual de treabă, Coco, la final un peruan incert, Carlos), este fundamental una evazionistă, ambele tinere căutând în amicitia lor ieșirea din cotidianul infect românesc, din jobul închisoare. Atunci când Cristina o caută pe net pe Antonia, olimpica la matematică, studentă în Statele Unite, cu un destin reușit, fostă colegă de liceu și fiica primarului din Brăila, înțelegem ce soartă a ocolit-o pe secretara poliglotă, blocată la nord de Dunăre, dincoace și dincolo de munții Carpați. Nici relația la distanță cu Mihai nu reprezintă o scăpare, ci constatarea eșecului într-o viață plată, într-o singurătate stranie, inexplicabilă, *derutantă*, dincolo de raritatea actelor sexuale, căci de dragoste nu putem aminti. Mihai muncește din greu: are cearcăne și multe fire de păr alb ivite timpuriu. Visează să devină bogat și să aibă o firmă de IT profitabilă în Cluj, acolo unde lucrează. Cristina se autocondamnă la limita plutirii sociale deasupra hăului: „Banul la ban trage, noi avem sărăcia în ADN, e nevoie de instrumente fine, care se vor inventa peste generații, ca s-o scoată de acolo. Ne-am născut modești și o să rămânem așa. Adică ne luptăm să rămânem așa, să nu cădem și mai jos”.⁹ Atât de străpunsă de resemnare este Cristina încât acceptă jocul erotic degradant și penibil al lui Mihai, onanistul care nu o sună niciodată, de a se uita împreună la un film porno pe skype cu femei tinere, naive, la început de drum și disperate după bani, alte proiecții ale Cristinei. Până și colecția de *National Geographic* în toate limbile pământului articulează sentimentul claustrării în ratarea românească. Cursurile de limba germană după program, de care Cristina se lasă în cele din urmă, sunt iarăși parte din evadarea în afara României. Atunci când își face extracția de polip uterin la o clinică privată, Cristina constată că nu este stăpână nici pe măruntaiele trupului ei, devenit parte dintr-un meniu cu prețuri mai mari decât puterea ei de cumpărare. „Intrăm în spital și mama e uimită că arată ca-n filme. Ea e obișnuită cu Spitalul

Județean din Brăila, unde curge tencuiala de pe pereți și la toalete sunt bălți de urină pe jos. Asta e imaginea ei despre România, iar acum eu am adus-o într-un balon de săpun, unul în care nu e grav dacă te-mbolnăvești aici”.¹⁰ Se poate muri omeneste și-n România dacă ai bani. Dacă nu ai, repetăm, condiția umană îți este interzisă. Aceasta este țara capitalistă și democrată pe care Uniunea Europeană o preferă, statul în care mama ei ia o pensie din care nu poate literalmente subzista.

Experiența afectivă cu Dan o reproduce pe cea cu Mihai, la care Cristina revine, în definitiv, când se deplasează pentru concertul Electric Castle: Dan caută și el o carieră, un rost profesional și pentru asta Cristina, săracă și ștearsă, nu contează mai mult decât o aventură sexuală pasageră. Dan are o prietenă plecată în Statele Unite cu un program MBA. Din nou, Lavinia Braniște constată punctual motivele materiale ale nefericirii psihice de pe urma căreia se perpelește Cristina, dar aceasta își înghite în sec statutul și se acuză de platitudine, de supușenie, de bun-simț, de slăbiciunea de a îi ajuta pe cei amărâți (la un moment dat, ea se gândește să-i cumpere o mașină de spălat lui tanti Oara, o femeie de serviciu romă care apela din când în când la Cristina pentru coli de hârtie A4 sau pentru a-i transcrie sau compune cereri la calculator, însă colegii ei, de la Timea, Paul Dobre la Mona, nu ar fi dat doi lei pentru bătrâna săracă în curs de pensionare, pe care, de altminteri, o detestau de departe), de orice, visând în cerc la o căsuță cu flori în curte și liniște în suflet, la diplome, la ce oferă nou platforma Coursera. Între timp, după câteva contracte bănoase, firma se micșorează de la douăzeci la cinci angajați, bestia de Liliana temându-se să nu dispară din peisaj la presiunea companiei mamă, dar batjocorindu-și financiar angajații: „Moreno vine cu alaiul, ca să-l pună șef peste Europa de Est pe Enrique Bernabeu. Europa de Est suntem noi, care eram douăzeci când m-am angajat eu și acum suntem zece. Unii au plecat de bunăvoie, alții siliți”.¹¹ Apariția șefului de la HR din Madrid, un bărbat chipeș și ultracivilizat de vârstă mijlocie, dă trepidații firmei. Liliana îl detestă pe Miguel Angel Monroy pentru că o poate schimba din funcție sau crea probleme. Adevărata rupere de ritm are loc când aflăm că personajul câștigă zece mii de euro lunar, probabil patru-cincimi din suma salariilor tuturor angajaților inițiali din firmă, incluzând-o aici și pe Liliana. A se observa cum absența înapoierii comportamentale a Lilianeii nu ar face viața de firmă mai eficientă, ci mai respirabilă, dacă în locul ei s-ar afla o mașinărie de aroganță, tăioasă și ascuțită, ca Miguel Angel Monroy. „Îi urăsc pe toți bogătașiiăștia pe care banii lor îi fac frumoși. Care secretă putere de cumpărare”.¹² Există atât canalii rapace, cât și bonzi plătiți regește în capitalismul *corporate*. „Pentru mine e

tot un drac dacă trag la xerox aici sau la Madrid, numai că acolo aş câştiga mai mult, aş fi *mileurista*, cum le spun ei amărăştenilor cu salariu minim, ceea ce ar însemna totuşi o viaţă de două ori mai bună decât în România”.¹³

Viaţa personală a Cristinei e vraiste. Când vizitează Fortul 14, o paragină de importanţă istorică din Jilava, descoperă că nu poate rezona de nici o culoare cu trecutul României, viaţa ei coordonându-se după targeturi şi fluxuri globale, neavând nici în clin, nici în mănecă cu sistemul de fortificaţii al regelui Carol I sau cu închisorile de tranzit comuniste. Având în vedere că istoria modernă a României este străbătută de fracturi uriaşe de natură politică şi economică, nu-i de mirare că ultima revoluţie şi globalizarea ce i-a urmat au inaugurat o altă falie de lume-monolit la nivel temporal, deregând tranzitul cultural intergeneraţional. Doar locul de muncă mai leagă cât de cât realitatea într-un ţesut, totuşi, neregulat şi apăsător: „E sfârşit de iulie în oraşul Bucureşti şi noi n-avem aer la serviciu. Sunt instalaţi peste tot, dar nu funcţionează decât cea din biroul şefilor şi cea de la mansardă, motiv de ură între doamna Cati şi Florin Ivanciuc, care a început în ultima lună să vină mai devreme la lucru numai ca să apuce el primul telecomanda şi să deschidă clima”.¹⁴ Viaţa Cristinei se precipită fără izbândă: rămâne însărcinată cu Mihai cel indiferent, dar trece printr-un avort spontan după numai câteva săptămâni, iar şefa, Liliana, o înjură de la obraz pentru că a semnat de primire un plic cu documente, în care aceasta era notificată formal în legătură cu o problemă judiciară pe care dorea s-o eludeze la infinit. Cristina îşi caută un cămin, un refugiu, un apartament decent, o *intimitate domestică* a ei, unde să fugă de Ursu şi de colegii ei idioţi şi siniştri, dar nu reuşeşte. Într-un final, firma se închide, iar Cristina rămâne în aer, aşa cum se aştepta de la bun început. „Sunt un om la care furia izbucneşte târziu. După ruşine, vinovăţie şi resemnare, în această ordine. Şi izbucneşte ca un vulcan noroios. Nu scuipă lavă încinsă, ci bolboroseşte rece în mîlul ei”.¹⁵

Îşi vizitează mama în Alicante, care lucra la un camping de rulote. Cele două se relaxează împreună simbolic: peştişorii *Garra rufa* îi mănâncă din băţaturile de pe tălpi, carnea ei moartă, celulele ei decedate în pârjolitorul Bucureşti, dispărând în stomacul unor peştişori binecuvântaţi. Dacă întreaga ţară ar fi macerată în acest mod de sanitari ai apelor sau ai pădurilor, viaţa socială din România ar fi suportabilă. E visul secret al clasei de mijloc condensat în această scenă de melancolie şi furie, de neputinţă politică şi economică explicită, de inconştienţă vindicativă anticorupţie. Din păcate, parveniţi calici ca Mona şi Timea, secături orientate pe jumuleală ca Ursu, zgripţuroaice naziste ca Liliana

etc. distrug încet totul în jurul lor fiindcă fiecare ştie ce vrea de la viaţă. „Toţi de-aici au un scop precis în viaţă. Scopul de a culca copilul. De a colecta chiria. De a licita încă un picior de pod”.¹⁶ Nu se poate identifica ieşirea izbăvitoare din labirint. Cufundarea în sine, întoarcerea defetistă în matca primordială, singurul *exist* este în tine însuţi, în culoarele netraumatizate ale psihicului, în gustul sălcii al morţii: „Abia aştept Crăciunul, să vină mama acasă. Uneori, când dormim amândouă în camera noastră de la Brăila, am impresia că nu mai respiră şi atunci îmi țin şi eu respiraţia ca să fie linişte completă şi să pot auzi. Şi asta e iubirea, e liniştea asta în care-ţi ții respiraţia, ușor îngrozit, ca să auzi dacă îngerul tău păzitor mai e acolo”.¹⁷

Sonia ridică mâna nu face decât să aprofundeze mlaştina psihologică din *Interior zero*. Tensiunea dintre un psihic predispus la depresie şi autominimizarea socială repetată provoacă introspecţii şi căutări după limanul certitudinii, acestea având sarcina nu neapărat de a furniza un adevăr, cât de a echilibra emoţional o moliciune sufletească aflată pe buza prăpastiei. Sonia Mihalache e un alt fel de Cristina, utilizarea persoanei a treia în *Sonia ridică mâna* dovedindu-se inutilă, întrucât naraţiunea curge în aval prin ochii Soniei şi a gândirii ei complicate şi anxioase. Sonia nu are un job stabil, lucrează prin colaborare în cadrul a tot felul de proiecte (fie la radio, fie redactează review-uri online la produse de supermarket sub nume false), ultimul fiind legat de scrierea unui scenariu de film vandabil despre Elena şi Zoe Ceauşescu din care să reiasă oprimarea sexuală a Zoei sub tirania unei mame sufocante şi viclene. În plan personal, Sonia locuieşte cu un bărbat de aproape un an. Paul a urmat studii în Anglia, iar acum e pe cale să-şi termine doctoratul în istoria artei (moderne)¹⁸. „Predă la universitate cursuri despre interpretare”.¹⁹ Paul nu are nici o siguranţă a locului de muncă, viitorul sunând la fel de spart. În plan intim, el nu dă semne că o iubeşte pe Sonia, relaţiile lor sexuale reducându-se la strictul necesar, dar fără o minimă pasiune. Paul e feminist şi stângist cultural de ultimă generaţie, văzând în orice instanţă social clasică un construct politico-ideologic oarecare. Sonia caricaturizează de câteva ori poncifurile acestuia, şarjându-l ca personaj. Inteligenţa pretenţioasă şi aerul său, superior prin discreţie, atrăgătoare în primă instanţă, se dovedesc a fi rezultatul unor mode *cool* care nu acoperă nimic altceva decât sterilitate, conformism şi egoism în cantităţi apreciable. Paul şi Cristina locuiesc pe gratis într-o garsonieră de bloc cu bulină roşie chiar în Piaţa Romană, garsoniera-cuşcă care aparţine fostei iubite a lui Paul, despre care suntem informaţi spre

finalul romanului că este soția lui de care este pe cale să divorțeze. Al doilea bărbat din viața Soniei este Vlad Petre, un regizor de patruzeci și cinci de ani care îi dă sarcina de a scrie scenariul la un alt film cu familia Ceaușescu. Vlad Petre este și el un soi de Paul realizat, însă unul cu ticurile meseriei sale: îi respinge Soniei multe din propunerile de scenarii pe motiv că nu se încheagă o acțiune palpitantă sau ceva descărcare de emoție care să atragă spectatorii la cinema, însă este limpede că Paul nu are niciun sfat real de dat Soniei²⁰, iar atunci când începe să flirteze grobian cu ea (întrebarea despre aspectul labiilor ei pune capac la toate) pricepem numaidecât că mai există și alte scenariste pe fir, unele deja amante sau nu încă. Întârzierea semnării unui contract de prestări servicii merge în direcția unei înșelătorii, iar, în cele din urmă, nu știm dacă labila Sonia, devenită brusc un cetățean cu simpatii pentru cei „descurcăreți”, îi cedează fizic sau îl respinge fără milă pe bătăran. Vlad și Paul sunt ca fețele unei singure monede, falsă în fond și de valoare îndoielnică până și la prima vedere. Al treilea bărbat este Dani, un homosexual care urmează un doctorat „despre stilistica notelor informative în anii '80”.²¹ Dani este confidentul și prietenul Soniei, cel alături de care încearcă să clădească un mozaic de lecturi istorice pentru a înțelege perioada ceaușistă. Rezultatul întârzie să apară, în ciuda lecturilor întinse pe care le face Sonia, inteligentă, sânguincioasă, dar mai ales submisivă ca o școlăriță. Sonia nu caută un sens rațional al vieții sub comunism și după căderea regimului, ci un *feeling* de adâncime, o stare de spirit care să unifice frânturile de memorie neînchegată ale propriei biografii cu nota dominantă a unei epoci din istoria României. Și aici dă greș, apelul la terapie psihologică lărgind abisul irecuperabil din egoul ei fracturat. Psihologa Ioana nu o ajută să se reclădească, să se reconstituie interior, cioburile rămân cioburi. „Conștiința socială, această măsă de minte care se trezește cu trosnet de oase într-un colț întunecat și umed al gurii”.²²

Cum se prezintă, inevitabil disparat, vechea Românie în urma cercetărilor Soniei? E țara în care academicienii se lasă transformați instituțional, după reforma educației din 1976, în anexa Secției de Agitație și Propagandă. Sau societatea în care tatăl naistului Gheorghe Zamfir se laudă public că a dezvirginat-o pe Elena Ceaușescu în tinerețe. Sau cea în care un securist recalibrat în mafiot imobiliar și fotbalistic după 1989, precum mitocanul de Mitică Dragomir, își poate scrie memoriile incoerente, vulgare și slinoase fără niciun fel de jenă sau considerație pentru faptele sale penale la vedere. Sau cea în care intelectuali de dreapta reputați urcă pe scenă unde fac glume proaste despre comunism, îngropându-l simbolic și rupând astfel legătura sa solidă cu prezentul. Ori despre dosare arse în gropi comune

după 1989 sau despre toalete înfundate cu bani în zilele revoluției. Aceștia au fost oamenii de top ai generației istorice de atunci: „Și cât de umilitor pentru toți ceilalți că oamenii valoroși erau aceștia”²³. Aceeași depravare morală se poate identifica și-n familia Soniei: când tatăl îi moare la șaizeci de ani, aceasta se revede numaidecât cu Claudia, sora ei din a doua căsnicie a tatălui, pentru a discuta o posibilă avere, fructele unei succesiuni. Tatăl Soniei fusese alungat din copilăria ei de către prezența protectoare a mamei, femeie singură, care o crescuse în ideea că tatăl ei, Sandu, căsătorit de patru ori la rând, este un demon de mult mort. Riscând o paralelă, Sonia are mai multe în comun decât pare cu Zoe Ceaușescu și mama-tiran Elena, care îi controlează și îi verifică iubiții, discreditându-i apoi, corespunzând, dincolo de blândețea iubirii materne, cu cea din existența ei. Bărbatul malefic din trecutul matern trezește curiozitatea frământată a Soniei, pentru care bărbații cunoscuți sunt departe de figura patriarhală a capului familiei, viril și dușmănos, zeul temut de femei. Sonia nu înțelege trecutul istoriei recente din simplul motiv că prezentul îi seamănă atât de puțin în planul vieții materiale de zi cu zi. Soluția la această problemă existențială vine abia în ultimele cincizeci de pagini din *Sonia ridică mâna*.

Cealaltă sursă de confuzie psihică este orașul București, murdar, agitat, torid, promiscuu, crud și urât. E capitala în care copii cerșetori sunt tratați cu dispreț de clasă de către angajata unei bănci comerciale, dar și locul care permite ca o colaborare la radio, în valoare de opt sute de lei pe lună, atunci când venea, să ajungă a fi percepută de aceeași bancă ca un salariu în toată regula. Sau centrul instituțiilor statului român, pentru care un cetățean fără casă ca Sonia figurează în evidența ANAF ca trebuind să plătească impozite pentru venituri realizate din chirii. Atunci când vizitează câteva celule de tortură ale Securității, aflate în buricul Bucureștiului, Sonia constată: „O celulă de detenție a devenit spațiu de reclamă pentru obiecte sanitare”.²⁴ Acest sordid *display* de putere, la fel ca în cazul istoriei comunismului, este o minciună pe care o țară săracă precum România nu și-o poate permite. O anumită seriozitate morală, nouăzecistă, însă fără vlagă, deloc vehementă, se desprinde din cogitațiile răzlețe ale Soniei.

Interviurile ei și materialul adunat în sute de notițe nu o ajută prea mult la descoperirea acelei viziuni unitare a scenariului. Nici nota depresivă a postărilor semnate cu identități false de pe blog, pentru care e aproape sancționată de conducere, nu este de vreun folos. Sonia suferă, pe fond de stres, și de tahicardii și de atacuri de panică, pe care starea socială precară din România, detestată maladiv de mama ei, le dilată periculos de mult. Ceea ce extrage literata Sonia din investigațiile ei gratuite se lovește de coabitarea dintre

lingușeala ticăloasă a foștilor membrii de partid și habotnicia superstițioasă a acelorași de astăzi, de parcă zbirii de ieri ajung epave măhnite, salvate de mătăniei, în capitalismul democratic.

Sonia se confruntă cu propria feminitate conservatoare în moduri când jenante, când revoltate: învață să-și accepte corpul cu lipsa sa de frumusețe standard, heterosexuală, încearcă să nu se jeneze de sângele menstrual care pătează din greșeala o canapea uzată (dar cu care va mânji o cămașă a lui Paul atunci când are loc ruptura finală dintre ei), însă bărbatul-animal totemic al tribului îi scapă încă pentru că acesta nu mai ființează decisiv în postmodernitatea capitalistă. Ea caută protecție din partea unei masculinități defuncte, paterne, așa cum își propune să surprindă forța simbolică, magică a „totalitarismului” comunist. La sugestia mamei, Sonia merge să stea o vreme cu bunicul de la țară din partea tatălui. Despre acesta se zvonea sau se știa – greu de cuantificat echilibrul între ficțiune și realitatea documentată în societățile predominant orale – că fusese securist înainte de 1989, racola tineri, îi agresa psihologic până când pe unul l-a adus în pragul sinuciderii, trimitea voci dizidente în clinici de tratament psihiatric, locuia într-o casă retrocedată, se zicea, ilegal după 1989, doar că, în prezentul anilor 2010-2020, încasează o pensie considerabilă, citește rugăciuni toată ziua, îngroapă anafură arsă în curte și merge obsesiv la biserică. Bunicul deținea o armă de foc cu care trăsese la revoluție, pe care, însă, o cumpărase abia în primăvara anului 1992. Bărbăția este, iată, o altă ficțiune politică. Nici trupul nu impune prea mult, ceea ce este firesc, deși bătrânul mai are suficientă forță în el, la cei optzeci și șase de ani ai săi, pentru a fi măcar bunic: „Și atunci vede că bunicul e încălțat cu adidași albi și șosete albe și are și niște pantaloni scurți și foarte largi, din care se revarsă pe un crac o carne moale și ciudată. Bunicul stă foarte crăcănat. Atârnă toate din el”.²⁵ Nașa de vizavi de casa bunicului îl consideră un monstru în curs de căire, care merită din plin să fie purificat prin foc și pucioasă. Vreme de câteva săptămâni, poate mai bine de-o lună, Sonia îi gătește bunicului, având grijă de el. E un joc de rol asumat conștient. A experimenta la fața locului, în barbaria mediului rural, condiția de femeie tradițională îi poate îngădui în sfârșit să înțeleagă nemijlocit trecutul ei și al țării deopotrivă. Dar nu reușește prea multe în acest sens: bunicul, „Sfântul Nectarie”, este un bătrân relativ avar, însingurat, ursuz și nu prea afectuos. Rezultatul se reduce la o recădere în ritualistica ortodoxă, în bolboroseli religioase și ritualuri păgâne, ca atunci când sparge două ouă crude pe mormântul tatălui „nesimțit”, mort cu un an în urmă, sugerând împlinirea unor farmece. Accesul la o cunoaștere suprarățională, de edificare psihologică,

nu se îndeplinește decât antinomic: fără masca ironiei, experiențele de căutare febrilă a unui sens istoric ar fi exerciții subiective de iraționalitate misticoidă, ale căror rezultate pozitive, dacă acestea n-ar întârzia să apară, ar vindeca-o totodată pe Sonia de tulburările ei interioare, de umoarea ei neagră. De aceea, *Sonia ridică mâna* e o cale personală cu unghi închis, presărată de aporii istoriografice, a ceea ce nu fusese încă realizat, dar se anticipa a fi, în *Interior zero*, unde realitatea se afla încă în viață la răspântia dintre un eu comprimat și o alteritate impersonală expansivă.

Note:

¹ Lavinia Braniște, *Interior zero*, Polirom, Iași, 2018, p. 8.

² E ceea ce studiază și Teona Farmatu în „Ficțiune identitară, anticapitalism și post-tranziție incipientă. Cazul *Interior zero*”, vezi Sociologia romanului românesc contemporan (IX), <https://revistavatra.org/2021/08/16/sociologia-romanului-romanesc-contemporan-ix/>, accesat la data de 25.08.2021.

³ Lavinia Braniște, *Interior zero*, Polirom, Iași, 2018, pp. 17-18.

⁴ *Ibid.*, p. 33.

⁵ *Ibid.*, p. 31.

⁶ *Ibid.*, p. 32.

⁷ *Ibid.*, p. 35.

⁸ *Ibid.*, p. 39.

⁹ *Ibid.*, p. 64.

¹⁰ *Ibid.*, p. 87.

¹¹ *Ibid.*, p. 173.

¹² *Ibid.*, p. 177.

¹³ *Ibid.*, p. 179.

¹⁴ *Ibid.*, p. 219.

¹⁵ *Ibid.*, p. 253.

¹⁶ *Ibid.*, p. 267.

¹⁷ *Ibid.*, p. 273.

¹⁸ Lavinia Braniște, *Sonia ridică mâna*, Editura Polirom, Iași, 2019, p. 57: „Paul și-a făcut teza despre industria operelor de artă, cu un studiu de caz despre Dafen Village, un sat din Shenzhen plin de ateliere unde se fac reproduceri după opere celebre la prețuri cuprinse între treizeci și două sute de dolari. Cu cât mai celebru (și mai cerut) tabloul, cu atât mai ieftină reproducerea. Angajații vin din toate zonele: de la localnici care nu și-au permis să lucreze în agricultură și până la absolvenți de arte plastice”.

¹⁹ *Ibid.*, p. 8.

²⁰ *Ibid.*, p. 104. Trecutul său academic e mai degrabă de un eclecticism diletant: „Și el începe și spune că a făcut doi ani de teologie și apoi trei de medicină și apoi s-a apucat de cinematografie, a absolvit facultatea în urmă cu puțin timp”.

²¹ *Ibid.*, p. 21.

²² *Ibid.*, p. 83.

²³ *Ibid.*, p. 158.

²⁴ *Ibid.*, p. 96.

²⁵ *Ibid.*, p. 192.

Cristina PAȘCANU

**Remarcabil, atipic, curajos, diferit:
„încotro ne îndreptăm” de Pavel
Nedelcu**

După ce a publicat câteva povestiri scurte în *Treispzezece. Proză fantastică* (2021), la numai un an distanță, Pavel Nedelcu apare pe scena literară românească cu ceva remarcabil, atipic, curajos, diferit: un roman intitulat: *încotro ne îndreptăm* (Editura Litera, 2022). Pe lângă faptul că autorul mizează pe anumite procedee metafictionale specifice postmodernității, textul, ca tot unitar, este un joc de perspectivă, de limbă, de percepție.

Povestea acestui roman este o partitură – veșnic în lucru – plină de sincope, divagații ce-și au ca motivație o trăsătură inerentă umanului: omul este „animal politic” și social deopotrivă.

Chintesența romanului se află în una din replicile date de domnul Franz: „întreaga mea viață a fost un reflex de apărare”. Fiecare ființă umană este diferită prin invizibilitățile sale esențiale. Ceea ce nu știe cititorul la începutul romanului, dar află la final îl face pe Franz diferit. În fiecare dintre noi există mai multe personaje. Nu toate personajele noastre sunt prezente în public, dar trăiesc toate cu aceeași intensitate. „Dacă posesorul unor gânduri îmbătrânește, acestea din urmă nu trebuie neapărat să o facă”, spune același domn Franz.

„Fiecare persoană este un limbaj pentru sine, o încălcare aparentă a sintaxei speciei”, menționa Gordon Allport, iar domnul Franz este un limbaj pentru sine și, urmându-l pe cel ce îl are ca protagonist, romanul devine și el din punct de vedere structural o aparentă încălcare a sintaxei speciei din care face parte. Să lămurim această frază pentru a o face mai înțeleasă. Citind romanul în sens invers – de la final la început – cititorul s-ar întâlni direct cu mintea schizoidă a domnului Franz, cu motivul pentru care nimic din ceea ce pare nu este așa. Cititorul ar înțelege că felul în care percepe acest îmbolnăvit exteriorul nu este decât o proiecție a imaginației, a gândului, a interiorului exprimat prin cuvinte, propoziții, simboluri-limbaj, deci personalitate-personaje.

Constantin Noica afirma: „spaima de a fi părăsit, numai muzica ți-o dă cu adevărat”. De aici pornește trama romanului. În muzică găsim durerea, singurătatea, de ce-urile, neînțelesul, dragostea, dublarea, scindarea. Domnul Franz este o Ana zidită în perete, o Ana scăpată din perete, una ce nu moare pentru artă, ci una care plătește pentru că tatăl proiectase asupra fiului „toate aspirațiile și frustrările lui”. Fără a dezvălui prea multe, voi încerca să trasez conturul personajului principal. După cum am stabilit deja, personajul este limbaj, din acest punct pornim. Domnul Franz este unul dintre „cavalerii negri” ai firmei de pază și protecție UPERCUT dintr-o gară.

Tudor Vianu în eseu *Dubla intenție a limbajului* spunea că cel care vorbește „comunică și se comunică”, iar limbajul romanului *încotro ne îndreptăm* are atât caracter tranzitiv, cât și reflexiv. Limbajul utilizat poate părea tranzitiv și este într-o oarecare măsură, însă limitat. Reflexivitatea limbajului este infinită și potențată de intervențiile naratorului, care sparge ghemul conștiinței, gândurilor ce aparțin domnului Franz pentru a pune în discuție diferite aspecte teoretice, ce țin de partea tehnică a scrisului – de aici provine aspectul tranzitiv. Gara în care lucrează domnul Franz este mintea, conștiința lui scindată. Patrula prin gară – zilele ce trec, cei din jurul lui – personalități-personaje ale unui eu fragmentat, reinventat, de-a lungul timpului ca formă de apărare. Domnul Franz este „fiul nimănui”. Domnul Franz primește un upercut din partea vieții ce-i schimbă complet cursul. Cine sunt? De unde vin și încotro mă îndrept? Acestea sunt întrebările unui om ce și-a transformat mintea într-o gară. Un paradox. Cel care păzește nu s-a putut păzi. Cel care apără nu s-a putut apăra. Ființa supusă mereu trecerii, schimbării. Sigură pe ceva atât de nesigur – realitatea.

Anaximene spunea: așa cum sufletul nostru, care e aer, ne ține la un loc, tot așa sufletul și aerul închid lumea întreagă – adăugăm la cele spuse – iar dacă sufletul a fost lovit de o durere prea mare printr-o experiență traumatizantă trăită în copilărie și foarte greu de acceptat, ce ne mai poate ține la un loc sufletul? Domnul Franz primește un upercut din partea vieții ce-l obligă să se metamorfozeze într-un alt eu periodic. Stilul este „expresia individualității”, a personajului *per se* pentru că intriga este „ca un trunchi de copac, divagațiile nu sunt de sine stătătoare, ci se leagă de acest trunchi ca ramurile unei coroane”. Pornind de la o simplă întâmplare, un fapt divers, cum ar fi o strângere de mână între un colonel și Franz, se ajunge prin introspecție, deci reflexivitate, la inventarea unui nou curent în fotografie: sextismul.

Pierderea unei părți din suflet, reflectată prin producerea unei sciziuni sau a unei disocieri a conștiinței, este una dintre cele mai frecvente tulburări psihice. Încotro? Un adverb utilizat adesea sub forma unei interogații este utilizat ca simplă sintagmă afirmativă în titlul romanului. M-am întrebat de ce, iar răspunsul se găsește în această necăutare a domnului Franz, dar regăsire a eului prin iubire. „Fiul nimănui” – pentru că fără amintiri suntem ai nimănui. Un roman ce vorbește despre o viață apărută „dintr-un reflex de apărare”. „Acum când (pentru câtă vreme oare?) am acces la aceste amintiri, îți scriu pentru a-ți spune că te iert. Că te iert conștient de motivul pentru care o fac.”

Pentru cât timp? Până când aflăm din nou *încotro ne îndreptăm*.

Sursa: <https://citestema.ro/remarcabil-atipic-curajos-diferit-incotro-ne-indreptam-de-pavel-nedelcu/>

Matei HUTOPILA

Acasă, într-un ținut necartat

Vaslui, inima Moldovei, acolo m-am născut
nu din valurile mării, dar din glodul ulițelor

adormit tradițional cu pîine muiată-n vin
bătut peste gură și la cur
de mama tata bunicu și bunica
am bătut eu verișorul cel mai mare
la gură și la cur
cu pumni în cap și șuturi în coaste
pe verișorii și verișoarele mai mici
pînă i-a bușit sîngele

mîncat dumatici gata mestecați
de mama tata bunicu și bunica
împinși cu limba din gură-n gură
ce te strîmbi

Vaslui, inima Moldovei, acolo m-am născut,
din tată rusnac și mamă moldaucă
după dealuri
după lanurile de păpușoi
după ulițele cu glodul cît roata de tractor
între oamenii frumoși
ultimii piei-roșii neromînizați nestandardizați
moldovenii arși de soare pe dealuri la prășit
arși de soare la coasă
obrajii cuperozați de alcool
roșii ca pătlăgelele
putrezi
de frumoși
oamenii fără dinți fără ficați fără plămîni

Art. 1

la noi o ieșit dracu din om
și-o intrat înapoi, spăriet

Vaslui
bine ați venit
rău ați nimerit

Art. 1

vezi ce răspunzi dacă te-ntreabă careva la bufet la gară
de-a cui ești
s-ar putea să ți-o iei
rău

într-o viață de om navetiștii ăștia:
au aruncat oameni din tren
i-au bătut pînă le-au rupt oasele
i-au lăsat iarna în șanț în rîpă
să degere
au snopit fraieri care schimbau trenul la buhăiești cu accent de bucurești
cu accent de oraș
fraieri care intrau în crîșmă să bea o cafea
să nu înghețe pe peron
mai bine dîrdîiau de frig pe peron
și-au dat ei seama mai târziu
cînd cu capul crăpat cu sînge în gură se-ntrebau dacă asta a fost
și pentru unii chiar asta a fost

ori ești de aici ori nu ești
dacă nu ești de aici atuncea nu veni

Vaslui
mîinile cît lopețile
nici nu știi cînd un țaran cu inima-lui-Stalin
te despică în două

Vaslui, poezia

nu o să vezi la noi la Căminul cultural pe domnii editori de la Capitală
să recite frumos în limba lor ascuțită la microfon
poesii pentru adolescentele satului

nici pe domnii universitari înconjurați de savanții -ismelor la o masă rotundă
să le explice la țărani despre omul nou și obligatoriu

iar activiștii o-en-giștii dacă vin aicea și zic:
„voi țărani defavorizați noi activiștii vă ajutăm”
apoi imediat li se face greață cînd careva face semnul crucii
sau îi put picioarele
că activiștii se știe sînt oameni curați de la oraș
și apoi ei între țărani vomează
și pleacă

aicea rămînem noi după dealuri
la capătul drumurilor neasfaltate
între livezile din rai
la margine de pădure
în țara iazurilor mîloase
mîlul îți intră printre degete
cald și unsuros

o rază de soare pe ochii închiși
trec nourii alene
și umbrele lor dodoloațe
niște țestoase care se tîrîie peste lanul de rapiță

la lutărie a mai căzut malul peste un copchil
a plîns mă-sa pînă i-a trecut

curge apa Bîrladului
taie stepa Vasluiului
arămiu cîmpul toamna cît vezi cu ochii
arămie pizda pișată a bivoliței la cireadă
curge apa mîloasă a Bîrladului
cu șerpilor de baltă
cu mormolocii prin papura putrezită

ce liniște e și ce bine
-n Vaslui
departe de deșteptii și deșteptele lumii

la Negrești la iazurile din capătul satului
poate eram eu mic de mi se păreau fără de sfîrșit,
ca marea la Năvodari în 1990
la Negrești la iazurile din capătul satului
într-o zi am înotat cu mătușa și verișorii dintr-o parte în alta
abia dacă eram la școală
acolo am văzut șobolani morți plutind
și mi s-a făcut greață de apa-n care eram pînă la gît și peste
șerpi scurți tăind valurile negre un pic mai încolo de noi
acolo am pășit în mîl pe orbecăite, să nu mă tai în sticlele sparte
acolo din cînd în cînd se îneacă careva
aruncat din lanțurile de la bîlci
aruncat de vreun om
sau pur și simplu

la bîlci de Săntămărie
la Negrești la iazurile din capătul satului
iazurile noaptea mai negre ca cerul
la bîlci de Săntămărie
vin țărani din toată zona
cu sula băț și pumnu-ncleștat
vin țărani pregătiți de bîlci
și bîlci vor face
vată pe băț și pizdă pe pulă
pumni în bot și mîncătorie de căcat
la bîlci la iazuri
în cerul gurii gustul de fier al sîngelui

Ionuț N. MANEA

Linești

Era întuneric și ea a venit tiptil/ Mi-a zis: „Nu ai nevoie decât de echilibru. Fiecare forță are prețul ei.” / A dispărut în substanța vâscoasă a întunericului, ca o nălucă digitală; timpul staționa în bucătărioara din curte. Și restul se mișca haotic în bucătăria de vară din curtea bunicilor.

*Întunericul, întuneric
se apropia dimineața de fereastră și mă privea
curioasă
ca un pisic ud learcă
a rămas în bătaura casei din Linești
ca o marmură vie a unui erou din primul război
nu avem mărunț pentru emoții scurte
nu avem verticalitate
există doar amintirea caselor din luncă*

Dispozițiile unui Dumnezeu tânăr II

Aștept să treacă primul tren
În mahala există iubire
Toleranță
Fiecare femeie poartă-n pântec viitorul
Privesc dincolo de calea ferată
Casele se odihnesc la picioarele lanurilor de grâu
Cât vezi cu ochii pământul e galben ca o pisică
Și după ce anii trec
Aici totul rămâne neschimbat
Ca un deal de gunoarie acoperit îndeajuns de iarbă
Încât roțile și vechiul căruț abia se mai zăresc
Iar mâinile păpușilor sunt adânc îngropate
După ce ani la rând și-au făcut treaba în nisip

O icoană găsești în cămăruța impiegatului
Aici sunt doar *Lingheni* cătrăniți de fum
Iar din cel mai îndepărtat punct - de unde vine iubirea
Se desface orizontul și stâlpii se unesc
Doar streășina casei tremură de spaimă
Și vrăbiile ascunse la pieptul păsărarului.

Jazzul a murit

Seara este de vină și tenul tău alb
Prin care trec moliile și navetiștii/

O țigară este mai mult decât avem nevoie
Pentru a ne deschide capilarele
Imaginile se corodează și delfinii
Amorezați de umerii tăi care străpung pieptul lui
dumnezeu

Poate că nu suntem reali și
Îmi permit să-ți rostesc numele
Acolo unde nu bate vântul și soarele nu răsare
Unde mor otrăvite femeile de carton
Și câteodată privesc cerul
De culoarea unui dop de plută
Și desenez pe marginea revistelor din gară.

Te cunosc și mă usuc.

Starea de spirit este apă de gură

inconsecvența emoțională
câteva străzi/ blocuri/ orașe
la un moment dat vor fi bombardate

melci confecționați din timp
se târăsc la picioarele tale
și mă roagă să iert
dar trupul meu îngropat, inert
nu mă ascultă/ nu-mi aparține
îl împart cu cei care mă-nsoțeau la pescuit.

Teenagedream

căsnicia este mâna moartă a amorezaților

tinerii sunt fluturii obezi traversând organele
ne-nchinăm după ce ne-am masturbat
tăcerea – voalul unei mironosițe
și buzele la adăpostul pelvisului

micșorăm timpul și-l îndesăm în buzunar
inestetice formulări de budoar
plătim cu cardul și ne cărăm intestinele
în *mele-uri* recondiționate
și strada e o groapă perpetuă
neînvins coșmar al pământului
dust in the wind
și ne-ntoarcem în cochiliile noastre deformate

aș fi putut să-ți cumpăr Porsche Cayenne
aș fi putut fi jumătatea ta – Charlize Theron

dar chiar nu contează
viața este o pereche de pantofi
viața este doar gaz

aș fi putut fi dansatorul cosmic
aș fi putut fi Anselmo Rojas
dar viața e doar o paiață

fluxul conștiinței
motivațional mă descurc
sunt ultima speranță a geamului blurat din autocar

II.

interese fără paravan
și vise pierdute-n van
ce contează blamează
surpriză surpriză băieții sunt acasă
orice s-ar întâmpla cu visul tinereții

amintirile celui mai trist copil din mahala
doamna cu *bulane* tatuate
un preot orb tras de *bichon*

poate că visul tinereții s-a evaporat
de frică
de ofiță
și azi
prietenii cu picioare fumurii
încă mai plutesc fără să știi.

Sunt EU

Teodores C.

sunt câteva notițe în caietul de sub perna mov
câteva litere care se curbează și părăsesc camera
te caută precum tentaculele unei conștiințe rămase
fără corp
și tu te-ai uscat/ ai devenit imuabilă/ rece/ superficială/
nu știu unde este poza din liceu când pe genele tale se
tolănea fericirea
naivă și nesupusă/ fără cătușe/ introvertită/
nu știu unde s-au ascuns ochii negri prin care razele
soarelui nu
puteau trece cu una cu două
nu știu unde ești
deși te caut în fiecare seară înainte de-a mă doborî frica.

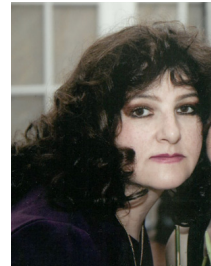
Așa a zis ea la radio

Cel mai important e să ne păstrăm sufletul curat
așa a zis ea la radio
și am văzut cum vibrația
și-a pus capăt zilelor

viețile noastre sunt foarte expuse
așa a zis ea la radio
și am văzut cum intimitatea
a intrat în pământ de rușine

volubilă și superficială
această veșnică dansatoare
a dărîmat barierele antropologiei.

Miruna MUREȘANU

Poeme de adormit moartea

când întunericul mă ține departe de toate
încerc să mă mișc doar prin mine

dintr-un colț ezitant al tăcerii în altul

să ascult monologu-ndoilei din poema luminii
printre rămășițele calde ale zilei trecute

plină de sincope și vrajbe
care mă scot fără să vreau întruna din timp

printr-un apocaliptic Olimp golit de cuvinte cu totul

unde cuminte tot mai încet mă destram
sub giulgiul răcoros al unui rost fără rost

dintr-un real deja (pe)trecut

încât într-o zi voi putea să mă mut
în virtualul Olimp printr-o sfioasă penumbră

umplând de cuvintele mele-nvechite
o bibliotecă a vămilor ultime

unde lumina mă (va) ține aproape de toate

printre rămășițe de visuri uitate

care se vor regăsi laolaltă-n alt timp

înainte de o altă Apocalipsă cuminte
golită din nou de cuvinte

golind cu totul de zgomot odaia

o tăcere egală cu sine pare complice
cu îndoiala visului ultim

îmbătrânit prematur în adâncul oglinzii

unde cândva stăteam cuibărită
între rănile nucului și frazele goale-ale vântului

rescrise în grabă de mine cu o cerneală a inimii

care la ieșirea din sine îmbătrânea prematur
prin șiru-ndelung de întâmplări și regrete

pe care-o tandrețe anume le dă acum la o parte

printre mirările umbrelor și îndoiala visului ultim

care ține încă lumina pe brațe în adâncul oglinzii

unde nu mai pot desluși/despărți
rănile nucului și frazele seci ale vântului

de urmele calde-ale zorilor
a căror tăcere complice cu visul
caută extrem de târziu o ieșire

prin chiar scrisul alb al luminii

noaptea aplaudă îndemnul unei umbre la tăcere

eu stau cu ochii închiși pe malul ogașului

printre arbuștii care curg din cer cum din tavan

prefăcuți de curând într-o scară
și amestec într-o beznă nesigură timid un elan

al morții care e impardonabil de singură

încercând s-o adorm chiar pe brațele mele

între pereții secundeii căzuți

ea aruncă spre mine câte-o aspră privire
încât știu bine că nu mai pot s-o ignor

dar nici să mă bucur când mă trage de mână
să luăm cândva cina-mpreună

în schimb în fiecare seară cu lună vedem la televizor
umbre de oameni în coșciuge înșirate la morgă

la o graniță sobră între *aici* și *nicicând*
ea mă privește blând din întuneric
eu îi surâd la fel de blând plângând

nici nu mai știu cine e viu și cine nu

poate chiar eu sunt moartă mai demult

și doar imaginez de dincolo povești

pe care poate le-am trăit cândva

din care-ncerc să fug acum
dar călăuza nu mi-e la-ndemână

într-o lumină ce se mistuie pe drum

(ferecată-n oglinzi de-o lume aproape nebună)

eu par fericită că nu i-am uitat luminii splendoarea

și curg prefăcută în scară printre arbuștii din tavan

în timp ce moartea aplaudă cu același elan

ignorând cu o viclenie lipsită cu totul de etică
împrejurul amestecat cu o beznă frenetică

când moartea cu numele Tod

se insinuează acum peste tot

spovedania unui mesteacăn pare-un demers

al unui sens care umple privirea lumii de gol

în graba risipei care mă costă
întotdeauna o tristețe mai mult ca atunci

când apele cerului se loveau de uscat

săpând o cărare în stânca ochiului meu

precum un testament ritualic al vârstelor
cu gust elegiac și ispititor de lumină

din care se țese acum protocolar asfințitul

destrămându-se în parfumul culorilor ultime

prin care Mișkin nebunul privește
întors de bunăvoie cu mine sub nuc

prin ghemul de nourii care se-ntinde placid și năuc

luptându-se timid cu ultima dintre umbrele mele
pe care tristețea o-nveșmântă trăgând-o în jos

pe malul ascuns în penumbră al clipelor

al căror testament aproape nu se mai vede
de îndoiala perpetuă a frunzelor veștede

încât riscul fiecărei morți de-a fi ultima
provoacă-n mesteceni un surâs steril și ritos

privind într-o oglindă a clipei deloc senzuală

încerc să trec de resemnare cu bine
printre semnele vremii anarhice

și poate să fiu mai multă vreme cu mine

să nu mă mai plîng de nimic
să nu mai judec pe nimeni
rezemată de mierla din altă grădină

să uit de promisiunile unui abis generos
dintr-un motiv al luminii care se-ascunde

ghemuită în memoria schizoidă a lumii

cum într-un sarcofag relativ și excentric al timpului
care-i pregătește lumii noul botez

când înveșmântată-n amurg eu celebrez (ne)uitarea

cum aș căuta ceva demult dispărut
în neliniștea unei vinovății presupuse

poate chiar aceea de a mă fi născut
deloc la timpul și în locul potrivit

de unde mă-ndoiesc că văd ceva sau înțeleg

privesc numai adânc în ochi pustia

într-o oglindă care de mult timp
parcă-mi refuză orice ficțiune

pe care o adoarme-anume
în țipătul convențional al unui corb

sau în bătaia unui clopot

așa încât aștept încă o zi de mâine
de care sper să trec cu bine
hrănind cu pâine aceeași-mierlă într-o tăcere
zgomotoasă

din care crește falnic doar nimicul

pe trupul vieții-mbătrânit și-aproape mut

care acum nu îmi mai ține de urât
(rezemat de mierla din nicio grădină)
încât lumina încearcă să o ia de la capăt
sub pielea de șarpe-a cuvintelor ultime

care-mi refuză orice ficțiune

în prundișul oniric singurătăți confesive

își caută întruna de lucru

printre silabele mele piezișe
noaptea dă semne grave de oboseală

păsări zgribulite îmbătrânesc în tinda bisericii

înfiind un pustiu trezit prea devreme

monotonia are un gust evanescent de măr putrezit

închipuind latent un imperiu al stingerii

prin zgomotul și furia tăcerii unui veac
în care fiecare moare singur

înfiind un pustiu trezit prea devreme

să semene golul ascetic în inima lumii

care fără să fi atins deloc înțelepciunea

țese întruna un crepuscul din sângele tainei

la o graniță a altui veac vinovat
de război de potop de pandemii de cutremur

încât ochiul deschis al paiaței de ceară
pe care-o lăsasem în turn ieri sau poate
alaltăieri seară

să ispitească prundișul oniric al timpului

îmi dă acum ora exactă-a luminii care apune

fără a-mi spune dacă Hristosul Iisus
a plecat din pustiul de jos în Edenul de sus

Isabela BRĂNESCU

nu ne-am luat la revedere

ca să fiu sinceră tată
pe atunci nici nu-mi păsa ce se întâmplă cu tine
eram prea grăbită să ajung la muncă
dimineață de dimineață intram pe poarta fabricii
ca într-un mecanism care se defectase

ce stranii sunt oamenii
trebuie să fi auzit de ultimul lui volum de poezie
Să nu strigi niciodată după ajutor
cititorii îl cred puternic fericit

e cea mai sinceră imagine pe care o poate lăsa
omul în această oglindă de cristal

spune-mi acolo cum vă trec zilele
insomniile sunt la fel
șahul se joacă în orb presupun
de aceea pământul macină ochi după ochi
pentru că nu mai aveți nevoie de ei

nu prinzi rădăcini mi-au spus prietenii
chiar am crezut o vreme că așa e
tu știi cel mai bine ce sunt rădăcinile
te-ai împrietenit cu ele de peste treizeci de ani

dacă ai ști câte are o femeie de rezolvat într-o viață
nu mă refer la mersul la coafor sau la cumpărături
vorbesc despre împachetat lucruri inutile
pe care le tot mut dintr-un apartament în altul

am realizat că eșecul era cea mai trainică rădăcină
cine ar fi dispus să mi-o fure ar fi nebun de legat

vreau să știi că banii pe care mi i-ai cerut împrumut
i-am dat acum câțiva ani unui bărbat care semăna izbitor
cu tine
nu foarte înalt neras obosit cu ochi tulburi
i se citea în ochi nevoia
la fel ca în ai tăi
își interpreta rolul ca un actor exersat
vocea pierdută
aceleași cuvinte repetate la infinit
pierd casa
privirea fixă
pierd casa

semăna izbitor cu tine
aceeași povară
alte cuvinte
același previzibil sfârșit

sper că nu te-ai mai plictisit
de când te-am mutat din vechiul mormânt
fratele tău soția lui o nepoată
să nu uit o străină
am așezat oasele ei albe subțiri la picioarele voastre
aș fi vrut să desenez un pătrat în care să-ncapă
odată cu ea și trecutul
cum făceai tu pe vremea în care
ne predai noțiuni matematice elementare

presupun că la început ați făcut glume porcoase
ați râs unii de alții
v-ați mirosit degetele de la picioare
poate v-ați jucat de-a moartea pe echipe...

ați pus-o la mijloc
ați legat-o la ochi
și apoi v-ați ascuns adânc în amintirile noastre
ea s-a învățat fără să știe că nu avea nicio șansă

spune-mi
cum te împaci cu rădăcina de pin
pe care n-am reușit să o scot
până la urmă un ciot poate aduce o stare de bine
când ai lângă tine un frate
și asta am învățat tot de la tine
ce nu mi-ai predat
e că anii se scad din întreg
nu se adaugă

știi că nu te-am înțeles
măcar despre asta nu trebuie să vorbim
simțeam când mințai
și tu știai
altfel nu mi-ai fi spus
a fi curvă a devenit normalitate în familia noastră

ai putea să îmi mulțumești că am ales-o pe mama
nu ai fi știut cum să te porți cu fetele
ne-ai fi tratat ca pe curve
în fond aveai nevoie de alegerea mea
ca să te pui la adăpost

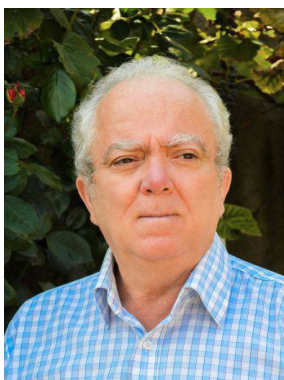
las deschisă discuția
odată și odată sigur vom sta față în față
două amintiri lucide
discutând cu sinceritate despre trecut

am fost la operă tată dacă ai auzi ce voce are Elena
Moșuc
ți-ar fi plăcut
am certitudinea că ți-ar fi plăcut
la final războinicul roman și preoteasa druidă
au ars pe rug

mă întreb ce v-ați fi spus voi tu și mama
în ziua în care te-ai electrocutat
pe mama nu pot să o întreb
de atunci tace când vorbesc despre tine
oare ce-și pot spune doi oameni care se iubesc
în ultimele lor clipe
că s-au trădat
că s-au iertat
că se iubesc
ce ar putea conta

ce-și pot spune doi oameni
mistuiți de aceeași flacără

Ioan VASIU

Catrene

cu primăvara fac iară legământ
sub talpă iarba-ncepe să respire
și-aud cum ară morții sub pământ
să-nsămănțeze raiul cu iubire

* * *

mi-e drumul vieții mult mai înclinat
lanțul iubirilor parcă s-a rupt
trenul cu amintiri s-a răsturnat
și mi-a rămas speranța dedesubt

* * *

în iubirea mea-i tot mai târziu
primăvara prin livezi mă strigă
sunt nostalgic dar nu vreau să știu
și timid ca frunza de ferigă

* * *

în fiecare zi trăiesc o sărbătoare
în fiecare zi recit un lung poem
în fiecare zi învăț un vis să zboare
în fiecare zi te-alung și te rechem

* * *

ca un tâlhar îți fur câte-un sărut
ca un boier îți dăruiesc iubire
ca un chirurg te vindec de urât
ca un poet te plimb prin nemurire

* * *

* * *

râde o mușcată roșie-n fereastră
plânge cerul peste-un câmp cu maci
râde pescărușul pe-o mare albastră
plânge amintirea și n-ai ce să-i faci

* * *

un pescăruș dansează-n marea calmă
un greiere îmi cântă la chitară
un nufăr alb îmi înflorește-n palmă
un vis se-neacă-ntr-o cafea amară

* * *

se coc iubiri pe țărături efemere
se furișează toamna-n noi tiptil
se-aud cum plâng speranțe-n frigidere
se-ascunde frigu-n vis ca-ntr-un azil

* * *

miroase-a toamnă de la nord la sud
și nucile plesnind pe ram se-aud
miroase-a toamnă de la sud la nord
merele coapte fac atac de cord

* * *

mai trece-un tren prin gara demodată
mai trece-un an și altul va veni
mai trece-un vis la fel ca altădată
mai trece-un timp cernut prin poezii

Mihail Gavril - Mântuire

Iulian BOLDEA

Ficțiunea și adevărul memoriei

Opera lui Nicolae Breban se caracterizează, ca expresie și dicțiune narativă, prin spontaneitate și naturalețe, chiar dacă, în adâncul său, se bănuiesc articulațiile unui program ce valorizează un set de lecturi esențiale din care nu lipsesc Dostoievski, Nietzsche sau Thomas Mann. Arhitectura operei e susținută de o tensiune a contrariilor din care se naște individualitatea ei; e vorba de o tensiune între vitalitatea scriiturii energice, dominante și luciditatea, pesimistă sau sceptică, a percepției lumii. *Francisca*, *În absența stăpânilor*, *Animale bolnave*, *Îngerul de ghips*, *Bunavestire*, *Drumul la zid*, *Don Juan* sunt cărți exponențiale pentru proza noastră postbelică, romane reprezentative prin substanță, stil și construcție narativă, în tradiția prozei interbelice, dar și în siajul orientărilor literare mai noi. Într-un text cu caracter programatic, *De ce scriu?*, Nicolae Breban rezumă propria poetică a prozei, expunând rosturile și resorturile scrisului, văzut ca urmă salvatoare și edificatoare: „Scriu pentru că mă «împinge ambiția», dar și pentru că nu pot altfel. Nu m-aș suporta altfel, fără scris, viața mea (și în general viața) mi-ar apărea ca insuportabilă, ca nedemnă de a fi trăită. Mai mult încă: defectele mele, erorile în care recad cu o tenacitate misterioasă (într-adevăr, ce puțin didactică este experiența!), răul, antipatia pe care o produc în jur (cu vanitatea mea, indiscutabil!) umbra pe care o arunc pământului etc., nu le-aș putea accepta fără puntea, scândura salvatoare a scrisului”.

Cărțile lui Breban sunt structurate dintr-o simbioză între latura ficțională, neverosimilă, anatomia și fiziologia trăirilor umane, prin care se conferă o turnură dinamică scenariului epic. Rolurile personajelor sunt atent înscenate, înscriindu-se în limitele unui destin capricios, ferm sau sinuos. Pe de altă parte, scriitura corporalității are un rol determinant, narativitatea asumându-și aura revelatoare și predispoziția mimetică, iluzia ficționalului și pregnanța notației naturaliste. Captând, în arhitectura densă a textului, relief polimorf al universului,

metamorfozele cotidianului și proteicele înfățișări ale viului, prozatorul este fascinat de iregularitățile existenței sau de raporturile dintre corporalitate și idee. Printr-un efect controlat de resemantizare a lumii, concretul pare să fie relativizat, prin exces de detalii, scriitorul exprimând oroare de certitudini, astfel încât ficțiunea însăși este, în fond, o formă inedită de nuanțare a cunoașterii. De altfel, romanele lui Breban sunt prin definiție problematice, fundamentate pe dezbateri și dialog ideatic, asumându-și o cunoaștere aluvionară, prin redimensionarea palierelor limbajului epic, în funcție de substanța narativității și de temperamentul paradoxal al scriitorului.

Evoluția scrisului lui Nicolae Breban a cunoscut, în timp, meandre, modulații și avataruri, de la romanul cronică (*Francisca*), narațiunile de atmosferă și imaginar alegoric (*În absența stăpânilor*), la explorarea dimensiunii existențiale abisale și la surprinderea freamătului emoției insesizabile (*Animale bolnave*). Prozatorul își expune implicit, în aceste romane, traseul devenirii, propria viziune epică problematică, sugerând irizările identității sale autentice și profunde. Criticul I. Negoșescu observă, în comentariul dedicat operei lui Breban, realismul detaliilor, dar și statura himerică a unui personaj ambiguu, plasat între imaginar și realitate: „Odată cu *Animale bolnave*, N. Breban revine [...] la realism, într-un roman cu acțiune vie, palpitantă, cu personaje clasice conturate, de la detectivi la profeți, roman ce nu-și refuză scene de maximă violență, anchete brutale, violuri, crime și, în același timp, prefirat subtil cu elemente suave halucinatorii, urme ale antirealismului vizionar de care se arătase mănănat pentru a izbuti să împlânte, cu o vigoare epică puțin obișnuită, în această țesătură un personaj pur halucinatoriu, de o unică identitate în literatura română”. Explorarea transformărilor psihologice și emoționale ale personajelor este realizată în *Îngerul de ghips* (1973), radiografie a degradării și disoluției, dar, în egală măsură, tablou al cunoașterii și autocunoașterii, într-un stil narativ ce impune prin vibrația ideii și intuiția trăirilor-limită. Meritele romanului *Bunavestire* sunt abundența și plasticitatea epicului, nedeterminarea viziunii, relele unei narativități aluvionare, semnificațiile simbolice și textura ideologică substanțială, plasate sub auspiciile filosofiei lui Nietzsche. Romanul *Bunavestire* dovedește, observă Nicolae Manolescu, „un amestec de nietzscheanism și «trăirism» românesc din anii '20-'30, un elitism reacționar care împarte pe oameni în stăpâni și slugi și visează construirea unei utopice lumi dictatoriale”. Romanele de mai târziu, *Drumul la zid* (cu un personaj exemplar, Castor Ionescu, trăind o criză a cunoașterii, simbol al „luptei purtate în numele vieții și al cunoașterii de sine”), *Don Juan* (1981) și *Pândă și seducție* (1991) reînnoiesc obsesia prozatorului pentru relația individului cu sine, cu lumea, cu puterea deghizată în forme din ce în ce mai alambicate.

Don Juan, Amfitrion, Ziua și noaptea, Voința de putere reprezintă structuri narative ample în care este exprimat metabolismul unui cotidian diform, labirintic, prin strategii epice variate (realismul obiectiv, configurări suplă ale eseisticii, etica dostoevskiană, reunind spiritualitatea și proiecția vizionară în alcătuirii arborescente etc.). Teme corelative, puterea și seducția, exprimă unele nuanțe etice prin reprezentarea unor cupluri „care se devoră” (Eugen Simion), dar și prin polarizarea unor afecte, emoții și pulsuni desprinse din dualități antinomice paradigmatică (masculin-feminin, stăpân-slugă etc.). Să mai menționăm faptul că Nicolae Breban refuză expresia calofilia, ornamentica stilistică sau retorica narativității, valorizând, prin profilul personajelor (Grobei, Castor Ionescu, Rogulski, Marchievici ș.a.) o lume de posedați măcinați de crize, paradoxuri și trăiri convulsive. Există în aceste romane personaje dinamice sau fragilizate de relația cu istoria, prozatorul transcriind energii și tensiuni, reflexe ale corporalității, miasmele ale instinctualității abisale sau adieri ale transcendenței.

Desigur, Breban nu e un scriitor comod, un interlocutor agreabil sau un intelectual conformist, scrisul său contrazicând adesea, în mod radical, cutumele, poncifele sau tiparele încremenite ale epocii sale. Romanele sale relevă o formă de scriitură plurală și relativizantă uneori, alteori nonconformistă și energică, prin care construcția și deconstrucția se află într-un neconținut echilibru al discursului epic. Criticul Valeriu Cristea observă specificul operei lui Breban, subliniind o anume coeziune valorică, o incontestabilă unitate tematică și stilistică: „Nu credem că se pot stabili deosebiri prea mari, nici de valoare și nici de substanță, între romanele lui Nicolae Breban, variațiuni minime pe aceeași temă. Având coordonate identice, ele par mai degrabă subdiviziuni enorme, născute din pasta aceleiași obsesii, ale unei narațiuni orbitale, rotindu-se în jurul unui punct fix, care e o idee. Dar o idee organică. În aceasta constă de altfel superioritatea lui Nicolae Breban față de mulți dintre tinerii lui colegi, care vântură ideile ca pleava, dar nu se aleg până la urmă (și cititorul pe lângă ei) cu mai nimic.”

Relația individului cu societatea și cu istoria, ideea posesiunii, mirajul puterii sau fascinația relațiilor cu celălalt, sunt teme relevante valorificate de Nicolae Breban în romanele sale, în textele eseistice, sau în scrierile cu amprentă autobiografică mai pronunțată, în care își găsește expresia temperamentul vehement, radical, orgolios al prozatorului, dar și vocația problematizării printr-o artă a pedagogiei subtile încorporată în cărțile sale care sunt, de altfel, un autoportret în palimpsest al scriitorului prins în vârtejul unor vremuri tulburi, neprielnice, infructuoase.

Nicolae Breban a publicat, în ultimii ani, trei romane dintr-o trilogie inspirată din primul deceniu al comunismului românesc (*Singura cale, Jocul și fuga, Frica*), o carte de eseuri (*Trădarea criticii*) și un volum autobiografic (*Viața mea*). Nuvelele lui Nicolae Breban din volumul *Act gratuit* (2020) poartă amprenta expresivă a prozatorului, cuprinzând un repertoriu tematic îndelung exersat (timpul, memoria, ratarea, erosul, individul și istoria, relația dintre maestru și ucenic etc.). Sunt toposuri relevante, încorporate în structuri epice dense, omogene, energice. Cele șase nuvele (*Act gratuit, Subiect banal, Beachboy, Simetrie, În apărarea dictaturii și Romanță neagră într-o țară roșie*) configurează destinul unor personaje dilematice, contradictorii, indecise, situate în contexte paradoxale, cu destin revelator, aporetic, redate prin discurs confesiv, policrom, ludic sau patetic, realitatea fiind plasată într-un chenar stilistic al oralității și timbrului ironic. Personajele au șansa redescoperirii de sine, confruntându-se cu trecutul, în nuvela *Act gratuit*, alteori sunt înfățișate mecanismele agresivității, ca în *Subiect banal*, sau reverii intelectuale modelatoare, în proza *În apărarea dictaturii*. Demne de atenție sunt și revelațiile cronologiei afective ce modelează substanța narațiunii, în *Simetrie*, după cum ilustrative sunt tipurile umane configurate în nuvele (tipul seducătorului în *Beachboy*, sau al idealistului în *Romanță neagră într-o țară roșie*), tipuri ce se definesc prin relațiile cu timpul, cu istoria, cu memoria.

Temporalitatea e semnificativ reprezentată în aceste narațiuni, timpul fiind redat din unghiul volatilității sale, a aspectului imprevizibil, eroii resimțind, de multe ori, registre diverse ale devenirii: trăiesc în prezent, se întorc în trecut, au destine fragmentate sau distorsionate, în corelație cu raportările la timp, la istoricitate, la dislocările cronologiei: „Nu toți oamenii trăiesc mereu același timp și aceleași vremuri, unii fug înainte, alții privesc în urmă sau refuză chiar prezentul și o fac cu un farmec indiscutabil”. Trecutul este astfel problematic, eroii întorcându-se spre propria istorie personală, analizându-și traumele prezentului, redefinindu-se identitar, redescoperind formula autentică a sinelui propriu. Tema memoriei din *Subiect banal* subliniază modulațiile anamnetice ale ființei ca fundament al trăirii, dar și interogațiile cu privire la „contemplarea trecutului”: „Mai sîntem noi, se întreabă el, «proprietarii» lor, așa cum sîntem îndemnați, cu o îngîmfare prostească, să credem că posedăm ceea ce «ne aparține»? Ei bine, iată, la prima calmă contemplare a trecutului, el se înstrăinează subit, ne scapă și, dacă mai sîntemcît de cît vii și sensibili, simțim cu spaimă cum ne invadează o neliniște, un fel de angoasă care nu seamănă cu nimic și, ca mirosul care ne duce brusc pe culoarele copilăriei, această spaimă, ce pare firavă la început, apoi tot mai insistentă, mai

acaparatoare, deșteaptă în noi un «copil» care am fost, bîntuit altădată de fantezme pentru care însă se pare că era cu mult mai bine pregătit decît sîntem noi «azi».”

Reverberațiile în prezent a ceea ce s-a petrecut cândva subliniază pregnanța personajelor, care sfidează logica obișnuită, comit „acte gratuite”, căutând să se elibereze din captivitatea prezentului prin incursiuni recuperatoare în propria conștiință, astfel încît retragerea din prezent, reacția la insolitul lumii, modelarea de sine prin confesiune, adaptarea sau neadaptarea la real, „patosul distanței” reprezintă laitmotive ale navelor din acest volum. În acest sens, emblematice sunt cuvintele unui personaj care meditează la diversele modulații ale temporalității: „Noi, muritorii, spune el, sîntem ființe născute din timp, el, timpul, este alimentul existenței noastre, el ne hrănește, ne împinge înainte, mereu înainte și, bineînțeles, el ne ucide, despovărîndu-ne de un trup uzat, obosit, și de memorie, apăsătoare, care uneori devine cel mai mare dușman.”

Plasate sub zodia timpului, a cronologiei, nuvelele lui Nicolae Breban subliniază reziliența personajelor la intemperiiile istoriei, confruntarea lor cu provocările destinului, în căutarea identității proprii, existând, astfel, în subtext, un germene caragialian (situații tipice, referințe textuale, resurse ironice, atmosferă, oralitatea abundentă, percepția grotescului și miza textuală a sarcasmului): „Ați zis că e revoluție, dar asta fusese la nenea Iancu Caragiale. Literatură, mă! Ce știți voi!”; „Exact ca în celebra nuvelă a lui Caragiale *Două loturi*, deși comparația este deplasată”; „O mare calitate, simțul și organul sarcasmului! Îl aprecia, de fapt, enorm pe Caragiale”; „Iată că vorbesc și eu ca Mache sau Lache, clovnii lui nenea Iancu!”.

Dincolo de unele recurențe tematice și de pregnanța unui stil plastic, nuvelele sondează avatarurile destinului, explorează relația dintre „servi și stăpâni”, înscenând în același timp un regim narativ al așteptării („Păi... nu vorbeam de servi și stăpâni? De stăpâni și sclavi? Stai, și încă n-am ajuns la... călăi și victime! Sau la maestru și ucenic, o idee care-mi stă pe limbă și pe inimă, dar... ce știe ea?! Și... așteptarea, ce, am uitat de așteptare, mare maestră a psihicului, a omului, de oriunde?!”), în perspective epice multiplicat, cu simetrii, imersiuni în abisal și prelucrări ficționalizate ale prezentului. Un personaj scriitor rezumă o poetică a scrisului („Noi, scriitorii, dar chiar și poeții, nu pierdem nimic din ceea ce găsim, întâlnim sau ni se oferă și oricât ar fi de mărunte sau banale, noi prelucrăm aceste «lucruri» și le vindem apoi cu mare preț și, indiscutabil, acompaniindu-le cu o vorbărie umflată și obositor de colorată...”), în care discursul se transformă în confesiune, dar și în coșmar al întâlnirii cu istoria, căci destinul scriitorului este „să reîntâiască ceea ce inventa tocmai în ceasul acela”. Pe de

altă parte, „istoria noastră” la care se referă naratorul din nuvela *În apărarea dictaturii* rescrie tensiunea polemică, insolită și insolentă, dintre eu și realitate, formă inedită de asumare ficțională a unor reprezentări posibile: „Noi am arătat totdeauna preferința mai degrabă pentru «posibil» decît pentru «probabil». Fiind astfel într-un activ și dramatic dezacord cu lumea.” Dacă prezentul are un aspect eleat, imobil, remarcă naratorul, memoria se regăsește sub egida paradoxalului, narațiunile fiind articulate prin prisma unor valorizări ideatice și a unor perspective psihologice dedicate infirmităților memoriei sau deconstrucțiilor identitare, forme ale neîmplinirii și ale ambiguităților ontice, redată prin metafora oglinzii care este „mai veche decît propria ei memorie”. Seducătoare, problematice, polemice, cărțile lui Nicolae Breban relevă calitățile dintotdeauna ale prozatorului: luciditatea, fascinația povestirii, obsesia trecutului, a idealului și anarhiei, precum și o retorică a adevărului peren al ființei fixată în desenul sugestiv al epicii.

Referințe critice

Boldea, Iulian, *Ficțiunea ca adevăr al vieții*, în revista „Contemporanul. Ideea europeană”, nr. 2, 2019; Boldea, Iulian, *De la literatură la viață*, în revista „Apostrof”, nr. 9, 2021; Boldea, Iulian, *Ipostaze și lecturi critice. Secvențe de literatură română*, Ed. University Press, 2019; Buciu, Marian Victor, *Zece prozatori exemplari. Perioada comunistă*, Editura Paralela 45, Pitești, 2007; Malița, Liviu, *Nicolae Breban. Monografie*, Editura Aula, Brașov, 2001; Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundației Pro, București, 2006; Ungureanu, Cornel, *Proza românească de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1985; Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, Baia-Mare, 1998; Holban, Ioan, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, București, 1987; Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008; Nițescu, M., *Atitudini critice*, Editura Cartea Românească, București, 1983; Pavel, Laura, *Antimemoriile lui Grobei. Eseu monografic despre opera lui Nicolae Breban*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997; Petraș, Irina, *Literatura română contemporană*, Editura Ideea Europeană, București, 2008; Regman, Cornel, *Patru decenii de proză literară românească*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004; Simuț, Ion, *Reabilitarea ficțiunii*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004; Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Mașina de scris, București, 2005; Zăciu, Mircea, *Cu cărțile pe masă*, Editura Cartea Românească, București, 1981.

Mircea BRAGA

George Steiner: când absolutul s-a destrămat

Prăbușirea platformei existențiale vechi, care se ridicase, în Occident pe credință, aceasta având ca sursă de contact și, mai ales, de participare la Absolutul asumat la nivelul Textului Sacru (am numit *Biblia*), nu a avut drept ecou, doar „nostalgia”, cuvânt pe care George Steiner îl așează și în titlul ultimului său volum (vz. George Steiner, *Nostalgia după absolut*, Buc., Ed. Humanitas, 2021. Mergând la context, Absolutul cuprindea întreaga „istorie” cosmică, cuprinsă între ceea ce textul menționat deschide cu *Facerea* și încheie cu *Apocalipsa*. E vorba, altfel spus, de o esență care, paradoxal, face inutilă orice întrebare, întrucât deține toate răspunsurile, deci nu poți căuta, știind ceea ce primești, iar în fața destrămării Absolutului, omul simte golul sau, în cel mai fericit caz, parțialitatea, primind și accentele dizarmoniei, lipsa de echilibru, presiunea incertitudinii, coloratura perspectivei incerte ș. a. m. d. În cele din urmă, și Steiner va sesiza efectele absenței, când precizează: „*Din cele spuse de mine până acum, marea absență a fost, desigur, știința. Căci una dintre forțele majore care au generat decăderea religiei și a supranaturalului a fost tocmai credința că științele naturii vor umple – și chiar mai mult decât atât – golul lăsat în spiritul uman de această decădere.*” Era de așteptat, deci, ca degajările platformei, până atunci funcționale, să fie ca simplă poveste despre zei, rămasă, în cea mai fericită situație, ca un fel de „preștiință”, doar noul statut asigurând atât „*înțelegerea științifică a lumii*”, cu suport tehnic spectaculos extins, cât și acoperirea cu adevăr a spiritului și sufletului uman. Ceea ce nu

s-a întâmplat, deși s-au înregistrat unele tentative, deci nu absența acestora a prelungit senzația imensului vid rămas după căderea Absolutului. O posibilă explicație am putea avea în faptul că accesul la explicația științifică poate fi dificil, că încă nu există un contact armonios între argumentul științei, aparent sau clar inaccesibil, că zona de întâlnire a acestui cu o mai redusă capacitate de înțelegere blochează câmpul de adeziune al omului simplu sau că unele accente decisive ale comunicării nu dețin și linii de protecție, subliniind verdictul, în timp ce platforma existențială a religiei avansase mai mult decât o speranță, dacă ne gândim la cine, la cum și la ce anume lăsase ca înscris. Frica omului în fața morții persista, dar persista și „cenzura”, dacă-i putem spune așa. Fiindcă ceea ce numim, aici, „cenzură” se traduce prin faptul că beneficiile noii orientări, însemnând avansul spectaculos al disciplinelor științifice și succesibilele produse superioare ale tehnologiei au condus la o fracturare, echivalentă unei vizibile tulburări sociale: în timp ce o parte a populației, destul de însemnată, n-a putut înțelege pierderea siguranței ființării asigurate de vechea platformă existențială și n-a ocolit avantajele practicii precedente, iar o altă parte, mai puțin numeroasă, o marginalizează, cu orgolioasă superioritate, pe cea dintâi. Principiul indeterminării, precum vedem, funcționează. Putem vorbi de nașterea unei noi platforme existențiale?

„Amănuntele biologice”

Aceasta ne arată că, în același timp cu apariția și dezvoltarea omului cultural, problematica vieții și a morții trecuse de la starea accepției „naturale” la instalarea ei în câmpul conștiinței care nu oferea și un suport alcătuit pe „logica” sensibilității și a țesăturii unui existențial limitat. Frica omului în fața morții devenise o constantă, fără „chei” de echilibrare și armonizare, fiindcă știința, în cea mai mare parte a ei, se închidea în certitudini, obstacol pe care l-a cunoscut și biologia, aflată printre primele discipline care, reflectând această situație, a considerat constituirea existențialul doar ca un proces de permanentă, esențială și iminentă conlucrare între orizonturile vieții și ale morții – concluzie pe care o ilustrează prin trecerea în revistă a unor îndelungate, inepuizabile cercetări privind imposibilitatea dislocărilor radicale. Și ne vom referi numai la lucrarea lui Lyall Watson, *Moartea ca linie a vieții. Biologia morții*, Humanitas, 1994. (Pe parcursul acestor însemnări nu vom apela

decât la texte traduse, facilitând astfel accesul la informații al cititorului de la noi, interesat de domeniu). Dar vom constata, încă de la început, deci fără a intra în impetuosul șir de demonstrații, că nu există fenomen anatomo-fiziologic care să nu se sprijine pe respectiva prezență a menționatei duble configurări.

Încă din faza procreativă, sperma „moare”, după un timp, chiar și în condițiile favorabile ale uterului, doar prin unirea spermatozoidului cu ovulul celulele vor primi puterea de a genera alte celule și de a le suprima pe cele care nu sunt în acord cu specificitatea „construcției” finale. „lucrare” care va continua pe tot parcursul inițierii și dezvoltării unei noi ființe, printr-un soi de alternanță între moartea sau distrugerea a milioane de celule și apariția altora noi, proces care îi va însoți existența până la instalarea morții clinice, deși nici atunci nu vom putea fi siguri de absența excepțiilor. Așa se face că antinomia este funcțională și în cadrul definițiilor, moartea indicând, chiar și numai la o primă vedere, limita vieții, iar viața fiind cadrul în care se insinuează moartea. Mai concis: *„Moartea e programată înăuntrul vieții, iar organisme vii nu pot să supraviețuiască decât dacă anumite părți ale lor mor potrivit programului”*, întrucât *„se poate spune că există viață atâta vreme cât mai persistă în materie o urmă, oricât de slabă”*, a unui factor de organizare. În plus, moartea nu urmărește doar înaintarea în vârstă a omului, ci întregul ciclu al vieții, de unde și șansa de a se extinde și dincolo de moartea clinică. De fapt, dată fiind această glisare spectaculoasă, uneori inexplicabilă, soluția biologiei sfârșește într-o definiție elastică la extrem: *„Ceea ce am numit moarte e pur și simplu o transformare adesea temporară și câteodată vindecabilă. Moartea în sine nu are o relevanță clinică, logică sau biologică, fiind un concept valid doar în relațiile interpersonale”*. Dacă așa este, atunci înțelegerea și explicarea unor momente, precum ieșirea inexplicabilă din moarte, vindecarea prin puterea minții sau prin intermediul unor puteri de altă natură, necunoscută, iluminarea, viețuirea prin ieșirea din corp, prezența așa-numitelor fantome, posesia altor trupuri din interiorul lor sau săvârșirea unor „miracole”, ca intervențiile chirurgicale doar cu mâinile, cum procedează unii „vindecători” din Filipine, se înscriu ca posibile, deși explicația este cuprinsă exclusiv în faptul că există. Cu descriere și explicații mai ample, exemple variate, pe aceeași direcție, vom întâlni și în Anthony Peake, *Experiențe extracorporale. Istoria și știința călătoriilor astrale*.

Traducere din engleză de Constantin Dumitru-Palcus, București, Ed. Lifestyle, 2013.

De la imposibil la posibil: A trăi în moarte

De altfel, cu definiția reprodusă mai sus, biologia confirmă, în primul rând, linia filozofică indusă de Heidegger, fiindcă medicina se confruntase, încă din Antichitate cu incertitudinea tezei că moartea încheie fenomenul vieții. Sub acest semn apăruse, în 1975, ancheta lui Raymond Moody, *Life afterlife*, cu larg ecou în toate culturile (tradusă aproape imediat și la noi), cele dezbătute fiind mai degrabă intersectări cu o ordine care depășea realitatea strictă a științei. Cu puține variații, cele 150 de persoane i-au relatat psihiatrului american trăirile avute în momentele declanșării morții, pe durata acestora și, apoi, până după ieșirea din moartea clinică, toate oferind un aproximativ același tablou: un soi de conștientă integrată corpului său astral (în general nesesizat de personalul medical) se detașează de trup, urmărind, totuși, ceea ce se petrece cu acesta în spital, după care va trece printr-un tunel întunecat, la capătul căruia va ajunge într-un loc marcat de o puternică lumină albă, de o puritate extremă, generatoare de armonie și iubire, va întâlni îngeri, precum și persoane decedate, care în viață i-au fost foarte apropiate. Totuși, se va afla în fața unei granițe care, trecută, nu îi va mai face posibilă revenirea la viață, devenită astfel o opțiune. Iar Lyall Watson, care comentase și el relatările din cercetarea lui Moody, reproduce concluzia unui alt psiholog, privind consecințele actului de vindecare, după revenirea la viață a pacientului: *„El confirmă faptul că, spre a o avea (experiența morții cvasitotale – n.n.), nu e nevoie ca cel în cauză să fi fost dinainte religios în sens obișnuit, dar constată că supraviețuitorii revin cu senzația unei renașteri și cu o nouă deschidere spirituală. Acești subiecți «re-născuți» nu ajung însă neapărat religioși. De fapt, înclină să creadă că ritualul și dogma oficială închid calea spre lucrurile pe care le-au învățat; mulți capătă convingerea profundă că există o viață după moarte – și tuturor le scade teama de moarte și agonie.”*

Situația devine curioasă și, mai ales, fără acoperire științifică, întrucât încercările de a explica evenimentele prin anume capacități ale creierului, traduse ca forme reactive la provocări exterioare nu sunt nici acum altceva decât supoziții. Dar a apărut „cazul Eben Alexander”. Neurochirurg și profesor universitar, specializat, deci, în bolile creierului,

la activ cu numeroase intervenții chirurgicale atât la copii, cât și la adulți, acesta publicând, în 2012, tradus în română un an mai târziu, volumul *Dovada lumii de dincolo. Adusă de un neurochirurg* (Trad. din engleză de Constantin Dumitru-Palcus, București, Ed. Lifestyle, 2013), cu explicația preliminară, după o scurtă trecere în revistă și a bogatei sale activități științifice: „*Pe 10 noiembrie 2008, totuși, la vârsta de cincizeci și patru de ani, norocul a părut să mă părăsească. Am fost afectat de o boală rară și am intrat în comă timp de șapte zile. În acest timp, întregul meu neocortex – suprafața exterioară a creierului, partea care ne face umani – a încetat să funcționeze. A rămas inoperant. În esență, absent. Când creierul tău este absent, și tu ești absent. Ca neurochirurg, am auzit, de-a lungul anilor, multe povești ale unor oameni care au avut experiențe stranii, de obicei după ce au suferit un stop cardiac: povești despre călătorii în locuri cu peisaje misterioase, minunate; despre convorbiri cu rude moarte – ba chiar despre întâlniri cu Dumnezeu însuși. Istorisiri minunate, fără doar și poate. Dar în opinia mea, toate erau pură fantezie. [...] dacă nu ai un creier funcțional, nu poți să fii conștient. [...] Dar în cazul meu, neocortexul a fost ieșit din joc. Mă întâlneam cu realitatea unei lumi a conștiinței care **există complet independent de limitările creierului meu fizic***” (subl. aut. – n.n.).

Trăind experiența celui aflat pe pragul morții clinice, tabloul pe care îl oferă dr. Alexander nu diferă spectaculos de cel cunoscut deja din relatările celor deja menționați în alte cercetări: însoțitoarea sa prin noua lume este sora sa, decedată încă pe când era copil, vede îngeri și simte prezența unei puteri ordonatoare, dar plină de compasiune și înțelegere, de iubire și înțelepciune, comunicarea cu cei din jurul său nu se face prin intermediul provocărilor verbale, ci telepatic și simte un alt puls al timpului și o diferită dimensiunea a spațiului. Era „o lume frumoasă, incredibilă... Atât că nu era un vis. Deși nu știam unde eram sau măcar **ce**” (subl. aut. – n.n.) eram, un lucru și știam cu siguranță absolută: locul acesta în care mă trezisem brusc era **complet real**”. Sub lumina unui glob, el primește cunoașterea de la „Sursa care este responsabilă cu crearea universului și a tot ceea ce există în el”. Dar precizează, preluând din mistica asiatică sonoritatea cuvântului *Aum*, semnificând sunetul vieții, al existenței, când, altfel, „*orice cuvânt descriptiv ar da greș*”: „*Am văzut abundența vieții prin nenumărate universuri, inclusiv unele a căror inteligență era cu mult mai avansată decât cea a omenirii. Am văzut*

că există nenumărate dimensiuni superioare, dar că singura cale de a cunoaște aceste dimensiuni era să pătrunzi în ele și să le experimentezi nemijlocit”. Se va urma, în continuare, schița unui traseu spiritualist, astfel încât, și la revenirea din moartea clinică, în paralel cu înțelegerea faptului că n-a fost o iluzie ori o simplă „construcție” fantezistă, primise și misiunea de a da expresie adevărului care, până atunci, îi fusese străin. Pe acest suport, în colaborare cu Ptolemy Tompkins, va publica, în 2014, un nou volum, apărut la noi, în traducere, în anul 2015, sub titlul *Harta Raiului. Viața de dincolo: dovezi aduse de știință, religie și oamenii obișnuiți* (Ed. Lifestyle).

În fapt, titlul e o metaforă, demersul celor doi autori se centrează pe esențele trăirii în spațiul care e oferit ca parcurgere a drumului către moartea clinică. E geografia unei noi realități, dar nu pentru a se desprinde ca imagine fizică, nici măcar ca una a ideilor (dacă ne putem gândi la așa ceva), dar ca una a trăirii. Mai exact, este una a emoțiilor, a senzațiilor, a vibrațiilor chemate să instituie, din ceea ce ar fi putut risipire și dispersie dizarmonice, ca unitate îndeosebi a sufletelor, pe canale relaționale, de comuniune, de participare și înțelegere, la natura și dimensiunea umanului. Vor ieși, astfel, în relief, forme, resorturi și puteri care alimentează, susțin și dau contur existențialului, unui anume tip de marcaj ce poate depăși treapta realului, a concretului brut și imediat, primul dintre acestea fiind iubirea. „*Dar iubirea e o emoție, o reacție electrochimică ce are loc în străfundurile creierului, eliberând hormoni în organism, dictându-ne stările sufletești, spunându-ne să fim fericiți sau triști sau deznădăjduiți, pe scurt, iubirea este ireală*” – ne spune știința. Și aceasta fiindcă doar „*materia solidă și palpabilă, asta e ceva real*.”

Dar Alexander știa, datorită pregătirii sale, că și omul e alcătuit din materie și că, sub acest aspect, ceea ce preluase din univers se va întoarce, prin moartea trupului, în marele circuit. Mai știa, încă, în urma contactului cu descoperirile fizicii cuantice, că „*materia s-a arătat [a fi] o matrice uluitor de complexă a unor forțe super puternice, dar nemateriale*”, și că – așa cum afirmase Max Plank – „*Toate lucrurile despre care vorbim, toate lucrurile pe care le considerăm existente postulează conștiința*”, aceasta însemnând că nu conștiința este derivată din materie (mai exact, creată de aceasta). Și mai înseamnă că ființa noastră este deopotrivă materială și spirituală, de unde posibilitatea accesului la ambele „realități”: prin efemeritatea trupului, la

lumea materială, iar prin energia creativă, la lumea spirituală, una purtând însemnele creatului, cealaltă pe ale originarului. Numai că, într-un atare context, situația devine ușor confuză, întrucât, declarat, cei doi autori ai cărții, și îndeosebi medicul, insistă asupra necesității armonizării frazării științifice cu cea a religiei creștine, în perspectiva refacerii traseului anemiât al înțelegerii occidentalului de azi în fața unei cunoașteri artificial scindate. Mai întâi, fiindcă, la nivelul conceptelor, spiritualitatea, asupra căreia insistă, cel puțin în principiu, știința. nu se află în sinonimie perfectă, cu aceea a creștinismului, operant în practica religioasă, având amprente categoriale sensibil, chiar dacă nu radical diferite. Iar dintr-un al doilea punct de vedere, nici prezența conceptului de conștiință nu generalizează pe un același plan, fiind un referent cu fragilă stabilitate. Și, în sfârșit, nici „lumile” aduse în discuție nu sunt echivalente, ci doar comparabile, diagrama devenind elastică acolo unde necesitatea preciziei nu admite oscilația, oricât de slabă, a semnificațiilor.

Ni se mai spune că, prin chiar actul creației, omul începutului avusese conștiința dublei condiții, sacră și profană, cunoscând mișcarea dinspre efemer la veșnicie, pierdută în timp, dar căutată de alchimiști, redescoperită acum, odată cu accesul „liber” la cele două realități. Diferă, însă, accentul: eternitatea nu mai este doar promisă, ca sub litera de bronz a textului sacru, ci demonstrată, ca prezență, prin „trăire”, în „călătoriile” efectuate în pe parcursul morții clinice. Mai mult, fie și doar prin proiecția ei, aceasta va sprijini pe cel aflat doar în simplu contact cu imaginea de suprafață a acesteia, oferindu-i suporturi în măsură să-i extindă înțelegerea unor procese altfel obscure. Numite, în *Harta Raiului „daruri”*, acestea acoperă deschideri înspre semnificații, viziuni, puteri, apartenențe, fericire, speranțe, fără a ocoli efecte, precum cele determinate de emoții, senzații, sensibilitate sau sentimente, să se înscrie în real prin concretețea iubirii, a frumosului ș. a. Iar finalul volumului ne duce, în plus și decisiv, mai departe decât de cele enumerate până aici, la posibilitatea de a putea răspunde la cele trei întrebări esențiale la care ființa, pentru a fi definită, a cerut și cere răspuns: „Cine suntem? De unde venim? și Încotro ne îndreptăm?”

De pe poziția imanentei acceptări a dublei condiționări a omului, ilustrată și prin prezența sa în cele două ipostaze ale realului (fiindcă, și am văzut aceasta, Eben Alexander nu înlătură din concret ființarea în și după starea de încetare a vieții fizice), conștiința poate stinge punctul în care ia act

de echilibrul care atinge și alteritatea sacru/profan. Dacă, pe de o parte, în căutarea originarului, omul nu se distanțează radical de actul creației, intuind inserția spiritualului în consistența rigidă a materiei, nu mai surprinde nici faptul că și știința va sesiza că unele forme, pe care ea însăși le provoacă, se vor ridica spre o definire nu foarte îndepărtată de „lucrarea” originară. E adevărat, dar mișcarea era, încă, ezitantă, presiunea platformei existențiale precedente se mai făcea simțită, cu ecou în anume „ilustrări” ale trăirii, care nu se despărțise radical de o diagramă cu accente considerate arhetipale. Schimbarea a survenit, însă, pe măsură ce dezvăluirile extrem de frecvente, datorate avansului cercetărilor inițiate de fizica cuantică, extinse prin intermediul teoriei corzilor, s-au răsfrânt și în alte domenii, culminând cu enorma deschidere a cosmologiei, dar fără a ocoli disciplinele profilate ca expresii ale singularității, cum este, de pildă, neurologia. Pe direcția care ne interesează aici, ne putem referi la faptul că, dacă universul funcționează grație roiului de energii diverse, încă necunoscute în întregul lor, fără a se ști dacă există și un câmp energetic unificator, iar acestea interacționează, așa cum interacționează – coborând pe treapta diversității – și cu energiile vieții. În dinamica acestora din urmă, procesele și fenomenele se pot finaliza ca structuri ce ne apar ca prelucrând imposibilul în posibil. Deși au existat și întrecut, existând și în zilele noastre, cazuri de „vindecări miraculoase”, precum și nu puține consemnări și studii în temă, medicina nu deținea „instrumentarul teoretic” (ca să-i spunem așa) care să opereze în planul acceptului științei.

Or, pornind de la materialitatea corpului uman și ridicându-ne la funcționarea energetică a acestuia, dar și la a gândirii, a emotivității, a sensibilității etc.. dar și la a proiecțiilor conștiinței și, în același timp, la ale inconștientului, iar în cele din urmă apelând și la modalitățile de interacționare generate, procesele devin, cel puțin în parte, abordabile: pe circuit, vor fi transmise „informații”, apropiate unor linii de forță modelatoare, cu efect asupra suprafețelor avariate. În acest sens, un amplu studiu este cel aparținând lui Gregg Braden, intitulat *Vindecarea spontană a credinței. Să zdruncinăm din temelii paradigma falselor limite* (București, Editura For You, 2008). Sunt descrise mai multe „vindecări miraculoase”, petrecute în diferite locuri, semnalând încă pe planșa descrierii situațiilor menționate, tentativa bolnavului de a asocia tratamentul medical cu însemnele autoterapiei, sub semnul convocării voinței în vederea depășirii unei crize văzute ca

distructive. Tentativa nu ascunde o posibilă tehnică energetică, parte instinctivă, parte premeditată, apelând la energii exterioare, cu intenția unei dirijări favorabile. Esențială devine credința, fie supusă religiei, fie în ordinea unei „pregătiri” care nu exclude existența „concretizării” energiilor procesului vieții, ale celor aferente ocultismului, ori ale coordonării gândirii. Sub o asemenea aură, vindecarea se apropie, practic, de un efort de corecție, de anulare a efectelor puterilor distructive, degradante asupra materialității, opunându-li-se voința corectivă, dependentă de un câmp energetic spiritual.

De fapt, Gregg Braden nu propune înlăturarea științei din ceea ce se profilează – împotriva platformei existențiale a secolelor trecute – un nou climat al vieții. Celelalte cărți ale sale (majoritatea apărute și la noi, sub auspiciile aceleiași edituri) ne vorbesc despre necesitatea echilibrului, a armonizării între cercetările care au ca obiect realitatea în dubla sa constituire, materia și spiritualitatea. Chiar prima sa carte, *Pășind între lumi* (1997) refuză polarizarea, creditând necesitatea cunoașterii care nu poate înlătura ceea ce a fost, ceea ce este și ceea ce va fi prin refuzul de a înțelege complexitatea adevărilor complexe din trecut, unde era sensibil *Codul lui Dumnezeu* 1999). Oricum, când nici știința nu a ajuns (dar va ajunge, oare?) la capăt de drum.

Când timpul și spațiul sunt nelimitate. O morfologie a lumilor cuantice

Oricum, ceea ce reținem din cele de mai sus nu este faptul că aceste discipline, respectiv biologia și medicina, se pot afla, nu o dată, în fața unui fenomen pe care nu-l pot explica prin propriul lor dicționar, deși nu-l pot exclude din complexul specialității lor, ci că este sesizată prezența unui orizont de afect care nu le aparține. Mai receptivă, datorită și specificului „obiectului”, s-a dovedit a fi biologia. De-a lungul timpului, în ordinea puterilor conturate de platforma existențială tradițională, trimiterea medicinei (trimitere, uneori, încă, utilizată și acum) se făcea la Divinitate. Astăzi, din ce în ce mai mult, sunt invocate și energii ale vieții, din care nu lipsesc cele atribuite unor funcții la nivel de urgență semiorganică, încă difuze când este vorba de cunoaștere și înțelegere. Într-o vecinătate imediată, însă, a apărut acea mecanică de intervenție, care n-a ocolit planul ideilor, fiindcă spațiul, timpul, materia și energia au fost „angajate într-un repertoriu

comportamental care nu seamănă cu nimic din ceea ce am văzut vreodată în mod direct” – ne spune fizicianul și matematicianul Brian Greene (vz. *Realitatea ascunsă. Universurile paralele și legile profunde ale cosmosului*, Ed. Paralela 45, 2012). În cauză se află, astfel, fizica cuantică, a cărei arie de cuprindere a adus-o la întâlnirea cu întregul peisaj al științelor, indiferent de natura și specificul lor.

Evident, cele două discipline menționate n-au fost singurele afectate de ceea ce arată a fi o incontestabilă extensie a principiilor cuantice, cu efecte spectaculoase, așa cum s-a stabilizat acum evoluția cosmologiei (asupra căreia vom insista ca drum mai scurt pentru a atinge și domeniul care ne interesează cu precădere). Sub presiunea noilor delimitări venite dinspre laboratorul cuantic. o primă restructurare a demersului cosmologic raportează cosmosul, în ansamblul său, la spațiu, un spațiu infinit, în care Big Bang-ul este ilustrat de universuri care pot funcționa, la rândul lor, ca infinituri. Deși inițial controversată, ideea presupune, deci, existența versiunilor sau, cum precizează Brian Greene: „*Vom vedea că, dacă spațiul se extinde la infinit – afirmație care este în concordanță cu toate observațiile și care face parte din modelul cosmologic susținut de mulți fizicieni și astronomi –, atunci [...] explozia care a creat regiunea spațiului în care ne aflăm noi ar putea să nu fi fost singura. Mai degrabă, chiar în acest moment, expansiunea inflaționară din zone îndepărtate ar putea crea univers după univers și ar putea face asta la nesfârșit*”. Deci și timpul se extinde infinit.

Pornindu-se de aici, sprijinindu-se, totodată, pe faptul că orice calcul cuantic confirmă că o particulă poate fi simultan în două locuri diferite, unii cercetători au avansat ipoteza existenței a mai *Multor lumi*, însă ca apariție a repetării, a multiplicării singularului. Așadar lumi identice, a căror prezență Brian Greene nu o contestă, privind-o, totuși, ca excepție, întrucât nici regula probabilității, nici teoria corzilor nu se pot supune identitarului ca regulă. Mai mult, într-un spațiu infinit, cantitatea de materie, dinamica cuantelor, apoi natura și intensitatea variabilă a energiilor, unele încă necunoscute, s-au putut și se pot finaliza diferit. Și cum cercetarea, pentru a avea o perspectivă cât de cât stabilă, necesită inevitabil un registru informațional care să ofere o planșă, fie aceasta și minimală, de date constatabile, investigarea unei realități incomensurabile, cu nesfârșite segmente imobile, cu structurări, unele

nedelimitate prin limite obișnuite etc., utilizând mijloace tehnice încă precare și înțelegând că, aici, accesul direct al omului va rămâne, poate pentru totdeauna, o iluzie. Eforturile se vor afla mereu în faza aproximării, fiindcă rezultatele ating „marginile cunoașterii”. Uneori, se apelează la intuiție și, mai ales, la ceea ce oferă procedura cuantică, desfășurările teoriei corzilor și „imaginea” realizată prin calcul matematic, astfel încât să nu fie ocolită logica, pentru a nu fi afectată constituirea unei realități posibile. Cosmologia din zilele noastre se mișcă, astfel, de la imposibil la posibil, situație care a fost constată și altădată, atunci cu un plus de precauție pe care o provoca fizica tradițională. Libertatea cuantică nu a pierdut din vedere faptul că nu provocarea e esențială, de unde grija pentru a apela, încă din momentul inițierii cercetării, la stabilirea matricelor, a tiparelor care generează, în primul rând, ordinea structurală și doar pe urmă risipirea formelor.

Pornind, însă, de la tipare și când acestea se detașează prin ampoare, cum se întâmplă la nivel de cosmos, apare categorialul, situație în care putem vorbi mai puțin de fiecare univers în parte, ci de ansambluri, în care funcționează universuri asemănătoare, paralele, definite ca multiversuri. Brian Greene inventariază un număr de nouă, detaliate și explicate pe larg, în ideea susținerii lor sub auspiciile instrumentarului cuantic. Cel dintâi se prezintă ca un multivers matlasat, comparat cu o imensă, nesfârșită cuvertură, alcătuită din petice care beneficiază de o oarecare autonomie. Cel de al doilea, multiversul inflaționar, este una din consecințele inflației eterne a Cosmosului și este alcătuit din bule. Multiversul membrană, al treilea, cuprinde „unități” alcătuite din membrane tridimensionale ale cuantelor, așa cum ne spune teoria corzilor. Cel de al patrulea este pluriversul ciclic, având caracteristici ale Big Bang-ului, de unde și ciclicitatea întocmirii sale. Multiversul peisaj, al cincilea, cuprinde universuri care variază, cu aparențe diferite, cauzate de apariții datorate dinamicii corzilor. Multiversul cuantic, al șaselea, se creează sub acțiunea undelor de probabilitate. Cel de al șaptelea multivers, cel holografic, este provocat de oglindirea unei „unități” de către o altă unitate, fiind o echivalență, aproape o replică în imagine. Al optulea, multiversul simulat, este o creație posibilă ca edificare tehnologică. Și, în sfârșit, multiversul perfect, ca al nouălea, devine un soi de sinteză, „dând substanță tuturor ecuațiilor matematice”.

Definite ca mai sus, multiversurile ni se înfățișează ca proiecții ciudate, explicate printr-o grilă vag principială, de multe ori dificil de înțeles, a expresiei cuantice: o canava specializată, abstractă în parte, conturând cu precădere trasee și mai puțin mișcările constituenților, ale conținuturilor. Și aceasta deoarece „materia” fiecărui multivers, adică universurilor conținute, ca substructuri paralele, nu pot fi confirmate, devenind proiecte ale unor „teze” posibile în planul ideilor, operând în cadrul spațiului și timpului, ambele nelimitate, oferta alunecă spre cronotopuri deocamdată ale imaginației și intuiției științifice.

Totodată, parcă, ne simțim alături de literatură, adică aproape de o creație menită a decupa episoade ale unei incursiuni ce eliberează proiecte ale unor imagini care dezvăluie „realități” marcate de spații și timpuri simțite ca prezente, dar încă inaccesibile privirii și, ca atare, aflate în vecinătatea ficțiunii. Cuantica a avut deja și, probabil, va mai putea oferi sugestii neobișnuite unor abordări literare; dar, cel puțin în parte, legitimează gestul literaturii de a ficționaliza, aproape fără limite, orice planșă a spațiului și orice calibrare a timpului.

Mihail Gavril - EL

Ioana BOT

Altfel de amintiri cu profesorul Mircea Anghelescu

Ne-a părăsit, în această primăvară, profesorul Mircea Anghelescu. Autor al unor volume excepționale de istorie literară românească (*Preromantismul românesc* – 1971, *Introducere în opera lui Gr. Alexandrescu* – 1973, *Literatura română și Orientul* – 1975, *Scriitori și curente* – 1982, *Ion Heliade Rădulescu: o biografie a omului și a operei* – 1986, *Lectura textului* – 1986, *Clasicii noștri* – 1996, *Cămașa lui Nessus. Eseuri despre exil* – 2000, *Literatură și biografie* – 2005, *Mistificiuni* – 2008, ed. a doua – 2016, *Poarta neagră. Scriitorii și închisoarea* – 2013, *Lâna de aur. Călători și călătoriile în literatura română* – 2015, *Am fost martor* – 2017, *O istorie descriptivă a literaturii române. Epoca premodernă* – 2019), editor, filolog, profesor universitar la Universitatea din București, Mircea Anghelescu este o personalitate de referință a vieții noastre științifice, despre care nu se poate vorbi la trecut. Tot astfel cum studiile sale constituie atât referințe obligatorii pentru cercetători, cât și – datorită unei clarități ideatice remarcabile – titluri recomandabile în bibliografiile academice destinate studenților noștri. Cărțile lui sunt lecturi esențiale, capabile să facă ordine în arealuri tematice dificile și să inițieze în cercetarea literară. Aș putea scrie, eu însămi, despre importanța volumului său consacrat *Preromantismului românesc* în configurarea bibliotecii mele interioare despre

dificilul nostru romantism pe care „azi îl vedem și nu e...”, despre biografia lui Heliade Rădulescu – volumul care m-a împăcat definitiv cu Heliade și, pe cale de consecință, cu toate „haractirurile” dificile din istoria noastră literară, despre pasiunea ironică din *Mistificiuni*... despre atâtea altele. Deschid cărțile lui Mircea Anghelescu, de peste patru decenii, cu siguranța cu care aș înainta pe un viaduct, deasupra nisipurilor mișcătoare.

Dar acum, încercând să mă obișnuiesc cu ideea că a plecat dintre noi și că, niciodată, nu voi mai primi din parte-i replicile acelea ironice și reținute, cu care să mă așez la locul meu știind că acolo „e bine”, acum nu despre cărțile profesorului Anghelescu vreau să scriu. Ci despre bogăția de umanitate pe care ne-a oferit-o, discipoli direcți sau adoptați datorită circumstanțelor (ca mine, care nu i-am fost, oficial, studentă), despre generozitatea cu care ne-a lăsat să-i stăm aproape și să învățăm de la el o pedagogie discretă și eficientă, pe care apoi, la rândul nostru, să o dăm mai departe, studenților noștri. Profesorul Anghelescu se mișca în amfiteatrele Almei Mater cu o distincție aparte – la ea contribuiau și calitatea atenției acordate tinerilor săi interlocutori, și densitatea ideilor transmise lor, acolo, dar și eleganța reținută, ironia discretă, gestul încurajator sau emoția bine temperată. Conferințe, sesiuni științifice, examene, susțineri doctorale, concursuri pentru posturi universitare, polemici (mai mult sau mai puțin) colegiale, prin toate acestea Mircea Anghelescu trecea cu o semnătură unică, a personalității sale: cei ca mine o priveam, mereu, admirativ. Despre această parte a personalității sale – și despre impactul ei asupra mea vreau să scriu. Alegând câteva scene din ceea ce aș numi „videoteca mea subiectivă” – valoroase nu doar prin statutul lor mărturisitor despre prezența profesorului Anghelescu, acum, când tocmai prezența sa ne este refuzată, ci și prin pliul de umanitate în care se așază, în marginea amfiteatrelor academice, evocând ceea ce, altminteri, știm bine că „scapă” discursului istoriei literare.

Mircea Anghelescu a fost primul autor (necunoscut mie, dinainte) care a ținut să mă cunoască personal, în 1987, spre a-mi mulțumi pentru cronica pe care o publicasem, în „Tribuna”, la volumul său despre Heliade Rădulescu. Eram un cronicar literar tânăr, e-adevărat, dar nu lipsit de experiența relațiilor vieții noastre literare „la firul ierbii”: știam bine cum și se poate impune să scrii despre ceea ce nu vrei sau cum poți fi amenințat pentru că nu ai scris pe placul cui trebuie („tremur viața mă”, firește, dar încercați asta la 23 de ani, navigând într-o societate dictatorială, închisă...). Tocmai de aceea, mulțumirile elegante ale profesorului Anghelescu, ca și atenția sa la modesta

persoană ce eram, veneau ca dintr-o altă lume: o lume unde puteam vorbi despre interesele și planurile mele de studiu, primind sugestii substanțiale și inițiind, aveam să constat mai apoi, o relație academică ce se va toarce, neîntrerupt, vreme de mai bine de trei decenii. În numele acelei prime întâlniri (se întâmpla la un colocviu al revistei „Transilvania”, unde eu eram un mic participant invizibil, iar profesorul – unul dintre invitații principali, dar atitudinea lui față de mine a făcut să dispară, imediat, această diferență „de rang și nume”), Mircea Anghelescu avea să continue să îmi scrie, invitându-mă, apoi, să colaborez la revista Societății de Științe Filologice sau oferindu-mi, mai târziu, resurse bibliografice altminteri inaccesibile, la noi, unui tânăr doctorand din anii '90 ai veacului trecut...

Îndrumându-mă, „colateral”, în realizarea cercetărilor mele doctorale (era editorul studiilor literare ale lui Caracostea, despre care scriam, într-o vreme în care recuperarea interbelicilor ne-călinescieni nu era deloc „cool”), profesorul Anghelescu mi-a intermediat întâlniri esențiale, precum aceea cu „miticul” Zigu Ornea, care mi-a citit (la rugămintea lui) teza, înainte de a o preda eu unui editor și ... nu mi-a găsit nici o greșeală de informație! ... Îmi amintesc că am serbat asta, cu profesorul Anghelescu, bând o cafea în curtea văratecă a Fundației Culturale Române, unde el era vicepreședinte, pe-atunci, și bucurându-ne de verdictul lui Ornea ca de un triumf la fel de important ca susținerea doctoratului însăși. Cu aceeași generozitate fără egal, profesorul acceptase că nu va face parte din comisia de susținere, deși ar fi fost cel mai îndreptățit să fie acolo, datorită unor daraveri de clopotniță ale coordonatorului meu științific. Și atunci am înțeles că, alături de profesorul Anghelescu, oricâtă aguridă vor fi mâncat profesorii mei, mie nu mi se vor strepezi dinții. Ceea ce s-a dovedit cu asupra de măsură cu ocazia concursurilor mele universitare de mai târziu, unde referatele profesorului Anghelescu, departe de a fi formalități superficiale întocmite, constituiau tot atâtea lecții despre bunele practici academice, despre etică și despre – să-i spunem pe nume, căci ea există și, când există, se dovedește esențială – despre o *înaltă eleganță* a prezenței unui universitar în mijlocul „lumii dezlănțuite”.

Atent la interesele științifice ale interlocutorilor săi mai tineri, Mircea Anghelescu știa să îi pună pe aceștia în legătură cu cărțile și cu specialiștii de care aveau nevoie pentru a construi un dialog al ideilor. Devenise, între noi, subiect de glumă modul în care mă încurajase, încă din anii '90, să îl descopăr, atent, pe D. Popovici (fără ale cărui studii,

azi, nu prea știu să mă închipui), care, susținea el, „mi se potrivește”. Avusese dreptate. Dar „apărarea lui Popovici”, așa cum o construia în discuțiile noastre Mircea Anghelescu, era, pentru mine, un alt moment inaugural – ca și acela al mulțumirii pentru cronică din „Tribuna”: așa se apără ideile, așa se construiește o filiație. Râdea rar (avea mai degrabă un icnet oftat, când își reprima în public ironia), dar râdea explicându-mi că se considera discipolul lui D. Popovici fără să-l fi avut, firește, profesor, și că asta făcea din el și un „clujean prin adopție”, fiindcă e mai important să vrei să fii discipolul cuiva, decât să te pună soarta oarbă în descendența unui profesor. Cam așa v-aș putea explica, la rândul meu, că sunt discipolul lui Mircea Anghelescu. Va veni ea și motivația de detaliu a acestei adopții retrospective, cândva.

În sfârșit, mai vreau să evoc o scenă amicală, fugitivă, minoră – și plină de sens cum numai scenele minore pot fi, când le citim ca pe niște metafore. În timpul șederii mele ca bursieră „V. Pârvan”, la Academia Română din Roma, cu ocazia unui colocviu științific, veniseră acolo numeroși universitari bucureșteni, între care și profesorul Anghelescu. Pregăteam, pentru grupul prietenilor mei, o cină informală în mica bucătărie mobilată socialist, a apartamentului unde locuiam, la Academia Română. Mobilă de formica, aragaz de Satu Mare, veselă desperecheată, compensate cu trufandale italiene și cu o vedere aparte spre grădina din spate și spre Villa Borghese. Eu puneam masa și, peste capul meu, suna veselă discuția fumătorilor, din pragul ușii spre grădină, cu cei rămași înăuntru. Sprijinit de canatul ușii de către holul întunecat, profesorul, impecabil dar frânt de oboseala zilei, participa la zarva generală. Deodată, discret dar vizibil, s-a oprit din vorbă și s-a înecat de emoție, luându-ne prin surprindere pe toți. În primul moment, n-am înțeles ce făcusem de i-am atras privirea, îndeplineam gesturile de rutină ale aranjării mesei. „Ai făcut o cruce pe pâine, nu? Bine-am văzut?”, a întrebat profesorul, cu vocea schimbată, mi s-a părut mânios, de fapt – îl vedeam, ca niciodată, foarte emoționat. M-am dezmeticit și, cred, mi-am privit mâna cu cuțitul – și burta pâinii – aproape cu spaimă: ce făcusem, unde greșisem? Profesorul avea lacrimi în ochi. A mai zis, cu dicția lui mereu impecabilă, ceva sibilinic: „Asta e, asta ne trebuie de fapt, cineva care să știe unde trebuie pusă crucea...”, și apoi s-a dus, smucit, prin coridorul întunecat, în partea cealaltă, în patio-ul elegant al clădirii. Pe când a revenit, ca și cum nimic n-ar fi fost, eram deja la masă. Cu pâinea tăiată și împărțită tuturor.

Să fie de sufletul lui.

Tomasz RÓŻYCKI

Poeme

Entropie

Acel iunie, când soarele stinge gazoane
pe Odra, iar podurile se sfărâmă, am spus
că nu mai avem patrie, s-a pierdut la transport
sau poate a fost împrăștiată pe coamele armatelor de
cavalerie

iar poezii i-au încurcat numele, fonturile ziarelor
au preschimbato. De aceea, fiecare a ridicat sub pleoape
ce a putut, pământ, nisip, cărămizi, straturi întregi
ale cerului și mirosul de iarbă, iar acum nimeni nu știe

ce să facă cu toate astea, cum să închidă ochii, cum să
doarmă,
cum să plângă. E iunie și e tot mai greu s-o duci.
Întreb, de ce nu au ars Lvovul, de ce n-au prefăcut
toate astea în cenușă, într-un fum ușor,

nimeni n-ar trebui să suporte greul acesta toată
viața, nici în somn să cadă de mii de ori.

Epilog

Adormim la umbră cu geamul deschis, în timpul acesta
muzica face munci mărunte, pune în mișcare obiecte
moarte,
dă drumul la balii întregi de aer. Vrăbiile de pe acoperiș
privesc
această poveste, paginile se întorc singure, momentele
zilei, sezoanele, epocile
se schimbă de câteva ori. Se iau decizii de neiertat.
Culorile se înmulțesc
pe peretele apropiat, împrăștiindu-se pe mobilă. Când
deschid ochii,
totul încremenește în așteptarea primei mișcări.

Un milion

Un milion de refugiați la granițe,
al doilea în corturi pe fundalul mării.
Pe un milion au căzut bombe și dizenteria,
pe un milion l-a devorat foamea. Un milion nu are apă.
Tu pui cărămizile, una după alta,
clădești un zid. De cealaltă parte e război.

De cealaltă parte guvernează diavolul, aici Dumnezeu.
Acolo e haosul – aici ordinea și sistemul,
de cealaltă parte e mizeria, aici e curat,
funcționează canalizarea, colectarea gunoiului
peste zid, în groapa de gunoi, copii în straie
populare, cianură în sertarul cu lenjerie.

Coadă

Abia întredeschizi fereastra și înăuntru
imediat își bagă coada sfârșitul iernii
atât de neagră, ca și cum un câine înghețat
ar cufunda-o în mai multe hornuri
în căutarea iadului. Funingine, miros de arsură.
Abia aici simte că e aproape.

În soba încălzită mai tare decât sângele lui Mao,
așezată doar câțiva centimetri
deasupra blatului de masă
memoria arde rând pe rând
amintiri vechi și ruginite: straturi de funingine
acoperind Pompeii, vers după vers.

Paradox

Ce să luăm în cosmos? Periuța de dinți,
cu răsuflarea rea să nu ratăm
viitoarele raporturi interplanetare.
În ceea ce privește raporturile: putem lua o fotografie,
sau sub pleoapele închise
să păcătuim cu umbra, răsărind din abis,

săraca, plângându-se la forma sa lichidă,
pe care corpul, chiar dacă s-ar strădui
pentru doi, nu o va umple cu corpul său.
Va rămâne un gol. De paradoxul acesta
să nu uiți zburând în cosmos. Că greutatea lui
sub influența timpului se mărește drastic.

Din funingine și cenușă

De la decretul guvernatorului din Oraș,
când fusese izgonită Maria, femeia însărcinată,
vântul a dus generație după generație
tot mai spre Vest, în direcția umbrei,
care împarte lumea în părți inegale:
cea vizibilă, cea invizibilă și cea dintre.

Tocmai de acolo acum scrie fiul lui Iosif.
Locul neclar, proveniența tulbure,
fața undeva în beznă, și brațul în penumbră,
în întunericul nedeslușit, iar mâna
vizibilă pune vers negru pe vers,
din cenușă înălțând din nou etaj după etaj.

Pe masă

Decât ceea ce vei lua cu tine în cosmos, căpitane,
mult mai important este ceea ce va rămâne pe masă –
rupte în versuri separate
resturile unui poem: foi rupte,
stiloul înfundat, bilete de avion

vechi și nevalabile, ghemotoc de puf de plop,
un caiet deschis întâmplător pe pagina
unde peste cerneală proaspătă cădeau picături,
toate cuvintele transformându-se în pete.
Oare era o ploaie, căpitane? Nu e important.
Pete negre, complet indiscifrabile.

Întrebare

Întrebarea din seria celor surde, căpitane:
dacă ai știut că zborul e către niciunde,
de ce ai luat cu tine toate astea?

Obiecte: o piatră gri, scoasă de pe fundal,
două fotografii și trei cărți? Cui ai vrut
să i le dai, să i le arăți? Pentru ce ai reținut

două sute de poeme, zeci de cântece –
cui ai vrut să i le cânti? Ce gaură neagră
să încălzești cu astea? Să dobori o stea,
s-o aprinzi? Pe Supernova s-o pui să tremure?
Piticele albe să le faci să rădă? În galactică
să găsești corpul, dornic să te audă?

Pământul

Planeta noastră se numește Pământ.
În manuale scriu că avem mereu
patru anotimpuri: vara, toamna, iarna

și primăvara, dar e complicat.
Totuși gravitația, temperatura,
presiunea, și balonul, o sferă de aer

în care suntem, ne permite să supraviețuim.
Ajunge doar o mică schimbare și dispărem,
dar cineva a setat parametrii atât de precis
încât miracolul durează. Regula lui este timpul,
pe el se ridică edificiul. Pe un bob micuț
cu ora gravată a morții tale.

Timpul

Timpul – a patra dimensiune, care este răsucită
ca un corn de berbec. Dacă de la început
îl tratăm ca pe o coordonată spațială,
atunci universul nu are margini, deși are formă de sferă.
Se extinde pierzându-și masa și energia.
De aici fuga stelelor, faptul că se răcește

fiecare corp singuratic, atât în întuneric,
cât și în timp scufundat. Gravitația
îl poate încetini, dar nu-l va da înapoi,
nu-l va opri. Viața fiind mai degrabă
mișcarea lui înainte, fuga pe curbă
de la punctul zero, cu un singur rezervor de combustibil.

Omul

Dintre toate ființele de pe pământ
excepțional este omul. Doar el
e în putere să facă ca de pe planetă să dispară
viața. Cine știe, dacă ceea ce vom descoperi,
căutând în cel mai mare laborator,
cea mai mică particulă din întregul acest univers

nu va fi minutul exterminării noastre
Va cădea eprubeta și în lume se va vărsa
imperceptibil puțintică moarte,
deasupra fierului vechi, deasupra cimitirului roșu
al sarcinilor nenumite, al viselor, al umbrelor de pe
perete,
aruncate înainte să evaporeze corpuri.

Plastisfera

Insula de deșeuri din plastic,
care plutește în Pacific, are suprafața
mult mai mare decât patria mea,
dar în mod asemănător își schimbă coordonatele,
și asemănările nu se termină aici:
pentru ființele vii e mai degrabă otrăvitoare

cu excepția plastisferei, organismelor
care s-au adaptat. Și probabil
împărăția noastră astfel va lua sfârșit:
Deșeurile vor acoperi zona apelor și toate
pământurile și bolta cerească,
fiindcă mai sunt multe de aruncat.

Dumnezeu

Dumnezeu – cel mai ambițios proiect, desfășurat
într-o sută de variante pe toate continentele.
O dată cea mai mare, altă dată cea mai mică
particulă a universului – este tocmai ceea ce
întotdeauna lipsește, când ai nevoie de el.
Principiul abisului. În toate versiunile

se repetă același lucru: moartea noastră
fiind sensul existenței sale. El însuși nu a murit,
contrar zvonurilor, și este mereu nemuritor.
Se zicem: programul, care, cu ajutorul variabilelor,
proiectează metoda cum să te ucidă,
lăsând cât mai multe urme.

Dragoste

Dragostea, război chimic în organism.
Hipotalamus, o parte a diencefalului
introduce cohortă după cohortă a
hormonilor într-o misiune mare și sinucigașă
de a-l face pe cezar să rădă. De aici sângele e mai viu,
transpirația, tremuratul mâinilor etcetera, etcetera.

De aici mirosul de arsură când nu te mai vrea, când
pleacă.

Corpul conștiincios adunând așchii,
lemne din uși trântite, ca să așeze din ele
un rug de doliu pe care va arde.

De aici încălcirea. Că acolo departe
tu îndepărtezi părul, eu fiind mâna.

După-amiaza crește

Seara, de oboseală, se înmoaie lumina.
Ziua se dezbracă la ușă, dând jos cu zdrăgăneală
aceste table aurii, broderii, panglici
și epoleți ale sale, suspicios de ușor
și se bagă în pat. Tot mai bine
îți merg în pat cu timpul astfel de lucruri.

Îți aduci aminte? Cândva o după-amiază
creștea atât de mult încât era de ajuns
pentru piele și unghii, păr și corp,

cu care face atâta dragoste încât e murdar.
Murdar de dragoste. Dar astăzi e altfel.
Azi te descurci mult mai bine cu timpul.

Incarnare

Pentru consolare atât, căpitane:
poezia acestei lumi nu trece,
iar tu, poate, pe orbită îl vei întrece
pe cel care și-a scris numele pe apă
sau pe cel care s-a înecat, și căruia apoi corpul
i-a fost ars. Pe Scările Spaniole

chiar și acum îi întreci, unul într-o mulțime
de mii de duhuri. Poezia nu pierde,
noaptea scârțâie salteaua, iar mașina de gunoi
golește zgomotos coșuri de deșeuri.
În corpul culcat în cearșafuri pe spate,
încearcă să se incarneze cu geamăt o stea.

Cădere

Priviți, zeilor! Lumina atât de frumoasă –
se vede prin piele, cât întuneric
au băut corpurile noastre astă-iarnă.
Dacă tot trebuie să-ți preschimbi viața,
stai drept la soare. Să bea din tine
ca dintr-o sticlă. Să sugă din tine acest întuneric,

vasul gol azvârlindu-l în tufiș,
și împleticindu-se triumfător să cadă
peste fabrica de ciment, peste orizontul negru,
ca un avion cu reacție, arzând în zbor,
din care se tot desprinde câte un obiect
fără formă: o aripă, o pană, omul.

Traducere din limba polonă de Matylda Sokol

Mihail Gavril - *Chei*

Larisa PRODAN

Teoriile afectului: transpuneri în literatura migrației

De-a lungul ultimelor decenii, teoriile afectului (*affect theories*) au devenit obiectul studiilor literare actuale și implicit al creațiilor literare. Teoriile afectului s-au coagulat într-o oarecare „direcție” teoretică și conceptuală datorită frecvenței cu care teoriile literare recente au tematizat afectul, dintr-o perspectivă diacronică a evoluțiilor conceptului. O perspectivă hermeneutică, așadar, concretizată la nivelul studiilor și al teoriilor literare într-o „turnură” (*turn*) sau, conform denumirii propuse de Laura Pavel, într-o „cotitură”¹. „Cotitura picturală (*the Pictorial Turn*), apoi cotitura literară (*the Literary Turn*), dar nu mai puțin cotitura performativă (*the Performative Turn*) [...] toate vizează cadrele metodologice care au fost privilegiate de cercetarea în sfera umanioarelor și a științelor sociale chiar, rând pe rând, din anii '70 și '80 încoace”, susține Laura Pavel, în cadrul aceleiași cercetări, acestor „turnuri” alăturându-li-se, conform autoarei, cea a afectului – *the Affective Turn*.

Afectul devine central în cadrul studiilor și al teoriilor literare (și nu numai), datorită, în fond, unui rol elementar pe care îl are, și anume acela de a contura bazele cunoașterii². Patricia Ticineto Clough asociază extinderea semnificativă a studiilor afectului cu „influența poststructuralismului și a deconstrucției”. Prin conturarea unei conexiuni imanente între minte și corp, între emoție și subiectivitate, afectul marchează „discontinuitatea” sinelui față de sine, o ruptură între „experiența conștientă” și „non-intenționalitatea” afectivă sau emoțională³. Totodată, Clough percepe „cotitura afectivă” drept o „nouă configurație”, care implică „corp, tehnologie și materie”, aceste noi conexiuni fiind cele care produc o modificare substanțială în gândirea critică și teoretică⁴. Centrală este, în viziunea sa, materialitatea, întrucât afectul potențează dinamismul intrinsec al materialității corpului, iar, odată cu întreaga turnură afectivă, materia ori materialitatea are posibilitatea de a se „organiza” la nivel „informațional”⁵.

În cazul cercetării de față, teoriile afectului reprezintă o pârghie interpretativă a operelor aparținând literaturii migrației, întrucât lucrarea face parte dintr-un studiu mai amplu. Cercetarea își propune, totodată, și o expunere teoretică a conceptului de „afect”, însă, după cum se va putea observa, viziunile teoretice asupra afectului sunt cel puțin divergente. Termenului i-au fost atribuite, de-a lungul timpului, nu doar multiple definiții și încercări de delimitare teoretică, ci și sfere distincte de manifestare ori percepție. Tocmai de aceea, prin intermediul unei expuneri teoretice, miza mea nu este una investigativă, nu îmi propun, în termenii Laurei Pavel, o „privire critică de tip *infra*”⁶, care să analizeze și să valideze o viziune sau alta, ci, mai degrabă, voi realiza o trecere în revistă a accepțiilor formulate în jurul termenului de „afect”, astfel încât bazele teoretice ale cercetării mele să fie cât mai fondate și mai clar delimitate. Scopul este acela de a sesiza evoluțiile și manifestările dintr-o perspectivă de ansamblu, complementară și integrativă, astfel încât analiza operelor literare din prisma „turnurii” afectului să fie validă, cu un substrat teoretic fondat. Or, aplicând metoda propusă de Timothy Bewes⁷, lectura studiilor dedicate afectului nu este „împotriva textului” (*reading against the grain*), o lectură „suspicioasă”, ci în acord cu „singularitatea” acestuia (*reading with the grain*), „o manieră de a citi *generoasă* în raport cu intenționalitatea proprie textului”⁸.

„Turnura afectului” (*The Affective Turn*) își are debutul în considerațiile lui Baruch Spinoza. Concepția deleuziană asupra afectului izvorăște, de altfel, tot de la ceea ce filozoful recunoaște drept „afect”. În viziunea sa, entitatea umană este bazată pe dualismul dintre minte și corp, acestea interrelaționează, se află într-o perpetuă corelație. Filozofia sa este centrată, așadar, în jurul unui „monism”⁹, concepție din care se naște și viziunea potrivit căreia corpul are capacitatea de a transmite afecte și de a le resimți, la rândul său („*to affect and to be affected*”)¹⁰. În ceea ce privește literatura migrației, un exemplu reprezentativ care surprinde „monismul” afectiv dintre minte și corp este cel al romanului autobiografic al lui Bogdan Suceavă, *Avalon. Secretele emigranților fericiți*. Încă din primele capitole, instanța personajului narator redă subiectiv episodul unui infarct pe care îl suferă ca urmare a frustrărilor acumulate nu doar din cauza statutului său de emigrant în Statele Unite, ci și a poziției cercetătorului aflat sub presiunea finalizării studiilor doctorale într-un sistem de învățământ nefamiliar sieși până atunci: „Atunci când am zis inițial că doctoratul meu va dura patru ani, am crezut că era vorba de un fel de doctorat european. Dar nu a

fost deloc vorba despre același lucru. Ce au oamenii ăștia aici chiar e treabă de mai mulți ani”¹¹. Cazul este, așadar, reprezentativ teoriei spinoziene a afectului, întrucât corpul devine o somatizare a întregii experiențe de migrație, stare care, într-un moment decisiv al parcursului existențial al personajului defulează prin simptomatologii asociate, din nou, corporalității.

Dincolo de tipologiile afectului stabilite de Spinoza, anume *affectio* și *affectus*, Gilles Deleuze, alături de Félix Guattari, vorbește despre o altă natură a conceptului. Pornind de la considerațiile spinoziene, Deleuze conferă afectului semnificații și delimitări conceptuale distincte, poate chiar aprofundate prin natura exemplurilor pe care le oferă, în ceea ce privește legătura (și reminiscențele) acestora cu (în) existența umană. În viziune deleuziană, afectul poate fi regăsit, cu precădere, în artă. Tocmai de aceea, în prima parte a volumului *Ce este filozofia?*, Deleuze realizează o analogie pentru a stabili sau a identifica originea afectului. Dacă filozofia operează cu concepte (*concepts*), iar știința, cu prospecte (*prospects*), susține filozoful francez, atunci arta are drept obiectiv central percepțiile (*percepts*) și afectele (*affects*), acestea din urmă nefiind totuși aceleași cu percepțiile (*perceptions*) ori emoțiile, sentimentele (*feelings*)¹² de ordin comun. Formele de manifestare artistică, alături de produsele acestora, precum ficțiunea literară, pictura, sculptura sau muzica, toate reprezintă surse ale afectului, afect ce „depășește afectivitatea și percepțiile comune, la fel cum conceptele sunt dincolo de opiniile cotidiene”¹³. Abordând turnura afectivă din această perspectivă, creațiile literare scrise în scopul redării subiective, chiar autoficționale, a experiențelor migratoare pot fi percepute drept „surse” ale afectului. Prin transpunere literară, eul auctorial „devine”. Experiența migratoare, transmisă literar prin intermediul diferitor evenimente ori strategii de creație cu puternică încărcătură afectivă, depășește la nivelul artei literare simplul nivel emoțional, devenind sursă a afectului. Este cazul, astfel, al diferitor scrieri cu caracter autobiografic ori autoficțional din literatura română (și nu numai), printre care cele ale lui Radu Pavel Gheo, Bogdan Suceavă sau, inclusiv, ale Aglajei Veteranyi. Considerându-le simțăminte ce depășesc nu doar emoțiile și percepțiile comune, ci și puterea rațională a ființei umane de a le sesiza, conștientiza ori recunoaște, afectele devin, în viziune deleuziană, alături de senzații (*sensations*) și percepțe (*percepts*), entități de sine stătătoare (*beings*). Afectele există, se manifestă, dincolo de (și chiar în afara) ființei umane, întrucât omul, prin capacitatea artei de a-l surprinde și de a-l contura, este el însuși

format din percepțe și afecte¹⁴. Procesul intrinsec de transformare și tranzitare al afectelor este, așadar, „devenirea” (*becoming*). Fiind reprezentate nu doar în sfera existenței umane, ci și dincolo de aceasta, în cea artistică, afectele sunt tocmai „deveniri non-umane ale omului”¹⁵. Deci, și ale instanței auctoriale, implicit.

În accepția filozofului francez, afectul nu poate fi identificat cu emoția, acesta nu este emoție, fiind totalmente independent, „autonom”¹⁶, de sfera cognitivă. O perspectivă similară este împărtășită de Brian Massumi¹⁷. Dacă afectul poate fi considerat „intensitate”, afirmă Massumi, atunci emoția este o intensitate „calificată” („*qualified intensity*”), o intensitate potențată și ierarhizată. Afectul, spre deosebire de emoție, este însă „necalificabil” („*unqualified*”). Distincțiile abordate de Massumi devin, însă, în teoriile afectului și, implicit, în studiile literare, o problematică centrală. Este afectul emoție? Sau este doar trăire, „intensitate” ce se manifestă dincolo de nivelul cognitiv? Acestea sunt contradicțiile întâlnite frecvent în abordările teoretice recente dedicate afectului. Viziunile contrarii nu sunt, cel puțin deocamdată, clarificate la nivelul teoriilor afectului, astfel încât, de cele mai multe ori, dificultățile și problematicile în definirea conceptuală impun, la rândul lor, aceleași perspective contradictorii și în ceea ce privește interpretarea literară ori caracterul lor pragmatic.

O distincție analoagă în raport cu viziunile asupra teoriilor afectului și, implicit, asupra categoriilor de cercetători este realizată, de asemenea, și de către Ruth Leys. Aceasta abordează, astfel, despre două orientări teoretice majore: *non-cognitivistii* (precum Spinoza, Deleuze ori Massumi), care nu consideră că este posibilă identificarea dintre afect și emoție, și *cognitivistii*, pentru care afectul nu este nimic altceva decât o manifestare emoțională a simțămintelor umane în plan cognitiv. Aceste două categorii surprind, până la urmă, evoluțiile din sfera „turnurii” afectului, întrucât diferențele de accepție survin diacronic, de-a lungul istoriei teoretice a termenului, iar nu sincron, sub forma unor constante tergiversări și polemici în definirea conceptuală. În funcție de aceste două tipologii teoretice voi încerca, la rândul meu, să aplic „lectura distantă” a cercetărilor și a delimitărilor conceptuale cu și despre afect.

Ruth Leys, de altfel, consideră că o „distincție” între afect și emoție „nu poate fi susținută”¹⁸, iar scopul cercetării sale constă în investigarea proceselor și a procedeelelor unei „turnuri” care s-a manifestat de-a lungul timpului în multiple domenii, însă nu neapărat una a afectului, ci o turnură „emoțională”

(„*the turn to the emotions*”). De interes este, pentru autoare, identificarea unui motiv pentru care cercetătorii contemporani se dedică în studiile lor umaniste ori sociale acestei problematici a afectului. În viziunea lui Leys, preocuparea constantă devine inclusiv „o fascinație” față de subiect¹⁹. Una dintre cauzele posibile este „supraevaluarea” gândirii și a raționalității care a avut loc de-a lungul istoriei filozofiei și a criticii. Luând în considerare faptul că omul este „o creatură corporeală impregnată cu intensități și rezonanțe afective subliminale”, acestea din urmă sunt atât de pregnante în conștiința umană, susține cercetătoarea, încât, de cele mai multe ori, ajung să fie ignorate. Nu dintr-o „subestimare” a psihicului uman față de puterea afectivă, ci, mai mult, din preocuparea de a nu neglija „potențialul pentru creativitate etică și transformare”:

„The claim is that we human beings are corporeal creatures imbued with subliminal affective intensities and resonances that so decisively influence or condition our political and other beliefs that we ignore those affective intensities and resonances at our peril – not only because doing so leads us to underestimate the political harm that the deliberate manipulation of our affective lives can do but also because we will otherwise miss the potential for ethical creativity and transformation that «technologies of the self» designed to work on our embodied being can help bring about”²⁰.

Demersul său are la bază studiile cognitive ale lui Silvan S. Tomkins. De-a lungul ultimelor decenii, teoriile afectului au preluat un focus major, și anume manifestarea emoțiilor și a intensităților nu doar la nivel afectiv, ci și cognitiv. Potrivit lui Tomkins, natura proceselor afective este „independentă” de orice intenționalitate sau semnificație („*affective processes occur independently of intention or meaning*”²¹). Viziunea este asemănătoare cu cea a Patriciei Clough, potrivit căreia afectul este o „discontinuitate”; caracterul este, așadar, unul independent. Emoțiile reprezintă „răspunsuri automate ale organismului”, iar nu procese dezvoltate de cogniție. Aceste perspective teoretice pot fi aplicate, de pildă, în cazul romanelor autobiografice ale Aglajei Veteranyi. Emoțiile și trăirile – asociate statutului de emigrant – redate într-o manieră confesivă, puternic subiectivă, survin drept „răspunsuri” ale organismului la nivelul stimulilor senzoriali. Astfel, simțului olfactiv, spre exemplu, îi sunt asociate stări afective de o intensitate deloc de neglijat: „Vinetele coapte ale mamei miros peste tot ca acasă, indiferent în ce țară ne aflăm”²².

Contrar viziunilor freudiene, conform cărora emoțiile au o natură corporală, cu potențialitate intențională izvorâtă din dorințele și procesele cognitive umane²³, pentru cercetătorii cognitivști, afectele devin, alături de emoții și alte simțăminte, „reacții corporale neintenționate” („*non-intentional, bodily reactions*”).

Identificarea rațională a cauzelor precum și a naturii emoțiilor rămâne totuși un aspect ce necesită o abordare mai amplă, căci există o „disjunctie” între emoționalitate, pe de-o parte, și ceea ce o provoacă, de pe alta. Astfel, pornind de la viziunile expuse, Leys creează o analogie între acestea și emoțiile ce se presupun a forma „programe afective” („*affect programs*”). Mai exact, este vorba despre câteva emoții „de bază” (care intră în componența *Basic Emotions paradigm*) ce își mențin caracterul autonom și reflexiv. Printre acestea, se numără frica, furia, greața, bucuria și tristețea²⁴. Desigur, cercetătoarea admite și inclusiv exemplifică perspective care nu validează *Basic Emotions paradigm*, viziunea sa de ansamblu bazându-se pe caracterul exclusiv non-intențional al afectului. Acesta reprezintă, de altfel, în opinia sa, și liantul dintre noile teorii ale afectului, atât din studiile umaniste, cât și din neuroștiință („*what fundamentally binds together the new affect theorists and the neuroscientists is their shared anti-intentionalism*”²⁵). În ciuda tuturor polemicilor izvorâte în încercarea de a oferi o delimitare conceptuală a afectului, Leys consideră că unicul aspect care realmente contează este faptul că „afectul este independent de semnificație și înțeles”²⁶. Contrar opiniilor divergente, o oarecare coerență există, așadar, iar aceasta rezidă în caracterul autonom al afectului. Afectul se manifestă dincolo de nivelul conștient și cognitiv, este o reacție corporală inconștientă și neintențională.

O viziune similară asupra teoriilor afectului prezintă și Donald R. Wehrs în introducerea volumului său colectiv. Studiile recente, susține Wehrs, „dezvăluie” tot mai mult interconectivitatea și reciprocitatea dintre activitatea cerebrală, neuronală și acțiunile fizice²⁷. Exemplul pe care acesta îl oferă este tocmai cel al textelor literare care, din punctul său de vedere, formează o rețea integrativă între activitatea mentală și produsul „externalizat” al acesteia – textul redactat fie electronic, fie pe hârtie. Produsul literar reprezintă, pe scurt, „interactivitatea” dintre minte și corp:

„Texts, especially literary texts, constitute a nexus of this integration because they externalize mental activity, first in stone and papyrus, now on paper and electronically. They thus elicit and explore «mind/body» interactivity, sometimes in subtle and

*moving ways compelling to all who share in that interactivity, regardless of cultural and historical differences*²⁸.”

Wehrs realizează la rândul său o sinteză a teoriilor cognitiviste care au fost create de-a lungul timpului în jurul afectului, iar una dintre urmările „turnurii afective” pe care o sesizează este schimbul de perspectivă al constructivismului dinspre limbaj înspre „senzație și afect”²⁹. În studiul umanioarelor, astfel, schimbarea este semnificativă. Critica și teoria literară nu se (mai) concentrează exclusiv asupra modificărilor ori asupra evoluțiilor limbajului, ci (și), odată cu amplexarea pe care o ia, asupra afectului și a manifestărilor acestuia în plan (non)cognitiv.

Sara Ahmed vorbește, de altfel, despre capacitatea lucrurilor de a fi „afectate”, mai exact, de a fi potențate cu afectivitate: „*We are moved by things. And in being moved, we make things. An object can be affective by virtue of its own location (the object might be here, which is where I experience this or that affect) and the timing of its appearance (the object might be now, which is when I experience this or that affect)*”³⁰. Luând drept exemplu producerea de text literar, aceasta devine, astfel, un întreg proces afectiv. Sinele, eul auctorial, aflat într-o stare de afectivitate, de sensibilitate, creează sub influența afectelor care survin fie datorită locației potențatoare de afect, fie datorită timpului sau momentului în care acesta se află. Abordând manifestarea afectului din punctul de vedere al materialității „obiectelor” și al „locației” acestora, experiențele Aglajei Veteranyi transpuse confesiv în cel de-al doilea roman al său, *Raftul cu ultimele suflări*, sunt reprezentative. Eul narator resimte constant trăirile asociate unor experiențe traumatice care îi marchează întregul parcurs al migrației. „Fierea mamei a rămas în Africa, într-un spital cu maici”³¹, dezvăluie vocea subiectivă, spațiul devenind astfel puternic potențat afectiv prin însemnătatea și conexiunea pe care le presupune la nivelul afectelor. Experiența emigrantă a Aglajei Veteranyi este atât de vastă și, în același timp, traumatică, încât fiecare dintre țările de adopție îi rămâne în memoria afectivă drept topos al suferinței („Apendicele meu a rămas în Cehoslovacia, într-un spital militar. În tren a trebuit să se tragă semnalul de alarmă. [...] Amigdalele mele au rămas în Madrid.”³²).

Mai mult decât atât, Claudia Berger vede textul literar, mai exact, construcția narativă, drept creare de lumi și universuri (*worldmaking*). În concepția sa, procesul creației literare este unul de o complexitate rizomatică, vorbind în termeni deleuzieni, e o întreagă rețea de conexiuni și interdeterminări ce are la bază,

printre altele, afecte, experiențe, percepții, simțuri, alături de procesele mentale și transcrierile grafice³³. Din punctul meu de vedere, aceste perspective susțin manifestarea afectelor în literatura dedicată migrației la nivel tematic și, totodată, o cheie de lectură a acestor opere din prisma „turnurii afectului”. Eul auctorial, în momentul în care transpune ficțional sau autoficțional o experiență atât de personală și, până la urmă, intimă, precum cea a migrației, creează nemijlocit cu ajutorul afectelor, al percepțiilor și al senzațiilor specifice experienței migratoare, iar textul literar devine nimic altceva decât produsul finit al unor procese cognitive profunde.

În studiile literare actuale se poate vorbi, așadar, de o „turnură a afectului” (*affective turn*). Afectul, perceput fie ca o devenire independentă, „non-cognitivă”, fie drept o reacție emoțională cognitivă, este prezent în însăși natura sinelui uman și în produsele artistice (literare) asociate acestuia. Migrația este doar unul dintre multiplele fenomene sociale transpuse în literatură la nivel tematic. Totuși, de cele mai multe ori, eul auctorial își redă experiența migratoare subiectivă prin intermediul afectelor. Afectul este prezent atât în reacțiile materialității corporale, cât și în percepțiile conștiente (sau inconștiente) cognitive.

Bibliografie

- Bewes, Timothy. „Reading with the Grain: A New World in Literary Criticism”, în *Differences. A Journal of Feminist Cultural Studies*. Vol. 21, nr. 3, 2010.
- Deleuze, Gilles, Guattari, Félix. *What Is Philosophy?*. Trad. de Hugh Tomlinson, Graham Burchell, Columbia University Press, New York, 1994.
- Gregg, Melissa, Seigworth, Gregory J. (coord.). *The Affect Theory Reader*. Duke University Press, Durham, Londra, 2010.
- Houen, Alex (coord.). *Affect and Literature*. Cambridge University Press, United Kingdom, 2020.
- Leys, Ruth. „The Turn to Affect: A Critique”, în *Critical Inquiry*. Vol. 37, nr. 3, The University of Chicago Press, 2011.
- Massumi, Brian. „The Autonomy of Affect”, în *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Duke University Press, Durham&London, 2002.
- Pavel, Laura. *Personaje ale teoriei, ființe ale ficțiunii. Eseuri*. Institutul European, Iași, 2021.
- Spinoza, Benedict. *Etica*. trad. din latină de Al. Posescu, Editura Științifică, București, 1957.
- Suceavă, Bogdan. *Avalon. Secretele emigranților fericiți*. Editura Polirom, Iași, 2019.
- Ticineto Clough, Patricia, Halley, Jean (coord.). *The Affective Turn. Theorizing the Social*. Duke University Press, Durham and London, 2007.
- Veteranyi, Aglaja. *De ce fierbe copilul în mămăligă*, trad. din limba germană de Nora Iuga. Editura Polirom,

Iași, 2019. Veteranyi, Aglaja. *Raful cu ultimele suflări*, traducere de Nora Iuga, Cuvânt lămuritor de Werner Löcher-Lawrence și Jens Nielsen, Postfață de Rodica Binder. Editura Polirom, Iași, 2019.

Wehrs, Donald R., Blake, Thomas (coord.). *The Palgrave Handbook of Affect Studies and Textual Criticism*. Palgrave Macmillan, USA, 2017.

¹ Laura Pavel, *Personaje ale teoriei, ființe ale ficțiunii. Eseuri*, Institutul European, Iași, 2021, pp. 161-162: „Cotiturile (sau mutațiile, sau doar «turnurile») culturale ale ultimelor decenii sunt, în fond, construcții teoretice și narațiuni de interpretare împărtășite în cadrul a diverse comunități interpretative”.

² Alex Houen (coord.), *Affect and Literature*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2020. p. 3: „certainly affect has increasingly become a principal subject of investigation not just in academia but also in the wider world, partly because it's seen by many to be a basis of knowledge”.

³ Patricia T. Clough, „The Affective Turn. Political Economy, Biomedicine, and Bodies”, în Melissa Gregg, Gregory J. Seigworth (coord.), *The Affect Theory Reader*, Duke University Press, Durham, Londra, 2010, p. 206: „the turn to affect and emotion extended discussions about culture, subjectivity, identity, and bodies begun in critical theory and cultural criticism under the influence of post structuralism and deconstruction. Affect and emotion, after all, point just as well as post structuralism and deconstruction do to the subject's discontinuity with itself, a discontinuity of the subject's conscious experience with the non-intentionality of emotion and affect”.

⁴ Patricia Ticineto Clough, Jean Halley (coord.), *The Affective Turn. Theorizing the Social*, Duke University Press, Durham and London, 2007, p. 16: „The affective turn, therefore, expresses a new configuration of bodies, technology, and matter instigating a shift in thought in critical theory”.

⁵ Patricia T. Clough, *Art. cit.*, în Melissa Gregg, Gregory J. Seigworth (coord.), *Op. cit.*, pp. 206-207: „The turn to affect points instead to a dynamism immanent to bodily matter and matter generally – matter's capacity for self-organization in being informational – which, I want to argue, may be the most provocative and enduring contribution of the affective turn.

⁶ Laura Pavel, *Op. cit.*, p. 10.

⁷ Timothy Bewes, „Reading with the Grain: A New World in Literary Criticism”, în *Differences. A Journal of Feminist Cultural Studies*, vol. 21, nr. 3, 2010, p. 28.

⁸ Laura Pavel, *Op. cit.*, pp. 17-18.

⁹ Alex Houen (coord.), *Op. cit.*, p. 5-6: „One of the most important features of Spinoza's philosophy is its monism: there is no dualism or split between mind and body, he asserts, for they are two 'attributes' of the same 'substance' and are always correlated with each other. That is evident in what Spinoza calls the 'affections' (affectio) which arise whenever you are affected by something”.

¹⁰ Pentru Spinoza, afectul se manifestă în imagini

ale lucrurilor și, implicit, în idei ale acestora: „vom numi imagini ale lucrurilor afecțiunile corpului uman ale căror idei reprezintă corpurile externe ca prezente nouă, chiar dacă ele nu reproduc figurile lucrurilor. Filozoful vorbește despre trei afecte elementare, și anume dorința, bucuria și tristețea. Prin intermediul legăturii intrinseci dintre minte și corp, afectul devine însăși o „modificare a corpului” care îl reorientează permanent: „Prin afect înțeleg modificările corpului, prin care puterea de a lucra a corpului însuși este mărită sau micșorată, ajutată sau înfrânată; la fel și ideile acestor afecțiuni.”, în Benedict Spinoza, *Etica*, trad. din latină de Al. Posescu, Editura Științifică, București, 1957, pp. 110, 145.

¹¹ Bogdan Suceavă, *Avalon. Secretele emigranților fericiti*, Editura Polirom, Iași, 2019, p. 58.

¹² Citatul, în original, din Gilles Deleuze, Félix Guattari, *What Is Philosophy?*, trad. de Hugh Tomlinson, Graham Burchell, Columbia University Press, New York, 1994, p. 24: „from sentences or their equivalent, philosophy extracts concepts (which must not be confused with general or abstract ideas), whereas science extracts prospects (propositions that must not be confused with judgments), and art extracts percepts and affects (which must not be confused with perceptions or feelings)”.

¹³ *Ibid.*, p. 65: „The great aesthetic figures of thought and the novel but also of painting, sculpture, and music produce affects that surpass ordinary affections and perceptions, just as concepts go beyond everyday opinions”.

¹⁴ *Ibid.*, p. 164: „Affects are no longer feelings or affections; they go beyond the strength of those who undergo them. Sensations, percepts, and affects are beings whose validity lies in themselves and exceeds any lived. They could be said to exist in the absence of man because man, as he is caught in stone, on the canvas, or by words, is himself a compound of percepts and affects”.

¹⁵ *Ibid.*, p. 169: „Affects are precisely these non-human becomings of man”.

¹⁶ Anthony Uhlmann, „Affect, Meaning, Becoming, and Power: Massumi, Spinoza, Deleuze, and Neuroscience”, în Alex Houen (coord.), *Op. cit.*, p. 159.

¹⁷ Teoreticianul canadian susține faptul că, deși există o sinonimie deja împământenită între afect și emoție, raportul de echivalență între acestea nu poate fi susținut. Demersul său este bazat, alături de alte câteva studii de caz, pe „experimentul omului de zăpadă”, experiment în care mai mulți copii vizionează o peliculă care prezintă debutul fenomenului de topire al unui om de zăpadă. Filmul este prezentat grupelor de copii fie doar imagistic, fie având inclusă și dublarea sonoră. În urma interpretărilor reacțiilor corporale și emoționale ale subiecților, concluzia formulată este aceea că afectul nu poate fi identificat cu emoția, căci ambele aparțin unor sfere distincte. Brian Massumi, „The Autonomy of Affect”, în *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*, Duke University Press, Durham & London, 2002, p. 27.

¹⁸ Ruth Leys, „The Turn to Affect: A Critique”, în *Critical Inquiry*, vol. 37, nr. 3, The University of Chicago Press, 2011, p. 434: „In the course of my essay, I explain why many of the new affect theorists make a distinction

between affect and emotion and why I think the distinction cannot be sustained”.

¹⁹Ibid., p. 435: „Why are so many scholars today in the humanities and social sciences fascinated by the idea of affect?”.

²⁰Ibid., p. 436.

²¹Ibid., p. 437.

²²AglajaVeteranyi, *De ce fierbe copilul în mămăligă*, trad. din limba germană de Nora Iuga, Iași, Polirom, 2013, p. 9.

²³Ruth Leys, *Art. cit.*: „emotions are embodied, intentional states governed by our beliefs, cognitions, and desires”.

²⁴Ibid., p. 438: „These basic emotions, which minimally include the emotions of fear, anger, disgust, joy, sadness, and surprise, are viewed as genetically hard-wired, reflex-like responses, each of which manifests itself in distinct physiological-autonomic and behavioral patterns of response, especially in characteristic facial expressions”.

²⁵Ibid., p. 443.

²⁶Ibidem: „My claim is that whatever differences of philosophical-intellectual orientation there may be among the new affect theorists themselves, and between them and the neuroscientists whose findings they wish to appropriate (differences do of course exist), the important point to recognize is that they all share a single belief: the belief that affect is independent of signification and meaning”.

²⁷Donald R. Wehrs, „Affect and Texts: Contemporary Inquiry in Historical Context”, în Donald R. Wehrs, Thomas Blake (coord.), *The Palgrave Handbook of Affect Studies and Textual Criticism*, Palgrave Macmillan, USA, 2017, p. 2: „twenty-first-century empirical studies reveal how subtle, mutually modifying interconnecting neural communication among diverse brain areas affects conjoined physical and mental activity”.

²⁸Ibidem.

²⁹Ibid., p. 39: „But their work and the «affective turn» it initiated, rather than challenging poststructuralist influence in the humanities, as does some cognitive theory and criticism, instead sought to shift the ground of constructivism from language and conceptuality to sensation and affect”.

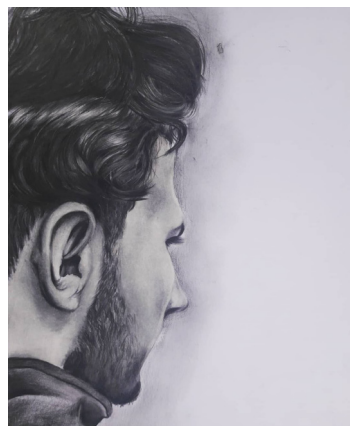
³⁰Sara Ahmed, „Happy Objects”, în Melissa Gregg, Gregory J. Seigworth (coord.), *Op. cit.*, p. 33.

³¹AglajaVeteranyi, *Raftul cu ultimele suflări*, traducere de Nora Iuga, Cuvânt lămuritor de Werner Löcher-Lawrence și Jens Nielsen, Postfață de Rodica Binder, Iași, Editura Polirom, 2019, p. 60.

³²Ibid., p. 67.

³³Claudia Breger, „Affect and Narratology”, în Donald R. Wehrs, Thomas Blake (coord.), *Op. cit.*, p. 242: „I define narrative world making as a performative process of configuring affects, associations, attention, experiences, evaluations, forms, matter, perspectives, perceptions, senses, sense, topoi and tropes in and through specific media, including mental operations as well as graphic notations, words and gestures, images and sounds”.

Cosmin DIVILE

„Semne din lumea liberă” – Obiectele occidentale în romanele postdecembriste despre copilăria și adolescența din comunism

1. Prezentarea proiectului:

Copilăria și adolescența petrecute în comunismul românesc sunt tematici recurente în literatura română postdecembristă. Începând cu anul 2000, astfel de narațiuni sunt o constantă reperabilă atât în noua memorialistică despre trecutul recent (de la *O lume dispărută*...¹ până la *Tot înainte!*...²), cât și în ficțiunea postrevoluționară (de la *Muzici și faze*³ de Ovidiu Verdeș la *Tot înainte*⁴ de Ioana Nicolaie). În studiile critice recente s-au formulat o serie de ipoteze despre proza postrevoluționară cu și despre copii/adolescenți din comunism, semnalându-se, pe de o parte, schimbarea de paradigmă în privința construcției personajului-copil din literatura română (Ștefania Mihalache⁵), iar, pe de altă parte, aportul acestor narațiuni la memoria culturală/colectivă despre comunismul românesc (Andreea Mironescu⁶ și Andrei Simuț⁷). În sialul celor două ipoteze, proiectul de față propune o nouă grilă de lectură a romanelor de după 1989 despre copilărie/adolescență din comunism: urmărirea interacțiunii dintre protagonist și obiectele din Occident.

Cu toate că regimul comunist practica o atentă supraveghere politică a cetățenilor patriei, atât textele non-ficționale, cât și cele ficționale sunt jalonate de diverse subterfugii și strategii de sustragere de la *ethosul* comunist. În sensul acesta, obiectele și produsele culturale din Occident au jucat un rol fundamental în formarea unor atitudini în răspăr cu regimul politic, servind la realizarea unei pedagogii paralele pentru copiii/adolescenții din „Epoca de Aur”. Prin intermediul bunurilor occidentale de consum protagoniștii își creează o reprezentare

dihotomică asupra lumii (*aici* vs. *dincolo*), primesc explicații pe „limba” lor despre lumea în care trăiesc (copii/adolescenții nu pot internaliza implicațiile regimului totalitar, însă pot discerne diferența dintre gustul unui *Quik Cola* și cel al unui *Coca-Cola*) sau își formulează aspirații după modele din industria muzicală sau cinematografică din Occident (de cele mai multe ori acestea contrastează cu conduitele din comunism). Chiar dacă mare parte din copii și adolescenții sunt inocenți din punct de vedere politic, ei pot totuși percepe anormalitatea lumii în care trăiesc, relevată cu ajutorul bunurilor materiale/culturale de dincolo de graniță – acestea devenind un marker politic. Lumea comunistă e surclasată de cea occidentală la nivelul obiectelor foarte concrete, umile chiar, iar copii, observând superioritatea celor din urmă, stabilesc ierarhii între cele două lumi.

2. Bibliografie:

Verdeș, Ovidiu, *Muzici și faze*, Iași, Polirom, 2016[2000].

Bădescu, Cezar-Paul, *Tinerețile lui Daniel Abagiu*, pref. de Mircea Cărtărescu, Iași, Polirom, 2012 [2004].

Sângeorzan, Adrian, *Circul din fața casei*, București, Curtea Veche, 2008.

Voicu, Dragoș, *Coada*, București, Cartea Românească, 2009.

Gheo, Radu Pavel, *Noapte bună, copii!*, Iași, Polirom, 2017 [2010].

Ciobotari, Călin, *Amintiri din Epoca de Aur*, ed.: Aura Christi & Andrei Potlog, București, Ideea Europeană, 2010.

Florian, Claudiu Mihail, *Vârstele jocului: Strada Cetății*, Iași, Polirom, 2016 [2012].

Chivu, Adrian, *Strada*, Iași, Polirom, 2012.

Pop, Doru, *O telenovelă socialistă*, Iași, Polirom, 2013.

Popescu, Adina, *Povestiri de pe Calea Moșilor*, București, Young Art, 2019 [2014].

Pârvulescu, Ioana, *Inocenții*, București, Humanitas, 2016.

Wagner, Mara, *În spatele blocului*, București, Nemira, 2017.

Partenie, Cătălin, *Vizuina de Aur*, Iași, Polirom, 2020.

Nicolaie, Ioana, *Tot înainte*, București, Humanitas, 2021.

3. Muzici și faze: copilăria și adolescența în comunism pe ritmurile muzicii occidentale

Romanul de debut al lui Ovidiu Verdeș⁸ a deschis seria narațiunilor copilăriei/adolescenței în comunism de după 1989. Încă de la primele receptări critice a fost semnalată importanța muzicii occidentale (rock, pop, jazz, blues) în formarea identității protagonistului-narator Tinuț (Constantin, elev în clasa a IX-a, la un liceu din București, sfârșitul anilor '70).⁹ Primul contact cu produsele culturale și obiectele din Occident se petrece încă din copilărie, când Tinuț, elev în clasa a V-a, descoperă într-un sertar de-al tatălui său un magnetofon Grundig, benzi cu Louis Armstrong și Ray Charles, țigări occidentale (Pall Mall și John Player Special), reviste Playboy, whisky scoțian (Johnnie Walker) și coniac grecesc (Metaxa). Odată realizată inițierea în „paradisul artificial” furnizat de aceste obiecte ascunse, atât copilăria, cât și prima tinerețe ale lui Tinuț (și nu doar ale lui, romanul aducând în pagină mai mulți adolescenți cu preocupări similare) vor purta amprenta (și vor fi rezultatul) întâlnirii cu Occidentul (pe acordurile „muzicilor”), fetișizat încă de la început. Experiența primei casete „trase” de unul dintre prietenii lui, Bodi, o „autoritate” în materie de „muzică bună” (care, la rândul lui, „cunoștea” pe cineva cu legături în străinătate), avea să pecetluiască preocuparea simptomatică pentru muzică a lui Tinuț:

„A fost *demență* (s.n.) curată, nene! Am luat casu la mine în cameră și două zile nu mi-a mai trebuit nimic; nimic; nu-mi venea nici să mă mai duc la masă. Pe bune, maică-mea tot băga capu’ pe ușă, să vadă dacă n-am luat-o razna ... De fapt, ce mai, toate erau mișto și fiecare mergea parcă cu un alt moment al zilei: *Smoke on the Water*, *Iron Man* și *Locomotive Breath* dimineața, cu fereastra deschisă, *The Rain Song* după-masa, cu draperiile trase, lungit pe canapea, celelalte – seara și *Bohemian Rhapsody*, *Black Magic Women* și *Money* – noaptea, cu lumina stinsă. Și fiecare, dacă o ascultai după alta, suna diferit: am făcut semne cu creionul pe marginea casetei, ca să pot derulez fix până acolo, să nu mai pierd timpul, și știam care piesă de pe B corespunde cu care de pe A. Vacanța era tot la început, ca acum, și eram în al nouălea cer, fiindcă se terminase cu plictiseala de la amiază, când nu era nimeni în curte: când mă săturam de ascultat, putea să mă mai ies pe-afară să mă joc și, când mă săturam de jucat, puteam să vin acasă să ascult [...] Ce-mi mai trebuia, nene? Serios, *dacă aveai muzică, mare lucru nu mai trebuia* (s.n.): în fiecare zi parcă o luai de la capăt, dar nu era nasol, că se întâmplau tot timplu’ niște chestii – mai vedeai ceva, îți mai trecea ceva prin cap, mai auzai

în jur niște cuvinte și ți se părea că le-ai mai auzit –, parcă visai și așteptai să vezi ce se mai întâmplă.”¹⁰

De-a lungul celor 40 de capitole ale cărții – acoperind ultima săptămână de școală din clasa a XI-a, interval ce prinde doar activități cotidiene, vădit nespectaculoase, de la primirea unei brichete din partea unei fete de care e îndrăgostit și completarea unui oracol la mersul la școală și vizitele făcute bunicii etc. – sunt inventariate peste 20 de formații muzicale (Led Zeppelin, ABBA, AC/DC, Queen, Deep Purple, Genesis, Police, The Doors, Pink Floyd etc.), acestea jalonând universul adolescentin al lui Tinuț. Muzica devine nu doar grila prin care e privită realitatea, ci și cea care întreține „ritmul” vieții adolescente a lui Tinuț: este un criteriu nenegociabil în selectarea prietenilor, un indicator de popularitate (cantitatea de muzică occidentală era direct proporțională cu „faima” printre adolescenți și succesul la fete), o modalitate de a petrece timp liber (așa numitele „ceaiuri”, dedicate special audierilor ritualice ale noutăților muzicale) și un subiect predilect pentru discuțiile dintre adolescenți (de cele mai multe ori polemice, date fiind „gusturile” diferite ale acestora). Pentru a obține prestigiul printre adolescenți, era necesară nu doar o bună cunoaștere a tuturor formațiilor din industria muzicală a Occidentului, ci, mai ales, procurarea unor echipamente electrice cu ajutorul cărora să poată asculta această „muzică bună”. În sensul acesta, dorința supremă a lui Tinuț era să-și poată achiziționa un „Maiak 205” (marca rusească de magnetofone), pe care-l primește în cele din urmă cadou din partea părinților (una dintre bucuriile esențiale din adolescența protagonistului), reprezentând o „treaptă” indispensabilă în asigurarea unei poziții favorabile printre ceilalți adolescenți (mai ales printre adolescente).

Eroul are noțiuni elementare despre epoca în care trăiește (știe de existența partidului, a securității, a conducătorului Ceaușescu, instanțe bagatelizate prin caricaturizare și bancuri spuse la școală), dar „evadează” din constrângerile social-politice ale regimului politic cu ajutorul „muzicilor”. Profilul lui Tinuț oscilează între evaziune livrescă (identificarea cu un *ethos* nonconformist inoculat de „muzicile” occidentale), eschivă infantilă (asumarea unor mode vestimentare vestice, aflate în răspăr cu regulile școlare) și subversiune juvenilă (Ceaușescu devine „Ceașilă” sau „Nea Nicu”, sfidarea orelor de „peteape” – P.T.A.P.¹¹). O astfel de formă „foarte discretă de opoziție la constrângerile regimului”¹² vine în sialul atitudinii nonconformiste cultivate de

„muzicile” din Occident, care, nu la voia întâmplării, surclasează muzica ușoară românească (preferată, de obicei, de către adulți, aceasta nu oferea aceeași „doză” de vitalism, euforie și libertate, fiind ironizată pentru stilul ei „cuminte”). Nu doar producțiile culturale (muzică sau film) din lumea comunistă sunt subapreciate, ci și cele alimentare, cum e, de pildă, băutura Ci-co, despre care Tinuț afirmă că: „Era cald ca un cur, turbure, cu un deget de drojdie la fund și cu rugină la gura sticlei.”¹³, preferând astfel *Pepsi-ul*, protagonistul fiind gata să stea la coadă (evident, atunci când „se băga” în „Parașută”, cofetăria frecventată de Tinuț).

În concluzie, „muzicile” occidentale reprezintă pentru universul infantil din comunismul românesc, o supapă de evaziune „livrescă” (identificare cu un *ethos* vestic prin intermediul muzicii), ce întrețin iluzia libertății de care se bucură copiii/adolescenții din textul lui Ovidiu Verdeș. În roman, opoziția dintre aici/afară se rezumă la prezentarea antitetică a obiectelor/produselor culturale occidentale și a celor din lumea comunistă. Motiv pentru care protagoniștii se mulțumesc doar cu consumul acestora, ei negândându-se cum ar fi *dincolo* de graniță. De asemenea, carențele sistemului politic și discursul puterii sunt estompate (sau luate în derădere de către adolescenți, bineînțeles, fără a avea o conștiință politică), regimul totalitar fiind „[...] un simplu cadru convențional, care, atâta vreme cât este ignorat, nu poate să pătrundă în miezul adevăratelor întâmplări ale sinelui, singurele care contează.”¹⁴ În orice caz, „muzicile” devin lentilele prin care realitatea e transfigurată în acord cu „ritmurile” Occidentului, o (re)sursă inepuizabilă, inconfundabilă și formatoare pentru Tinuț. În felul acesta, pedagogia oficială prezentă prin manifestațiile pionierești, defilările de 1 Mai sau 23 August, lecțiile din cadrul „peteape-ului”, excursiile organizate în vederea formării unor deprinderi sau cunoștințe inoculate de partid etc. (amintite sumar în text) nu pot concura (sau înlocui) cu *ethosul* promovat de cultura occidentală. Și nu în ultimul rând, după cum îndărătul preocupările evazioniste ale lui Tinuț nu se citește o reconstrucție postdecembristă (în sensul creionării unui portret de „disident”), la fel nu putem „tranșa” existența vreunui subtext anticomunist. Fetișizarea Occidentului vine în sialul preferințelor adolescenților pentru unele „ritmuri” și mode pe care lumea comunistă nu le-a putut copia (în ciuda existenței unor simulacre, recognoscibile, însă, chiar și pentru un copil). Disiparea programatică a intrigii (evitându-se, astfel, încă de la început, „obsesia”

temelor mari ale ficțiunii politice inaugurată de romanul „obsedantului deceniu” și continuată sub diverse forme și după 1989), predilecția stilistică pentru un limbaj argotic și colocvial și prezentarea întâmplărilor dintr-o perspectivă narativă programatic infantilă (deci, ingenuă) aveau să constituie strategii românești recurente în narațiunile despre copilărie/adolescență în comunism.

¹ Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir (coord.), *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici*. Iași, Polirom, 2004.

² Simona Preda, Valeriu Antonovici (coord.), *„Tot înainte!”: amintiri din copilărie*, pref. de Adrian Cioroianu, București, Curtea Veche Publishing, 2016.

³ Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze*, Iași, Polirom, 2000.

⁴ Ioana Nicolaie, *Tot înainte*, București, Humanitas, 2021.

⁵ Ștefania Mihalache, *Copilăria: reconstituiri literare după 1989*, Pitești, Paralela 45, 2019.

⁶ Andreea Mironescu, *Textul literar și construcția memoriei culturale. Forme ale rememorării în literatura română din postcomunism*, lucrare nepublicată. Disponibilă la adresa:

http://www.cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Mironescu_Andreea.pdf. Accesat în data de 25.03. 2021.

⁷ Andrei Simuț, *Romanul românesc postcomunist între trauma totalitară și criza prezentului. Tipologii, periodizări, contextualizări*, lucrare nepublicată. Disponibilă la adresa:

http://www.cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Simut_Andrei.pdf. Accesat în data de 25.03.2021.

⁸ Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze*, Iași, Polirom, 2000.

⁹ Vezi Carmen Mușat, „Prin vămile adolescenței: debutul unui teoretician” în *Observator Cultural*, nr. 16, iunie 2000 (<https://www.observatorcultural.ro/articol/prin-vamile-adolescentei-debutul-unui-teoretician/>). Accesat în data de 10.04.2021), potrivit căreia „muzica este o matrice nu doar a textului, ci și a existenței adolescente, expresia deplină a libertății interioare a unor tineri care, deși trăiesc într-o societate totalitară, găsesc în bucuria de a asculta formațiile occidentale celebre ale anilor 60’-70’ atât o modalitate de a se autodefini ca ființe libere, cât și una de a sfida închistarea ideologică a regimului comunist.” De altfel, însuși autorul afirmă că „notații[le] autobiografice de uz personal [sunt] scandate de motivul « muzicilor »”. Ovidiu Verdeș, „Despre un roman cu calități de bestseller”, intervievat de Svetlana Cârsteian, în *Observator Cultural*, nr. 102, februarie 2012 (<https://www.observatorcultural.ro/articol/despre-un-roman-cu-calitati-de-best-seller/>). Accesat în data de 10.04.2021).

¹⁰ Ovidiu Verdeș, *op. cit.*, pp. 178-179, p. 181.

¹¹ P.T.A.P. – Pregătirea tineretului pentru apărarea patriei.

¹² Ștefania Mihalache, *Copilăria: reconstituiri literare după 1989*, Pitești, Paralela 45, 2019, p. 201.

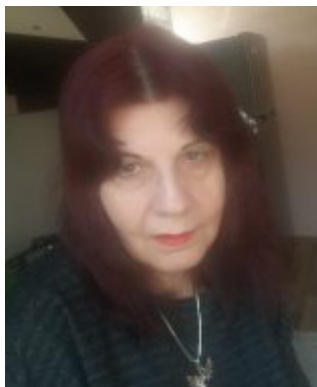
¹³ Ovidiu Verdeș, *op. cit.*, p. 37.

¹⁴ Ștefania Mihalache, *op. cit.*, p. 209.

Mihail Gavril -
Ultima frescă

Rodica BRETIN

Kindergarten

„Uneori nu poți lăsa trecutul
să se ducă fără a te confrunta cu el.”

Gail Tsukiyama

Contează unde te naști, dar mai ales *când*. Dacă aș fi deschis ochii asupra lumii tot în Brașov, dar cu câteva decenii înainte, aș fi copilărit în plină perioadă francofonă, în care era de *bontón* să spui mamă și tată întâi în limba lui Voltaire, apoi în grai ardelenesc. Iar dacă ai mei ar fi avut ceva sânge albastru în vine, m-ar fi trimis la un pension la Viena ori poate chiar la Paris.

Însă am sosit în lume într-o vreme când toată lumina trebuia să vină de la ruși, când până și străvechiul meu Brașov se alesese cu un nume de împrumut pe care nimeni nu voia să-l rostească: orașul Stalin. Încăpățânați de felul lor, brașovenii nu apreciau binefacerile socialismului, nici nu voiau să se țină după strălucirea stelei roșii de la răsărit. În loc să își pună copiii să învețe despre Marx și Engels, îi trimiteau la grădinițe și apoi la școli germane. Erau atât de mulți cei care făceau asta, încât în anii '60 să fii filogerman devenise ca un însemn heraldic. Dar, ca toate lucrurile laudabile în intenție, era înghițit nu cu lingurița, ci cu polonicul.

Orice copil provenit dintr-o familie *bună* – deși asta nu mai avea același înțeles ca înainte de comunism – trebuia să deprindă valorile clasice germane: cinste, hărnicie, ordine și disciplină. Toate erau calități admirabile pe care românii și ungurii din Brașov nu le apreciau la vecinii lor sași doar de ieri, de azi, ci de secole. Încă nu începuse migrarea în masă a etnicilor germani spre patria mamă, iar cei rămași în umbra Tâmppei erau o comunitate puternică de la care ceilalți locuitori ai orașului considerau că mai au multe de învățat.

Dacă Bucureștiul fusese cândva „micul Paris” al Europei, Brașovul nu voia să se lase mai prejos. Ce dacă pe înălțimea care domina orașul, numită de unii munte, iar de alții deal, scria de câțiva ani Stalin? În Parcul Central puteau fi văzute cărucioare cu copii împinse de bone care vorbeau limba lui Goethe. Iar în timp ce cohorte de moldoveni erau strămutați în Țara Bârsei ca să industrializeze orașul, iar la periferie cartierele muncitorești se înmulțeau ca ciupercile, brașovenii vechi din centrul istoric își creșteau copiii cu guvernante nemțoaice.

Mama ar fi vrut și ea o frăulein cu maniere impecabile, rochii sobre și cozi răsucite ca niște melci în spatele urechilor, care să bage măcar un pic de disciplină prusacă în odrasla ei neastâmpărată. Cum nu își putea permite o guvernantă din salariul modest al tatei, singurul care aducea pe atunci bani în casă, s-a resemnat să aștepte să împlinesc patru ani, vârsta la care mă putea da la Kindergarten.

Grădinița era gratuită pentru toți copiii – una dintre puținele binefaceri ale socialismului – și germană, lucru la care autoritățile locale închideau ochii, din nepăsare, îngăduință ori pe principiul „când lesa e destul de lungă, câinii uită că o au”. Regimul din România nu se transformase încă în dictatură și îngăduia supape prin care presiunea socială se putea scurge. Oamenii aveau senzația că i-au păcălit pe comuniști fiindcă primiseră un drept ce ar fi fost oricum al lor, secretarii de partid raportau că poporul era mulțumit, toată lumea aplauda, iar lucrurile mergeau ca unse, sau așa cum umbla o vorbă „tot înainte, fiindcă înainte era mai bine”.

În 1963 aveam aproape cinci ani, *vârsta la care ești deja tot ce ai putea să fii*, ca să-l citez pe un filosof al cărui nume nu mi-l aduc aminte. Însă nu am uitat dimineața răcoroasă de septembrie în care mama m-a dus pentru prima oară la grădiniță. Kindergarten-ul era tot pe strada Lungă, la numărul 63, cu zece case mai jos de a mea, într-o clădire veche, săsească – cum altfel? – având o curticică în spate, cu o groapă cu nisip unde se jucau cei de la grupa mică și o curte largă spre stradă, în care nu știu ce geniu din învățământul / preșcolar fusese cu ideea să toarne pietriș. Dar nu din cel mărunț, cum era presărat pe aleile de sub Tâmpa sau pe Drumul Poienii, ca să nu alunece turiștii la coborâre când era zăpadă sau zloată, ci un grohotiș cu pietre mari, cu margini tăioase și vârfuri ascuțite. Spărturile acelea semănau cu cremenea, dacă loveai două între ele țâșneau scântei. Le țin și acum minte și, dacă cumva le-aș fi uitat, am încă pe amândoi genunchii urmele căzăturilor care transformau fiecare recreație într-o aventură. Mama le numea *semne de bună purtare*,

iar comportamentul băiețesc era una dintre laturile personalității mele ce se cerea disciplinată – deziderat la care lucrez încă.

Pe atunci mama nu abandonase lupta și se străduia din răputeri să mă aducă pe calea cea dreaptă. Și să mă hrănească zdravăn, potrivit dictonului „minte sănătoasă într-un trup sănătos”. Cum grădinița începea la opt fix, cu punctualitate germană și nu mai aveam timp să tândălesc la micul dejun după obicei, mama lua cu ea felia de pâine unsă cu unt și mă puneă să o mănânc pe drum, așa că mergeam, mestecam și înghițeam, intrând pe poarta grădiniței cu gura plină, ca un hamster pe care-l văzusem odată la grădina zoologică. Faptul că fusesem îndopată cu sârg de mama – grijulie cu lucrurile de suprafață, dar ignorându-le uneori pe cele ascunse și, adesea, mai importante – nu m-a ajutat să trec mai ușor peste ziua aceea.

Abia intrasem în curtea grădiniței și am avut primul șoc. Atâția copii! Nu-mi închipuiam că ar putea fi așa de mulți în tot Brașovul. În curtea casei de la numărul 51 unde mă născusem nu era niciunul apropiat de vârsta mea, iar pe stradă n-aveam voie să mă joc. Crescusem printre oameni mari și, scoasă din singura lume pe care o cunoșteam, a adulților, eram ca o sălbăticiune ținută prea multă vreme în cușcă și care, eliberată pe neașteptate în mijlocul pădurii nu știa ce sunt copacii, nici cum să se cațere într-unul.

După ce mă lăsase în mâinile capabile ale educatoarei, Fräulein Klara, mama se făcuse nevăzută atât de repede încât n-am apucat să mă agăț de ea. În schimb am făcut ce știam eu mai bine – încă de pe atunci și m-am mai perfecționat între timp –, adică am căutat un cotlon retras unde să mă ascund. Încă nu auzisem de „Ziua cea mai lungă” a lui Cornelius Ryan, dar prima zi pe care am petrecut-o la Kindergarten a fost cu siguranță așa. Ceilalți copii n-aveau probleme, dimpotrivă, se jucau cu entuziasm, strigându-și cuvinte de neînțeles pentru mine. Mă lipisem de un perete și închisesem ochii, dorindu-mi fierbinte să mă topesc în aer ca „omul invizibil”, deși nici cartea lui H.G. Wells n-o citisem încă.

După-amiaza, când mama a venit să mă ia, am fost atât de ușurată că nu mă abandonase acolo, încât nici măcar nu m-am gândit să mă plâng. M-am înclăștat doar de mâna ei, iar la întrebarea „cum a fost la grădiniță?” am răspuns ce trebuia, adică „bine”. Știam, dintr-un instinct pe care astăzi l-am pierdut, să fac exact ce așteptau alții de la mine, întâi părinții, apoi educatoarea, iar mai târziu profesorii. Și-apoi, mama era atât de hotărâtă să urmez grădinița germană încât orice rebeliune din partea mea n-ar fi avut nicio șansă de izbândă.

Așa că, a doua zi m-am dus din nou. Mama mă trimisese acolo ca să învăț a treia limbă vorbită după română și maghiară într-un oraș care nu degeaba se numea Brașov, dar și Brassó sau Kronstadt, fiindcă nimeni nu i-a zis vreodată Stalin. Numele „tătuclui” stătea scris cu litere-copaci pe Tâmpa, ca să sară în ochi tuturor, însă locuitorii se făceau că nu văd, așa cum continuau să folosească vechile denumiri ale străzilor și spuneau *domnule* în loc de *tovarășe*. Deci, nimic greșit în planurile mamei care mă vedea peste un an glăsuind pe limba cavalerilor Teutoni, așezați prin 1211 chiar în Țara Bârsei. Se știe că orice grai străin se învață cel mai ușor în anii copilăriei, când mintea nu e îngreunată de problemele de mai târziu. Iar ca să deprinzi un copil să înoate când nu vrea, îl arunci într-un bazin adânc. La fel a făcut și mama.

M-am pomenit că mă scufund nu în apă, ci în sunetele unei limbi din care nu pricepeam o iotă. Toată lumea vorbea germana, „alle sprechen deutsch” – de-asta se numea Kindergarten, nu? Toți trebuia să ne înțelegem, cu ea și între noi, numai în nemțește, hotărâse Fräulein Klara, iar în cele șase ore cât era programul zilei, așa se și întâmpla.

Cei mai mulți de acolo erau chiar copii de sași, ceilalți învățaseră germana în familie, cu de-acum faimoasele guvernante, un fel de Mary Poppins autohtone. Între ei mă simțeam ca o emigrantă ajunsă într-o țară străină, neștiind ce să fac ori încotro să o apuc. De obicei spre colțul meu, unde mă pedepseam singură, cu tăcere și izolare. Până la urmă, vrând-nevrând, oricine ar fi învățat germana. Eu însă am rezistat eroic. Eram afonă la sunetele unei limbi pe care Rainer Maria Rilke a făcut-o să sune atât de armonios în poezie? Poate, dar mai degrabă încăpățânată, refuzând să mi se bage pe gât orice, chiar dacă „spre folosul meu”.

La lecțiile educatoarei când eram întrebată tăceam, ceea ce din fericire nu se întâmpla prea des. Fräulein Klara se ocupa de ceilalți copii care îi meritau întreaga atenție, îi răsplăteau eforturile cu progrese evidente. Devenisem „oia neagră” a grădiniței, fără să-mi pese prea mult, oricum nu știam cum se spune asta în nemțește.

Cât despre ceilalți copii, nu puteam să mă împrietenesc cu vreunul nici dacă aș fi vrut. Toți făceau cu ușurință ceva ce eu nu eram în stare – de ce să nu se simtă superiori? La vârsta aceea nu există nuanțe, lumea se vede în alb și negru, iar eu am ajuns repede să o împart în două – eu și ceilalți.

Într-una din zile, Fräulein Klara ne-a încolonat și ne-a dus la Foișor, pentru o lecție în mijlocul naturii. Grupul s-a oprit lângă troița umbrită de cei trei pini crescuți din același trunchi. Astăzi, nu știu

de ce, n-au mai rămas decât doi, dar în rest totul e la fel ca în vremea copilăriei mele, chiar și pădurea de lângă Cimitirul Eroilor, care a scăpat netăiată, până și nucii de cealaltă parte a drumului ce urcă spre Palatul Pionierilor.

Am cules conuri de pin, copiii ceilalți s-au alergat pe pajiște, au jucat „hoții și vardiștii”, apoi „țările”, „flori, fete sau băieți”, eu am mai cules niște conuri, ca să-mi fac de lucru, apoi educatoarea a decis că era momentul să ne scoatem cutiuțele cu mâncare ca la orice picnic. Băieți și fete s-au adunat laolaltă, și-au pus hăinuțele pe iarbă, apoi s-au așezat și ei, așa cum li se spusese. Am făcut la fel, mi-am dat jos vesta și am pus-o pe iarbă, cu partea dinspre căptușeală, ca să nu se murdărească, cum învățasem de la mama. Doar că mi-am ales un loc ceva mai încolo, departe de restul grupei. N-apucasem să mă las în iarbă și m-am pomenit cu educatoarea alături. S-a uitat la mine lung, de sus, a clătinat din cap muștrătoare, apoi mi-a spus primele cuvinte în română pe care mi le adresase vreodată:

— Ești tot alături cu drumul!

Ce voia să spună cu asta? Nici acum, după aproape o viață trăită printre oameni, câteodată mergând în pas cu ceilalți, dar de cele mai multe ori în contratimp, nu sunt foarte sigură că am înțeles. „Suntem cu toții diferiți, din fericire”, afirmă un slogan publicitar pe care îl tot aud astăzi la radio. Poate, dar a fost o vreme în anii copilăriei mele, când *diferit* nu suna deloc bine. Rima mai degrabă cu *nefericit*.

Numai că, la o lună și jumătate după ce mama mă înrolase cu forța în legiunea străină, grupa mică a grădiniței germane de pe strada Lungă, lucrurile s-au schimbat. În bine, sau așa am crezut la început.

Printre gratiile singurătății s-a strecurat o rază de soare. Speranța avea ochii verzi, codițe blonde și se numea Ildiko. Noua venită în grupa noastră era unguroaică și – minune! – nu știa vreun cuvânt în germană. Copiii au primit-o la fel ca pe mine, cu răceală și superioritate. Evident, am fost atrase una de alta, ca două naufragiate exilate pe o insulă, deși a noastră era departe de a fi pustie. Ne-am împrietenit repede, schimbând promisiuni și jurăminte de veșnicăamiciție în română, limba pe care o știam amândouă, eu mai bine, ea cu scăpări gramaticale – dar nimeni nu-i perfect...

Am deprins multe de la noua mea prietenă: să joc „șotron”, „Popa prostu”, „Baba oarba”, să alerg prin curtea cu pietre, căzând și julindu-mă, dar fără să îmi pese dacă mă întorceam acasă cu batista legată în jurul câte unui genunchi, pătată de sânge. Însă ce am învățat cu adevărat important – deși nu știam pe vremea

aceea să îi dau un nume – a fost *arta disimulării*.

Nu trebuia să știu germana, era de-ajuns să mă prefac. Și-am început să repet după ureche „Für Papa”, „O Tannen baum”, „Hände Waschen”, „Das binichund das bist du!” și alte cântece sau poezioare. Le prindeam din zbor, apoi le turuiam ca un papagal, fără să am habar ce voiau să zică și fără să mă intereseze. Victorie! Vorbeam în sfârșit germana și încă cu un accent autentic. Mama, care la început fusese îngrijorată de progresele mele lente, ori mai precis de lipsa lor, acum se liniștiseși era mândră de mine. Nu degeaba o cadorisise pe educatoare cu o mulțime de *atenții* pe care Fraülein Klara le primea cu un surâs modest, de misionar catolic ce reușise să convertească un păgân îndărătnic, aducându-l la adevărata credință.

Și toate astea i le datoram lui Ildiko. Dacă cineva m-ar fi întrebat „cum e prietena ta?” aș fi tăcut probabil, încurcată. Cum să o descriu? Drăguță, deșteaptă, veselă erau noțiuni abstracte, prea complicate pentru mintea mea de copil. Îmi amintesc doar că avea gropițe în obraji, de parcă ar fi fost tot timpul gata să izbucnească în râs, iar degetele ei când se împleteau cu ale mele le simțeam mereu fierbinți. Și ochii, da, ochii îi erau verzi așa cum spuneau cei mari că ar fi marea pe care încă nu o văzusem.

Dimineața, cum ajungeam la Kindergarten ne căutam din priviri, apoi toată ziua ne țineam aproape una de alta, având grijă ca la jocurile cu restul grupei să nimerim în aceeași echipă. Și iarăși lumea mea ajunsese să se împartă în două, de o parte Ildiko cu codițele ei de culoarea mierii, de cealaltă copiii, educatoarea, restul lumii.

Pe Ildiko o aducea o femeie înaltă, blondă – mătușa ei îmi spusese. Mai multe nu știam despre ea. De ce nu venea cu mama ei, cine îi erau părinții, unde locuia, dacă mai avea frați sau surori – erau întrebări la care nu cunoșteam răspunsurile fiindcă nu mă gândisem măcar să i le pun. Lumea mi se părea prea mare ca să o pot cuprinde cu mintea și atunci o împărțeam în lumi mici care pluteau în aer, ca niște baloane de săpun. Treceam dintr-una în alta fără să le sparg, cu o ușurință pe care mai târziu am pierdut-o. Păraseam lumea de acasă, unde eram în largul meu, pentru cea a străzii, un teritoriu terifiant, un soi de *no man's land* – unde nu eram niciodată singură, ci de mână cu mama ori cu tata, ceea ce-mi dădea încredere, mă făcea să mă simt în siguranță – ca să ajung în lumea grădiniței, unde mă aștepta Ildiko.

Copiii ceilalți mă intimidau. Erau prea mulți, prea siguri de ei, făcând gălăgie și încercând fiecare să iasă în față – exact ca mai târziu, în viața lor de maturi, trăsătură cu care n-am reușit să mă obișnuiesc vreodată. Fraülein Klara mă teroriza încă, cu postura

ei dreaptă, impecabilă și exemplară, cu buzele subțiri veșnic strânse într-o grimasă de nemulțumire, care mi se părea adresată numai mie.

Dar erau și câteva lucruri care îmi plăceau la Kindergarten: planșele cu desene în culori pastelate de pe pereți – păcat că nu înțelegeam ce scria sub fiecare – jucării cum acasă nici nu visam să am, un trenuleț electric, cuburi colorate din care se puteau construi cetăți și turnuri, mașinuțe cum nu văzusem decât în Orașelul Copiilor. Una peste alta nu era chiar atât de rău, Ildiko și cu mine găseam întotdeauna ceva interesant de făcut, iar lucrurile intraseră pe un făgaș firesc. Iar rutina e primul pas spre normalitate – sau așa se spune.

Apoi, într-o zi, Ildiko n-a mai venit. Dimineața, apoi amiaza mi-am petrecut-o în așteptare. Din nou a fost o zi care nu se mai sfârșea, dacă n-o socoteam pe prima, greu de depășit la titlul de *cea mai lungă*. Nici în zilele următoare prietena mea n-a apărut. Era bolnavă, se supărase pe mine?

A treia dimineață Fräulein Klara ne-a adunat pe toți și ne-a spus ce se întâmplase, amestecând câteva vorbe pe românește, ca un hatâr pentru mine. Ildiko mergea acum la o altă grădiniță fiindcă părinții ei trebuiseră să se mute cu locuința.

Iarăși n-am priceput nimic și nu limba germană purta vina de data asta. Nu înțelegeam ce înseamnă să pleci din casa ta – chiar dacă nu te născuseși acolo, ca mine, ci într-una cu multe camere ce se numea maternitate – într-o altă casă, străină, târând după tine mobile, covoare, farfurii, haine și cărți. Și cum putuse Ildiko să dispară fără un cuvânt, fără să ne luăm rămas bun? Nici asta nu știam exact ce înseamnă, doar ceva ce face ca un lucru foarte rău să doară mai puțin. Eram la o vârstă la care toate se întâmplă *prima dată*. Ildiko fusese prima mea prietenă, iar pierderea ei m-a făcut să mă lovesc de un alt cuvânt nou, dur ca un zid de beton: *despărțire*.

„Așa-i în viață, lucruri din astea se petrec la tot pasul, o să te obișnuiești, o să treacă, o să găsești altă prietenă, nu e sfârșitul lumii” – m-ar fi consolată mama dacă i-aș fi spus ce se întâmplase. N-am făcut-o. N-am împărțit cu nimeni tristețea, dezamăgirea, sentimentul dureros de pierdere a ceva de neînlocuit. Le-am ținut pentru mine, le-am îngropat adânc, cum făceau indienii lui Winnetou cu securea războiului. Însă nici n-am înghițit resemnată prima mea înfrângere în războiul împotriva tuturor. M-am răzbunat în felul meu și, probabil, pe cine nu trebuia.

O dată pe lună, mama deschidea ușa grădiniței cu umărul, fiindcă mâinile îi erau încărcate de pachete. Cafea, ciocolată, câte o sticlă de parfum – toate cumpărate pe sub mână și la suprapreț – poposeau

pe biroul educatoarei care, după proteste cu jumătate de gură „dar vai, nu trebuia să vă deranjați!”, le lua repede, vârându-le într-un dulap ce părea fără fund, cum îmi închipuiam cufărul din povestea în care împăratul cel bun scotea franzele ca să le împartă poporului înfometat – doar că aici era invers.

Ritualul o dată îndeplinit, Fräulein Klara îi trimetea după mine pe doi dintre copiii de la grupa mare, iar ei mă găseau de fiecare dată, deși curtea grădiniței era aglomerată cum aveam să văd numai plaja de la Mangalia. Când ajungeam în fața publicului format dintr-un singur spectator, care era mama, Fräulein Klara mă puneă să îmi etalez tot repertoriul, două poezii, un cântecel mai mult ritmat, o fabulă a cărei morală îmi scapă și acum. Le recitam pe toate conștiincioasă, iar la sfârșit făceam o reverență sub privirea strălucind de mulțumire a educatoarei.

La noi în casă nu vorbea nimeni germana. Mama știa ceva franceză, învățată în școală, tata o rupea pe rusește, fiindcă își petrecuse tinerețea în Basarabia, unde familia lui avea o casă la Cernăuți. Așa că niciunul nu înțelegea nimic din cuvintele ce mi se rostogoleau pe buze cu atâta ușurință, nici nu li s-a părut ciudat că erau numai versuri. Aș fi absolvit Kindergarten cu *Magna cum laude* dacă Ildiko n-ar fi dispărut atât de brusc și de misterios din viața mea.

La o săptămână după plecarea ei trebuia să dau din nou un spectacol la scenă deschisă. Însă de data asta, am tăcut. Fräulein Klara se înroșise de parcă fusese prinsă jucând poker la cacialma, mama nu pricepea ce se întâmplă, mi-a pus palma de frunte – nu cumva aveam febră? Eu mă uitam cu îndărătnicie în jos, de parcă aș fi vrut să mă scurg în oglinzile negre ale pantofiorilor de lac.

Nu m-au clintit nici rugămințile mamei, nici ale lui Fräulein Klara care, când erau șipărinți de față, își amintea că știe limba română. A fost pentru întâia oară în viață când am spus „nu” – mamei, educatoarei, lumii întregi care încercase să facă din mine ceva ce nu voiam să fiu.

Spre mirarea mea, a funcționat. Mama m-a retras de la grădiniță în mijlocul semestrului și am rămas acasă tot anul următor, până când am început clasa întâi la Școala Generală 12 de pe strada de Mijloc, unde clasele se predau numai în limba română. Nicio șansă să ajung la Honterus Schule, cum și-ar fi dorit mama.

Dar aceea era dorința ei, nu a mea. Și-am învățat că în viață trebuie să îți urmezi visele tale, chiar dacă în drum le zdrobești pe ale altora. Chiar dacă uneori rănești pe cineva drag, deși pe atunci n-am înțeles asta...

Damaschin POP-BUIA

Atra cura

Povesteam, mai deunăzi, cu prietenul său de-o viață, ba de una, ba de alta, ba de cealaltă, cu suișuri și coborâșuri în intonație, așa cum se întâmpla de cele mai multe ori când se auzeau și, în ultimii doi-trei ani, chiar și vedeau. A, nu *face à face*, căci trăiau de mai multe decenii în țări diferite. La telefon. O convorbire „televizată”, ar fi zis bunicile lor, dacă ar mai fi prins aceste vremuri. *Banalitate*, vor spune mulți dintre voi, ba copiii s-ar putea strica de răs citind o asemenea „noutate”. Desigur, aveți și au dreptate, dar o avem și noi pe a noastră. Prietenul meu și cu mine. Poate tocmai pentru că am fi privit cu multă înțelegere peste o asemenea remarcă a bunicilor noastre.

„Banalitățile” de soiul acesteia s-au adunat în ultimele decenii în asemenea măsură, încât, tot mai des îmi aduc aminte de o spunere a bunicului, de pe vremea când eram încă un copilandru. Le numim între timp *banalități*, ele au fost, la vremea intrării în cotidianul nostru, rarități, ori aveau cel puțin o latură a lui „oh!”, tocmai prin noul pe care îl propuneau. Revenind la spunerea bunicului, ea suna cam așa „E atâta bine și atât de multă pace în ziua de astăzi! Belșug, de asemenea, iar noi, oamenii, suntem prea „bucici” (în limba actuală „care nu mai pot de bine”). Dar, vă spun eu, nu rămâne multă vreme așa.” Trebuie menționat că bunicul fusese participant activ la amândouă războaiele mondiale. Afirmția redată de mine o auzeam ca pe un leitmotiv, la fel și spunerea lui: „Numa’ bunu’ Dumnezeu știe dacă ne vom mai vedea vreodată, căci sunt bătrân și zălele mi s-au împutinat.”

Era pe la sfârșitul anilor 1970. Bunicul a atins venerabila vârstă de 92 de ani (anii de viață 1893-1985), în pofida zilelor negre petrecute în cele două mari războaie. Îl îndemnam, și o făceam cât de des aveam ocazia, să ne relateze despre război, despre anii petrecuți pe front. Eram ochi și urechi, aflam de la un... actant care, pe deasupra, mai era și bunicul meu,

întâmplări din vreme de război, iar faptul că văzusem câteva filme cu o asemenea tematică, desigur că dădea aripi încă și mai largi imaginației mele de copil în trecere spre adolescență. Ceea ce îmi atrăgea atenția, printre altele, erau termenii pe care îi folosea când numea naționalitățile: talieni, franțuji, spanioli, angleji etc. Asta dădea un farmec aparte povestirii. Mie nu prea îmi ieșea la socoteală un aspect din ceea ce auzeam. Nemții, așa cum îi descria el, nu erau cei care să se fi comportat bestial, prin locurile prin care se deplasa frontul. Despre ruși, însă, bunicul nu prea găsea vorbe măgulitoare. Și oare de ce învățăm noi la școală exact invers?, mă întrebam eu.

Ceea ce atunci, cu atâtea decenii în urmă, auzea povestit de însuși bunicul său, îl făcea să retrăiască, până și astăzi, atmosfera scenelor relatate. Desigur, în felul său, cum și cât îl ajuta imaginația care, în locurile în care veteranul de război nu găsea poate cele mai fericite forme de exprimare, completa cu cuvinte pe care și le închipuia el că se potrivesc puzzle-ului povestirilor.

Nu am crezut, nici atunci, și nici mai târziu, povestea el prietenului, la telefon, că asemenea vremuri se vor întoarce. Mai mult, zise el, s-a făcut astfel că, la serviciu fiind, în pauza de amiază, cu colegi și prieteni, la taclale, unul dintre ei spunea că și-ar putea închipui un al treilea război mondial, iar un altul, un conflict armat de proporții, chiar aici, în Europa. Unul cu desfășurare clasică, adică. El s-a uitat mirat, când la unul, când la celălalt. Mai pui la socoteală și faptul că oamenii ăștia erau de luat în seamă, mă rog, părerile lor, căci amândoi studiaseră, printre altele, și istoria. El, mare pacifist și, cel puțin tot atât de naiv, a încercat să-i convingă de contrariu. Fără cea mai mică șansă de reușită. Raționamentul lui: Un atac armat la nivel mondial este de exclus, și asta pentru simplu motiv că se va apela la arme nucleare, lucru care ar fi dus – Doamne ferește-ne de o astfel de situație! – la Apocalipsă, la Omega, la Prăpastie, la Gata, la Sfârșit! Ceea ce uita el, sau nu voia să reflecteze asupra unor astfel de stări de fapt, erau veșnicile conflicte cu caracter religios și nu numai, din Orientul Mijlociu, de exemplu. Ori războaiele civile din Africa. Și mai trecea cu vederea – probabil că subconștientul îl obliga la aceasta – conflictele din fosta Iugoslaviei, cu atrocități nemaicunoscute în Europa postbelică.

Se uită îndărăt și își aminti că, pe când se termina conflictul din Kosovo (în iunie 1999), se afla, cu familia și cu prietenul mai-sus pomenit, în Franța, în Provence, nu departe de Avignon. Trăseseră acolo la niște prieteni de familie din Germania, aflați în vacanță, în țara lui Voltaire. Pentru doar câteva zile, urmând să-și continue ruta înspre Mediterana, unde urmau să petreacă două săptămâni de concediu. Era pe la ora ...

moșăielii, imediat după masa de prânz, și stăteau pe afară, preocupați cu toții să găsească un loc de refugiu, unde umbra să fie cât mai densă, căci termometrele o luară razna: arătau 40 de grade! În jur domnea o liniște desăvârșită. Pe acest fond s-a întâmplat ca, dintr-odată, să înmărmurească cu toții, intrând într-o stare de șoc! Li s-a tăiat, pur și simplu, răsuflarea. Pe deasupra lor, la puțini zeci de metri – în realitate, cu siguranță, mult mai mulți, dar astfel resimțiți de ei –, zburau cu o viteză de ei nemaivăzută, dar mai ales cu un zgomot mega infernal, avioane de luptă. Vreo trei. Priveau speriați unii la alții... Se întorceau din Est, mai precis din Kosovo, chiar dacă Franța la vremea aceea nu era membru NATO, cultiva însă cu Alianța o relație de parteneriat.

Mai târziu aveau să povestească această scenă, care fusese una totalmente ieșită din comun, ori de câte ori se ivea ocazia, cu o oarecare voluptate, oarecum mândri de cele trăite. Cel târziu atuncea trebuia ca oamenii noștri să își fi dat seama că un război are, de fapt, loc aici, în Europa, nu departe de ei. Au trecut anii, peste întâmplarea evocată s-a așternut, încet-încet, colbul uitării, și bine că s-a întâmplat așa.

Câtă vreme conflictele nu te afectează direct, ele rămân oarecum inofensive, la nivel subiectiv, ori, mai rău, chiar și la cel afectiv. Și este totalmente greșit că se întâmplă așa, pentru noi, ca societate. E ca și cum viețile oamenilor din Palestina ori Congo ar valora mai puțin decât cele ale semenilor lor de pe Bătrânul Continent.

Dar până și aspectele acestea ne apăreau până mai ieri elemente ale firescului. Europeanii, cu precădere cei din Occident, trăiau într-un huzur, mai mult ori mai puțin acceptat ori perceput ca atare. Căci, se știe, tot ei sunt primii care strâmbă din nas, invocând varii motive pentru nemulțumirile lor, fie ele de natură economică ori, poate, mai ales socială, nelăsând să le scape nimic din ceea ce li s-ar cuveni. [Iar pentru a fi corect, tu, așa care scrii, ar trebui să menționezi că și tu faci, între timp, parte

dintre ei]. Formele cotidianului, în veșnică schimbare, dar ancorate pe o axă a echilibrului, nu mai prezentau ceva spectaculos, tot ceea ce aveam era un ceva de la sine înțeles, uitând să facem exerciții elementare în a ne bucura de lucruri simple, dar foarte importante. Începând cu pâinea noastră cea de toate zilele, care era și mai este văzută, flagrant de greșit, drept o banalitate, autoturismul și confortul pe care posesia lui ți-l oferă, ori comunicarea ultrarapidă și accesul fulger, grație internetului, la informația globală, cu toate capcanele inerente. Iar descrierea a putea continua mult și bine. Până și cu pandemia parcă ne-am mai aranjat până la urmă, mai renunțând la unele dintre măsurile sanitare. Să aibă și ea privilegiile sale.

Dar peste toți și toate a coborât dintr-odată pasta groasă a **întunericii**: în ziua de 24 februarie, pe la orele patru ale dimineții. De atunci **negrul** nostru, al tuturor, este **lat și îngroșat ca un monstru**, și parcă ne stă fiecăruia dintre noi în cărcă, gata-gata să ne sugrume. Un Putin cu coasa gata de atac. De atunci, suntem cu toții **în doliu** și nimic din *banalul de dinainte nu mai este banal*, ci a devenit dintr-odată parte a unei vieți tihnite, din care ne-au rămas doar amintirile. A uneia de dinainte de apoi. Ori, dacă vrei, a înaintelui de după.

În aceste condiții te gândești, îi spuse el prietenului, la telefon, ce drăguță fusese bunica lui când, într-o bună zi, se auzi strigată de fiică, care locuia în casa vecină, să vină la televizor că se dă muzică populară. Asta într-o vreme când aceste aparate erau, pe la sat, foarte rare. „Da, fă bine și oprește-l (tv-ul) până vin și eu!”.

Chiar și amintirea aceasta din urmă avea acum un gust ușor amăru, cu tot farmecul pe care îl poartă în și cu ea. Doamne, ce frumos ar mai fi să ne mai putem întoarce într-o astfel de vreme, a inocenței și a lucrurilor simple și tihnite. O întoarcere la un altfel de *banal*, unul modificat, ori poate chiar mutat semantic...

Mihail Gavril -
Văzut și nevăzut

Luminița IGNEA

Măciuca

Să fi iubit cu patima cu care ura, Mitu lu' Săracan ar fi făcut multe femei fericite. Sau măcar una. Dar în inima lui nu era loc de iubire, bărbatul le purta tuturor o vrăjmășie de moarte, începând cu cea care i-a dat viață. Că datorită ei purta a doua poreclă, Mitu al Florilor, care îi era chiar mai nesuferită ca prima. De fapt, dacă e să le luăm în ordine, „Săracan” a venit mai târziu, odată cu tată-su de-al doilea, un holtei tomnatic înșurat cam cu forța cu Firuța lui Dijmănit. „Ce dacă-a călcat strâmb o dată?”, îi spuneau pețitoarele, „Tot cea mai vrednică fată din sat rămâne, nimeni n-o întrece nici la plog, da' nici la joc”. „Da', săracan de mine!”, făcea Sandu, că asta era năravul lui și de aici i se trăgea și supranumele, la fiecare frază băga câte-un „săracan de mine!”, „Oi putea eu struni o hazaică așa arzoaie?” „N-ai grijă, că s-o struni și singură, când s-o vedea la casa ei”, l-au asigurat și bătrânii lui, bucuroși să-l vadă așezat înainte de a se așeza și ei la loc cu verdeață.

În primii ani de viață, Mitu a crescut în matriarhat. Bunica și o droaie de mătuși mai mari sau mai mici stăteau cu ochii și cu gura pe el cât era ziua de lungă, iar noaptea îl înghesuiau între trupurile lor voinice și transpirate, mai-mai să-l sufoce. Cu mămica nu a dormit niciodată, că ea era singura din familie care avea serviciu și, dacă aducea bani în casă, era scutită și de la treaba la câmp sau în grădină și de pierdut timpul cu schimbatul pelincilor sau cu legănatul lui „al Florilor”, cum i s-a spus lui Mitu până a mers la școală.

Ura creștea în sufletele lui ca iarba cea rea, dar el încă nu știa că se cheamă așa, doar mârâia la ele încă înainte de învăța să vorbească și le lovea cu pumnișorii și cu piciorușele imediat cum se simțea sătul și schimbat. Cum a putut merge, fugea cât mai departe, simțea că se sufocă în umbra lor, și nu ieșea din cotlon decât când îl răzbea foamea. Iar ciuda lui și mai mare era că toate-și vedeau de treabă, nu-l căutau, nu pomeneau de el, de parcă nu exista, numai seara îl zvârleau în copaie și-l zoleau bine, să nu aducă cine știe ce în așternutul lor cel curat.

Când l-a luat în primire, Sandu Săracan a încercat să înjghebe cu el o relație, nu neapărat tată-fiu, așa de la bărbat la bărbat, convingându-l prin

desele și lungile absențe de acasă, că femeia este un rău necesar, așa ca să găsești o bucată de mămăligă rece și ceva udătură când te întorci, dar, în general, e de preferat să nu stai prea mult în preajma ei. „Rele, săracan de mine!”, spunea el tovarășilor de pahar. „Rele toate, așa a fost și mămuța, așa-i și fomeia, toată ziua dă din gură, numa' noaptea-i bună, că mai dă și din altceva”. Mitu, care de acum se făcea băietan, a început să ia aminte la vorbele vitregului și să fie interesat de părțile anatomice ale femeii, mai ales de cele care, eliberate din strânsoarea hainelor groase de iarnă, se iveau și se mișcau ademenitor, unele mai bombate, altele mai lăsate, unele oțărâte, altele moleșite, prin pânza subțire a fustelor înflorate. Începuse a i se duce vorba că-i dubios după ce, urmărind insistent mai multe fetișcane, dar și femei în toată firea pe ulițele satului, acestea se stropșeau la el: „Ce vrei, mă? Ce te ții după mine?”, iar el, le răspundea răstit, printre dinți: „Ai cur mișto, fă!”. Și, suflându-le fumul de Naționale în ochi, trecea mai departe, alergând ca un apucat.

Printre puținii prieteni ai lui Mitu era unul care „fusesse” și amintindu-și în unele nopți ce povestea acesta pe când poșteau o jumină de „Săniuța” în cimitir, își apuca furios muștiucul și-l freca frenetic, mai să-l scoată din rădăcină. Învățase să se alimenteze astfel, o privire furișă la trupul femeii, o căutătură înnegurată spre chipul ei, însă vreo apropiere mai mare de aceasta nu-și dorea, nu avea răbdare să le audă vorbind, hotărâse de mult că sunt niște încuiate, niște găște, cu aspect acceptabil, cel puțin dacă le privești din spate, dar gălăgioase, care n-au nimic interesant de spus. Până-ntr-o zi când, pășind în clasa a douăsprezecea la liceul lui rural, pe ușa clasei intră o făptură ciudată, pe care nu avea cu ce s-o compare, noua dirigă și profesoară de rusă. Glasul ei, ușor răgușit, părea că izvora din clăia blondă și cărlionțată și din ochii de smarald patinat și nu din buzele pline, voluptos arcuite, poleite generos cu sclipiri sidefii, ca niște picuri de rouă. Părea femeie, dar și înger, o trenă de parfum se-mprăștia din fusta ei foșnitoare făcută din cea mai mătăsoasă țesătură, sub care dansau două sfere de piatră, pe o muzică neauzită. Atunci a știut că trebuie să atingă Femeia și, dacă n-o face, nu mai poate trăi. Și când tovarășa cea nouă, care era și secretară UTC pe școală, mânăta de noua viziune pedagogică, a trecut printre bănci, dornică să-și cunoască ciracii, Mitu și-a întins mâna rapace făcută năvod, cuprinzând, într-o singură palmă cheile fericirii și înfigând adânc degetul mijlociu în canion.

La o margine de cătun trăia, de când era pe lume și de când se știa, Măciuca. O chema Lenuța, dar de mică s-a învățat să ducă o jordine în mână, nevoită să se apere de câinii alungați de acasă de săteni și de nălucile pustiei în care trăia. Cu timpul jordia s-a făcut băț, bățul s-a făcut par și parul s-a făcut măciucă, că lumea crește și se-nrăiește, așa se face că numele ei în sat era, de acum, Măciuca. A avut și frați și surori și părinți și atunci pustiu nu era pustiu, bătătura lor răsuna de râsete zglobii, de chemarea dulce a mamei și de înjurătura aspră a tatei, dar pierind toți, de prea cruzi sau prea copți, a rămas singură la granița satului, de care-o desparte o lume, un univers. Fusesse a treia din cei șapte, pe unii-i petrecuse ea însăși la groapă, despre alții a primit vești mai târziu, petrecându-i din telegramă-n pomelnic. I-a plâns pe toți, atâta i-a plâns, până n-a mai avut lacrimi să se plângă pe sine și, asprită de viață, dar întărită de moarte, s-a înarmat cu măciuca, hotărâtă să trăiască cât i s-a scris. Singurătatea nu a fost alegerea ei. A fost și ea tânără și dorită, dar părinții aceluia nu au îngăduit feciorului lor să aducă în gospodărie o sărăntoacă de la capătul lumii. Mai târziu el a murit beat într-un șanț, lăsând cinci orfani. Ea a rămas să-și ocrotească pustia.

Când i s-a dat drumul lui Mitu brumele erau groase. A pornit-o pe jos către satul natal, că de banii primiți la „externare”, l-au ușurat unii chiar de la poarta închisorii. Le-a dat de bună voie, satul de bătaie, nu s-a pus cu ei și chiar simțea nevoia să-și dezmoștească oasele, încă tinere, cu mersul pe jos. Și nici nu se grăbea nicăieri, știa că nu-l așteaptă și nu-l dorește nimeni acasă, dar mai știa și că omul are nevoie de patru pereți să-l adăpostească cât se gândește ce face cu sine, iar cei mai potriviți erau aceia între care crescuse.

Pe câmpurile lungi dintre sate și stelele scrâșneau în cer, iar foamea îi răsuca în stomac custuri de gheață. „O pâine să fi apucat să-mi cumpăr din patru ani de răbdat. O pâine mare și cladă, ca un cur de femeie”, halucina deja, când a zărit la zece pași bordeiul dărăpănat.

Măciuca i-a deschis de la prima bătaie, era așa de uluită de vizita neașteptată, că imediat s-a apucat să întetească focul de vreascuri și să pună ceaunul de mămăligă. Ani mulți nu-i mai trecuse nimeni pragul, de la îngroparea măicuții, ultima care a părăsit-o. Niște jumeri și două ouă au completat cina din zori a musafirului nepoftit. Restul, pentru amândoi, a fost ceață.

În sala de tribunal era un pic mai cald ca afară, Măciuca, în uniformă vârgată peste care i se permisesse să-și pună ilicil de lână luat de acasă când au ridicat-o, privea de sub bertă o lume străină, ca-n filmele acelea ce veneau cu caravana, odată.

„Elena Apetrei!”, strigă aprodul, dar pe chipul femeii nicio reacție. „Zisă și Măciuca!”. Atunci ea se ridică ușor, pune mâna pe Carte și spune ca pe o poezie, tot ce-și repetase zile și nopți în șir, că ce-i spusese avocatul din oficiu uitase deja: „Da, onorată ogradă, l-am primit în casa mea, l-am omenit, se crăpa de ziuă și i-am zis că e vremea să plece în drumul lui, da’ el a sărit pe mine ca un câine turbat și eu m-am apărat, ce era să fac?” „Te-a violat, femeie?”, întreabă, sactisit, judecătorul. „Nu, dom’ judecător, numa’ mi-o pus poalele-n cap și m-o mușcat din dos. Și atunci i-am dat în moalele capului, cu ceaunul, că măciuca era lângă ușă. Sper că l-au luat neamurile de acolo, că bordeiul meu nu-i morgă.” „Legitimă apărare. Se achită!” „Mă-mpușcați, dom’ judecător?” „Nu femeie, ești liberă, mergi la casa ta!” „Am crezut că scap de grija lemnelor pe la iarnă!”, oftă din rărunchi Măciuca.

Mihail Gavril -
Beneficentia

Anca SÎRGHIE

Constantin Noica - mândria Sibiului

Convorbire cu Victor Neghină

Au trecut aproape 35 de ani de la plecarea la Domnul a marelui scriitor, filosof și patriot român Constantin Noica. Pornind de la acest fapt, am considerat că a-l readuce în actualitate este o datorie de onoare, ceea ce va răscoli amintirile sibienilor despre acest om de elită al filosofiei și literaturii române.

Am gândit acest interviu ca pe un omagiu adus lui Constantin Noica, Domnia Voastră, stimată doamnă Anca Sîrghie, aflându-vă printre puținele persoane care l-au cunoscut foarte bine la Sibiu. În același timp, nu putem uita că ne-ați încântat sufletele cu amintiri despre Constantin Noica la Cenaclul Literar „Radu Theodorescu” din Sibiu.

— În debutul interviului, vă rog să precizați: În ce împrejurări l-ați cunoscut pe Constantin Noica, acest mare om de cultură?

— Pe Domnul (Vă rog să-mi înțelegeți majuscularea, cu semnificația ei implicită) Constantin Noica l-am întâlnit direct prima dată la Biblioteca ASTRA din Sibiu, în 15 ianuarie 1980, sărbătorind pe Mihai Eminescu. De ce socotesc că atunci și acolo am participat la un eveniment cu totul memorabil? Ascultându-l vorbind pe Domnul Noica, am simțit cum în mintea mea se năruiau pilonii atâtor discursuri cu care ne obișnuiserăm să-l evocăm pe poetul „nepereche”. Așadar, despre poetul nostru național se poate vorbi și altfel decât știam noi prin tradiție. În esență, Domnul Noica oferea sibienilor, copiate prin xeroxare, primele 16 din totalul de 44 Caiete Eminescu, manuscrise interesante pentru toți cei pasionați să cunoască șantierul creației poetului și publicistului. Din capul locului, țin să mărturisesc că în anii care au urmat, am profitat din plin de acest „tezaur” oferit de el Bibliotecii județene ASTRA, unde am dus pe toți elevii care studiau cu

mine capitolul Eminescu, pe atunci un capitol bogat și temeinic. Mărturisesc că în cei 51 ani de activitate didactică rar am văzut o emoție mai specială decât cea a liceenilor care se întâlneau cu slova eminesciană autentică.

La finele acelei conferințe din 15 ianuarie 1980 m-am prezentat, solicitându-i Domnului Noica o dedicație pentru fetele de la Liceul Economic din orașul nostru, cu care scoteam un al doilea număr al revistei „Hermes”, unul care nu a mai apărut din cauza interdicției formulate de Elena Ceaușescu, hotărâtă să facă economie prin suspendarea tuturor revistelor școlare din țară. Eram și eu cuprinsă de entuziasmul tuturor participanților la acel eveniment literar unic în felul său, așa că nici nu m-am gândit cum urma să ajungă acel text la mine. La câtă lume se apropia de conferențiar dorind să vorbească cu el, nici nu puteam fi sigură că Noica va da curs solicitării mele.

— Acela a fost doar primul moment de comunicare directă. Ce a urmat aceluși eveniment providențial?

— Surpriză! Peste câteva zile, abia întoarsă de la Liceu, m-am pomenit cu vizita neanunțată a Domnului Noica. Era însoțit de poetul Ion Mircea și Vasile Barbu, colegii mei de la revista „Transilvania”, unde publicam în răstimpuri câte un articol. Filosoful a coborât din Păltiniș, cerându-le redactorilor să-l însoțească spre adresa mea, necunoscută lui. Surpriza mea a fost dublată de cea a însuși filosofului, care a văzut pe biroul meu de lucru *Lysis* de Platon în traducerea sa, cu sublinieri și adnotări. Când am scos din biblioteca mea cartea din începuturile sale *Vieța și filosofia lui René Descartes*, apărută în colecția „Biblioteca pentru toți”, în format mic și cu coperta portocalie, l-am auzit cu toții exclamând: „Cum, și pe aceasta o aveți?”. Da, era chiar un exemplar din prima ediție a cărții sale, apărute în 1937, a doua după *Mathesis* din 1934.

Discuția curgea plăcut, dar avea o înălțime considerabilă, ușor de sesizat. Noica vorbea eseistic despre mitul androginului și câte altele, dându-ți impresia că ești în fața unei pagini scrise, minuțios elaborate, deși frazele erau simple și stilul clar. A venit vorba de maladiile spiritului contemporan. Pentru că le studiasem recent, i-am putut răspunde care sunt acelea, unele pe care acum, sincer vorbind, le-am uitat, dar le păstrez undeva scrise și comentate. Cert este că am trecut un fel de examinare ad-hoc, fără să realizez pe moment ce scop avea ea. Dar asemenea întrebări apoi le-am auzit puse fiecărui intelectual pe care îl întâlnea Domnul Noica prima dată. De ce? El ținea să constate ce orizont de cunoaștere are interlocutorul său și, în funcție de acela, purta în continuare discuția cu el. Am constatat acest lucru când a revenit în familia noastră

și o făcea destul de des din 1980 până în 1987. În cei șapte ani de prietenie, cu soțul meu, care era specialist în două ramuri de inginerie, discuta teme anume, chiar îi oferea reviste de acel profil. Cu mama mea, mare melomană, comenta noutăți în domeniul muzicii, iar vorbind cu mine, se referea la literatură, bineînțeles. Nu o dată l-am auzit punând întrebarea directă pe care am primit-o, de altfel, și eu: „Cu ce credeți că veți putea intra în marea cultură?” Iar atunci când era vorba de o persoană cu preocupări filosofice, ea se vedea cu obligativitate întrebata dacă stăpânește greaca veche și limba germană, din moment ce fără ele un cugetător nu are instrumentele esențiale de cercetare în domeniu.

— *Pentru că i-ați cunoscut biografia, care apreciați că sunt primele momente decisive pentru formația viitoare a lui Constantin Noica?*

— O primă etapă semnificativă în devenirea sa au fost anii de liceu. El a urmat între 1924 și 1928 prestigiosul Liceu „Spiru Haret” din Capitală, unde a debutat în revista „Vlăstarul” cu eseu *O poveste* ce anunța orientarea sa spre filosofie. Tânărul Noica era foarte atent și la viața literară a momentului. Intuindu-i lui Lucian Blaga valoarea între personalitățile vremii, i-a dedicat una dintre poeziile scrise atunci și a publicat o cronică de spectacol cu *Meșterul Manole*, drama expresionistă ce avusese premiera în 1929 la Teatrul Național din București, unde spectacolul fusese primit cu destulă suspiciune.

Constantin Noica a absolvit Facultatea de Filosofie și Litere din București în 1931 cu teza *Problema lucrului în sine la Kant*. El s-a afirmat într-o pleiadă de aur, alături de Mircea Eliade, Emil Cioran, Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu. Ei erau discipolii unui mare profesor, Nae Ionescu, care în esență îi fascinasă cu sfatul ca fiecare să se dezvolte pe baza propriilor capacități și nu mulțumindu-se să repete învățătura dată de alții, oricât de mari filosofi ai lumii ar fi aceia. Am citit recent cartea *Magistrul și discipolii* (Editura Hoffman, 2020) de Aurel Goci, care clarifică niște puncte nevralgice, unele ce riscau să umbrească acele destine excepționale. Am făcut o recenzie a acestei cărți, pe care v-o recomand, domnule colonel Neghină.

— *În ce împrejurări a ajuns Constantin Noica să facă studii în mari capitale ale Europei?*

— Iată că întrebarea dumneavoastră mă determină să realizez adevărul că Domnul Noica nu se referea în discuțiile noastre niciodată la anul petrecut ca bursier al statului francez la Paris, unde a studiat între noiembrie 1938 și septembrie 1939. Cert este că el avea o inteligență scilicet și o cultură pe măsură, iar averea tatălui său îi asigura condițiile materiale spre

a-și împlini un asemenea vis. Eu nu am cercetat ce va fi făcut el în inima Franței, mai ales că imediat apoi, după susținerea la București a doctoratului cu tema *Schiță pentru istoria lui cum e cu puțină ceva nou*, va pleca în 1940 la Berlin, ca referent de filosofie la Institutul Româno-German. Am înțeles că în perioada celor patru ani el a asistat la seminariile filosofului Martin Heidegger. Cert este că nimic nu l-a putut ține departe de țară, astfel că el s-a întors în România, spre deosebire de prietenul său Emil Cioran, care plecând cu bursă în 1937, nu s-a mai întors în România niciodată.

— *Când a revenit în țară și care a fost atitudinea organelor comuniste față de Constantin Noica?*

— Întors în România, care a devenit o țară socialistă, Noica era conștient de primejdia în care se afla. Deciziile lui au fost cele ale unui om puternic, având principii clare, ireductibile. A divorțat de soția sa Wendy, englezoaică, care s-a mutat în Anglia cu copiii lor, Răzvan și Alexandra. Nimic nu l-a putut convinge să plece din România. Ca atare, depozat în 1949 de proprietățile moștenite de la familie, el a îndurat cu mult curaj domiciliul forțat la Câmpulung Muscel din 1949 până în 1958 și procesul politic care i s-a înscenat sub titlul „Grupul Noica”, urmat de ani grei de detenție. A ieșit din închisoare în 1964.

— *Privind din punct de vedere politic, ce orientări a avut Constantin Noica?*

— Nu am cercetat acest subiect în profunzime, pentru că nu este domeniul meu de interes științific. Dar, într-un târziu, uluită în fața afirmației făcute de directorul de atunci al Bibliotecii ASTRA, anume că „Noica este un legionar”, l-am întrebat pe el însuși fără vreo reținere. Ce credeți că a răspuns? „Nu, domniță Anca, eu nu am fost legionar. Atunci a fost un mare val. Dar eu am rămas la marginea valului.” Am citit undeva că Noica nu a purtat vreodată uniforma verde, nu a participat la manifestații legionare, dar ar fi scris niște articole cu tentă legionară, în anii aceia de mare entuziasm național, când el se afla sub influența magistrului său Nae Ionescu. Cert este că Noica nu a fost omul atras de jocurile politice nici verzi, nici roșii, ci era preocupat de planuri culturale la vârf. Așa l-am perceput eu, ca om al unor acțiuni culturale de anvergură națională.

— *Atunci, de ce a fost condamnat Noica la 25 ani de temniță?*

— Nu-mi amintesc să fi deschis vreodată în poveștile noastre prietenești un asemenea subiect. Discreția sa era recunoscută. Dar, din cele citite de mine mai târziu, am înțeles că la procesul din 1 martie 1960, un eveniment justițiar de mare răsunet

în epocă, socotit a fi cel mai important proces politic la Tribunalul Militar din București, s-au invocat culpe imaginare. Noica a fost acuzat, spre exemplu, pentru că a corespondat cu Cioran, căci s-au găsit dovezi că el ar fi răspuns unei scrisori a prietenului său parizian. Altă culpă era faptul că avea intenția să traducă un eseu al lui Hegel, care urma să fie publicat la Paris cu ajutorul lui Cioran. Aducerea în țară de către regizoarea Marietta Sadova a cărții *Tentation d'exister* a lui Cioran, apărută la Editura Gallimard în 1956, una dintre cele două volume răspândite între cunoscuți, a fost considerată ca „propagandă anticomunistă”. Trebuie să aflați că despre aceste aspecte ale biografiei noicasiene se vorbește anual la Simpozionul organizat din generozitatea d-lui Emil Hagi la Câmpulung Muscel, ultima ediție fiind tocmai în iunie 2021, unde am ținut o conferință despre *Noica la Sibiu*, discursul fiind însoțit de 58 de imagini fotografice. A fost un succes. Am lansat acolo și „Caietele Constantin Noica”, vol. 1, 2021, o ediție datorată profesorului Marin Diaconu, căruia i-am dat și eu ajutorul necesar.

— *Despre relația lui Constantin Noica cu orașul de pe malurile Cîmbului ce ne puteți spune? Cum a evoluat aceasta în decursul timpului? Ce activități a desfășurat Constantin Noica în Sibiu?*

— În ciuda aberației că Domnul Noica ar fi avut domiciliu forțat la Păltiniș (confuzia făcându-se cu anii 1949-1958, când el a fost obligat să locuiască la Câmpulung Muscel), adevărul este că filosoful și-a ales Sibiu din proprie convingere. Pentru el, Păltinișul, cu aerul său ozonat și cu liniștea propice scrisului, a fost o oază de creație. El și-a constituit un ritual al plimbării matinale, după care scria cu spor, iar seara, atunci când avea persoane interesate, predă limba germană sau discuta temele zilei cu „mușchetarii” sosiți de la București. Și nu doar cu ei. Când se anunțau autorii unor creații de factură dramatică, care țineau să primească un atestat de valoare, Domnul Noica mă ruga să urc în Păltiniș, ca să-i dau o mână de ajutor, pentru că el nu se considera autorizat să rostească opinii critice în domeniul teatrului.

În orașul Sibiu el era invitat să țină conferințe, cum a fost cea despre vârsta senectuții de la Societatea Medicilor, cu sediul în Piața Mare a orașului, sau cea de la Congresul Național al Fizicienilor de la Sala Sindicatelor. Am participat la aproape toate aparițiile sale publice, cu încântarea de a-i asculta discursurile, greu de egalat ca densitate a ideilor. În iunie 1984 l-am condus cu mașina mea la Festivalul „Lucian Blaga” de la Sebeș. Succesele lui de public erau excepționale, ca dovadă că intelectualitatea transilvăneană i-a intuit valoarea, indiferent de rezervele pe care le aveau oficialii

partidului unic ori Securitatea care îl urmărea pas cu pas; era o inițiativă fără noimă și fără vreun rezultat dintre cele așteptate de aceia, așa cum se demonstrează și în cartea cu două volume a Dorei Mezdrea *Noica și Securitatea*.

— *Ce a reprezentat pentru dumneavoastră, personal Constantin Noica?*

— Cu timpul, Noica s-a impus în conștiința mea drept omul care întruchipa generozitatea intelectualității ajunse la valori absolute. Totul izvora la el din firesc, dintr-un firesc al atingerii esențelor, pe care le știa prețui și valorifica. El cugeta, spre exemplu, afirmând că există „trei tipuri de adversitate: război – sport – dialog. În război trebuie să învingă unul. La sport, idealul e să nu fie învingători și învinși. Într-un dialog, se cuvine „să fie învinși amândoi.” Îi sunt recunoscătoare pentru că m-a ajutat să înțeleg de ce „un cuvânt este ca un arbore” sau că verbul ESTE nu a putut fi definit cu adevărat vreodată. Îmi explica rostul tăcerii în filosofie și în creație, în general. Mai târziu, am realizat și faptul că prepoziția ÎNTRU, spre deosebire de ÎNTRE sau PRINTRE, în vecinătatea semantică a cărora se află, are valoarea unui operator. Aceasta este una dintre descoperirile lui Noica, folosită la ființa care devine întru, ca acțiune venită din interior. Discutam de ce SINELE este o lume mai vastă decât EUL INTERIOR. Chiar acțiunea lui asupra celorlalți era menită să reinstaleze firescul, acel firesc deranjat de o forță malefică, pe care el o intuia și încerca să o contracareze. De altfel, cugetătorul Noica îndemna pe fiecare la meditație întoarsă spre sine, „spre acel sine mai profund decât eul”.

— *Cum vă privea filosoful pe dumneavoastră?*

— În generozitatea sa funciară, Domnul Noica se bucura de fiecare succes profesional al meu. Mă încuraja în ceea ce scriam. În chiar primul an din cei șapte în care ne-a fost dat să comunicăm, mă aprecia epistolar într-o formă de-a dreptul memorabilă. Prima lui epistolă trimisă mie se încheia astfel: „Știți versul:

Semăna-ți-aș numele/ în toate grădinile..... V-aș semăna râvna în toate școlile”. Erau cuvinte încurajatoare, scrise de el în 5 martie 1980, iar azi, recitindu-le, înțeleg că ele m-au marcat. Este sigur lucrul acesta.

El a citit atent două capitole din teza mea de doctorat, răsfoindu-le pe celelalte. Apoi mi-a făcut surpriza de a scrie un *Scurt referat*, care a fost citit la susținerea de la Cluj a tezei la 7 mai 1981. Afirmă acolo că lucrarea mea „face dreptate nu numai unui mare destin românesc, ci și ființei umane, prea des primejduită de propriii ei cronicari, literatorii.” A încercat să mă ajute să plec cu o bursă ADDA în Germania, ca să-mi desăvârșesc studiile, el oferindu-mi formularele de înscriere, la care pe atunci se ajungea foarte greu. Dar eu depășisem vârsta de 40 de ani, care era o condiție prevăzută în documente.

Aprecierile lui Constantin Noica au fost pentru mine mai mult decât o medalieră sau o premieră națională, căci ele au funcționat ca un atestat, cu rol propulsor în plan intelectual. În edificarea mea intelectuală am avut câteva personalități care au jucat rol modelator, mai ales în anii de studenție. Dar, după Domnul Noica, socotesc că nimeni nu s-a mai ridicat la nivelul său de intelectualitate rafinată. Vă dau numai un singur exemplu. Parcă neîncrezător în cuvintele spuse prin viu grai când i-am oferit la Păltiniș un cadou, filosoful mi-a mulțumit în mod neașteptat, printr-o scrisoare datată 19 martie 1986. Am rămas uimită să constat că o epistolă avea pentru el importanța clasică de dar și de necesară confesiune. Iată textul: „Stimată și iubită Coniță Anca, După câteva încercări nereușite de a vă găsi la telefon, îmi dau seama că este cu mult mai potrivit să vă scriu. Mi-ați făcut o atât de mare plăcere cu darul D-voastră, *Septuaginta*, încât trebuie să vă exprim într-alt fel decât telefonic recunoștința mea. În fiecare seară – când ziua mi-a fost normală – citesc câte două pagini din *Noul Testament*, text grec și latin. *Septuaginta* îmi lipsea și mi-o doream! Îmi este cel mai frumos dar pe care-l puteam primi, iar faptul că, în ritmul în care o voi citi, îmi va lua 8 sau 10 ani, reprezintă, pentru mine, urarea D-voastră mișcătoare de viață lungă și neclătinată în cele ale gândului. Cum să vă mulțumesc? Poate spunându-vă că ori de câte ori mă voi gândi la D-voastră mă voi certa singur că nu voi fi știut să vă mulțumesc îndeajuns. Vă doresc toate împlinirile, pe măsura celor pe care înzestrarea și vrednicia D-voastră le vestesc de pe acum”.

— Când și din ce motive a ales Noica să-și trăiască ultima parte a vieții în stațiunea Păltiniș din județul Sibiu? Cum l-au recepționat scriitorii și alți oameni de cultură de aici ?

— Ceea ce mi-a povestit el însuși este că, pe când împlinea 60 de ani, a constatat că „mulți

colegi de generație apleacă steagul” și salvarea de amenințarea morții o găsea într-un mediu mai sănătos decât Bucureștiul, prea poluat și zgomotos. După o căutare febrilă, trecând din Snagov la Brașov și din Sibiu la Rășinari, el a decis să se stabilească în oaza de sănătate care este Păltinișul. Din relatările sale mai mult întâmplătoare, am aflat că doar câțiva universitari sibieni mai tineri, așa ca Didi Cenușer, îl vizitau la Păltiniș. Îmi amintesc de dorința colegei mele de catedră Sanda Odaie de a-l cunoaște pe Noica, drept care am urcat la Păltiniș, împreună cu prof. univ. Gavril Scridon de la Cluj, șeful catedrei de Istoria literaturii române la Filologie, îndrumătorul meu la doctorat. Cu vreo două săptămâni înainte de accidentarea sa, Constantin Noica m-a invitat la o reuniune mai specială, dedicată Caietelor Eminescu, a căror soartă îl nemulțumea, și știu că i-am prezentat pe tânărul cineast londonez Liviu Tipuriță. Au trecut din acel moment aproape 35 de ani și nu mai rețin detaliul că Noica proiectase să invite 40 de profesori de literatură română din diferite județe ale României. Dar ziua reuniunii coincidea cu alegerile, așa că reuniunea în forma sa largă a fost anulată.

Dar îmi amintesc cu plăcere că Noica în mod frecvent telefona din Păltiniș cu întrebarea: „Dacă voi coborî, are domnul inginer o tărie pentru mine? Oare ce dulciuri ați mai preparat?” Sigur că îl invitam la masă, uneori însoțit de Andrei Pleșu sau de alți prieteni cu care ne vizita. Convingerea lui era că hrănirea trebuie să rămână o treabă intimă, nu publică. Uneori dormea la noi și consider că în biblioteca mea cu mobilă în stil Empire la loc de cinste este „patul lui Noica”. Scopul vizitelor lui era altul, desigur. În sufrageria noastră, pe care el o socotea „un salon literar”, întâlnea profesori ca Mircea Tomuș, Dumitru Chioaru, scriitori precum Mircea Ivănescu, Vasile Avram, dar nu mai puțin personalități sosite din alte locuri, ca Andrei Marga, Eugen Simion, Laurențiu Ulici, Doina și Eugen Uricaru etc.

Discuțiile care se încheau erau totdeauna legate de cărți de valoare, teme interesante, probleme de actualitate culturală. Realizam că ni s-au pus microfoane și niciodată nu se ataca vreo temă politică. Mai târziu, din cartea Dorei Mezdrea am aflat că eram și eu urmărită de Securitate, dar exact cum reacționa Noica, m-am obișnuit să răspund și eu: „Ei și, ce puteau să afle urmăritorii?”, căci noi nu făceam din principiu politică. Esențial era că eu citeam și foloseam în analizele la clasă fragmente din *Sentimentul românesc al ființei* unde filosoful îmi apărea dublat de un literat atent la motivele găsite în basme precum *Tinerețe fără bătrânețe* și *viață fără de moarte* sau în *Luceafărul* și atâtea alte poezii eminesciene, comentate de Noica într-o accepție nouă, de cugetare filozofică. Eu predam în liceu și disciplina Literatură universală la clasele de

uman, așa că experimentam o interesantă paralelă a textelor de creație românească cu opere din literatura universală.

— *Când s-a sfârșit din viață Constantin Noica ?*

— Domnul Noica s-a accidentat, căzând în camera sa într-o dimineață de noiembrie 1987, când îl enervase un șoricel, care îi ataca borcânelele cu iaurt. Așadar, pe un atât de mare gânditor l-a doborât un șoricel, cum îmi spunea chiar el cu un umor amar, atunci când îi duceam medicamente străine și mâncare la Spitalul județean Sibiu. Fractura de șold necesita o operație. Dar organismul său s-a dovedit prea slab pentru o asemenea intervenție și după o săptămână de tatonări la Spitalul din Sibiu, s-a stins în noaptea de 3 spre 4 decembrie 1987. Mă despărțisem de el în ziua precedentă, când i-am dus mâncare ce putea, spunea el cu o tainică speranță, să-l hrănească mai multe zile. Pe moment, a servit doar laptele de pasăre. Ne-a mulțumit din suflet, mie și familiei, pentru tot ce făcuserăm pentru el. Probabil că simțea că ne despărțim. „Măine mă operează”, repeta el. Medicul de gardă, cu care am vorbit imediat, mi-a explicat că pacientul avea un suflu aspru, pentru că plecase un cheag de sânge spre inimă. Apoi m-a asigurat că nu se poate face nimic altceva decât cu o săptămână în urmă, când printr-un noroc cheagul acela a trecut cu bine de punctul critic. Spre seară au sosit Pleșu, Liiceanu și meteorologul Nicolae. Pe la ora 23 bolnavul a fost pus pe aparate, ca apoi să se declare decesul în jur de ora 4 AM.

Vestea morții Domnului Noica s-a răspândit în Sibiu de dimineață, dar eu nu puteam concepe o asemenea realitate, pentru că știam ce minte limpede avea filosoful. O seară înainte de accidentare se despărțise de Andrei Cornea, socotit un ucenic al său în traduceri din Platon. Ținea la el ca la un fiu, după cum mi s-a destăinuit. Câte mai erau de împlinit la Păltiniș, din care el făcuse un punct iradiant al culturii! Am alergat la morga Spitalului și acolo l-am văzut pe targă. Câtă liniște era acum în el! Dincolo de toate impasurile politice, care i-au fost date, înfruntate cu demnitate, acum răzbiase solaritatea ființei lui. Un Noica al tăcerii, așadar. Mi-am amintit de *Rostire filosofică românească*, unde Noica afirmase: „La capătul ei, deci, rostirea devine, într-un fel, tăcerea ființei”. După atâtea ziceri care m-au încântat, acum Domnul Noica mă întâmpina cu tăcerea lui. Urma să intre la autopsie. Da, nu mai era nimic de făcut. Mi-am amintit zisele lui „E foarte curios! Se moare de milioane de ani și lumea nu s-a învățat cu asta”. Am vorbit cu autopsierul, care cândva îmi fusese elev la Liceul „Gh. Lazăr”. Procedurile își urmau cursul firesc.

— *Unde își are locul de odihnă cerească marele gânditor?*

— Dorința lui mai veche de a fi înmormântat la Schitul din Păltiniș i-a fost împlinită de mitropolitul Antonie, care mi-a confirmat la telefon că acceptă încălcarea unei reguli, aceea de a înmormânta într-un asemenea loc sacru numai oameni ai bisericii. Nu uit emoția cu care am pus întrebarea: „Înalt Prea Sfinte Antonie, acceptați ca Domnul Noica să fie îngropat la Schit?”. A urmat un minut de tăcere, care mie mi s-a părut un ceas. Apoi rostirea mitropolitului a fost avântată și decisă: „Sigur că accept!” Au urmat din belșug cuvinte de mulțumire din partea mea. Eram la redacția revistei „Transilvania” și ne-am bucurat cu toții de asemenea veste. Abia mai târziu s-a întors la Sibiu din Păltiniș Gabriel Liiceanu, care zăbovise în camera filosofului de la Vila 12, de unde luase tot ce socotea să merită păstrat. El aflase înaintea noastră de acceptul mitropolitului Antonie. În tristețea imensă care ne copleșea, vestea aceasta aducea un licăr de împăcare.

Permiteți-mi, domnule Victor Neghină, să citez pe Octavian Goga, un alt nume care face cinste orașului nostru. El a scris articolul-evocare *A murit Caragiale*, amintind vizita pe care maestrul comediei românești i-a făcut-o în închisoarea de la Seghedin în anul 1912. Caragiale venea anume de la Berlin și se întorcea în Germania. Goga a socotit că se bucurase de o mare cinste, dar emoția lui a fost enormă când și-a dat seama că imediat apoi Caragiale s-a stins. Iată cum meditează Octavian Goga asupra stingerii aceluia mare spirit al literaturii române: „... un Caragiale cu mâinile încrucișate pe piept, amuțit pentru totdeauna, niciodată nu mi-a trecut prin minte. Cum să se închidă pe vecie ochii lui cari pătrundeau sufletul și străluceau de departe ca două sulii de argint? Ce să facă pământul cu ei ?... Cum să se împace cu repaosul de veci creierul lui pururi frământat, acest complicat și sensibil seismograf intelectual, care nu avea clipe de odihnă?” comenta Octavian Goga. Evocarea se încheie cu o perspectivare a staturii scriitorului în posteritate: „Noi însă, cari am avut norocul să-l vedem și să-l auzim, vom rămâne toată viața stăpâniți de senzația că prin moartea lui Caragiale s-a deschis o prăpastie, s-a făcut un gol în natură, ca de-o perturbație cosmică. Cu cât va trece vremea, va crește tot mai mult silueta lui și vom rămâne totdeauna vrăjiți de farmecul celui mai luminos creier românesc. Îi vom spune poveștile, îi vom repeta glumele. Se vor crea legende și personalitatea lui va lua proporții mitice. Generațiile viitoare nici nu vor putea înțelege dacă din strălucirea unei minți s-au întrupat vreodată astfel de raze orbitoare... Peste un sfert de veac, trecând cutare bătrân de-a lungul străzii, oamenii își vor scoate pălăria înaintea lui și-i vor deschide drumul cu respect... «Cine-i moșul ăsta de-i faceți atâtea cinste?», va întreba cutare băiețandru... «A cunoscut pe Caragiale», vor răspunde cu toții.”

Tot despre o minte strălucită era vorba în 4 decembrie 1987, când a trecut la cele veșnice filosoful Constantin Noica.

Înmormântarea din 6 decembrie 1987 a adunat la Schitul din Păltiniș, în jurul sicriului său, vechi prieteni de spirit, ca: Alecu Paleologu, Nicu Steinhardt, Mihai Șora, dar și mai tinerii lui emuli: Pleșu și Liiceanu. Era acolo elita intelectuală a Sibiului, cu profesori, precum Leo și Steriana Köver și Nicolae Jurca, medici ca Maria și Vasile Moldovanu, Doina și Cornel Manta, apoi domnișoara Magdalena Abraham și familia lui Aurel Cioran, care a adus-o pe Mariana Noica, soția defunctului. Era unica dată când ea a urcat în Păltiniș, unde soțul ei locuise și crease atât de mulți ani. Predica mitropolitului Antonie Plămădeală, aflat în fruntea soborului de preoți care au oficiat slujba de înmormântare, a fost emoționantă în bogatul ei adevăr.

De atunci, am participat la slujbele de comemorare organizate de-a lungul anilor la Schit și nu cred să fi urcat vreodată în Păltiniș fără să mă opresc la mormântul filosofului, de obicei aducând acolo musafiri din țară și chiar din străinătate. Simt că este un popas ritualic de care nu mă pot lipsi.

— *Despre activitatea Uniunii Scriitorilor din România, filiala Sibiu, privindu-l pe Constantin Noica, ce ne puteți relatea?*

— În anii săi păltinișeni, filosoful Noica era totdeauna binevenit în redacțiile publicațiilor sibiene. Eu mi-l amintesc venind cu bucurie la revista „Transilvania”, mai ales de când redacția s-a mutat din Piața Mică pe str. Ioan Rațiu. În presa locală apăreau articolele filosofului ca autor și articole despre el. Totdeauna unii dintre membrii U.S.R.-ului participau la conferințele lui Noica în Sibiu. Aceasta se întâmpla, ignorând ostilitatea pe care i-o arătau organele de partid, la care Noica nu le-a dat nici un motiv să-i reproșeze ceva. Dimpotrivă, în străinătate, unde în călătoriile sale și-a întâlnit vechii prieteni, adică pe Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, pe Sanda Stolojan și pe alții, el le vorbea despre progresele și realizările României socialiste. Reacțiile acelora dovedeau nedumerirea lor, ei considerând că... „Noica a înnebunit”. Încerc să cred că el nu era oportunist, ci chiar credea în ceea ce afirma. Poate că era un mod de a-și fi justificat în fața lor, prietenii lui din exil, opțiunea de a nu fi acceptat să părăsească țara.

Același interes l-au dovedit în posteritate directorul Onuc Nemeș și colectivul Bibliotecii ASTRA, care au scos o carte semnificativ intitulată *Constantin Noica și Sibiul*. Cele 8 scrisori pe care le păstrez din corespondența mea cu filosoful au fost solicitate atunci de domnul director, dar – surpriză! – ele nu au apărut

în carte, din cauza unei răutăți colegiale mai vechi și total nejustificate. Ele au fost publicate și comentate, în schimb, într-o serie net superioară ca ținută grafică și ca circulație, anume în *Modelul cultural Noica*, apărut sub îngrijirea profesorului universitar Marin Diaconu la Fundația Națională pentru Știință și Artă, București. (Vezi: vol. II, 2009, p. 530-564, vol. III, 2014, p. 372-419, vol. IV, 2019, p. 312-336.)

Nu este lipsit de semnificație faptul că în orașul Sibiu activează, pe str. Oștirii, Liceul Teoretic „Constantin Noica”, o dovadă că sibienii îl recunosc pe filosof drept o personalitate emblematică a orașului lor. Numele filosofului s-a mai dat Bibliotecii Humanitas, ceea ce ne încredințează că, deși nu a fost încă declarat cetățean de onoare al orașului, cum ar merita, Constantin Noica se bucură de o prețuire aleasă din partea intelectualilor sibieni.

— *Fără a considera că am acoperit întreaga viață și opera lui Constantin Noica, propun să punem punct acestui interviu. Nu înainte de a vă transmite cele mai sincere mulțumiri pentru amabilitatea cu care ați acceptat realizarea unui asemenea proiect de mare importanță pentru cititorii acestui bogat și realist interviu.*

Ela COSMA

Bibliografia articolelor lui Anton Cosma apărute în revista „Vatra” (1971-1991) și postum în „Vatra și „Vatra veche” (1993-2020)

Primul număr din anul I al seriei noi a „revistei social-culturale” (așa cum se autodefinia aceasta pe pagina de gardă), „Vatra”, apărea în aprilie 1971, la Târgu Mureș, revendicându-și numele și tradiția de la vechea revistă omonimă (din 1894), avându-i ca directori fondatori pe Ion Slavici, Ion Luca Caragiale, George Coșbuc. Redactor șef al seriei noi era Romulus Guga, iar în colegiul de redacție figurau: Anton Badea, Herman Bayer, Maia Indrieș, Tudor Jarda, Kovács György, Iuliu Moldovan, Gheorghe Olariu, Dorel Popa, Emil Pop, Grigore Ploșteanu, Atanasie Popa (secretar general de redacție), Ioan Rațiu, Vasile Rus, Sütő András, Vasile Săbădeanu, Ion Vlasiu.¹

Împrejurările și îngrijorările momentului, atunci când s-a conturat continuitatea revistei „Vatra” de la Târgu Mureș, cu viitoarele ei numere și rubrici, sunt descrise pe viu și foarte sugestiv de o martoră participantă la întâlnirea de la Sovata, din luna august a anului 1971. Punând la cale mersul revistei, Dan Culcer, Romulus Guga și Mihai Sin se luptau intens și dezbăteau aprins o „image” (spectrală, ce n-avea cum să nu le dea fiori): „scriitorii pasămite urmau a trece printre liniile de sîrmă ghimpată ale cenzurii

[s.m. E.C.], iar arta lor va consta tocmai în a reuși să se strecoare fără să se rănească”.² Războiul nevăzut din spatele tranșeelor și confruntarea scriitorilor cu cenzura aveau să fie aduse la lumina opiniei publice abia mult mai târziu, după decenii de documentare, de către Dan Culcer. Scriitorul, criticul și istoricul literar, care și-a trăit și plătit libertatea de gândire și creație pe axa Cluj-Târgu Mureș-Paris, este, în legitimitate deplină, autor de lucrări unicate, dedicate acelui spațiu concentraționar în care incriminat principal a fost literatura română: *Cenzura și literatura în România după 1945* (2013)³, respectiv *Cenzură și ideologie în comunismul real*, 2 vol. (2017)⁴.

În 1971, pe când începea a se scrie istoria „Vetrei” târgu-mureșene, Anton Cosma era profesor de limba și literatura română la Școala generală din Dumbrăveni, județul Sibiu. Din capul locului, a pus umărul la zămislirea și ducerea mai departe a revistei, și anume, în două moduri: pe de o parte, colaborând cu materiale publicate în „Vatra” și, pe de altă parte, asigurând ani de-a rândul, de la firul ierbii, din orășelul de pe Târnava Mare, abonamente și abonați (de care publicația avea atâta nevoie). Chestiunea financiară părea la fel de acută ca în veacul al XIX-lea, la debutul publicisticii românești din Ardeal (și nu numai), iar „Vatra” nu stătea mai rău decât revistele-surori apărute la Cluj ori la Sibiu, în pofida deschiderii și a „dezghețului” cultural oferite de *Tezele din iulie 1971*. Asupra *Tezelor* de „tristă celebritate” (Cornel Moraru), revista „Vatra” a deschis o anchetă *in rem și post factum*, dedicându-le un întreg număr (8/2001).⁵ Însă, revenind la problema arzătoare a abonamentelor, ce poate fi mai elocventă decât mărturia lui Anton Cosma însuși? Acesta îi scria din Dumbrăveni, la 8 decembrie 1976, fostului coleg de facultate și prietenului Dan Culcer:

„«Tribuna» și «Transilvania» (ultima prin Ion Micu, care s-a deplasat pînă în urbea noastră) mă solicită pentru abonamente. Sper să fac și pentru «Vatra» vreo 10-15 (mai multe decît pentru celelalte, dar recunosc că puține), e greu în toamna asta, nimeni nu-și mai vede capul de treburi, nu le mai arde oamenilor de abonamente. Apropo de abonamente și de bani – nu s-a rezolvat încă problema bugetului revistei? Mărturisesc că mi-ar prinde bine ceva bani în plus.”⁶

Cum vedem, epoca (în care revistele erau puține și ștacheta era foarte ridicată la publicarea articolelor) a avut în ciuda veșnicelor probleme bugetare și niște avantaje pierdute astăzi, în era democratizării în exces a actului de tipar (care s-a mutat pe suport electronic, *online*), iar drepturile de autor, chiar dacă firave, aveau și o componentă materială (ca, dealtfel, întreaga noastră societate materialist-dialectică...).

Primul articol semnat de Anton Cosma în „Vatra”, în calitate de colaborator al revistei, s-a publicat în numărul 6 din septembrie 1971. Articolul despre *Nichita Stănescu și aventura modernă a elegiei* a fost urmat, în

același an, de încă un material apărut în numărul 9 din decembrie 1971, *Clasicii, contemporanii noștri*⁸.

Vreme de exact 10 ani, din septembrie 1971 până în septembrie 1981, Anton Cosma a fost colaborator al „Vetrei” din Târgu Mureș, revistă în care a semnat 61 de articole ce au văzut lumina tiparului. După 2 articole publicate în „Vatra” în anul 1971, Anton Cosma a „recidivat” cu câte 6 articole apărute în 1972 și în 1973, 2 articole în 1974, 9 articole în 1975, 7 articole în 1976, 6 în 1977, 7 articole în 1978, 4 articole în 1979, 8 articole în 1980, 6 articole publicate în 1981 (ultimele 2 articole fiind deja semnate ca redactor al revistei).

După 18 ani petrecuți în învățământ (1963-1981), „în baza actului nr. 3412 din 19 august 1981 al Inspectoratului Școlar al județului Sibiu, se acordă transferul în interesul serviciului, în conformitate cu prevederile art. 11 din Legea nr. 1/1970 (sub rezerva aprobării Ministerului Educației și Învățământului de eliberare din învățământ) al tovarășului Cosma Anton, profesor la Școala generală din Dumbrăveni, cu data de 1 octombrie 1981, dată de la care susnumitul este încadrat la instituția noastră în calitate de redactor, conform deciziei nr. 158 din 1 octombrie 1981”, arăta redactorul șef Romulus Guga, într-o adresă trimisă de redacția revistei „Vatra”, str. Primăriei nr. 1, Târgu Mureș, către Ministerul Învățământului, Direcția Personal, și, spre știință, Inspectoratului Școlar al județului Sibiu, adresa fiind înregistrată sub nr. 33/20 iulie 1982. Se pare că invocata „rezervă” din partea Ministerului se adevărase, întrucât „eliberarea din învățământ” a lui Anton Cosma, produsă *de facto* începând din 1 octombrie 1981, încă nu se aprobase *de iure* în vara lui 1982. Solicitarea adresată Ministerului pentru a urgenta aprobarea scriptică era completată de redactorul șef R. Guga cu argumente de artilerie grea. Nu doar că *tovarășul* Anton Cosma primise avizul de intrare în municipiu și buletin de... Târgu Mureș, dar îi fusese deja repartizată și o locuință de serviciu, cu chirie plătită la stat: „susnumitului i s-a aprobat de către Consiliul Popular municipal Tîrgu Mureș *avizul de intrare în municipiu*, precum și *repartizarea unui apartament cu 4 camere* și dependențe pentru familia compusă din cinci persoane, în baza contractului de închiriere nr. 545 din 18 martie 1982, [apartament] situat în str. Gheorghe Doja nr. 60, ap. 30, inclusiv a *mutației efectuate în buletinul de identitate*, operațiune înregistrată la data de 30 aprilie 1982”. Având în vedere cele de mai sus, redactorul șef al „Vetrei” le cerea, atât Inspectoratului Școlar Sibiu, cu adresa nr. 40.866/13 iulie 1982, cât și Ministerului Învățământului, cu amintita adresă nr. 33/20 iulie 1982, „a aproba de urgență *transferarea definitivă și irevocabilă* [toate s.m. E.C.] a tov. Anton Cosma” la revista din Târgu Mureș.⁹

Chestiunea s-a rezolvat, în cele din urmă, cu atât mai mult cu cât din 1982 Anton Cosma a devenit membru al Uniunii Scriitorilor, „Asociația Tîrgu Mureș”.¹⁰ În

Memoriul de activitate redactat de el însuși la 8 martie 1983, A. Cosma menționa că în 1981 a fost „încadrat ca redactor [...] însărcinat cu secția de istorie literară” la revista „Vatra”, unde „am muncit cu conștiinciozitate, achitându-mă de toate sarcinile redacționale și extraredacționale ce-mi reveneau”, ca atare „am fost ales în Comitetul de Cultură al municipiului Tîrgu Mureș, unde am fost numit îndrumător din partea revistei al cenaclului «L. Rebreanu» din municipiu”. Criticul literar de la „Vatra” afirma că preocuparea sa legată de „probleme ale literaturii clasice și contemporane [...] s-a concretizat în colaborarea mea la reviste”. Pentru prezenta *Bibliografie a articolelor lui Anton Cosma publicate în revista „Vatra”* este demnă de interes autocaracterizarea statistică semnalată la 8 martie 1983: „Am publicat, începînd din 1969, articole și studii mai întinse în revistele: «România literară», «Vatra», «Tribuna», «Transilvania» etc. În cele peste 80 de articole și studii mai întinse publicate în aceste reviste, revin adesea temele legate de opera clasicilor noștri – Eminescu, Slavici, Creangă, precum și cele privitoare la poezia și romanul contemporan.”¹¹

Dacă revista din Tîrgu Mureș deținea, firește, „monopolul” absolut asupra celor circa 70 de articole apărute în perioada septembrie 1971-martie 1983 (până la data redactării *Memoriului de activitate*), rezultă că Anton Cosma a publicat peste alte 10 articole în revistele din țară menționate.

Revenind la „Vatra”, în 1982 redactorul Anton Cosma a semnat 6 articole, în 1983 9 articole (a fost anul trecerii în neființă a redactorului șef ce întemeiasse revista, Romulus Guga, 2 iunie 1939-17 octombrie 1983; toți cei din jurul său publicînd parcă mai mult, mai bine, ca pentru a-i onora memoria), în 1984 a publicat nu mai puțin de 17 articole (!), în 1985 11 articole, în 1986 și 1987 câte 9 articole pe an, în 1988 8 articole, în 1989 6 articole, în 1990 10 articole, în 1991 7 articole. Ultimul număr al „Vetrei” în care Anton Cosma a semnat antum a fost nr. 246 din septembrie 1991. A urmat momentul fatidic al trecerii sale în sfere mai înalte și mai depărtate, la 17 noiembrie 1991, lucru consemnat în medalionul cu chenar negru pe care i l-a consacrat redactorul șef Cornel Moraru: „Pare de necrezut, dar Anton Cosma nu mai este printre noi. La 4 mai, în primăvară, împlinise abia 51 ani. Un atac scurt și brutal l-a zmulș prematur de la rosturile adînci și de durată ale vocației sale.”¹²

Însumînd, în cel de-al doilea deceniu de activitate redacțională, desfășurată – de data aceasta – cu drepturi depline de redactor al „Vetrei” în perioada octombrie 1981-noiembrie 1991, Anton Cosma a reușit să publice încă 94 de articole.

Așadar, în timpul vieții sale Anton Cosma a publicat în revista „Vatra” din Tîrgu Mureș un număr total de 155 de articole, dintre care 61 de articole în calitate de colaborator (1971-1981) și 94 de articole ca redactor (1981-1991). Postum i-au mai apărut câte două articole

în „Vatra” (1993, 2017) și în „Vatra veche” (2017, 2020).

Astfel, în 1993, revista „Vatra” publica Anton Cosma - *Inedit*, cu un articol despre romanele lui Ion Druță (n. 1928).¹³ Abia peste încă un deceniu și jumătate, alte articole postume vor apărea sub semnătura lui Anton Cosma în revista „Vatra”, redactor șef Cornel Moraru: *Petre Pandrea și virtuțile politice ale ironiei*, cu o *Notă a editorului* Dan Culcer (nr. 3-4/2017)¹⁴, și în revista „Vatra veche”, redactor șef Nicolae Băciuț: *Problema continuității și a comunității de origine a românilor în «Istoria pentru începutul românilor în Dachia» de Petru Maior*” (nr. 6-8/2017)¹⁵; *Utopia comică. Contemporanul nostru Cyrano*, cu un memento *Anton Cosma - 80* de Nicolae Băciuț și o *Notă a editoarei* Ela Cosma (nr. 5/2020)¹⁶.

În sfârșit, iată bibliografia cronologică exhaustivă (conform strădaniei noastre de identificare cât mai completă) a tuturor articolelor pe care Anton Cosma le-a publicat antum în revista „Vatra” (1971-1991) și postum în revistele „Vatra” și „Vatra veche” (1993-2020).

1971

1 - Anton Cosma, *Nichita Stănescu și aventura modernă a elegiei*, în „Vatra”, serie nouă (1971), Tîrgu Mureș, anul I, nr. 6, 6/septembrie 1971, p. 6.

2 - Anton Cosma, *Clasicii, contemporanii noștri*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul I, nr. 9, 9/decembrie 1971, p. 6.

1972

3 - Anton Cosma, *Conflict, idilă, realitate*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul II, nr. 11, 2/februarie 1972, p. 5.

4 - Anton Cosma, *Poezia-comunicare*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul II, nr. 13, 4/aprilie 1972, p. 5.

5 - Anton Cosma, *Critica literară față de inerția*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul II, nr. 14, 5/mai 1972, p. 6.

6 - Anton Cosma, *Realismul azi*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul II, nr. 15, 6/iunie 1972, rubrica „Ancheta noastră. În căutarea romanului”, p. 5.

7 - Anton Cosma, *Între comentariul filosofic și dezbaterea politică*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul II, nr. 17, 8/august 1972, rubrica „Ancheta noastră. În căutarea romanului”, p. 8.

8 - Anton Cosma, *Între solicitarea realului și nevoia de construcție*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul II, nr. 18, 9/septembrie 1972, p. 5.

1973

9 - Anton Cosma, *Romanul tinerilor. Între adecvare și experiment*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul III, nr. 22, 1/20 ianuarie 1973, rubrica „În căutarea romanului”, p. 11.

10 - Anton Cosma, *Critica și Al. Ivăsiuc*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul III, nr. 25, 4/20 aprilie 1973, p. 17, 19.

11 - Anton Cosma, *Actualitatea romanului social*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul III, nr. 29, 8/20 august 1973, rubrica „Atitudini”, p. 9.

12 - Anton Cosma, *George Coșbuc*,

precursor al lui Lucian Blaga?, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul III, nr. 30, 9/20 septembrie 1973, rubrica „55 de ani de la moartea poetului”, p. 10-11.

13 - Anton Cosma, *Un baroc al involuției*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul III, nr. 31, 10/20 octombrie 1973, rubrica „Atitudini”, p. 15.

14 - Anton Cosma, *Dan Culcer, „Un loc geometric”*, *Editura Cartea Românească, 1973*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul III, nr. 33, 12/20 decembrie 1973, rubrica „Proză”, p. 10.

1974

15 - Anton Cosma, *„Princepele” sau barocul posibil*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul IV, nr. 36, 3/20 martie 1974, p. 8-9.

16 - Anton Cosma, *Permanența idealului clasic*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul IV, nr. 38, 5/20 mai 1974, rubrica „Eseu”, p. 11.

1975

17 - Anton Cosma, *Eminescu 1975*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 46, 1/20 ianuarie 1975, rubrica „125 de ani de la naștere”, p. 3, 10.

18 - Anton Cosma, *Camil Petrescu sau despre o nouă condiție a eseului*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 48, 3/20 martie 1975, p. 11.

19 - Anton Cosma, *Tranziența sau durabilitatea?*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 50, 5/20 mai 1975, rubrica „Colocviul Vetrei. Știința și arta sub semnul viitorului”, p. 11, 15.

20 - Anton Cosma, *După moartea ultimului Berevoi*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 51, 6/20 iunie 1975, rubrica „Hic sunt leones”, p. 9.

21 - Anton Cosma, *Hortensia Papadat Bengescu - Viața ca spectacol și spectacolul ca utopie*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 52, 7/20 iulie 1975, p. 10-11.

22 - Anton Cosma, *„Science-fiction”-ul românesc la vârsta maturizării*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 54, 9/20 septembrie 1975, p. 11.

23 - Anton Cosma, *Slavici și romanul nostru modern*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 55, 10/20 octombrie 1975, rubrica „Comemorare Ioan Slavici”, p. 8-9.

24 - Anton Cosma, *Slavici și romanul nostru modern (II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 56, 11/20 noiembrie 1975, rubrica „Comemorare Ioan Slavici”, p. 7.

25 - Anton Cosma, *Slavici și romanul nostru modern (III)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul V, nr. 57, 12/20 decembrie 1975, rubrica „Comemorare Ioan Slavici”, p. 8.

1976

26 - Anton Cosma, *Slavici și romanul nostru modern (IV)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 58, 1/30 ianuarie 1976, p. 8.

27 - Anton Cosma, *Interpretări și înțelesuri*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 59, 2/20 februarie 1976, rubrica „Cronica literară”, p. 9.

28 - Anton Cosma, *Slavici și romanul nostru modern (V)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 59, 2/20 februarie 1976, p. 11.

29 - Anton Cosma, *Un bloc de marmură*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 62, 5/20 mai 1976, p. 9.

30 - Anton Cosma, *Criteriul moral*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 63, 6/20 iunie 1976, p. 9.

31 - Anton Cosma, *Semnificații peste timp ale unui debut*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 64, 7/20 iulie 1976, p. 9.

32 - Anton Cosma, *Împletirea ficțiunii cu documentul istoric*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VI, nr. 66, 9/20 septembrie 1976, p. 6.

1977

33 - Anton Cosma, *Romanul rural: I - Prăbușirea miturilor*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 71, 2/20 februarie 1977, rubrica „Hic sunt leones”, p. 10.

34 - Anton Cosma, *Romanul rural: II - În pregătirea miturilor*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 72, 3/20 martie 1977, p. 10.

35 - Anton Cosma, *Citind și trăind literatura*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 73, 4/20 aprilie 1977, rubrica „Cronica literară”, p. 9.

36 - Anton Cosma, *Petre Pandrea și virtuțile politice ale ironiei*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 74, 5/20 mai 1977, rubrica „Hic sunt leones”, p. 10-11.

37 - Anton Cosma, *Social și subiectiv în proza lui Nicolae Breban*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 78, 9/20 octombrie 1977, p. 6.

38 - Anton Cosma, *Nicolae Manolescu sau paradoxul despre cronicar*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 79, 10/20 octombrie 1977, p. 10-11.

1978

39 - Anton Cosma, *Proza lui Laurențiu Fulga*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VIII, nr. 83, 2/20 februarie 1978, rubrica „Cronica literară”, p. 3.

40 - „Vatra” dialog cu Dan Culcer, Gheorghe Perian, Serafim Duicu, Ștefan Borbely, Mircea Oprița, Silvia Urdea, Constantin Cubleşan despre Anton Cosma, *„Romanul românesc și problematica omului contemporan”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VIII, nr. 85, 4/20 aprilie 1978, rubrica „Vatra-dialog”, p. 3.

41 - Anton Cosma, *O pledoarie pentru publicistică*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VIII, nr. 89, 8/20 august 1978, rubrica „Cronica literară”, p. 3.

42 - Anton Cosma, *Duminica mironosițelor*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VIII, nr. 93/83 [greșit numerotată coperta și paginația; corect nr. 90], 9/20 septembrie 1978, rubrica „Filtre”, p. 2.

43 - Anton Cosma, *Utopie și S.F.*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VIII, nr. 92, 11/20 noiembrie 1978, p. 5.

44 - Anton Cosma, *Marin Preda sau omul în istorie*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VIII, nr. 93, 12/20 decembrie 1978, rubrica „Hic sunt leones”, p. 7.

1979

45 - Anton Cosma, *Un roman mărunț despre viața mărunță*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul IX, nr. 97, 4/20 aprilie 1979, rubrica „Filtre”, p. 3.

46 - Anton Cosma, *Univers epic transilvan: Ion Vlasiu, Ion Brad, Francisc Păcurariu*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul IX, nr. 95, 5/20 mai 1979, rubrica „Opinii”, p. 4.

47 - Anton Cosma, *Constantin Noica și sensul culturii române contemporane*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul IX, nr. 100, 7/20 iulie 1979, rubrica „Opinii”, p. 6.

48 - Anton Cosma, *Ultima vară a lui Antim*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul IX, nr. 101, 8/20 august 1979, rubrica „Filtre”, p. 10.

1980

49 - Anton Cosma, *Sorin Titel și prezentarea epicului*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 107, 2/februarie 1980, p. 4.

50 - Anton Cosma, *De la politic la etic*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 108, 3/martie 1980, p. 8.

51 - Anton Cosma, *Istoria văzută din interior*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 109, 4/aprilie 1980, p. 4.

52 - Anton Cosma, *Mircea Zăciu și critica-literatură*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 111, 6/iunie 1980, p. 6.

53 - Anton Cosma, *Romanul românesc postbelic*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 114, 9/septembrie 1980, p. 3.

54 - Anton Cosma, *Romanul românesc postbelic (II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 115, 10/octombrie 1980, p. 10.

55 - Anton Cosma, *Arca lui Noe*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 116, 11/noiembrie 1980, p. 6.

56 - Anton Cosma, *Romanul românesc postbelic (III)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul X, nr. 116, 11/noiembrie 1980, p. 10.

1981

57 - Anton Cosma, *Romanul românesc postbelic (IV)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XI, nr. 118, 1/ianuarie 1981, rubrica „Sinteze”, p. 8.

58 - Anton Cosma, *„Iepurele șchiop” sau elogiul normalității*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XI, nr. 119, 2/februarie 1981, rubrica „Cronica literară”, p. 3-4.

59 - Anton Cosma, *Romanul românesc postbelic (V)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XI, nr. 120, martie 1981, rubrica „Sinteze”, p. 7.

60 - Anton Cosma, *Romanul românesc postbelic (VI)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XI, nr. 121, 4/20 aprilie 1981, p. 8-9.

61 - Anton Cosma participă la *Dezbaterea Istorie, patriotism, militantism*, consemnată de Melinte Șerban, (la care iau parte Romulus Guga, Corneliu Sturzu, Ioanid Romanescu, Dan Culcer, Mircea Iorgulescu, Gabriel

Dimisianu, Augustin Buzura, Valentin Silvestru, Ion Horea, Ion Lungu, Anton Cosma, p. 5-8) în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XI, nr. 122, 5/20 mai 1981, p. 8.

62 - Anton Cosma, *Portretul criticului la maturitate*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XI, nr. 127, 10/20 octombrie 1981, rubrica „Cronica literară”, p. 3.

63 - Anton Cosma, *„Semnele” criticului, semnele realului*, serie nouă (1971), anul XI, nr. 128, 11/20 noiembrie 1981, rubrica „Cronica literară”, p. 3.

1982

64 - Anton Cosma, *Liber între ierarhii*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XII, nr. 130, 1/20 ianuarie 1982, rubrica „Cronica literară”, p. 7.

65 - Anton Cosma, *Actualitatea publicisticii lui Goga*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XII, nr. 131, 2/20 februarie 1982, p. 9.

66 - Anton Cosma, *Nicolae Breban, „Don Juan”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XII, nr. 132, 3/20 martie 1982, p. 4.

67 - Anton Cosma, *Literatura patriotică*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XII, nr. 133, 4/20 aprilie 1982, p. 1 (coperta I), 15.

68 - Anton Cosma, *Există un SF românesc?*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XII, nr. 136, 7/20 iulie 1982, rubrica „Cronica literară”, p. 6.

69 - Anton Cosma, *Tîrgu Mureș, opțiunea pentru comedie*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XII, nr. 141, 12/20 decembrie 1982, rubrica „Teatru”, p. 14.

1983

70 - Anton Cosma, *Valentin Silvestru, „Elemente de caragialeologie”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 143, 2/20 februarie 1983, rubrica „Cronica literară”, p. 3.

71 - Anton Cosma, *Marșul cariatidelor*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 144, 3/20 martie 1983, rubrica „Cronica literară”, p. 8.

72 - Anton Cosma, *Ion Vlasiu, romancierul*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 146, 5/20 mai 1983, rubrica „Ion Vlasiu la 75 ani”, p. 7, 13.

73 - Anton Cosma, *Romanul și realitatea (I)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 151, 10/20 octombrie 1983, rubrica „Cronica ideilor”, p. 2.

74 - Anton Cosma, *În memoria lui Romulus Guga*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 151, 10/20 octombrie 1983, p. 4 (sub această rubrică apar texte scrise de Dan Culcer, Ioan Radin, Valentin Silvestru, Anton Cosma, Cornel Moraru, Mihai Sin, Nicolae Băciuț).

75 - Anton Cosma, *Un senior al romanului*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 151, 10/20 octombrie 1983, rubrica „Cronica literară”, p. 7.

77 - Anton Cosma, *Romanul și realitatea (II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 152, 11/noiembrie 1983, rubrica „Cronica ideilor”, p. 2.

78 - Anton Cosma, *Anchetarea eului*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIII, nr. 153, 12/20 decembrie 1983, rubrica „Filtre”, p. 14.

1984

79 - Anton Cosma, *Memoria și fețele timpului*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 154, ianuarie 1984, rubrica „Filtre”, p. 6, 10 (despre Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, Editura Cartea Românească, 1983).

80- Anton Cosma, *Contradicțiile și progresul în literatură*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 155, 2/februarie 1984, p. 1-2.

81 - Anton Cosma, *O sinteză necesară și utilă*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 155, februarie 1984, p. 3 (despre cartea Silviei Urdea, *Anton Holban sau interogația ca destin*, Editura Minerva, București, 1983).

82- Anton Cosma, *Cina cea mai lungă*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 156, 3/martie 1984, rubrica „Cronica literară”, p. 5 (despre cartea lui Mircea Opriță, *Cina cea mai lungă*, Editura Dacia, Cluj, 1983).

83 - Anton Cosma, *40 de ani de literatură română nouă*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 157, 4/aprilie 1984, p. 2-3.

84- Anton Cosma, *40 de ani de literatură română nouă (II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 158, 5/mai 1984, p. 3.

85- Anton Cosma, *Stilizarea tradiției*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 158, mai 1984, rubrica „Cronica literară”, p. 13.

86- Anton Cosma, *40 de ani de literatură română nouă (III). Dezvoltarea prozei*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 159, 6/iunie 1984, p. 3.

87 - Anton Cosma, *Teatrul lui Romulus Guga*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 159, 6/iunie 1984, p. 14.

88 - Anton Cosma, *40 de ani de literatură română nouă (IV). Spirit românesc, spirit european*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 160, 7/iulie 1984, p. 3, 11.

89 - Anton Cosma, *Patru decenii de literatură S.F. românească*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 160, 7/iulie 1984, rubrica „Ochiul ciclopului - Antologie S.F.”, p. 16.

90 - Anton Cosma, *Sentimentul datoriei față de literatură*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 161, august 1984, rubrica „Colocviul Vetrei”, p. 6.

91 - Anton Cosma, *Patru decenii de literatură S.F. românească (II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 161, 8/august 1984, rubrica „Ochiul ciclopului - Antologie S.F.”, p. 16.

92 - Anton Cosma, *Scriitori români de astăzi*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 162, 9/septembrie 1984, rubrica „Filtre”, p. 4.

93 - Anton Cosma, *Dramaturgia lui Romulus Guga*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 163, 10/octombrie 1984, p. 14.

94 - Anton Cosma, *Argument pentru reportaj*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 164, 11/noiembrie 1984, p. 13.

95 - Anton Cosma, *O antologie de proză scurtă*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIV, nr. 165, 12/decembrie 1984, rubrica „Cronica literară”, p. 7.

1985

96 - Anton Cosma, *Jurnalul lui Rebreanu*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 167, 2/20 februarie 1985, p. 4.

97 - Anton Cosma, *Ion Vlasiu*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 168, 3/20 martie 1985, p. 5.

98 - Anton Cosma, *Mina pe față*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 169, 4/20 aprilie 1985, rubrica „Cronica literară”, p. 6.

99 - Anton Cosma, *În căutarea hiper-romanului*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 170, 5/20 mai 1985, p. 10.

100 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (I)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 171, 6/20 iunie 1985, p. 6.

101 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 172, 7/20 iulie 1985, rubrica „Sinteze”, p. 6.

102 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (III)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 173, 8/20 august 1985, rubrica „Sinteze”, p. 6.

103 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (IV)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 174, 9/20 septembrie 1985, rubrica „Sinteze”, p. 6.

104 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (V)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 175, 10/20 octombrie 1985, rubrica „Sinteze”, p. 6.

105 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (VI)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 176, 11/20 noiembrie 1985, rubrica „Sinteze”, p. 6.

106 - Anton Cosma, *Romanul românesc de astăzi (VII)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XV, nr. 177, 12/20 decembrie 1985, rubrica „Sinteze”, p. 6.

1986

107 - Anton Cosma, *Romanul românesc în interviuri*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 178, 1/ianuarie 1986, rubrica „Filtre”, p. 7.

108 - Anton Cosma, *„Careul de fugă”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 179, 2/februarie 1986, rubrica „Filtre”, p. 4 (recenzie la Grigore Zanc, *Careul de fugă*, Editura Dacia, Cluj, 1985).

109 - Anton Cosma, *Romanul politic*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 182, 5/mai 1986, rubrica „Filtre”, p. 11.

110- Anton Cosma, *Scrisul ca succes moral*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 183, 6/iunie 1986, rubrica „Filtre”, p. 4.

111 - Anton Cosma, *Orașul îngerilor*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 184, 7/iulie 1986.

112 - Anton Cosma, *Tînărul Rebreanu*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 185, 8/august 1986, rubrica „Cronica ideilor”, p. 4.

113- Anton Cosma, *Ieșirea la mare*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 186, 9/septembrie 1986, rubrica „Filtre”, p. 5.

114 - Anton Cosma, *Textul clasic și productivitatea lecturii*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 188, 11/noiembrie 1986, p. 10.

115- Anton Cosma, *Proza românească de azi*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVI, nr. 189, 12/decembrie 1986, rubrica „Cronica literară”, p. 4-5.

1987

116 - Anton Cosma, *O concepție integrativă*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 191, 2/februarie 1987, p. 6.

117 - Anton Cosma, *Scriitorul român și problema țărănească*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 193, 4/aprilie 1987, p. 3.

118- Anton Cosma, *Modelul maiorescian de acțiune literară*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 196, 7/iulie 1987, rubrica „Cronica ideilor”, p. 4, 15.

119 - Anton Cosma, *Balkanism literar*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 197, 8/august 1987, p. 9.

120 - Anton Cosma, *O sinteză majoră*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 198, 9/septembrie 1987, p. 5, 12.

121 - Anton Cosma, *Un eseu despre poezie*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 199, 10/octombrie 1987, rubrica „Cronica ideilor”, p. 3.

122 - C. Anton, *Un roman de moravuri*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 200, 11/noiembrie 1987, p. 4.

123 - Anton Cosma, *[De ce se scrie critică literară?]*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 200, 11/noiembrie 1987, răspunsul criticului la întrebările „Vetrei” sub rubrica „Actualitate și valoare în literatura română postbelică”, p. 7.

124 - Anton Cosma, *Trăirea integrală prin roman*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVII, nr. 201, 12/decembrie 1987, p. 10.

1988

125- Anton Cosma, *Critica în pas cu timpul*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 202, 1/ianuarie 1988, p. 9.

126 - Anton Cosma, *Nicolae Iorga, scriitor și călător*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 205, 4/aprilie 1988, p. 12.

127- Anton Cosma, *Experimentarea tradiției*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 206, 5/mai 1988, p. 7.

128 - Anton Cosma, *Prefață la o ideotecă*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 208, iulie 1988, rubrica „Feed-back”, p. 3.

129- Anton Cosma, *Geografia literară*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 209, 8/august 1988, rubrica „Feed-back”, p. 11.

130- Anton Cosma, *Idei integrative*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 211, 10/octombrie 1988,

rubrica „Feed-back”, p. 11.

131 - Anton Cosma, *Arghezi și barocul*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 212, 11/noiembrie 1988, rubrica „Feed-back”, p. 12.

132 - Anton Cosma, *Ideea Maiorescu*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XVIII, nr. 213, 12/decembrie 1988, rubrica „Feed-back”, p. 8.

1989

133- Anton Cosma, *Despre „eminescianitate”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIX, nr. 214, 1/ianuarie 1989, rubrica „Feed-back”, p. 7.

134- Anton Cosma, *Eminescu azi*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIX, nr. 214, 1/ianuarie 1989, rubrica „1889-1989. Dezbateră Vetrei”, p. 10.

135- Anton Cosma, *Realitate, „realitate modală”, metarealitate*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIX, nr. 215, 2/februarie 1989, rubrica „Feed-back”, p. 6.

136 - Anton Cosma, *Addenda: Un moment metarealist?*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIX, nr. 215, 2/februarie 1989, rubrica „Feed-back”, p. 6.

137- Anton Cosma, *Un moment metarealist (2). Altceva-decît-romanul*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIX, nr. 218, 5/mai 1989, rubrica „Filtre”, p. 5.

138 - Anton Cosma, *Romanul cotidian*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XIX, nr. 221, 8/august 1989, rubrica „Asterisc”, p. 14.

1990

139 - Anton Cosma, *Romanul parabolic, adevăr printre gratii*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 226, 1/ianuarie 1990, p. 10.

140 - Anton Cosma, *Romancier la răscruce*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 227, 2/februarie 1990, p. 11, 27.

141 - Anton Cosma, *Tratatul despre cenușiu*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 229, 4/aprilie 1990, p. 15.

142 - În *Colocviile „Vetrei”. Romanul actualității și actualitatea romanului (IV)*, intervenția lui Anton Cosma, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 229, 4/aprilie 1990, p. 20.

143 - Anton Cosma, *Scriitorul și emblemele lumii*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 230, mai 1990, p. 22.

144 - Conspector, *Noi gazete de Transilvania(I)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 232, 6/iunie 1990, p. 3.

145 - Conspector, *Parada gazetelor de Transilvania(II)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 233, 7/iulie 1990, p. 2.

146 - Anton Cosma, *Romanul narativ-baroc*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 232, 7/iulie 1990, p. 10.

147 - Conspector, *Parada gazetelor de Transilvania(III)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 234, 8/august 1990, p. 3.

148 - Conspector, *Parada gazetelor de Transilvania(IV)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XX, nr. 235, 10/octombrie 1990, p. 3.

1991

149 - Conspector, *Parada gazetelor de Transilvania(V)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 238, 1/ianuarie 1991, p. 16.

150 - Conspector, *Parada gazetelor de Transilvania(VI)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 239, 2/februarie 1991, p. 9.

151 - Ancheta revistei „Vatra”, *Ce este Transilvania?(Anton Cosma)*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 239, 2/februarie 1991, p. 11.

152 - Conspector, *Cronica presei. Despre aromânii din Africa. De la critică la politică (I). Rarități(I). Calende*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 240, 3/martie 1991, p. 3.

153 - Conspector, *Cronica presei. Rarități (2). Moldova*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 241, 4/aprilie 1991, p. 3.

154 - Anton Cosma, *Un teatru pentru Bistrița*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 242, 5/mai 1991, p. 18.

155 - A. C., „*Limba română*” la Chișinău, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 246, 9/septembrie 1991, p. 16.

Articole postume apărute în revistele „Vatra” și „Vatra veche”

1993

156 - Anton Cosma - *Inedit. „Ion Druță (n. 1928)”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXIII, nr. 262, 1/ianuarie 1993, p. 20.

2017

157 - Anton Cosma, *Problema continuității și a comunității de origine a românilor în «Istoria pentru începutul românilor în Dachia» de Petru Maior*”, în „Vatra Veche”, redactor-șef Nicolae Băciut, Târgu Mureș, nr. 6, 2017, p. 16-17, nr. 7, 2017, p. 24-26, nr. 8, 2017, p. 12-14.

158 - Anton Cosma, *Petre Pandrea și virtuțile politice ale ironiei*, prima publicare în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 5, mai 1977, p. 10-11; republicarea articolului, cu Dan Culcer, *Nota editorului*, în „Vatra”, redactor-șef Cornel Moraru, nr. 3-4, Târgu Mureș, 2017, p. 11.

2020

159 - Anton Cosma, *Utopia comică. Contemporanul nostru Cyrano*, în „Vatra Veche”, anul XII, nr. 5 (137), mai 2020, rubrica „Inedit”, p. 4-6, cu Nicolae Băciut, *Anton Cosma - 80*, în „Vatra Veche”, anul XII, nr. 5 (137), Târgu Mureș, mai 2020, rubrica „Aniversări 2020”, p. 4; Ela Cosma, *Nota editoarei*, în „Vatra Veche”, redactor-șef Nicolae Băciut, anul XII, nr. 5 (137), Târgu Mureș, mai 2020, p. 6.

¹ „Vatra”, revistă social-culturală, directori fondatori: I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc (1894), serie nouă, Tg.-Mureș, anul I, nr. 1, aprilie 1971, 24 pagini, 3 lei (căsuța redacțională, la ultima pagină, p. 24).

² Dan Culcer, *O vară lungă cu teze și proteze de memorie*, în „Vatra”, nr. 8, Târgu Mureș, 2001, p. 61.

³ Idem, *Cenzura și literatura în România după 1945*, teză de doctorat, coordonator științific profesor universitar dr. Cornel Moraru, Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș, Facultatea de Științe și Litere, Școala Doctorală de Studii Literare, Târgu Mureș, 2013, 920 p.

⁴ Idem, *Cenzură și ideologie în comunismul real*, vol. I-II, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, 1.735 p.

⁵ Cornel Moraru, *Tezele din iulie. Argument*, în „Vatra”, nr. 8 (număr intitulat chiar *Tezele din iulie*), Târgu Mureș, 2001, p. 31.

⁶ Îi mulțumesc domnului Dan Culcer, „ultimul mohican” dintre fondatorii „Vetrei” de la 1971, care mi-a trimis mai multe scrisori și texte manuscrise primite de la Anton Cosma, în anii de început ai colaborării acestuia cu revista din Târgu Mureș. Scrisoarea lui Anton Cosma către Dan Culcer, scrisă la Dumbrăveni, în 8 decembrie 1976, a fost reprodușă integral în volumul: Anton Cosma, *IV. Critice – Eseuri. Portret al criticului la tinerețe (1963-1978). Portret al criticului la maturitate (1982-1991)*, ediție alcătuită și prefațată de Ela Cosma, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2020, p. 26-27.

⁷ Anton Cosma, *Nichita Stănescu și aventura modernă a elegiei*, în „Vatra”, serie nouă (1971), Târgu Mureș, anul I, nr. 6, 6/septembrie 1971, p. 6.

⁸ Idem, *Clasicii, contemporanii noștri*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul I, nr. 9, 9/decembrie 1971, p. 6.

⁹ Târgu Mureș, 20 iulie 1982, cererea adresată de redactorul șef al revistei „Vatra”, Romulus Guga, Direcției Personal din Ministerul Învățământului, privind transferul lui Anton Cosma în interesul serviciului de la Dumbrăveni, jud. Sibiu, la Târgu Mureș, a fost redată în: Anton Cosma, *I. Teatru*, ediție alcătuită și prefațată de Ela Cosma, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, cap. „Personală”, p. 506.

¹⁰ Târgu Mureș, 8 martie 1983, *Autobiografia* semnată de Anton Cosma, în: Ibidem, p. 507.

¹¹ Târgu Mureș, 8 martie 1983, *Memoriul de activitate* semnat de Anton Cosma, în: Ibidem, p. 507-508.

¹² Cornel Moraru, *Anton Cosma*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXI, nr. 248, 11/noiembrie 1991, p. 8.

¹³ Anton Cosma - *Inedit. „Ion Druță (n. 1928)”*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul XXIII, nr. 262, 1/ianuarie 1993, p. 20.

¹⁴ Anton Cosma, *Petre Pandrea și virtuțile politice ale ironiei*, în „Vatra”, serie nouă (1971), anul VII, nr. 5, mai 1977, p. 10-11, cu Dan Culcer, *Nota editorului*, în „Vatra”, redactor-șef Cornel Moraru, nr. 3-4, Târgu Mureș, 2017, p. 11.

¹⁵ Anton Cosma, *Problema continuității și a comunității de origine a românilor în «Istoria pentru începutul românilor în Dachia» de Petru Maior*”, în „Vatra Veche”, redactor-șef Nicolae Băciut, Târgu Mureș, nr. 6, 2017, p. 16-17, nr. 7, 2017, p. 24-26, nr. 8, 2017, p. 12-14.

¹⁶ Anton Cosma, *Utopia comică. Contemporanul nostru Cyrano*, în „Vatra Veche”, anul XII, nr. 5 (137), mai 2020, rubrica „Inedit”, p. 4-6, cu Nicolae Băciut, *Anton Cosma - 80*, în „Vatra Veche”, anul XII, nr. 5 (137), Târgu Mureș, mai 2020, rubrica „Aniversări 2020”, p. 4; Ela Cosma, *Nota editoarei*, în „Vatra Veche”, redactor-șef Nicolae Băciut, anul XII, nr. 5 (137), Târgu Mureș, mai 2020, p. 6.

Rodica GRIGORE

**Despre pisici, dar mai mult
despre oameni:
Hiro Arikawa & Grigori Slujitel**

„Pentru că așa suntem făcuți.
Avem nevoie să credem în mai bine.”
(Grigori Slujitel, Zilele lui Savelie)

Nana și Satoru pornesc hotărâți la drum, cu dubița argintie a lui Satoru. Și, zile în șir, călătoresc, fac lucruri noi, îi întâlnesc pe câțiva dintre foștii colegi de școală ai lui Satoru, iar Nana vede pentru prima dată marea. În paralel, trecutul lui Satoru găsește mai multe căi de a reveni în actualitate, iar Nana comentează totul, de la oameni la locurile vizitate ori lucrurile încercate pentru întâia oară – cu ironie, cu malițiozitate sau cu emoție, după caz. Un roman de călătorie, povestea unei relații deloc lipsite de complicații, sau o inedită istorie personală? Ei bine, nimic din toate acestea în exclusivitate, și câte ceva din fiecare în parte. Astfel ar putea fi definit romanul lui Hiro Arikawa apărut în anul 2012, devenit aproape peste noapte *best-seller* în Japonia și în alte peste treizeci de țări și ecranizat în 2018, în regia lui Koichiro Miki, ba chiar adaptat pentru teatrul radiofonic. Romanul se numește *Memoriile unui motan călător** – pentru că, da, într-adevăr: Nana, partenerul de călătorie al lui Satoru este un motan!

Japonezii au fost întotdeauna fascinați de pisici. Se știe că există în Arhipelag temple care le sunt dedicate, iar coloratele „maneki-neko”, imaginile colorate aducătoare de noroc și de prosperitate reprezentând pisici cu lăbuța ridicată se găsesc pretutindeni la intrarea în magazine. Nici literatura niponă nu a ignorat felinele, dacă ne gândim că încă foarte de timpuriu ele sunt prezente în scrierile reprezentative din acest spațiu cultural. Sei Shonagon, în *Însemnări de căpătâi*, text

datând de la începutul secolului al XI-lea, relatează cum, deoarece împăratul Ichijo își pierduse mult iubita pisică, toți supușii săi au fost obligați să o caute. Iar în multe versuri ale lui Matsuo Bashō, marele maestru al haiku-ului de secol XVII, găsim câte o pisică, sau câte un motan. Mai aproape de prezent, Jun'ichiro Tanizaki, membru al grupării *Subaru (Pleiada)*, publică în 1936 nuvela *O pisică, un bărbat și două femei*, iar un celebru roman (apărut în anul 1905 și având nu mai puțin de trei volume, pentru că publicul cititor, cucerit de subiect, a dorit mai mult decât își propusese autorul să scrie!) al lui Natsume Sōseki poartă titlul *Motanul are cuvântul*, primele cuvinte fiind: „Eu sunt Măria-Sa motanul. Deocamdată n-am nume.” Știind foarte bine toate acestea, scriitoarea niponă Hiro Arikawa (născută în 1972), își începe, în chip de prolog, propriul roman, *Memoriile motanului călător*, exact cu cuvintele protagonistului felin al lui Sōseki!

Numai că motanul de acum va avea un nume – și nu orice nume, ci Nana, adică „șapte”, după forma neobișnuită a cozii sale negre, care-i completează în mod cochet înfățișarea de motan alb... Însă, pe de altă parte, autoarea preia o serie de strategii și trucuri narative de la marele Sōseki, câtă vreme, la fel ca și motanul vorbitor care încânta cititorii japonezi la începutul secolului trecut, Nana își asumă, în multe momente ale textului, rolul de povestitor. Și, la fel ca și acela, e și un veritabil critic al lucrurilor și oamenilor pe care îi vede. Numai că, spre deosebire de predecesorul său lipsit de nume, frumosul și capriciosul Nana își domolește ironiile atunci când ajunge să cunoască mai bine ființele umane care-l înconjoară și ne face să zâmbim senin sau nostalgic în fața multora dintre întâmplările pe care le relatează cu o căldură pe care nu o putem numi altfel decât... pisicescă! Dar tot Nana e și cel care, spre finalul romanului, ne poate aduce lacrimi în ochi, căci, desigur, doar o pisică ar fi fost în stare să perceapă atât de acut și de dureros lumea din care Satoru, fostul prieten și tovarăș de călătorie, lipsește.

Nu trebuie să uităm că *Memoriile motanului călător* este deopotrivă o inedită carte de memorii – pisicești și omenești – și o extraordinară evaluare a relațiilor dintre animale și oameni. Dar și un roman de călătorie. Astfel încât tonul aparent (și voit!) frivol de la începutul textului e doar modalitatea cea mai adecvată pe care Arikawa o găsește pentru a se apropia de protagoniștii săi și pentru a sonda adâncimi nebănuite la o primă lectură. Sigur că s-ar putea reproșa primelor capitole stilul cam prea facil, acțiunile oarecum previzibile sau intervențiile *sotto voce* ale motanului, cam prea docte sau elaborate pentru o felină, oricât ar fi ea de simțitoare și de inteligentă... Numai că, alegând să înceapă totul cu lejeritatea unui desen animat pentru

oameni mari, autoarea ne duce pe nesimțite pe tărâmul celor mai profunde sentimente, al celor mai puternice emoții – și al celor mai adânci semnificații. Căci ce se întâmplă, până la urmă, în cartea aceasta? Un tânăr frumos, sensibil și proprietar al unei dubițe argintii, Satoru, adoptă motanul vagabond pe care-l găsește de mai multe ori dormitând pe mașina sa. Inițial îl hrănește, apoi îl mângâie, având mereu nostalgia unui alt motan, asemănător, pe nume Hachi (adică „opt”, căci petele de pe capul lui aduceau cu cifra 8!...), de care fusese foarte atașat în copilărie. Numai că, după cinci ani de viața fericită împreună, Satoru începe să se gândească la viitor și face imposibilul pentru a-i găsi lui Nana un nou cămin. Astfel că cei doi pornesc la drum, iar călătoria lor îi duce dintr-o parte în alta a Japoniei, de la poalele Muntelui Fuji pe țărmul mării, iar apoi la Sapporo, în Hokkaido.

Numai că... numai că drumul lor nu e un simplu voiaj de plăcere, ci o călătorie. Satoru și Nana nu sunt turiști, ci călători. Iar călătoria lor e, fără îndoială, o inițiere – la capătul ei nici unul dintre cei doi nu va fi același cu cel care a pornit la drum. Și, de fapt, la capătul ei nimic nu va mai fi la fel. În egală măsură, călătoria aceasta nu doar străbate la nivel fizic părți însemnate ale Japoniei, ci, cel puțin la fel de important, pune în fața cititorului, pe fragmente, tot trecutul lui Satoru. Astfel că cititorul va afla că sărmanul Hachi, motanul copilăriei personajului, murise departe de micul și dragul său stăpân. Pentru că, în urmă cu ani, părinții lui Satoru muriseră într-un tragic accident, iar mătușa copilului, devenită tutorele său, a refuzat să primească în casă și pisica mult iubită a nepotului ei. Numai că Nana nu e al doilea Hachi, ci Nana! Prietenul fără de care, e convins motanul, bietul tânăr nu s-ar putea descurca în lumea asta plină de provocări, în care e atât de greu să găsești un prieten adevărat.

Iar apropo de prieteni, Nana are ocazia de a-i cunoaște, de-a lungul călătoriei în doi, pe câțiva dintre cei mai buni prieteni ai lui Satoru. În primul rând pe Kōsuke și pe Yoshimine, tovarășii de joacă și de înot ori de grădinărit ai băiatului. Apoi pe Sugi și Chikako, foștii colegi de liceu, acum căsătoriți. Cu toții, desigur, oameni de treabă și bine intenționați, doar de aceea sunt prietenii stăpânului său... Dar aflați, din varii motive, în imposibilitatea de a-l primi pe Nana în casele lor, oricât și-ar dori să-l ajute pe Satoru! Lasă, însă, că de fiecare dată, după fiecare eșec al demersului său, Satoru însuși concluzionează că... e mai bine așa, tot împreună le e mai bine proprietarului dubiței argintii și motanului cu coada neagră. Iar Nana cunoaște, odată cu prietenii lui Satoru, și câteva dintre animalele de companie ale acestora, câini și pisici, cu care, evident, nu se poate împăca. Vede pentru prima dată cai și căprioare,

contemplă Muntele Fuji și se sperie de valurile mării, e în culmea fericirii admirând curcubeul, înțelege cât e de mare lumea și cât de complicate sentimentele omenești, însă, cine știe de ce, trebuie să treacă mult timp și să străbată mulți kilometri, dar și să fie martorul multor incursiuni în trecut, pentru a realiza cât de fragil și de vulnerabil a devenit, parcă pe nesimțite, Satoru...

Cartea lui Hiro Arikawa se transformă, așadar, dintr-un experiment ludic, așa cum părea la început, într-o subtilă punere în discuție a realităților lumii contemporane, în care oamenii sunt mult mai singuri decât ar vrea să recunoască și decât le place să creadă, dar și o amară meditație cu privire la dificultatea comunicării în familie, la dramele ascunse ale atâtor și atâtor cupluri și la nefericirea atâtor și atâtor copii. Veritabilă carte a căutării – sensurilor lumii și a drumului către sine – textul lui Arikawa reușește să păstreze suspansul într-un mod absolut remarcabil și să nu dezvăluie decât spre final motivele plecării lui Satoru împreună cu Nana. Iar aici autoarea dă întreaga măsură a talentului său, spunând, în mare parte cu ajutorul intervențiilor lui Nana, o poveste de viață (și de moarte...) care ar emoționa pe oricine, chiar și pe cei mai insensibili reprezentanți ai lumii pisicești – sau omenești. Dar, tot odată cu neașteptatul final, *Memoriile motanului călător* aduce și o incredibilă lumină a speranței. Speranța că, cel puțin uneori, singurătatea poate fi depășită cu ajutorul animalelor – desigur, mai ales al pisicilor... Căci Noriko, mătușa lui Satoru, cea care îl respinsese cu ani în urmă pe Hachi, își primește acum la ea nepotul, împreună cu Nana! Mai mult chiar, Nana o învață cum să iubească pisicile și chiar o determină, indirect, să adopte una, găsită pe stradă. Ultimele cuvinte ale cărții sunt rostite, desigur, de inegalabilul Nana.

Vorba lui Natsume Sōseki, încă o dată, „motanul are cuvântul”: „Am ajuns așadar la final, dar să nu credeți că v-am spus o poveste tristă! Dimpotrivă, cronică aceasta m-a făcut să-mi amintesc de momentele frumoase din călătorie și mi-a dat curaj să pornesc iar la drum. Sper ca, într-o bună zi, toți cei plecați înaintea mea și toți cei de după mine să se întâlnească pe câmpul acesta cu flori, dincolo de linia orizontului.” Punând punctul final, Hiro Arikawa deschide calea meditației pentru cititorul de-acum mult mai aplecat spre observarea adevărilor ascunse ale relațiilor dintre animale și oameni, sau mai ales dintre oameni. Fără a afirma că va fi o călătorie ușoară, ci mulțumindu-se să sugereze că va exista, oricum, un capăt al drumului: cu celebra replică a Pisicii lui Lewis Carroll din *Alice în Țara Minunilor*, Nana pare ne spune la tot pasul „O, bineînțeles că ajungi, dacă mergi cât trebuie...”

Prefațat cu entuziasm de Evgheni Vodolazkin și încununat în Rusia cu prestigioase premii, *Zilele lui Savelie** (2018) este un roman despre pierderi și despărțiri, dar și despre puterea iubirii și capacitatea de a trăi și de a observa întotdeauna frumusețea lumii și a vieții. Afirmat pe neașteptate în literatură, Grigori Slujitel, tânărul autor (născut în 1983) al acestei minunate cărți, a absolvit Școala Internațională de Cinematografie din Moscova în anul 1999, lucrând în adolescență, pentru scurtă vreme, în redacția de știri a ziarului *Novaia Gazeta*. A urmat Institutul de Teatru, iar acum joacă permanent la Teatrul de Artă din Moscova. Romanul său de debut, *Zilele lui Savelie* (*Dni Saveliia*), a cunoscut un fulgerător succes la publicul cititor, dar și în rândul criticii literare, aducând deodată în prim-planul vieții culturale rusești un scriitor posedând marea (și din ce în ce mai rară, în zilele noastre...) artă de a-i înțelege pe prietenii necuvântători ai oamenilor și de a le spune / scrie poveștile.

Căci *Zilele lui Savelie* nu este, în ciuda titlului, o replică postmodern-contemporană la *Zilele turbinilor* de Mihail Bulgakov. Ci e, oricât de neașteptat ar putea să pară acest lucru, povestea vieții unei pisici. Mai precis, a unui motan: Savelie, alintat Savva de mămica lui... Cartea, surprinzătoare și cuceritoare de la prima la ultima pagina, convinge nu doar prin limbajul rafinat ori prin stilul fluid, ci și (mai ales!) prin ușurința cu care autorul elaborează structura narativă, dar și prin complexitatea tematică a textului, care devine, pe nesimțite, în același timp pseudobiografie scrisă cu un zâmbet în colțul gurii, frescă a Moscovei de azi și de ieri și, nu în ultimul rând, metaforă a existenței umane. „Nu există *flâneur* mai versat decât un motan vagabond, iar Slujitel este extraordinar de inventiv în a utiliza punctul de vedere al lui Savelie pentru a străbate lumea noastră și a ne-o povesti cu o privire înzestrată cu reinnoită ingenuitate”, scria *Corriere della Sera* la

apariția romanului în limba italiană. Și chiar așa stau lucrurile. Căci perspectiva lui Savva e cu adevărat extraordinară, la fel ca și demersul romanesc al lui Grigori Slujitel, de aici și succesul de care s-a bucurat *Zilele lui Savelie*, dar și valoarea pe care o are cartea aceasta dincolo de faima de moment.

Sigur, au existat și voci care nu au ezitat să spună că textul acesta nu aduce ceva fundamental nou în literatură, câtă vreme cititorul descoperă, aici, o altă variantă a numeroaselor jurnale ori memorii mai mult sau mai puțin ficționale publicate, în diferite spații culturale în zilele noastre, acțiunea fiind punctată de momente menite – în mod evident – să emoționeze, ca și de o serie de conflicte interioare sau exterioare, interumane, prezentate în nenumăratele lor forme de manifestare. Totul relatat din perspectiva unor animale, cel mai adesea câini sau pisici, totul fiind, în plus, presărat cu reflecții (serioase, desigur!) despre natura umană sau despre încercarea de a descoperi modul cel mai adecvat pentru a trăi în grăbita lume contemporană. Într-adevăr, până aici, mai nimic cu totul nou, ca să zicem așa. Cu toate acestea, romanul lui Grigori Slujitel prezintă o diferență fundamentală, căci Savva, naratorul-motan, nu mai trăiește, cititorul având în față un soi de (pseudo)biografie postumă a acestuia.

Desigur, dacă stăm să ne gândim bine, nici măcar procedeul acesta, care a avut, într-adevăr, darul de a aduce numeroși cititori celui dintâi roman al tânărului autor rus, și anume recursul la perspectiva narativă a unui animal, nu este nou în literatură. Slujitel știe, desigur, foarte bine acest lucru, dar știe, pe de altă parte, și cum să-l individualizeze pe ineditul său erou-povestitor față de iluștrii lui înaintași, fie ei câini sau pisici. Căci, de la câinele Argos din *Odiseea* lui Homer, exemplul prin excelență de patruped credincios al Antichității, până la Buck, protagonistul din *The Call of the Wild* de Jack London ori la Kastanka, din textul cu același titlu al lui Cehov, și până la O'Connor, din *Watt* de Samuel Beckett ori la câinele fără nume din proza scurtă a lui Kafka, literatura universală oferă la tot pasul exemple de câini inteligenți. Pisicile sunt cel puțin la fel de numeroase în cărțile de pretutindeni (dar mult mai diverse ca psihologie și mod de acțiune, nemaîncadrându-se atât de ușor în vreun tipar prestabilit al fidelității sau bunătății!), de la cea din *Alice în Țara Minunilor* de Lewis Carroll, la cele prezente în creația lui T.S. Eliot, ca să nu mai vorbim despre unicul motan Behemoth, din capodopera lui Bulgakov, *Maestrul și Margareta*. Iar japonezii au fost întotdeauna fascinați de micile feline, căci există în Arhipelag temple dedicate lor. În plus, coloratele „maneki-neko”, imaginile colorate aducătoare de

noroc și de prosperitate reprezentând pisici cu lăbuța ridicată se găsesc pretutindeni. Ca să nu mai vorbim de prezența pisicilor în literatură, de la epoca veche și până în zilele noastre, la minunatul Nana, motanul credincios al lui Satoru, din romanul *Memoriile unui motan călător* al lui Hiro Arikawa.

Pe de altă parte, nici strategia lui Grigori Slujitel, la început, într-adevăr, aparent inedită, de a-i da cuvântul, în calitate de narator, unui animal nu este o noutate și cu atât mai puțin invenția autorului rus. Pentru că Savelie are – din nou!... – câțiva înaintași animalieri celebri, iar creatorul său, trebuie să recunoaștem, are și el câteva modele la care se raportează, implicit, de la bun început. Astfel, simpaticul Boots al lui Rudyard Kipling fusese el însuși ridicat la statutul de narator, ca, de altfel, și Mr. Bones, din *Timbaktu* de Paul Auster, ca să nu mai punem la socoteală faptul că Sharik, din *Inimă de câine*, de Mihail Bulgakov, ca și Behemoth, reușea chiar să ia formă umană. Și atunci, în ce constă, oare, ineditul situației lui Savelie și cum s-ar explica succesul acestei cărți? În primul rând, prin faptul că, alegând să relateze povestea vieții sale și a celor alături de care trăiește, cuvintele lui Savelie nu cad în sentimentalism lacrimogen, cu toate că, adesea, situațiile la care se referă sunt triste, iar prin intermediul acestor momente din istoria sa și, deopotrivă, al Moscovei, orașul în care trăiește, al familiilor sale umane adoptive, se structurează însuși romanul.

Primele amintiri ale lui Savelie din copilăria sa îndepărtată, petrecută în grădina imobilului Morozovilor, în vechiul cartier negustoresc Taganka, din Moscova, sunt legate de cutia de banane Chiquita, în care se adăposteau cu toții, el, surorile sale și mămică lor, de secțiunea *allegro* din concertul *L'amoroso* de Antonio Vivaldi, și de parfumul de aglică. O lume frumoasă și calmă. Și caldă, din toate punctele de vedere. Savva, cum îl alintă apropiații, e un motănel frumos, căruia nu-i scapă nici o șansă sau provocare din cele multe pe care viața i le scoate în cale. Iar în ziua când Vitea decide să-l ia la el acasă, totul se schimbă pentru pisic, iar aventurile nu mai conțin. Căci, Savva va trăi într-un apartament împreună cu un papagal nebun, va deveni angajat oficial al Galeriei Tretiakov, ca vânător de șoareci, va lua parte chiar la o mică revoluție pisicească în curtea catedralei din Eloho. Și câte și mai câte... Apoi, pe neașteptate, când oricum nu se mai aștepta la așa ceva, o cunoaște pe Greta, pisicuța fermecătoare și dulce, moale ca mușchiul, neagră ca noaptea, dar care, spre deosebire de el, cel atât de învățat, nici măcar nu știe să numere!... Fericirea celor doi face ca Moscova să se transforme în cel mai frumos și mai bun loc din lume – doar pentru că aici e iubirea. Cunoscând oamenii și animalele,

întâlnind și buni (bune) și răi (rele), trăind alături de frumos și de urât, Savelie ajunge să se cunoască pe sine cu adevărat și să ne facă pe noi, cititorii, să ne privim sufletele cu mare, din ce în ce mai mare atenție. Motanul aventurier și mereu neliniștit va învăța ce înseamnă, pentru pisici și pentru oameni, nostalgia, dragostea, prietenia, recunoștința, pierderea și regretul. Căci, după ce Greta nu va mai fi cu el, nici existența sa nu-și mai găsește rostul, iar orașul și lumea par a-și pierde, dintr-o dată, punctele cardinale...

Sigur că s-ar putea reproșa mai ales primei părți a *Zilelor lui Savelie* stilul cam prea căutat, acțiunile oarecum previzibile ale personajelor sau intervențiile *sotto voce* ale motanului, cam prea docte sau elaborate pentru o felină, oricât ar fi ea de simțitoare și de inteligentă. Numai că, alegând să înceapă totul cu lejeritatea unui soi de desen animat, autorul ne duce pe nesimțite pe tărâmul celor mai profunde sentimente, al celor mai puternice emoții – și al celor mai adânci semnificații. Iar romanul rezistă. Poate că nu neapărat prin profunzimea filosofică a reflecțiilor lui Savva, căci ele sunt uneori cam prea lucrate. Și totuși, nu cad niciodată în grotesc. Nici prin coerența perspectivei narative, deoarece Savelie însuși pendulează între un soi de nouă omnisciență cvasi-realistă și limitele înțelegerii sale feline. Dar, dincolo de faptul că e, de la început și până la sfârșit, o lectură plăcută, fără să devină vreodată superficială, cartea cucerește prin neașteptatele momente comice, ca să nu mai punem la socoteală imensa pasiune a motanului pentru călătorii și aventuri, pentru muzică și pentru tot ce înseamnă cunoaștere. Iar Slujitel știe cum să facă astfel încât să salveze de la patetism până și reflecțiile lui Savva cu privire la condiția umană.

Neîncercând niciodată să sublinieze mai mult decât e cazul profunzimi mai mari decât situațiile expuse o cer și decât vocea narativă poate gestiona, *Zilele lui Savelie* „prinde” cititorul, reușind să ne facă să ne gândim, din nou, la afecțiunea necondiționată a animalelor, la fidelitatea lor întotdeauna emoționantă, la bucuriile lor atât de simple și, mereu, atât de sincere. Și să zâmbim, cu bucurie sau cu nostalgie, amintindu-ne de exemplarele feline pe care, fiecare din noi le-am întâlnit la un moment dat. În literatură sau în viață.

* Hiro Arikawa, *Memoriile unui motan călător*.

Traducere și note de Raluca Nicolae, București, Editura Humanitas Fiction, 2020

** Grigori Slujitel, *Zilele lui Savelie*. Traducere și note de Justina Bandol, București, Editura Humanitas Fiction, 2020

Marian Victor BUCIU

Rătăcirea în suferință

Memorie imaginar-onirică

Amintirea despre sine în romanul lui Petru Cimpoeșu *Scrisori către Taisia* (Polirom, 2021) e ca visul ori imaginația. Există aici o involuntară poetică a rememorării bazată pe o dublă metamorfoză, o estetică a mimesisului posibil religios-creștin. „Rememorând, e chiar amuzant să constat cum amintirile mai întâiucid întâmplările trecutului, pentru a le reînvia apoi pe unele dintre ele și a reconstitui astfel o lume care de fapt nu a existat.” Irealismul nu e o preocupare etică. Despre o inversare temporală vorbește profesorul inițiat în filosofie Catană, evreu talmudist. „Domnul Catană spunea odată că suntem amintirea ființei noastre viitoare, ceea ce în Talmud este numit *Reșimo*.” Memoria mută reminiscențele în posteritate. Epistolierul își reface scriind viața din perspectiva cecității: „orbecăiesc de unul singur prin hățșul de obiecte și ființe pe care altădată le numeam viața mea, ademenit de umbre al căror joc înșelător îl descopăr mereu prea târziu”. Memoria e sigură în nesiguranța ei, iar prezentul o poate grav tulbura. Un amănunt aflat despre Catană de la un cizmar „exercita un fel de agresiune asupra memoriei mele”. O situație specială trăiește îndrăgostitul sedus de personajul titular. Dragostea, prin condiția însăși a ei, e așa zicând spectrală: „E imposibil să-ți amintești dragostea așa cum a fost, pentru că a fost mereu altceva.” Recunoaște că nu e acesta numai cazul său, devreme ce contextul istoric, politic etc. e unul generalizat alterând individualitatea. „Trăiam într-o eră a uitării bine organizate, cu un trecut măsluit, ai cărui martori amuțiseră.” Înstrăinarea opresivă conduce la reminiscența unor amintiri „vagi și, ca să

zic așa, anonime”. Aparte e doar condiția persoanei pensionate, aflată așadar pe ultimul nivel de înstrăinare: „de când am ieșit la pensie, am început să uit și din cauza faptului că trăiesc izolat, iar amintirile mele nu mai folosesc nimănui”. Viața trecută e rememorată în ecou, e păstrată sonor, muzical, menționează scriitorul nedeclarat al epistolelor. Într-un moment de început al carierei profesionale, fiind profesor, dovadă că-și cunoștea de-atunci felul de a rememora, își stârnește elevii la reflecție, „Provocându-i să se gândească în ce fel ne amintim un sunet anume și ce anume ne amintim.” Virtutea transformatoare a amintirii, le spune, îi e cunoscută omului vechi: „Știați că Pitagora considera că piatra e sunet încremenit?” Natura însăși poetizează, creând realul. Timpul mai îndepărtat ori mai apropiat nu determină regimul acesta al memoriei. O distincție pe care o face epistolierul romanesc între amintire și memorie se cuvine reținută. Se referă la ultimii ani ai dictaturii și nu la deceniile de viață anterioare, când oferă în (de)mers precizarea aceasta: „Nu sunt propriu-zis amintiri, ci ușoare spasme ale memoriei, unele dintre ele greșit încadrate în timp.”

Roman-palimpsest

Avem în față un roman epistolar, numai din punctul de vedere al personajului care-și explică atât cât poate autoformarea în context familial, social, profesional, politic. Destinatară nu răspunde, n-ar mai avea cum, ea trăise ca expeditoare de bilețele răspândite în chip de străni manifeste ultra-codificate. Naratorul pensionar ajuns la 70 de ani se întoarce în timp, discronologic, dar teleologic-interpretativ, în egală măsură epic și analitic. O mențiune se impune izbitor: citim un analist de clasă, dotat cu o mare inteligență reflexivă, incluzând și teoretizarea în exces ori filosofarea propensiv-poetică. Trecutul poartă amprenta puternică a prezentului. Limba e stăpânitoare: „Mă străduiesc să descriu, să reconstitui, dar de fapt toate aceste enunțuri le produce mintea mea de acum...”, constată chiar de pe la început. Realitatea există ca-n peștera limbajului. Nu cuvintele, dar „ecoul” lor e (re)produs din discuții, se dezvăluie onest, camilpetrescian. Obscure sunt multe amănunte, în mare totul îi e cunoscut: „am vizionat tot filmul (vieții, n. m.) și știu cum s-a terminat”.

Luciditatea dramatică nu-i împlinește cunoașterea, dar îi prezervă autenticitatea. Epistolarul e-n luptă cu ficționarul fatal, tradus-trădat de limbaj. Dar nu-și poate eradica retorica asigurându-și adevărul, oricât ar denunța Ficțiunea care se enunță *sui generis*. Nu-i ajunge să indexeze „energia malefică a *Ficțiunii*”. Îi cunoaște natura, și aceasta dictatorială, prin „industria reclamei, adică a ficțiunilor pentru cei vulnerabili

emoțional”. E pe cale să i se mai și supună (inadecvare la... retorică!): „Începusem să cred în *Povestea* pe care el (tatăl, n. m.) o slujea de atâția ani...”.

Poetica românească e una de modalitatea unui „ciudat palimpsest”, rezultat din dificultatea de a limpezi cunoașterea realității, ambiguă fără limită. Nu se naște realitate din iluzie și memorie. Se impune doar *l’embarras du choix*. „E ca și cum aș alege dintre două iluzii pe aceea pe care o ridic la rangul de realitate sau dintre două amintiri pe aceea din care să-mi improvizez un trecut.”

Carența existenței provine din limbaj, chiar de la alfabetul nefuncțional integral. Lumea e „imperfectă” pentru că „lipsește o literă (...) Consoana Esențială stă ascunsă”, credea colegul de școală Moșe zis Moșul. E sigur pe organicitatea lexicală, prin analogie cu anatomia umană, autodidactul Tibi. Pentru el „cuvintele își regăseau forța expresivă și sensul originar numai prin împerechere, la fel ca oamenii”. Firește, totul există în romanul epistolar prin memoria traducătoare „în ecou” a personajului care monopolizează punctul de vedere narativ. El își amintește cum, la cenaclu, Tibi se distanțase de retorica poetică a lui N. Stănescu, ale cărui poezii ar fi produse de „un fel de hoinăreală nesăbuită printre cuvinte”.

Invenția este un efect de incertitudine: „nu sunt deloc sigur că acestea le-au fost cuvintele”, notează deținătorul punctului de vedere narativ. Scriind despre băiatul care a fost într-o vreme îndepărtată, pensionarul epistolier se vede învins de o parte mai complexă a gramaticii textuale; „sintaxa frazei îl falsifică”. E acum epuizat existențial, dar deopotrivă verbal: „repetam cuvinte al căror sens dispăruse prin repetiție”. Face și el experiența sonorității verbale în sine, din „nevoia de a vorbi singur, doar ca să adun sunete”. Moșe face teoria sunetului „prin natura lui, ireversibil” și cunoaște „Sunetul cuvintelor adormite în lucruri”. Epistolierul nu e departe constatând că „fiecare cuvânt conține un vis latent”. El scrie către Taisia, marcat de aceasta: „cuvintele au niște pleoape care clipesc pe neașteptate, rămânând apoi închise; tăcute, se duc pe alt drum”. *Inadecvatul* nu accede la potrivirea cuvintelor: „tot căutând cuvintele cele mai potrivite, te îndepărtezi de gândul pe care ele ar trebui să-l exprime și până la urmă spui o prostie”. Se creditează astfel discreditându-se în relativizare.

Vanitatea sensului

Cu autoironie menționează condiția de om fără pereche în toate privințele. Popular zis, nu are pereche-n lume, e altfel, mereu, invers, sucit, iată ce înțeles dă expresiei: „superba mea inadecvare”. Și în

comunicare e un încurcă lume. Omul se vede-n limbaj, stil, începând de la cuvânt. Și reprezintă nu o excepție, o individualitate, dar o categorie umană. „Oamenii inadecvați au această capacitate de a pune cuvintele în conflict și de a le zăpăci înțelesul, care trădează, de cele mai multe ori, o problemă de reprezentare.” Într-un fel, e un om „poetic”, operând în sintaxă.

Deseori recunoaște că n-a înțeles. Își e incomprehensibil în bună măsură. Se-mpiedică singur în capcanele sensului, după o experiență îndelungată și temeinică a gândirii zădărnice. Certă e doar incertitudinea. Iată cum crede că se desfășoară descifrarea evenimentelor: „Căutând să înțelegi cum, rătăcești în presupuneri tot mai nesigure, până la starea complet tăcută a gândului.” O hermeneutică insistentă epuizează reflexivitatea. E o etică (auto)critică la baza rațiunii, a înțelegerii: a „căuta un sens întâmplărilor vieții (...e) dovada unei vanități solemne”.

În Taisia, văzută „peste tot în jurul meu, completând înțelesul lucrurilor”, caută și un substitut auxiliar al „lecturii” realului, aparent a realității. Iluzie, inadecvare. Soluția ei nu e cea așteptată. „Nu înțelegeam, iar tu (Taisia, n. m.) îmi cereai să nu mai caut să înțeleg.” Cu ea, încearcă să treacă peste faptul că nu (s-)ar înțelege, din credința născută de dragoste. Îi spune Taisiei: „Și te credeam – deși nu înțelegeam.” Iar Taisia, pe o altă cale mentală, îi spune lui că „nu înțelesul semnelor conta, ci ondulația pe care ele o generează, corespondența spontană a silabelor ascunse, care urma să producă un efect de ecou etc”. Teoria ei nu-i e cu totul străină, cumva îl influențează, la „ecoul” vorbelor spuse cândva se referă el însuși, ca autor epistolar onest, responsabil. Teoria Taisiei îi apare însă complicată și în definitiv obscură: „Nu înțelegeam nimic.” Alt mental privitor la Taisia înseamnă primordial alt limbaj, propriu, insolit, voit obscur pentru cititor. Mesajele scrise de ea, dactilografiate și vârâte-n cutiile poștale ale urbei de el, erau alcătuite din „cifre, numere, semne matematice”, de decodat „cum citești partitura unei melodii”. Cu tatăl discută fiul despre neînțelegerile cu iubita lui, spunându-i atunci că „sunt multe lucruri pe care eu însumi nu le-am înțeles”. Știm deja în ce direcție înclină balanța voinței de sens: „nici măcar nu doream să înțeleg”. Dar voința aceasta lucrează altfel față de Taisia decât față de tatăl său. Pe el ține chiar să-l lămurească, să-i inducă certitudine, astfel să i se impună. Și o spune direct: „să-l fac să înțeleagă”. Din nou revine vocea etică a comunicării: „Trebuia să-l fac să înțeleagă, adică să accepte, și încă nu știam ce anume.” Acum nu mai e cel care o iubește pe femeia Taisia, e cel care e un fiu interesat de adevăr, dar adevărul i se sustrage. Înțelegerea rămâne fără referent, în ea însăși. În acest fel sensului nu i se mai

dă de capăt. Personajul care (se) narează e un nepotrivit și cu el însuși. Pentru înțelegere, un eșuat. Adaug o mărturisire: și pe fiul amantului mamei (numit Vorel, cu o literă lipsă), recunoaște într-un rând, „nu știam cum să-l fac să înțeleagă”.

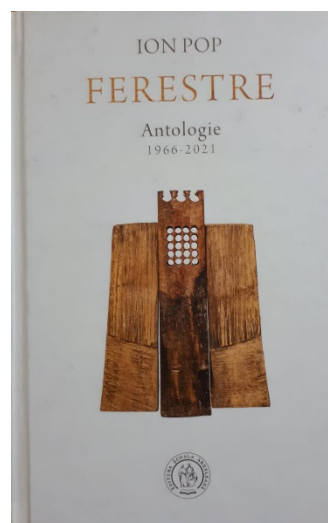
Scrisul incert, în suspensie

Înainte de scrisori, jurnalistul pensionar mai scrisese și altceva. El se referă într-un rând la un jurnal al său și al lui Gide. Nu păstrează însă modelul notelor asupra prezentului. Ca autor al epistolelor, adunate, deși fără conștiință epică, de romancier, personajul notează că scrie încet, căutând îndelung cuvintele: „uneori durează minute întregi ca să trec de la un cuvânt la altul”. Efectul remarcabil e că scrisul acesta lent impune o lectură de asemenea lentă, dinspre epic spre înțelegerea ori mai degrabă stăruința reflexivă. Nu posedă o mecanică a scrisului, cuvintele nu-i vin la cerere sub mână care scrie, blocajul sintaxei i se opune, ca și rătăcirea fără sens. „În câteva rânduri am încercat să-ți scriu, însă cuvintele ori nu se legau nicicum, ori se adunau în grămezi ostile și lipsite de noimă.” Scrisul atinge vidul și sensul arbitrar în unele „rânduri scrise cu aer și care pot însemna orice”. Cel care scrie despre ce a trăit se simte vinovat de a se folosi de Taisia ca adresant pretextual dintr-o postură de lector al sinelui: „Uneori am impresia că îți scriu doar pentru a-mi citi trecutul.” Un sine însă înstrăinat, inventat: „Scriindu-ți despre ce ar trebui să știi, am impresia că îți scriu despre altcineva.” Pentru că nu găsește comunicării un referențial verificat, comun, e tentat să schimbe calea, să afle altă metodă de lucru, nu de reconstituire, dar de completitudine: „Mai potrivit ar fi să-ți scriu despre ce nu știi.” E un judecător aspru, un exorcist al existenței: „sunt un fel de inchizitor al propriului meu trecut, iar când mă așez să scriu, știu că nu o fac decât pentru a-i alunga stafile”. Scopul îi e clar, comparativ cu mijloacele tulburi: „Îți scriu ca să-mi înlănțesc trecutul – apoi să-l uit.” (Despre funcționarea memoriei discut în alt loc, revin numaidecât.) Versiunea scrisă în epistolarul pentru el însuși e departe de a-l mulțumi, ca autor, nu ca personaj, în fapt ca om întors asupra vieții. Ultimul cuvânt este epuizarea: „să reiau povestea de la început, să șterg și să adaug, să rescriu anumite secvențe dintr-o cu totul altă perspectivă, e prea mult de lucru, îmi depășește puterile”.

Romanul, formativ, afectiv, istoric, politic, întins pe o durată lungă, scris epic și analitic, echilibrat, inteligent, cu umor și sarcasm expresiv, într-o perspectivă cuprinzătoare și complexă, originală, atât ca substanță cât și ca stil, poate avea un destin memorabil.

Lucian SCURTU

„Ferestre deschise spre cer”

Critic, istoric literar, poet, traducător, universitarul Ion Pop s-a afirmat cu talent, rafinament și seriozitate (încununate și cu statutul de membru corespondent al Academiei române), fiindu-i recunoscută vocația literar-științifică în urma publicării de analize și comentarii critice, eseuri, volume de poezie, traduceri din scriitori francezi, publicistică, corespondență, cursuri universitare, coordonator de reviste literare și antologii poetice.

La împlinirea a șaisprezece lustri, poetul publică o masivă antologie aniversară, *Ferestre, Antologie de autor, 1966-2021*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, apărută sub egida Bibliotecii județene „Octavian Goga” din același oraș. Op-ul poetic (cele 721 de pagini ne îndreptătesc să le catalogăm în acest mod) dispune de o amplă și substanțială prefață a lui Al. Cistelean, care-i introspectează cu rigoare, exigență și inteligență întreg universul poetic, la finele volumului fiind inserate referințele critice, la superlativ, ale unor importanți și temeinici evaluatori ai poeziei sale, precum Eugen Simion, Valeriu Cristea, Gheorghe Grigurcu, Petru Poantă, Ion Bogdan Lefter, Adrian Popescu, Mircea A. Diaconu etc. (Curios, lipsește Nicolae Manolescu!?)

În volumul de debut „Propuneri pentru o fântână” (1966) poetul balansează juvenil, stimulat de „amenințările dragostei”, între temporalitate și temporaritate, sesizând și notând cu sobrietate distanțele dintre reperele clipei și cele ale disipării, cauze și anomalii care fac posibile delimitarea lor. Este scanată suav certitudinea, palpabilul „cu un ochi în azur”, iar cu celălalt sesizează incertitudinea

opacă în adâncurile neguroase, acolo unde doar apa unei fântâni mai poate fi tremurătoare precum trestia umană, singura capabilă a sesiza vanitas-ul și imanența, în timp ce oglinda ei fluidă reflectă amăgirea și nemărginirea. De fapt autorul ne/se iluzionează cu „propunerile” sale remanente, ca în final să constate că tocmai el e fântânarul propriilor fantezii și estimatorul invazivelor melancolii împovăraătoare, sesizând, post factum, „Constat/ că și melancolia oboșește, ne oboșește”.

În volumul cu titlu inspirat, „Biata mea cuminenție” (1969), locul semințelor blagiene este arogat de conturul lucrurilor din imediata apropiere, evocate admirativ, dar sondate până în miezurile adânci, efervescente, deși, cel puțin în aparență, extremitățile lor direcționează privitorul spre elogiarea formelor nedefinite, periferice, din moment ce „Aceasta e marginea. S-o tot lăudăm”.

Înșelătoarea timiditate din primul volum se metamorfozează acum într-o „cuminenție” (auto) compătimită, pavată cu o anume austeritate, o vizibilă reținere în observarea, de exemplu, a unei triste zile de toamnă, a unor case „încăpățânate în cărămizile lor”, a vânturilor iscate și risipite din memoria nordul natal, a nostalgiilor provocate de îndepărtate exiluri interioare, constrângătoare și predispuse la prea multă dezolare și duiosie („și-i ca și cum aș fi-n exil în trupul meu/ departe de o țară pe care-o tot jelesc –”), a viselor stimulate de o mare care declanșează himere thanatice sau a febrilelor clipe în așteptarea unei ierni izbăvitoare ori măcar salvatoare.

Volumele „Gramatică târzie” (1977) și „Soarele și uitarea” (1985) reprezintă osmoza alchimică a contemplativului cu cerebralul, într-un aliaj în care livrescul, omniprezent în poezia universitarului clujean, înalță simbolul (Cistelean se lasă sedus, pe bună dreptate, de ubicuitatea acestuia, evidențiind „un strat de simboluri”, „un cod de simboluri”, „sintagmele simbolice”, „valențele simbolice”, „genealogia simbolică”) la stadiu de ontologie afectivă filtrată prin sita greu permisivă a interogației și uimirii („Dacă fața mi-o voi întoarce, sângele cui/ îl voi vedea licărind?”), a confesiunii și incantației, contopite într-un „loc geometric” cu statut special de rezervație protectoare a conturatei individualități „În ținutul în care totul a fost spus”.

Un veritabil *poeta faber*, completat de un *poeta artifex*, este Ion Pop și în volumele de după 1990, realizate, aproape cartezian, după idei și viziuni preconceptuate sub forma unui puzzle a cărui configurare intrinsecă scoate în evidență nervurile fragmentare, evaziunile parcelate, și mai puțin compozitul final.

Și totuși, îmbinate armonios, după o schemă logică subtilă, în care poemul finisat topește în profunzimile sale toate acele elemente adiționale (vizuale, auditive, olfactive, tactile) într-o diafonie extremă, elevată, relevă textura completă a eului visător și complexitatea mesajului tulburător. O fragilitate tot mai estompată, o anume încrâncenare dublată de un acut simț al observației amplifică stările tensionale și intensifică efectele emoționale, exfoliate de excесе imagistice inutile ori redundante topice sterile, deși, nu de puține ori, aluzivul este detronat în detrimentul nemediatului, cel care impune filonul prețios al structurii poeticești.

Nu e oare o capcană întinsă unui lector atent care, cu siguranță, poate lamina acel strat protector în scopul accederii la esențele tănuite, absconse, cele care dau calitate, consistență și valoare condeiului și extazului, fanteziei și elegiacului? Dar nici realitatea proximă nu este indiferentă autorului, fiind cea care clatină apatia cotidiană marcată de mici constatări aparent anodine, fulgurante abrevieri imagistice sau efemere justificări paseiste, asumate cu gravitatea aceluia care realizează acut trecerea implacabilă a unui timp intuit, de nerisipit și care trebuie imperios mărturisit: „Se apropie, iată, Realitatea. Dacă/ o pipăi cu degetul meu cel mai lung,/ are gingășii de abur și de mătase,/ ci-mi umple de sânge degetul meu cel mic/ și-i sfârtecă unghia prea curioasă. (...) (Oră).

Stările de febrilitate existențială devin tot mai agasante, multiplicare pe orizontala unor imprevizibile decepții, fie ele și de moment, amplificate pe verticala unor nedorite disforii aferente dispozițiilor solilocviale, căci „veștile umede/ale zeilor” sunt așteptate cu nerăbdare, prin intermediul unui Hermes închipuit, în speranța salvării, sau cel puțin al unui refugiu durabil din ghearele claustrării și cleștele detrării, cele care fac viața destul de amară scriptorului.

Cu trecerea timpului, „cum stăteam în fața ferestrei”, luminile devin tot mai hașurate, umbrele tot mai conturate, panoramarea văzutei mai vespérală, a nevăzutei mai hibernală, presărate cu o duioasă tristețe cauzată de inevitabila și apăsătoare senectute („Mă tem că am început să îmbătrânesc”), predispunere accentuată la reflecție și meditație a unui spirit clădit intelectual în alese biblioteci fondatoare. Senzațiile, impresiile, sentimentele produse de un obiect oarecare, de o amintire repetitivă, de un fragment dialogal, de o lectură contextualizată emoției de moment, declanșează convulsii cathartice ori exorcizări anamnezice consemnate cu meticulozitate și precizie proustiană, disecate chirurgical până

la dematerializarea evaziunii dislocate de poet în neantul cel mai apropiat, cu vizibile urme, uneori traume, în mentalul auctorial.

În volumul „Lista de așteptare” (2019), subintitulat, vag caragial, *Ocazii Momente Întâmplări*, sunt evocate, printre altele, scurte detalii încărcate de semnificații și tâlc, tot atâtea pretexte ale dezolării și efuziunii, spaimei și, mai rar, incantației, ordonate într-o dinamică când mai reală, când mai volatilă, pe fundalul unei stenahorii figurative, acromatice, relevată cu o anume glacialitate caracteristică eului liric, cel care recunoaște tranșant, „mai degrabă am intuit lumea decât s-o văd limpede”. Alte momente ale confesiunii, ale unor expuneri sinoptice introspective ori retrospective, sunt variate, unele conexe banalului și insignifianței (urmările unui control oftalmologic, clipe de *dolce far niente* într-un peisaj agrest, hârjoneala unei veverițe pe ramurile unui cais, veselia și jovialitatea provocate de o masă festivă, urma lăsată de un vierme în mărul proaspăt curățat, miracolul vizionării unui tablou de Piet Mondrian etc.), cu adânci speculații analitice, clamori procesate aforistic, sondări plutonice și mansuetudini liliale, abateri grațioase ori dezaprobatore ale subiectului inițial, care fac din reflector un insistent diarist al clipei stoarse de cele mai mici amănunte, ca mai apoi, după cum recunoaște falacios, să devină un „mic cinic provincial”.

Obosit, ajuns treaptă cu treaptă pe *culmile disperării*, extincția devine tot mai obsedantă, eul poetic urmărit de „ideea că vei dispărea într-o zi” se va statornicii „în noaptea cea mare”, deși o anume seninătate consolează luciditatea acceptării și resemnării, fie ea și iluzorie. „Marea trecere” este intuită rafinat în ultimul poem al antologiei, „Bate și ți se va deschide” (emoționant prin încărcătura sa ontică), inclus maieuticii refuzului incertitudinii ori acceptării misterului ca terapie izbăvitoare, întrebându-ne și noi o dată cu poetul, „Ce-o fi dincolo?”.

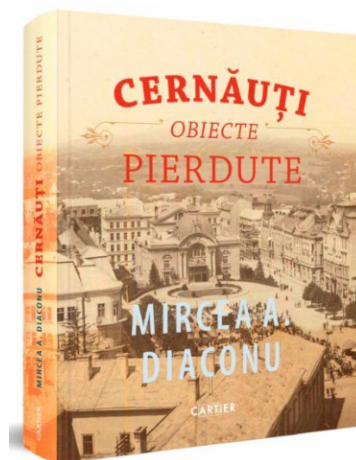
Mitul biblic (de fapt celebra spusă cristică) e magistral asociată unor viziuni vag kafkiene și argheziene într-un poet realmente antologic.

Răspunsul, prolix și sub formă interogativă, îl dă tot el, „Dar dacă Dincolo-i numai dincolo?” Nouă, cititorilor, ne rămâne doar posibilitatea de a da ori nu o replică evazivă acestei dileme universale.

Ferestrele lui Ion Pop au fost, sunt și vor fi mereu deschise poeziei de înaltă clasă.

Ștefan HOSTIUC

Retrolectura ca scriitură sau cum mica publicitate poate genera poezie

Dispuse po(i)etic, sub formă de vers liber, în pagini lucrate artistic (designer Vitalie Coroban), imitând în stil retrofile îngălbenite de carte veche asortate cu vederi de epocă ce alternează copios cu poze de dată recentă reprezentând secvențe de arhitectură urbană din centrul civic al Cernăuțiului (maestru-fotograf Anetta Dabija), textele spicuite de criticul și istoricul literar Mircea A. Diaconu din cel mai important ziar cernăuțean de după Marea Unire, *Glasul Bucovinei* (intervalul 1923-1926), și incluse în volumul *Cernăuți. Obiecte pierdute* (Chișinău, Cartier, 2021, – 271 p.) capătă, în noul context istoric, sensuri noi, invitând cititorul la o lectură plurală, singura capabilă să le scoată în evidență valoarea multiplă: de produs artistic (ca împletire armonioasă de imagini aparținând mai multor arte), de sursă documentară de informații (privind viața unui oraș românesc din perioada interbelică), de mostră de publicistică (practicată în Bucovina primilor ani de după primul război mondial), de model de mică publicitate (pentru anumite produse culturale oferite societății bucovinene în perioada de tranziție de la un stil de viață mittel european la un stil de viață sud-est-european cu ușoare urme de civilizație balcanică).

Discursul verbal, ilustrarea grafică și designul tehnic, interacționând eficient, converg spre elaborarea unui artefact sub formă de text complex urzit din limbaje ale mai multor arte, imposibil de realizat fără interconexiunea strânsă a acestora, cărora li se mai adaugă, în subsidiar (ca element de bază al convertirii textului cu mesaj primar, lipsit de valențe artistice, într-un text cu mesaj secund, purtător de astfel de valențe), încă un factor important (care nu mai ține de textul propriu-

zis, ci de contextul în care acesta se produce): arcul dialogic între două lumi cu cutume, viziuni și filosofii de viață diferite –lumea anilor '20 ai ultimului secol al mileniului II, dinspre care vine, încărcat de informații, mesajul unei epoci, și lumea anilor '20 ai primului secol al mileniului III, care, receptând mesajul, îl insolitează. Or, o asemenea lucrare nu se creează din resursele imaginației autorului, ci se recrează din unghiul unei receptări originale a creației altora, actul receptiv transformându-l pe receptor în autor. Iar scopul autorului al cărui nume e afișat pe coperta cărții comentate de noi a fost nu să scrie o carte, cu texte proprii, ci să o construiască din texte străine, după un proiect propriu, descoperind, în arsenalul forțelor sale de creație, virtuți de arhitect pentru un domeniu în care arhitectura e doar o metaforă.

Citită ca un poem care se produce pe sine însuși prin reflectarea, în oglinda vremurilor de azi, a unor secvențe din viața unei societăți demult apuse, punctate în pagini de publicitate aparținând unui ziar de fostă capitală de ducat habsburgic, recent revenită la vechiul statut de capitală de județ desprins din Moldova medievală cu aproape un secol înainte de unirea acesteia cu Țara Românească într-un singur stat unitar, cartea atrage irezistibil atenția cititorului, transportându-l într-un burg cu lume bună care se plimbă cu birja, dar și cu tramvaiul ce circulă sprintar, de un sfert de secol, între Grădina Publică (extremitatea sudică a orașului) și Podul de peste Prut (hotarul nordic al urbei), o lume care, în virtutea caracterului ei cosmopolit, trăiește într-o disjuncție armonioasă, fondând multiple societăți culturale, caritabile sau profesionale, organizatoare de „mari serbări” cu caracter de binefacere, unele în aer liber („mari alergării de cai pe Hipodrom/ și mari serbări pe plaja «Cârdul Gâștelor», ambele / date / în scopul măririi fondului ridicării / monumentului Unirii în Cernăuți”), altele în saloane: Societatea „Azilul” anunță „o serbare de primăvară în stil mare [...] încinci din cele mai mari săli din Cernăuți, / și anume în: / Casa Germană, / Camera de Comerț, / Casa Națională Evreiască, / Casa Polonă și Toynbechalle”; Compania de operă și operetă Leonard invită publicul la un „mare bal mascat și costumat”, iar Societatea Tipografilor, la o „seară mascată și costumată” pentru strângerea de fonduri în sprijinul tipografilor fără serviciu, al văduvelor și orfanilor de tipografi; nici Reuniunea Femeilor Române nu rămâne în urmă, aranjând într-o după-amiază de duminică, „un ceai dansant-artistic” pentru susținerea financiară a construcției unei școli profesionale. Gazdă a tuturor acestor serbări e Casa Germană, deținătoarea unei superbe săli festive, salonul cel mai solicitat, încă de pe vremea Austriei, pentru petreceri de asemenea calibru. Desfășurate într-un ritm formidabil de început

de viață nouă sub coroana unificatorului Ferdinand (dar cu ecouri încă vii de pe vremea lui Franz Joseph), aceste evenimente și multe altele de acest fel copleșesc, prin fastul și pitorescul lor, cititorul de azi, transportându-l, prin miraculosul act al lecturii, într-un burg cu rafinați domni și distinse doamne care manifestă interes pentru magnificele concerte ale lui Enescu, dar și pentru zgomotoasele „matchuri amicale” dintre echipele locale de fotbal Dragoș-Vodă, Jahn, Polonia, Macabi, nelipsite de mici incidente picante ca memorabila dispută iscată în jurul „potcoavei mistice”, considerată de jucătorii echipei Macabi aducătoare de noroc, iar de fotbaliștii și susținătorii clubului Dragoș-Vodă, generatoare de posibile traume în timpul jocului, fapt pentru cer arbitrului să o înlăture din poarta adversarilor.

Citind cartea, mai aflăm că în Cernăuții anului 1923 funcționau 10 bănci, dovadă a dezvoltării economice înfloritoare a județului. De asemenea, găsim deschise aici 6 librării și papetării („Ostașul Român, / Partidni, / Schally, / Klein, / König, / Hutter”) care vând produse mirosind încă a vopsea tipografică, între care și „Programul [în mai multe mii de exemplare] pentru / marile serbări de la Hipodrom și «Cârdul Gâștelor» / (1 Iulie, în caz de timp nefavorabil, Duminică viitoare)”. Mii de exemplare înseamnă și mii de participanți, dovadă că există și o efervescentă culturală și sportivă formidabilă în viața acestei urbe de la margine de țară, de curând recuperată de la Austria, după un război nemilos și lipsit de sens, căruia îi fusese, timp de patru ani, teatru de manevră.

Multiculturalismul fiind suveran în Cernăuții primului pătăr de secol XX, o seamă de cititori ar putea să vadă în el expresia unei lumi pestrițe. El însă e oglinda unei lumi variate care promovează alteritatea în măsura în care aceasta nu impietează asupra identității naționale. Corectitudinea și probitatea guvernează moralul acestei lumi bine educate ce-și pusese în gând, pe timpul Austriei, să construiască aici o mică Elveție, vis care, cu pași de furnică, poate s-ar fi realizat cândva, dacă războiul n-ar fi risipit furnicarul. Visul a dispărut, dar ideea că Bucovina trebuie să urmeze modelul civilizată de viață a rămas. Aproape lunar, prefectura de poliție anunță lista obiectelor pierdute, depuse spre păstrare de cei care le-au găsit spre a fi recuperate de păgubași. În afară de chei, inele, mănuși, ceasuri, ochelari, coliere, oglinzi, degetare, batiste, foarfece, cercei, cununi de mătânii, brățări, bastoane, brăie, pături, hamuri, bluze, ciorapi, botnițe, sumane, torbe, linguri, câni, bice, foarfece, „coșerci”, „saci de ovăz”, cărți, „capele”, pălării, permise, cojoace, „bumbi”, „galoși”, „tâțâne”, cârlige, „cingătoare”, certificate, hârlețe, târaboanțe, cambii, „un revolver cu 1 glonte”, găleți, „cedule”, „țidule” și alte lucruri de preț sau chițibușuri, mai sunt

depuse la camera de păstrare a prefecturii și portofele cu bani, sau chiar „bani gata” („bani numerar”), de la sume derizorii până la mii de lei, iar uneori și valută străină. Multe din obiecte sunt de aur sau de argint, nu lipsesc nici briliantele.

Mereu prezentă în paginile *Glasului Bucovinei* prin diverse anunțuri, mulțumiri, atenționări, Primăria municipiului aduce o „mulțumită publică” cetățenilor care „au binevoit a contribui” cu sume importante de lei „pentru împrejmuirea și buna întreținere a / mormintelor eroilor căzuți / în războiul mondial” (22 donatori cu nume evreiești, germane și polone) sau pentru ajutorarea cu îmbrăcăminte a „școlarilor sărmani” (35 binefăcători, cei mai mulți cu nume israelite – Moses, Hersh, Aron, Baruh, Abraham, Solomon, Strul, Isak, Scheindel etc., câțiva cu nume românești sau de altă etnie, ortografiate după normele lingvistice din țările de coroană ale fostului imperiu austriac: Pitey, Stryjak, Rotar, Percec, Czernichowski, Ziarkiewicz). Pentru a proteja spațiile verzi, edilii urbei roagă tineretul cernăuțean ca la „reîntoarcerea primăverii” să nu aducă stricăciuni plantațiilor publice, să nu „despoaie ... arbuștii și copacii înfloriți... de podoaba florilor”, să nu joace mingea pe „pajiștile grădinilor publice” etc., iar când constată că, după Rusaliile catolice, „au fost rupți craci cu ramuri întregi din copacii înfloriți”, anunță pedepse. Tot primăria Cernăuțiului ia măsuri de prevenire a speculei, stabilind nivelul maxim la taxe („pentru birjari”) și tarife (pentru restaurante, băi și hoteluri, cu publicarea în ziar a listei stabilimentelor, pe categorii). Nu rămân fără atenția cuvenită nici prețurile la pește și raci sau la zarzavat și alte produse alimentare comercializate de țărani în piețe publice. Sunt anunțate „examene pentru potcovari”, dar și „cursuri pentru conducători de automobile”. „Restaurantul de bere și vin / «Picadilly» Dom Polski” îi îndeamnă pe mușterii să facă abonamente. Iar acesta nu e unicul local care face asemenea ademeniri. „Cine dorește să mănânce / bine și ieftin / să se aboneze la / restaurantul românesc M. Herbay / Palatul Național, în curte, la dreapta, lângă / bărbierul român Al. Ursu // Pentru domnii studenți, / 10 la sută / rabat.” (*Aviz*). Se fac „numiri la Universitatea din Cernăuți”, se anunță posturi și locuri vacante la diverse instituții: „La școala de / orbi și surdo-muți / din Cernăuți / este / un loc vacant / pentru învățător român / necăsătorit”; „În orfelinatul evreiesc administrat de către / comunitatea israelită în Cernăuți / sunt vacante / zece locuri pentru copii orfani.” Direcțiunea tramvaielor comunale” este chemată să ia măsuri pentru respectarea graficului de circulație a tramvaielor, nerespectat din cauza servanților care, „ajunși la podul de peste / Prut/ se dau numaidecât jos și / trag / la «Wiengasi» /... se oțelesc bine și / apoi / își aduc aminte să pornească”.

Cernăuțenii sunt informați prin ziar „care dintre banii zdrențuiți nu-s buni”; se dau și instrucțiuni minuțioase cum pot fi deosebite bancnotele adevărate de 500 lei de cele false. Orășenilor li se mai spune care este „mersul epidemiilor”. Spre a evita contaminarea cu scarlatină, Serviciul Sanitar anunță familiile care cumpără lapte de la țărani „să evite pe cât posibil / contactul cu lăptăresele”. Ziarul mai publică anunțuri prin care o domnișoară româncă știutoare de mai multe limbi caută un post de menajeră, o „domnișoară simpatică / dorește/ conversație cu un domn / ... român-german”, iar alte „două domnișoare drăguțe, inteligente și cu mult temperament, / de loc din Bucovina, / etatea între 20 și 21, / doresc cunoștința unor domni bine situați, / etatea între 30-35. // Oferte / la administrația ziarului subț «Viață fericită»” (*Diverse*). Nici domnii nu prididesc să-și caute aleasa inimii prin ziar: „domn serios, / inteligent, / caracter fără patimi, / sănătos, / robust, / de exterior plăcut, / în etate de 53 de ani, / materialicește independent, / cu o funcție sigură de 2.500 lei lunar, / locuință naturală, / voiește să încheie o / căsătorie bazată pe adevăr, dreptate, egalitate și sinceritate, / cu o văduvă / fără copii / sau domnișoară / serioasă, / în etate de 40-50 de ani, / cu exterior plăcut, / inteligentă, / sănătoasă, / materialmente bine situată, / eventual o gospodărie dela 5 ha, / spre a duce / o viață fericită, liniștită și tichită. / Adresa însoțită de fotografie a se trimite la / Postrestante No.1869, / poșta Cernăuți. Returnarea fotografiei și stricta discrețiune e / chestie de onoare.” Chiar și condițiile meteo, pe atunci greu de prevăzut, nu sunt lăsate fără atenție de realizatorii ziarului: „În noaptea aceasta / când / a ieșit lumea / dela reprezentăția domnului Demetriade, / era / o temperatură care, / numai de crivăț nu-ți putea aduce aminte. // Totuși / astăzi dimineată, / 26 noiembrie [1923] / au sosit / solii iernei; // sfioși la început / s-au afirmat apoi / cu / destulă putere. // În clipa când scriem aceste rânduri / ninge de-a binelea / și Cernăuții / au îmbrăcat / haina imaculată a iernei. // Ninge, / ninge mereu. // Grijiile / celor năcăjiți și nevoiași, / au crescut / la ivirea / solilor albi.” (*Primii fulgi*).

Dar dacă sosirea „iernei” produce senzație la Cernăuți, ce să mai vorbim de veștile mai puțin plăcute, sosite în cantități suficiente la redacție, din care ziarul are poate cel mai mult de câștigat, căci dintotdeauna veștile proaste sunt cele mai citite. Care ar fi ele? În primul rând hoțiile, sub toate formele: *furturi obișnuite* (la birtul Bartfelddin str. Gării no.16, „la birtul lui Stiler” suburbia Roșă 65”, „în cârciumă la Vollach Fany din Piața Ghica-Vodă”, „în birtul lui Solomon Scărf / din strada Ștefan cel Mare 10”, „în prăvălia lui Frischmann / din strada Regia Maria 33”, „în baia Sofia”, „în lăptăria lui Herman Picker”, „în casa din strada Cetății Albe No.20 / parter, / unde locuiesc / trei femei”); *jafuri* - de

tren (pe diverse direcții), de locuințe (la „comerciantul Wesselberg din mahalaua Mănăstiriște”), de fabrici („Cu prilejul sărbătorii Pirim, / s-a săvârșit / în noaptea de 20 Martie crt. / de către indivizi necunoscuți / care erau / mascați și înarmați / un îndrăzneț furt la / fabrica de săpun din / strada Prutului / a lui Reifer Adolf”), de magazine („Duminică, / în amiaza mare, / s-a comis la magazinul de bijuterii / Schulz, Piața Unirii No.9, un furt / care a produs / mare senzație în oraș”), *spargerii* („la liceul ortodox de fete”, „la negustorul Marcus Hoh / din strada Roth”, „la băcănia lui / Chaim Vinninger din Zastavna”, la „proprietarul Mihalescu Nicolai / domiciliat în suburbia Caliceanca No 269”, la „fabrica de mantale de cauciuc în / Cernăuți, str. General Mircescu 22 A”, la „atelierul de cizmărie din / str. Aviator Gagea Nr.37”, la „locuința d-nei Rosenzweig Berta / din strada Sf. Treimi 23 / ... îndrăzneții hoți ar fi basarabeni”; la „locuința / d-nei Elena Balnic / din / str. C. Negruzzi No.2”; „În noaptea de 21 spre 22 sept. [1925] / indivizi necunoscuți / s-au introdus / prin spargerea unui geam / în / locuința d-lui Hugo Happel din str. Călugăreni 493, furându-i / lucruri în valoare de / peste 6000 lei / ... și un portmoneu conținând suma de 380 lei, / un pașaport Cehoslovac și / livretele portului de / armă”, apoi, „în locuința / îngrijitoarei de case din / str. Asache No.1, a fost prins / cunoscutul / hoț și spărgător Isculescu Vasile, / zis / și / Bazil”, condamnat în 1909, fugit din penitenciarul Tribunalului Cernăuți, stabilit în Cracovia sub diverse nume false, acum purtând numele de Nicolae Pitei); *sustragerii* de bunuri de către angajați, servitoare etc. (din magazia lui Bück; din „casa d-nei Ester Hager din str. Schnirch No.6”; din casă de la „soția lui Grigore Voroșciuc din Ciahor”; din cireada de vite cumpărate de dl. Marcus Zaharia la Storogineț); *pungășii* („Joi seara, / pe când comerciantul de porci Sidac Dumitru, / din Clocucica No 146, / se găsea cu agentul de la Primărie Dubnicuic la un pahar de vin / în restaurantul lui Tauber / din strada Regina Maria, / și-a făcut apariția în birt un anume Dumit[re]scu G., / care, / dându-se și el măcelar și negustor de vite din București, / s-a așezat la masa tovarășului de profesiune Sidac. // Începând discuția asupra chestiunilor profesionale ce-i priveau, / Dumitrescu i-a spus / între altele / tovarășului Sidac / că lojează la Otelul Imperial împreună cu un prieten al său / cu care Sidac ar face cumpărături de porci avantajoase la Noua Suliță. // La propunerea lui Dumitrescu, / Sidac a plecat cu el la Otelul Imperial, / unde au pus la cale plecarea pe a doua zi / la Noua Suliță. // De la otel au plecat apoi / cu birja / la restaurantul Treffer din strada Regina Maria. / Aici s-au așezat la o masă și au consumat câteva sticle de vin. // În timpul când ședea la masă, / Dumitrescu era obsedat de gândul / cum ar putea să-i scoată din buzunar / lui Sidac / portmoneul cu

sună de 7000 lei / ... / La un moment dat, / pungașul, cu o rară dibăcie, i-a scos tovarășului său / portmoneul din buzunar, / fără ca acesta să simtă sau să observe ceva... / odată în posesiunea banilor, / s-a dus în localul de noapte San Souci / unde a consumat mai multe sticle de șampanie. // Într-un târziu de noapte / s-a înapoiat la otel, / unde agentul a pus mâna pe el și l-a predat Poliției...”, sau, în altă pagină de ziar. „Duminică seara / d. A. Nussenbaum ieșea bine-dispus / de la o reprezentație a / teatrului evreiesc din str. Română. // Îngheșuiala la ieșire era mare. // La un moment, / în timp ce publicul stăruia / să iasă, / un individ făcea eforturi strașnice / să intre în teatru, / pretextând că a uitat ceva în sala de spectacol. // În aglomerația care s-a produs în această clipă, / individul a prins momentul și / a șterpelit din / buzunarul lui Nussenbaum / un orar de aut / împreună cu / un lăncșor în valoare de 12 000 lei. // Păgubașul / când a constatat dauna, / hoțul își luase tălpășița”; „În ziua de 1 Noiembrie [1926] / Iohann Saiss din Lucavița / a venit la Cernăuți / mânat de interese. // Luni, pe la orele 4 d.a. / s-a urcat în tramvai în / Piața Unirii, fiind aglomerație mare, / a putut numai / cu mare greutate / să se strecoare în tramvai. // Mai târziu s-a pomenit că / i-a dispărut / din buzunar / portofelul cu / 2000 lei. // Stareța mănăstirii de maici din / str. Dimitrie Cantemir, / Vera Mehara, / se afla ieri în / Piața Ghica-Vodă. // Un pungaș i-a șterpelit din buzunar / un portmoneu cu / 1100 lei. // Duminică, / Isak Otmann / din Vatra Dornei / a venit la / Cernăuți. // Pe când se urca în tramvai / în gara principală, / un dibaciu hoț de buzunar / i-a furat / portofelul cu / 8000 lei”; *escrocherii* („La comerciantul / Rosemblat Meier din localitate / s’a prezentat săptămâna trecută un anume / Jossel Weinrauch, / fiul evreului Schmil din Siret / și a cerut 2 lăzi cu lămâi și portocale pentru tatăl său Schmil, un comerciant cunoscut lui Rosemblatt...”; „Poliția a reușit / să aresteze Joi pe un anume / Mihai Curuliuc, / care a băut la tălpi / întreaga avere / a unei femei, / ... M.M., proprietara restaurantului din gara Grigore Ghica-Vodă. // În cele din urmă i-a succes lui Curuliuc / să captiveze / inima numitei d-ne, / pe care / în decurs de 3 ani / a stors-o fără milă și considerare / de fantastica sumă de un milion și jumătate de lei [spunându-i că o ia de nevastă]; „Un anume / Eugen Feuer, / orig. din Maramureș, / ... a excrocat-o, / fără milă [pe d-na S.D.], o dată cu suma de / 5 900 lei și / altă dată cu / 6.800 lei...”; *găinării* (furt de păsări de la „d-nul inspector S. Netea / din strada Olarilor No 11”; furt de găini din pivnița „unei locatere din / str. Mitropolitul Silvestru / No.12). E de reținut numele delicvenților, fiindcă ne arată cât era de diversă etnic și categoria infractorilor din „orașul dintre neguri” (Mircea Streinul): „Petro Voițenco și Moisiuc Petro, / la care s-au găsit 8 găini, / curcanul, / găscă și / o parte din

alimente”, furate de „la liceul ortodox de fete din strada Herescu”, „vestitul spărgător Nicolae Bodnariuc / din mahalaua Mănăstiriște No. 629”, „Ioan a lui Gheorghe Hariton / din Stănești de Sus”, spărgătorii Franz Klein, Dimitrie Bodnariuc, Czech Arnold, asasinul Rusnac, servitoarea Bariu Ioana din Bobești, „servitoarea din Rădăuți / Mirbauer Amalia”, „servitoarea Tony Schubert din localitate”, „măcelar Marin Gheorghe din Rohozna [sat de la periferia nordică a orașului]”, „Herman Kelhammer, ucenic-croitor, domiciliat în strada Baltinester 4”, „Galiți Nicolai / de loc din Briceni / Basarabia”, „Rudolf Saton, hoț și spărgător”, „Mihai Ciberac din Roșă”, Petrovici Petru, din Basarabia, care „cunoaște limbile: / Română, / Rusă, / Sârbă, / Ungară, / Germană / și / Țigănească”, suspectat de a fi „în relații / cu comuniștii de peste Nistru”, „Slobozian Ion, / Vladimir Vapinski / și / Max Țaler” [care acționează în echipă], „pungașul Șindilar Valerian”, „Bryk Jahn, originar din Lemberg / și / tovarășii săi, / Fronceac Josef și Wroblewski Franciszek, / ambii din Polonia”, spărgătorul „Johann Klein... / din Baia Mare”, „Adam Römer, cunoscut spărgător”) ș.a.

Vedem că furturile de tot felul sunt cele mai reflectate în paginile de la sfârșitul ziarului, dar există și alte incidente care fac „deliciul” articolelor de senzație: *bătăi cu cuțite* („La petrecerea ce a avut loc / Duminică seara, / în sala de gimnastică Iancu Zota / a avut loc / o mare încăierare cu cuțite, / provocată de / un anumit / Iosif Schein”), *incendii* („la atelierul de cârnațarie al proprietarului / Krämer din strada Prutului nr.4 / ... Pagubele... / se ridică la 2 milioane și jum. lei”; „la prăvălia de mărunțișuri W. Ansel / din / strada Evreiască No.5 / ... Pagubele se ridică la 100 mii lei”), *asasinări* („În trenul / care circulă pe / linia Cernăuți – Grigore Ghica-Vodă, a fost asasinat / casierul Ceaușescu / de la serviciul de întreținere C.F.R.” [știre din 18 decembrie 1923]), *maltratări* („Doamna Elka Distelheim din localitate / fiind / maltrată în chip neuman / de către / fiul ei, Hersch Distelheim, / l-a denunțat pe acesta Prefecturii de Poliție”), *sinucideri sau tentative de sinucidere* („femeie / ...aruncându-se în / apele reci ale Prutului”; „distinsă elevă / ...s-a sinucis cu un glonte de revolver... / Cauza sinuciderii / e un amor nenorocit”; chelnerul „Rudolf Bilinski / în etate de 19 ani” „a fost găsit în nesimțire / ...lângă... / o sticlă de lizol”; „femeia / Maria Savcinska / pe când trecea peste / podul din / str. Romană, / a căzut pe linia ferată”; „În ziua de 21 Nov. [1925] / a fost pescuit / de către locuitorii de la / fabrica de cherestea Görz / cadavrul / copilei / Heldviga / în etate de 15 ani, / fiica d-lui Arnold Leopold din / str. Isopescu 3, / care dispăruse / de acasă / înainte cu 3 săptămâni / declarând unei prietene că / se / va / sinucide, / fără să arate și motivul”; „Am arătat ieri că / prostituata M.I. s-a

sinucis / bând o cantitate mai mare de / lizol. // Amantul ei, / un oarecare Vasile Isculescu, / de meserie / calfă de croitor, / dar ale cărui principale îndeletniciri erau / spargerile și pungășia, / a încercat mari dureri / din cauza iubitei sale. // Se vede că / remușcările / l-au chinuit / pe pungăș / așa de cumplit, / încât a hotărât să-și curme zilele. // Și a murit și el în același timp / ca și decăzuta / M.U., / sorbind lizol. // Înainte de a încheia cu viața, / Isculescu / a scris o scrisoare de rămas-bun, / în care arăta că, / el fiind cauza iubitei sale, / a decis / s’o urmeze / pe lumea cealaltă” –un adevărat subiect de roman!), *altercații urmate de agresiuni* („între paznicul de la bariera șoselei / de lângă Grădina Publică / Rittber Schoje / și / căraușul Petruneac Nicolai”), *decese, inclusiv morți subite* („poetul Alfred Löwman, / 68 ani, / întors din străinătate, / unde petrecuse mulți ani de viață”, „pensionistul Marian Cehovschi din Mănăstiriște, „renumita cerșetoare / Berezosca Vladimira, / în etate de 55-60 de ani / ...originară dintr-un sat din Galiția”, „tipograful Stiedronski”, „d-ra Iulia Velehorsch, fostă institutoare la / școala primară de fete din / str. Ștefan cel Mare”), *accidente* (de automobil, de tramvai, de tren, de camion militar, de explozive rămase din război), *turbulențe ale liniștii publice* („tineri cheflii, / aparținând / clasei culte / ... au început / să chiuie și să fluiera pe / străzile orașului”), *abandonuri* („Maria Pitei... / a aruncat înaintea casei lui / Cilarschi din str. Ceahorului / un copil. / ...Copilul / ar fi fost aruncat / cu intenția de / a-l constrânge prin aceasta pe Bronislaus [Cilarschi] / la recunoașterea paternității”; „În Grădina Publică / a fost găsit / de către / Scherer Samuel / un copil în vârstă de vreo / 2-3 săptămâni / învelit într-o pernă”), *atacuri de câini* („Servitoarea Maximciuc Glicheria, / fiind trimisă într-o seară de stăpânul ei, / grădinarul Marmoroș Iacob, domiciliat lângă cimitirul evreiesc, / la o băcănie, / a fost atacată la ieșirea din curte de un câine, / care i-a sărit la piept, / încolțind-o puternic / pe obraz și piept... // Haite de câini flămânzi / ce s’au oploșit în ultimul timp în cimitirul evreiesc / constituie un adevărat pericol pentru populația de la periferie... // Aducem la cunoștința celor în drept, / să ia măsuri necesare pentru stărpirea haitelor de / câini fără stăpân”), *otrăviri de câini* (în partea „de jos a străzii / Cuciurul Mare / ...doi câini-lup mari și / un câine Brock / de cea mai scumpă rasă / ...au căzut / jertfă / unei / mâni criminale, care le-a dat să mănânce / carne otrăvită cu strihnină”) etc.

Astfel de evenimente picante, cenu se vor fi întâmplat chiar foarte des, majoritatea fiind preluate, în mod sigur, de la poliție de către reporterii de teren zilnic plecați la vânătoare de fapte senzaționale aducătoare de popularitate ziarului, întregesc tabloul vieții unei urbe care, abia intrată în contextul central-european, a și trebuit să se desprindă de el în urma războiului,

păstrându-și, totuși, marile virtuți, dar și acumulând metehne.

În tot acest amalgam de știri, anunțuri, avize, edicte, „publicațiuni”, își face loc și vestea „trecerii prin Cernăuți” în drum spre Polonia, la 23 iunie 1923, a Suveranilor, salutați protocolar pe peronul gării centrale, de întreg *establishment*-ul capitalei Bucovinei în frunte cu ministrul Ion Nistor. Mult mai important, evenimentul dezvelirii, în 1924, în prezența Suveranilor, a Monumentului Unirii, nu se regăsește în știrile din ultimele pagini ale ziarului, el fiind obiectul unor articole de mai mari proporții plasate în primele pagini, de aceea a rămas neconsemnat de artizanul volumului „Cernăuți. Obiecte pierdute”. În schimb, autorul cărții va consemna o știre care reflectă poate cel mai convingător aportul reprezentanților diverselor naționalități trăitoare în Cernăuți la reunirea provinciei cu țara: „Maestrul de concert al / orchestrei Reg. 10 Jandarmi, / Plut. d. Carol Grumberg, / a fost onorat / săptămâna aceasta / printr-o scrisoare de mulțumire din partea / M. S. Regelui Ferdinand / prin mareșalul Curții Regale, / în care / M. S. Regele / îi mulțumește componistului / pentru compoziția celebră / dedicată M. S. Regelui, / cu numele / „Marșul unitar”, / compus cu ocazia unirii provinciilor / la / patria-mamă” (*Distincție*).

Astfel, cu bune și cu rele, arată, în primii ani de după Marea Unire, fosta capitală a fostului ducat al Bucovinei. Dar dacă la cinci ani de la sfârșitul Primului război mondial, judecând după textele decupate de Mircea A. Diaconu din celebrul periodic bucovinean, Cernăuțiul nu se prea deosebește de ceea ce fusese până la război, etalând un stil de viață degajat, marcat de un umor fin, probat chiar de denumirea plajei „Cârdul Gâștelor”, la alți cinci ani scurși de la terminarea celui de al Doilea război mondial, vechea capitală a Bucovinei nu va mai păstra nimic din ce avusese mai de preț în trecutul austriac sau românesc decât doar arhitectura, funciarmamente indolentă față de schimbarea granițelor politice; din motive pragmatice, ea singură va fi îngăduită, ca valoare a vechiului burg, de către noul regim, atât de ostil spiritului aristocrat, a cărui nomenclatură de partid, mimând lumea bună, în loc de „mari serbări populare” la „Cârdul Gâștilor”, va organiza grandioase parade în Piața Sovietică, cu cârduri de „oameni ai muncii” gâgâind la comandă lozinci partinice în fața politrucilor falnic buricați în tribune. Iar peste o jumătate de secol de la acapararea, prin ultimatum, a Bucovinei de către bolșevici, când colosul uresesist va crăpa lamentabil, Ucraina independentă va lua în stăpânire un Cernăuți monocolor, fără nicio urmă de multiculturalism, pe care nu se va grăbi să-l refacă, ci doar să-i poarte moaștele prin piețe la diverse sărbători naționale.

Ultimul obiect uitat în camera de obiecte pierdute a istoriei, e chiar Cernăuțiul însuși. Cernăuțiul acelor vremuri demult apuse, pentru care nu mai există recuperatori.

Furat de „plăcerea textului”, Mircea A. Diaconu descoperă retrolectura ca mijloc de insolitare a unei vechi realități care nu mai există decât la modul livresc, dar care poate fi refăcută după alte reguli, prin schimbarea contextului receptării, astfel încât să corespundă orizontului de așteptare al cititorului (post) modern.

Ilona DUȚĂ

Individuare și multivers

Deconstrucție onirică a subteranelor oedipiene în care eul se afundă prin recursul la schema inițiată de coborârii în inconștient sau în moarte (o catabază genealogică), romanul lui Corin Braga, *Ventrilocul* (Editura Polirom, 2022), întregeste tetralogia proiectată ca o *questă* psiho-alchimică, *Noctambulii* (*Claustrofobul* – 1992, *Hidra* – 1996, *Luiza Textoris* – 2012); este o ultimă piesă a unui proces de individuare (adevărată Operă, în sensul originar de muncă, elaborare, travaliu) care închide circuitul identificării mediate de Celălalt, opusul arhetipal (*animus* – *anima*, masculin – feminin) într-o dimensiune orizontală de *față către față*, după cum, într-o dimensiune verticală, alteritatea celui alt gen se exfundează în ordinea familială cu genealogia și cu geologia ei stratificată, complexă. Dacă, formulată în jurnale (*Oniria. Jurnal de vise* (1985-1995) – 1999, *Acedia. Jurnal de vise* (1998-2007) – 2014), întrebarea „Cine sunt eu?” provoacă revărsarea magmei onirice în care scriitorul caută urmele „familiei” rizomatice din spatele propriului chip („Acolo, în spatele ușii feței mele, locuiește o întreagă familie. Am descoperit-o treptat, scriind proză și mai ales ținând un jurnal de vise.” – Braga, 2014), tetralogia românească este o complicată lucrare arhitectonică în jurul cuaternității simbolice

a eului, răstignit pe crucea alterității prestabilite prin rădăcini familiale isondabile. Crucificat, pe de o parte, între realitate și vis (primele două romane aparținând visului, în timp ce ultimele două aparțin realității – ordine inversă, care valorizează inconștientul în plenitudinea forțelor sale), iar, pe de altă parte, crucificat pe axa alterității (prins în țesătura destinală oedipiană), eul trăiește drama individuării cu tot ritualul exhumărilor fantasmatică și al purificărilor.

„Dubli de vis” ai cuplului Fulviu Friator și Luiza Textoris, delegați să pătrundă pe tărâmul inconștientului într-o stare de visare activă (dirijată lucid), geologul Anir Margus și soția sa, Adela, rătăcesc în primele două volume, unul în căutarea celui alt, captivi într-un oraș scufundat (pe care geologul încearcă să îl salveze de inundații), printr-o rețea labirintică de țevi, conducte, canale, ca infrastructură psihică; pragurile oedipiene atinse în această secvență a *questei* (centrată pe individuarea prin echilibrarea complementarilor arhetipali *animus* – *anima*) determină o extensie a investigației la nivelul familiilor cuplului, o excavare abisală într-o memorie genealogică realizată în cadrul celorlalte două volume (*Luiza Textoris* și *Ventrilocul*). Vedenia dubliilor oedipieni revelată la finalul romanului *Hidra*, după periplul actanților onirici în subterana psihismului, sub forma unor corciri monstruoase (capul cu două fețe, a mamei și a tatălui, respectiv capul cu două fețe, a sorei și a fratelui), este simptomatică pentru blocajul într-o înfundătură a inconștientului, respectiv pentru transgresarea blocajului (căci *Hidra* cea cu capete regenerabile, care otrăvește ape mentale adânci, reprezintă chiar înnodările simbolice ale psihicului în jurul unor semnificații capitali). Din această extremă a înfundăturii, întoarcerea reprimatului oedipian face ca proiecțiile onirice să se răsucescă spre sursă, substituind planul visului cu cel al realității în romanele *Luiza Textoris*, *Ventrilocul*, transgăsând granița dintre lumi, așadar, și declanșând o anchetă genealogică: *Ventrilocul* continuă pe linie masculină (a componentei arhetipale a *animus*-ului, încarnat de Fulviu *alias* Anir) investigația unei genealogii rizomatice, incestuoase, după cum *Luiza Textoris* desfășura același tip de investigație pe linie feminină (a *animei* încarnate de către Luiza *alias* Adela), sfârșind în vertijul alternanței „treziei paradoxale” cu „somnul paradoxal” (a hiper-lucidității cu catatonie); descoperirea și exhibarea înrudirii incestuoase dintre cele două familii este un act exorcist, al smulgerii măștii oedipiene și al eliberării dorinței cu subterana sa hibridată la nesfârșit („anarhetipală” – un labirint al subminării codului mitic de reprezentare a eului într-o celulă familială modelatoare, căci „anarhetipul” este un „arhetip sfârșit” – Corin Braga, *De la arhetip la anarhetip*, Editura Polirom, 2006, p. 250).

Dacă, în viziune deleuzian-guattariană, mitul și tragedia sunt sisteme de reprezentări care reduc dorința la condiții și coduri obiective exterioare, raportând-o „la niște mari obiectități ca la niște elemente particulare care îi fixează obiecte, scopuri și surse.” (Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Capitalism și schizofrenie. Anti-Oedip*, Editura Paralela 45, 2008, p. 415), tetralogia *Noctambulii* și, îndeosebi, *Ventrilocul* repetă figurația tragică, însă, pentru eliberarea dorinței de tragismul mutilării cu forcepsul acestor „obiectități”. Oracular, rostind un fel de incantație din uterul familial în care este gestată dorința, *Ventrilocul* debutează *ex abrupto* cu scena lichidării familiei prin moartea accidentală a părinților protagonistului: survenită ca urmare a unui accident de mașină pe podul de la Herina („stațiune experimentală” unde „vor să vadă cum pot supraviețui cei iradiați de soarele negru”), în timpul unei călătorii către bunicul Frederic, atins de Alzheimer (maladie care induce nevoia vindecării memoriei genealogice), moartea părinților lui Fulviu Friator (Ian și Olena) generează o erupție de vise apocaliptice; extincția familiei sau a codului oedipian este un cataclism proiectat oniric în incandescente imagini ale dinamitării menite să „deteritorializeze” psihismul (potrivit conceptului deleuzian-guattarian); spațiu mental care cumulează un sanatoriu (loc al tratării memoriei) și un buncăr militar (laborator-catacombă, adăpostind șiruri de femei și bărbați depuși în racle de cristal pentru experimente de conservare), Herina este punctul strategic al întâlnirii dintre Thanatos și Mnemosyne, dintre memoria exfundată și moarte. Echivalent cu paricidul (Fulviu resimte inexplicabilă vinovăție de a-și fi ucis părinții – „Fulviu chiar așa se simțea, ca un criminal care își ucisese părinții”), scena apocalipsei familiale este guvernată de „soarele negru”, materializat drept un „rinocer de granit” care comprimă totul sub propria greutate („presiunea maximă este cea a morții”, după cum comentează sibilinic Anir la un moment dat), imagine sub care se camuflează însuși „demonul viselor”, Moloh (adică străbunicul Holom Ludlum / Tatăl generic, ca punct de „presiune maximă” în adâncimea memoriei). În mod simetric, povara mentală pe linie paternă este dublată de o alta pe linie maternă (punctată în *Hidra* și *Luiza Textoris*), reprezentată figurativ de „luna-hidră” *alias* Regine / mama Luizei și Mama generică, (întunecarea alchimică a regelui și reginei, a masculinului și femininului prin simbolismul „lunii-hidre” și al „soarelui negru”, marchează starea de *putrefactio* sau descompunere rizomatică). „Mausoleu” sau „mormânt egiptean” („apartamentul devenea, mai ales seara și noaptea, un mormânt egiptean săpat în perete de stâncă, cu galerii întunecate și fără capăt, ce se întindeau în toate direcțiile”), apartamentul tânărului Fulviu, ale cărui singure ieșiri sunt scurgerile onirice

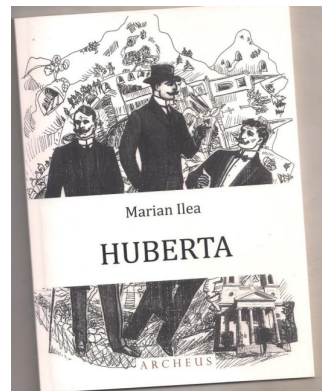
în catacombe (din mormântul real, în mormântul imaginar), constituie scena primului act al tragediei romanești, în mijlocul său tronând catafalcul părinților și rătăcirile lor spectrale.

Întrezărită într-un vis, în zgomotul apocalipsei, ca o fetiță călăuzitoare, descoperindu-i apoi urmele genealogice într-un cimitir (spațiu sepulcral al inconștientului), Luiza Textoris vine în cea de-a doua secțiune romanescă pentru a împlini lucrarea onirică a dezvrăjirii dorinței, a demistificării aranjamentului ei oedipian (Luiza *alias* Adela fiind „stăpâna viselor”, alături de care Fulviu *alias* Anir coboară în lumi infernale pentru înfruntarea „demonului viselor”, Moloh / Holom, și pentru dezlegarea blestemului familial). Firele narrative se multiplică și se extind în rețeaua de vise a primelor două volume, operând rescrieri și memorări în vederea contactării dublilor onirici, a reunirii tuturor agenților psihici în jurul dezlegării enigmei și a blestemului. Amorul incestuos al protagonistului cu mătușa sa Dorli (sora mai tânără a mamei) este un rit sacrificial de trecere către un incest mai profund, care stă la baza înrudirii familiilor și care dezvăluie însuși fundamentul oedipian al dorinței, carcasa ei modelatoare, sarcofagul; reconstituirea genealogiei incestuoase (în numele căreia sunt convocate, în partea a treia, toate forțele magice, onirice, de investigație, toate dimensiunile multiversului) scoate la lumină adevărul anti-oedipian al dorinței, caracterul său nomad, transgresiv.

Deplasat printr-o alteritate rizomatică („familia” „din spatele ușii feței mele” descrisă în jurnal), confruntat cu perechea arhetipală (*animus-anima*) și cu întreaga încrengătură genealogică din subterana acesteia, Eul care își joacă drama individuării pe parcursul a patru romane pentru a afla *cine este* realizează în *Ventrilocul* saltul final al descompunerii în figurația alterității, întrucât doar în felul acesta se poate regăsi pe sine ca multivers („Iată ce înseamnă să șoptești ca un ventriloc. [...] Nu mai ești tu însuși, ci celălalt. Tot jucându-mă cu chipurile, voi sfârși prin a deveni altul.”). Cumulând toate locurile memoriei (case și spații, camere mentale interconectate precum imaginea prototipică a casei circulare, cu camerele dispuse în formă de șarpe, în care ajung protagoniștii ca într-un *omphalos* psihic), toate „fețele” sau fațetele proprii și ale celorlalți, dimensiunile realității și ale infra-realității onirice, Eul căutat de-a lungul întregii tetralogii romanești (respectiv în jurnale) este, de fapt, un multivers, iar individuarea constă în asumarea multiversului printr-o intensă negociere; o adevărată dezbatere tragică săvârșește trecerea de la universul Eului (unitate arhetipală) la multivers (hibridare anarhetipală), paricidul și incestul fiind operatorii acestui rit de „reorganizare a realității” în jurul unor „puncte de convergență”.

Monica D. CÂNDEA

Huberta – un nou exemplar din seria cărților-artefact

Aviz colecționarilor de cărți-artefact, grăitoare nu doar prin discurs, ci și prin imagine! A apărut *Huberta*, sub semnătura epică a lui Marian Ilea și sub aceea grafică a lui Ioan Marchiș – o carte atractivă prin format și dimensiuni, incitantă prin formula narativă, recognoscibilă și niciodată comodă, cu care ne-a obișnuit creatorul Desiștei! Epicul scurt a devenit un gen aparte pentru Marian Ilea în aparițiile ultimilor ani. Povestirile din această categorie dezvoltă, uneori scenic, alteori jurnalistic, sub forma unor anecdote sau a unor reportaje/ transmisiuni directe, momente emblematică din viața oamenilor simpli, pe care ai impresia, parcurgând textele, că îi întâlnești direct pe stradă, direct în viață, sau, alteori, în inima fabulos-fantastică a realității.

Am deschis *Huberta*, micul și grațiosul volum editat în 2021 de Fundația Culturală Archeus, cu mișcările averse, curioase și reflexe, cu care deschid orice apariție editorială nouă. Când am început lectura, însă, nu m-am putut desprinde până la final, călătorind cu protagonistul până la căderea cortinei peste povestea sa de viață, datată istoric în zilele noastre pandemice – 1 iunie 2020. Orice carte e o lume, spuneau teoreticienii literaturii. Lumea se oferă ca text, textul se oferă ca lume, într-o reciprocitate perfectă, care te ajută, ca cititor, să pătrunzi în mod involuntar pe tărâmul interogațiilor despre viață, dar și al sensurilor ei ascunse, bine inserate în țesătura narativă. Proza scurtă este asemenea gravurilor în miniatură – selectează esențialul, îl creionează în tușe clare, amalgamează detaliile într-un ansamblu grăitor, sugestiv, cu o mare forță de a transfera sensurile dinspre alte narațiuni sau mituri, reprezentative pentru mentalitatea unei întregi umanități aferente unui areal geografic, etnic, cultural, și a le unifica într-o formulă inedită.

Toposul întâmplărilor din *Huberta* este comun pentru toată proza recentă a lui Marian Ilea, orașul Mittelstadt, centru al universului, atât pentru personaje, cât și pentru autor. Dacă dictonul clasic spunea că „toate drumurile duc la Roma”, în cazul de față, „toate drumurile duc la Mittelstadt”, sau, mai popular spunând, la Baia Sprie – oraș al aurului (prin extrapolare și al *secțiunii de aur* sau al *auritei căi de mijloc*), oraș de *mijloc* (din punct de vedere geografic, dar și cultural), dar și „la *mijloc* de rău și bun” (prin asociere ludică cu barbiana cetate Isarlâk), oraș *mittel european*, al confluențelor și al conviețuirii interetnice, amprentat de epoca imperialismului austriac, având în background-ul memoriei colective o structură socială și de mentalitate, rosturile care au adus prosperitate, cel puțin pentru unii, și au contribuit la modernizarea acestei lumi de sub munte.

Destinul protagonistului Paul Bekk este conotat istoric, sintetizând condiția alogenului stăpânitor în spațiul transilvănean, dar și pe cea a intelectualului, descins din spațiul românesc, și nevoit, după 1945, să accepte exilul în țara vecină, Ungaria, unde își are originea familia sa de maghiari. Una dintre problemele fundamentale ale nonagenarului Bekk este *întoarcerea acasă*, la acest topos central, matricial, în care s-a născut – Mittelstadt, unde este „cel mai proaspăt, cel mai curat aer al Europei”. Dincolo de determinările profane ale destinului său, personajul trăiește drama eternă a condiției omului ca ființă muritoare, prins în jocul dinamic al vieții, în misterioasa ei metamorfoză și manifestare, de la naștere la moarte. El re trăiește, în contextul *lunii de aici*, al *acestui târâm* (realist, istoric, obiectiv), aventura protagonistului din basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, căci, la fel ca acest erou, pentru a-și împlini soarta, trebuie să moară, și nu oriunde, ci *acasă*, în perimetrul sacru în care s-a născut.

Sacru și profanul, realul și imaginarul, distopia și utopia nu se despart niciodată în proza lui Marian Ilea, nici nu sunt denunțate ca atare de conștiința narativă, căci ele coexistă firesc, imperceptibil, sunt cele două fețe ale monedei care este viața, așa cum conștiința și subconștiința sunt structuri intrinseci ale psihicului uman. În acest registru al dualității funcționează și personajele de față, iar narațiunea, fracturată, din punct de vedere cronologic sau al nivelului de realitate înfățișat, este unitară prin design-ul caleidoscopic pe care îl putem reconstitui din perspectiva punctului final. Povestea este, deci, a unui personaj masculin, un făt-frumos ajuns la vârsta senectuții, pentru care marea întâlnire erotică se transferă în zona metafizicului, și este, de fapt, o întâlnire cu moartea, cosmica-mitică mireasă invocată și în balada *Miorița*.

Așadar, titlul operei, seducător prin sonoritatea *sui-generis*, este înșelător pentru cititorul care așteaptă

o narațiune despre un personaj feminin, căci *Huberta* este mai degrabă o fantasmă, o prezență imaginară, metafizică, pe parcursul acestei ultime călătorii a lui Paul Bekk. Ea pare o călăuză psihopompă a protagonistului, dar și un alter-ego feminin, o redescoperire a lui *anima*. Ca o Șeherezadă modernă, *Huberta* conversează cu Paul pentru a-l salva de la alienare, într-o dimensiune paralelă cu realitatea obiectivă, care există doar în spațiul memoriei și al conștiinței protagonistului. Dar cine este în esență *Huberta*? Cu siguranță un personaj fascinant, dinamic, surprinzător prin polisemia narativă pe care o produce, subliniind, cu fiecare intervenție de prim-plan, contrastul tragi-comic dintre aparențele obiective ale realității și esența ei inalterabilă. Din punct de vedere rasial, ea este *țiganka*, deținătoare a unei cunoașteri ezoterice, magice, oculte, prin care poate influența destinele individuale ale celor care, din frică și ignoranță, ajung să recurgă la practicile sale. Numele ei întreg, construit prin aglutinarea a patru prenume cu rezonanță princiară, nobilă – Ana-*Huberta-Alfonsa-Kaspara* – sugerează versatilitatea esenței sale, manierismul onomastic evidențiind aspectul iluzoriu și incert al oricărei identități umane, și preocuparea autorului de a scoate în evidență modul în care personajul feminin se instituie ca o prezență acaparantă pentru protagonist. Ea este însuși principiul feminin, văzut în deplinătatea manifestărilor sale, ca sursă a abundenței, a fecundității, a seducției, magiei sau misterului.

Prințesa de Lalm-Lalm, cum se autointitulează *Huberta*, invocă și ea o descendență nobilă, astfel încât, aparenta incompatibilitate social-matrimonială cu Bekk este escamotată. Natura ei vulcanică, nestatornică iese însă rapid la suprafață, căci viața burgheză, cu prejudecățile, convențiile și rigiditatea ei nu i se potrivește, astfel că îl părăsește pe Paul, la puțin timp după nașterea Mariei, pentru a-și urma neîngrădită viața, alături de o șatră de țigani români, răătăcitori prin Austria și Germania. Ea este așadar o flacăra vie, evocând permanenta schimbare (*fortunalabilis*), inconstanța tuturor lucrurilor (*panta rhei*), incertitudinile destinului, care pot fi totuși interceptate, intuite, de acei indivizi inițiați în tainele clarvederii. Asemenea unei zeități mitologice, *Huberta* este însoțită de un animal totemic, mai exact de o *buhă mică*, care o transformă într-un avatar al Minervei/ Athenei – zeița cea înțeleaptă. Etimologia ne conduce spre aceeași semnificație a personajului, căci numele se traduce prin „cea care are mintea strălucită și inima luminoasă”. Printre altele, sfântul paronim, Hubert, este patronul vânătorilor, al metalurgilor, dar și al matematicienilor și al opticienilor, adică a celor care au acces, prin abstractizare, la esențele existenței, amplificându-și vederea lumii până la faza în care aceasta se transformă în viziune.

Pe de altă parte, proliferarea bufnițelor în parcul sanatoriului, pe care prietenii regăsiți ai lui Paul ies să le alunge la miezul nopții, semnifică iminența sfârșitului, viețuirea în perimetrul îngust al limitei dintre lumea de aici și neant. Timpul petrecut de Paul Bekk, în acest sanatoriu de lângă Gyula, este o etapă pregătitoare pentru marea plecare, un fel de aclimatizare cu *lumea de dincolo*, căci, rând pe rând, toți cunoscuții săi dispar, iar în locul lor se impune o *lume nouă* și necunoscută, față de care nu mai are nicio afinitate. În prima fază se simte un supraviețuitor, chiar un stăpân al locului, invincibil în fața morții, pentru ca, mai apoi, în drumul ultim spre *acasă*, să mediteze cu detașare la propria-i longevitate: „Am nouăzeci și șapte de ani, nu-i bine să trăiești prea mult, nu mai cunoști pe nimeni. Te cauți doar amintirile cu morți. Măcar unul de-ar mai fi viu. Nu-i.”

În tot acest periplu prin anticamerele morții, Paul este ghidat de Huberta, ca de o Beatrice deghizată sub chipul țigăncii farmazoane, ultima și unica martoră a sfârșitului acestui magnific fiu al Mittelstadt-ului, fost ambasador al Ungariei la Berna, ultimul descendent al familiei Bekk, care s-a întors *acasă*, cu ultimele puteri, pentru a fi așezat, pe veci, în vechea capelă a familiei din cimitirul romano-catolic. Legătura universului ficțional cu realitatea nu este niciodată suspendată în proza lui Marian Ilea, de aceea nici ultimele evenimente ale istoriei contemporane nu puteau fi puse între paranteze, astfel că celebrul COVID-19, care a răscolită în ultimii doi ani destinele tuturor locuitorilor planetei, va fi consemnat în documente drept cauza decesului lui Bekk, în ciuda faptului că rezultatul analizelor ieșise „Negativ”. Sugestia evidentă, care se desprinde de aici, este aceea că nu doar ficțiunea artistică falsifică realitatea, ci și instanțele Cezarului, deoarece există, în structura intimă a genomului uman, o genă invincibilă a iluziei, avidă de butade. Cum nimic nu este nou sub soare, deci nici molimele, înainte de clipa predestinată mării plecări, deja ajuns în spațiul sacru de *acasă* – cortul albastru ce strălucește, în apropierea falnicului Sequoia (un fel de *axis mundi*, plantat de înaintașii săi pe Dealul Minei din Baia Sprie), Paul Bekk citește *Tridionul* (adnotat de preotul Lupu-Farkas din Mittelstadt), în care au fost consemnate toate epidemiile (replici ale unui timp apocaliptic) care au bântuit această așezare, în ultimele secole.

Huberta este o narațiune provocatoare, atât prin densitatea motivelor cu o bogată încărcătură intertextuală, care se arată la tot pasul, prin împletirea vocilor discursive

(a naratorului auctorial, a protagonistului, respectiv a Hubertei), prin amalgamarea momentelor evocate, asamblate după principiul aleatoriu al memoriei afective, cât și prin alternanța paginilor de text cu cele grafice, care potențează mesajul prin liniile desenului combinate cu cele ale unor fragmente de fotografii, toate realizate în registrul contrastului alb-negru. Paginile monocrome care însoțesc textul (în alb sau negru), precum și imaginile în negativ, de la început, respectiv de la final, marchează limitele existenței, intervalul vieții, reprezentând cele două coperte ale destinului personal: nașterea și moartea, ivirea în lumină, respectiv stingerea acesteia. Nașterea înseamnă individualizare a ființei universale, fapt marcat de narator prin prezentarea realistă a contextului în care s-a născut și a copilărit, apoi în care s-a format și a viețuit Paul Bekk, consemnând aspecte mărunte, dar semnificative ale existenței cotidiene, unele vetuste (precum blazonul familial sau recuzita specifică caselor burgheze de altădată), altele foarte actuale (precum laptopul, pe care octogenarul Bekk, convertit la religia penticostală, începe să îl utilizeze pentru a asculta slujba, dublat de încă unul, secret, prin intermediul căruia are acces și la dimensiunea profană, scabroasă, terifiantă a psihicului uman).

Umanitatea, pustiită de sensurile ei intime, devine o lume mecanică, bolnavă, o lume a umbrelor și a fricii, o lume-infern, din care doar o conștiință superioară te poate salva, călăuzită de forțe oculte, apte să faciliteze integrarea individului în dimensiunea eternă, circulară, a veșnicei reîntoarceri, în lumea miturilor care anulează contrastele și le împacă. Pustiul, golul mental al protagonistului este populat de imagini semnificative, grăitoare pentru cel care privește cu detașare aventura existenței individuale, ca pe o reiterare a eternului basm al ființei muritoare. Rememorarea clarifică sensul vieții lui Paul Bekk, la fel cum scrierea textului ficțional, ca o replică în negativ fotografic a lumii, scoate la iveală adevăratul chip al realității.

Mihail Gavril -
Uși la Zamca

Ligia BÂRGU-GEORGESCU

Gorge Pascu - Filolog și folclorist

Seria „Recuperatio” este efectul ideilor deosebit de frumoase și generoase ale conf. univ. dr. Ioan Dănilă, de la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău. Inițiată de filiala locală a Societății de Științe Filologice din România, al cărei președinte a fost multă vreme, și continuată de Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” din Bacău, această serie are rolul de a prezenta îndeosebi figuri intelectuale născute pe raza județului Bacău.

Pasionat cercetător și înzestrat cu o curiozitate științifică specială, profesorul Ioan Dănilă ne prezintă una dintre importanțele și interesante figuri cultural-științifice născute în acele locuri. Autorul urmărește în carte (Ioan Dănilă, Corina Tîrnăveanu, Bacău, Editura „Egal”, Seria „Recuperatio”, 2015, 253 p.) viața și activitatea acestui complex personaj. După cum ne mărturisește, personalitatea lui Gorge Pascu l-a urmărit din 1991, dar documentarea asupra subiectului în cauză a fost destul de anevoioasă până la întâlnirea cu fiica acestuia, care i-a pus la dispoziție multe informații pe care le deținea de la tatăl său. Așadar, o parte din materialul documentar utilizat la întocmirea lucrării prezentate aparține ficei lui Gorge Pascu, Corina Tîrnăveanu, devotată profesoară de limba și literatura română la Colegiul Național „Alexandru Papiu-Ilarian” din Târgu-Mureș (decedată în februarie 2020). Redactarea, analiza fină, minuțioasă și riguroasă a materialului și sistematizarea lui îi aparțin însă în întregime conf. univ. dr. Ioan Dănilă.

Parcurgând paginile studiului menționat, iese în evidență marea pasiune a autorului pentru subiectul cercetat. Numeroase note însoțesc materialul respectiv, note care trimit la o vastă lectură în legătură cu opera lui Gorge Pascu, dar și a datelor privitoare la perioada

în care acesta își desfășoară activitatea sau a locului în care trăiește. Gorge Pascu se naște în orașul Bacău la data de 1 decembrie 1882. Tatăl său, Grigore Pascu, a fost unul dintre cei mai mari filателиști din România. Se bucura de o importantă cultură umanistă și a avut chiar unele încercări poetice. Mama lui Gorge, Maria Iliade, provenea din familia lui Petre Carp, întemeietor al Societății „Junimea”. Gorge Pascu este primul născut al familiei, din cei șapte frați, toți având studii superioare, o cultură solidă și deținând funcții de conducere în diverse domenii. Urmează cursurile Liceului Național și ale Liceului Internat și continuă cu Facultatea de Litere și Filozofie, toate din Iași. Aici va cunoaște pe marele A. Philippide, care va deveni mentorul său. În prima parte a studenției se dedică studiului latinei și al limbii grecești, fapt care îi dă, mai târziu, posibilitatea de a traduce din latină „Descriptio Moldaviae” a lui Dimitrie Cantemir, pe care o consideră a fi „una din[tre] cele mai importante cărți ale trecutului nostru” (p. 100). Istorici ai literaturii române, precum Al. Rosetti, Boris Cazacu și Liviu Onu, în tratatul de istoria limbii române literare din 1971, integrează în întregime capitolul „Despre limba moldovenilor” din lucrarea tradusă de Gorge Pascu.

Pasionat de limbi străine, învață atât în liceu, cât și ca autodidact, greaca, latina, franceza, italiana și engleza. După relatările unui elev al său, I. D. Lăudat, în micromonografia „G. Pascu – întâiul profesor de istorie a literaturii române vechi”, Gorge Pascu avea o rapiditate impresionantă în lecturarea cărților: „Ajunsese să citească aproximativ 80 de pagini pe oră” (p. 120). Efortul intelectual excesiv i-a afectat profund starea fizică, fapt pentru care a fost nevoit să-și întârzie licența în raport cu ceilalți colegi. „După un an școlar de muncă intensă, de la 7 dimineața până la 11 noaptea, fără duminică, fără sărbătoare și fără vacanță, m-am surmenat grav și, fiindcă nu am putut să mă duc undeva să mă tratez și să mă recreez, am suferit de surmenaj până în sept. 1913. De aceea în primii doi ani – 1902-1903 și 1903-1904 – n-am putut da niciun examen la Facultate și n-am putut trece licența decât în 1907, când toți colegii mei erau de mult licențiați” (p. 121). În ciuda acestei piedici, trece examenul de licență și cel de doctorat cu *magna cum laude*. Ca profesor, a susținut două cursuri: de istoria literaturii române vechi și de dialectologie, prin care făcea permanent o relație între studierea literaturii române cu istoria limbii române în general și a dialectelor românești în special (p. 108). Este cunoscut ca autor al unui dicționar etimologic macedo-român și al unei istorii a literaturii române. Volumul 1 al acestei istorii cuprinde cronicarii moldoveni și munteni; volumul al doilea, viața și opera lui Dimitrie Cantemir; volumul al treilea, epoca lui Clain, Șincai și Maior, iar volumul al patrulea, scriitori bisericești (redactat

parțial). Primele două volume au văzut lumina tiparului în 1923 (Dimitrie Cantemir) și 1926 (despre cronicarii moldoveni și munteni).

În cea mai mare parte a prezentării lui Gorge Pascu de diferite dicționare sau de specialiști, apare ca „lingvist și istoric literar” sau ca „lingvist și filolog român”. Vom vedea în continuare cum autorul lucrării pe care o recenzăm scoate în relief alte laturi ale personalității subiectului său: Gorge Pascu este fondatorul sufixologiei românești; se ocupă de lexicologie, istoria limbii române, limba română literară, dialectologie, etimologie, toponimie, onomastică, terminologie, gramatică, cultivarea limbii, folclor, istoria limbii române, ortografie, istorie, publicistică etc. Este interesat și de modul de funcționare a Bibliotecii Centrale din Iași la fel ca mentorul său, A. Philippide. Constată astfel că Biblioteca nu posedă un regulament de funcționare oficial, fapt ce are repercusiuni asupra pregătirii studenților, care nu pot împrumuta cărți acasă decât pe cauțiune. Prin urmare, cere ca Biblioteca Centrală să fie preluată de Universitate. Cu această ocazie el a formulat un proiect de lege pentru Bibliotecă, cuprinzând atât problemele administrative, cât și serviciile instituției (cataloge, împrumut, săli de lectură).

Pasiunea sa pentru folclor s-a născut dintr-o împrejurare fericită pentru el și domeniul respectiv. A. Philippide, iritat de faptul că Academia nu voia să subvenționeze „Dicționarul limbii române”, s-a decis să-l editeze pe cont propriu. Gorge Pascu, care era discipolul său preferat, a fost însărcinat să scoată fișe din colecția de cimilituri a lui Artur Gorovei. Fișarea conștiințioasă a trezit în el interesul de a întocmi un studiu despre acest domeniu neexplorat până la acea dată, ceea ce a constituit apoi lucrarea sa de doctorat, pe care A. Philippide o laudă cu prisosință: „Am constatat cu mulțumire că [*Despre cimilituri*] este o lucrare de mare valoare, care va face onoare atât autorului, cât și universității noastre”. Este „un studiu atât de complex și original asupra cimiliturilor românești, precum, după știința noastră, un altul nu există asupra aceluiași subiect în nicio literatură” (p. 75). Mai târziu, Ovidiu Bârlea, personalitate marcantă în domeniul folclorului, consideră că „studiul este remarcabil” și scoate în evidență partea finală, importantă „pentru indicațiile metodologice cu privire la culegerea ghicitorilor și la întocmirea tipologiei bibliografice” (p. 74).

O apreciere la fel de însemnată face A. Philippide cu privire la studiul lui Gorge Pascu despre sufixe (care va fi publicat la București, Viena și Leipzig și premiat de Academie): „Avem a face cu o lucrare de mare valoare, precum ar fi de dorit să existe și pe terenul altor limbi, mai de demult și cu mai multă competență studiate decât limba noastră”; „[...] Lucrarea de față

este atât de completă, atât de amănunțită și în aceeași[i] vreme atât de sistematică, încât trebu[i]e să ne simțim fericiti că s-a găsit un român care s-o poată duce la capăt” (p. 22). „*Sufixe românești*” – constată Ioan Dănilă – a devenit repede o vedetă a tipăriturilor în domeniul științelor limbii, încât cele mai multe lucrări ale filologilor români de ieri și de azi o citează ca suport informativ indispensabil. Am identificat numeroase situații de acest gen și le-am grupat pe subdomenii ale lingvisticii” (p. 23). În continuare, autorul exemplifică aceste subdomenii: lexicologie, istoria limbii române, limba română literară, dialectologie, etimologie, toponimie, onomastică, gramatică etc.

Viața interbelică a constituit o culme a științei la Universitatea din Iași (p. 128), Gorge Pascu participând din plin la această viață. Susține cursuri la facultate, dar și cursuri speciale extraordinare, în afara facultății. A format o serie de filologi importanți, după modelul mentorului său, A. Philippide, „singurul profesor care a reușit să formeze o școală” (p. 129). Gorge Pascu figurează printre cei mai renumiți profesori din acea perioadă, după cum reiese dintr-un studiu despre universitatea ieșeană apărut în 1985 (p. 110).

Medalioanele diferitelor dicționare de prezentare a personalităților științifice sau literare românești, apărute în timp, vor zugrăvi diferit pe omul de cultură care a fost Gorge Pascu. Foști studenți ai acestuia, printre care I. D. Lăudat, i-au făcut diverse portrete, fiecare scoțând în evidență capacitatea sa științifică și inteligența deosebită. „Ca om – ține să evidențiez I. D. Lăudat, el însuși universitar la Filologia ieșeană –, Gorge Pascu era de o inteligență vie. [...] Intuiția etimologiilor, clasificările înăuntrul studiilor lingvistice, folclorice, literare sunt pătrunzătoare. Prindea ușor latura slabă a argumentării într-o chestiune, de orice natură ar fi fost. Disprețuia pe îngâmfati, se apropia cu prietenie de oamenii sinceri. Nu-i putea suferi pe ariviști” (p. 12).

În anul 2001, apare cel de-al treilea volum din „Dicționarul scriitorilor români”, sub conducerea lui Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu. Georgeta Antonescu face o amplă analiză a filologului Gorge Pascu, prezentând și înclinarea lui către polemică. „Foarte harnic și stăruitor, înzestrat pentru minuția filologică, dar și înclinat spre polemici necruțătoare, care i-au alienat simpatia confrăților, P.[ascu], prețuit și promovat în mod constant de Al. [sic!] Philippide, a fost unul dintre savanții reprezentativi pentru lingvistica și istoria literară veche din țara noastră la începutul secolului al XX-lea. Lucrările sale se numără printre primele sinteze românești în aceste discipline, prezentând materialul în mod limpede, sistematic, cu multe referințe bibliografice și adesea cu puncte de vedere proprii” (pp. 15-16).

Giorge Pascu nu a fost lipsit de critici defăimătoare, din păcate. Un fost student al său, Lucian Predescu, scrie o broșură, tipărită la Turnu-Severin în 1932: „«Giorge» Pascu și «Istoria literaturii române» sau O nulitate universitară”, în care prezintă, după opinia sa, diverse inadvertențe pe care le-ar fi descoperit în cursurile de literatură română veche tipărite de profesorul său. După un an de la această apariție, Iorgu Iordan și Giorge Pascu dau o replică lui Lucian Predescu în broșura ce poartă titlul: „Sat fără câni. Cazul Lucian Predescu”. Iorgu Iordan consideră că acesta are o atitudine impertinentă și inconștientă, care „a întrecut orice limită”. Giorge Pascu dă o replică punctuală la toate acuzațiile aduse de fostul său student, referitoare la volumele de istorie a literaturii române, dezvăluind și o foaie matricolă a studentului Lucian Predescu, care nu prevestea nimic bun pentru viitorul lui (p. 109).

Reîntorcându-ne la caracterizarea Georgetei Antonescu din „Dicționarul scriitorilor români”, în care se menționează că Giorge Pascu este „încălinat spre polemici necruțătoare” (p. 15), încercăm să explicăm schimbarea de atitudine a profesorului Iorgu Iordan care, după patru ani, din apărător devine acuzator în broșura „Un caz nenorocit și trist: Cazul Giorge Pascu” (1937). În nota de subsol, Ioan Dănilă precizează: „Textul este redactat de o singură persoană, iar pe coperta a doua apare mențiunea: «Pentru tot ce conține această broșură răspund D-nii: P. Andrei, C. Balmuș, Dan Bădăreanu, Șt. Bărsănescu, I. Botez, O. Botez, Tr. Bratu, Iorgu Iordan, I. M. Marinescu, I. Minea, Paul Nicorescu, A. Oțetea, M. Ralea»” (p. 10). În pofida acestor „accidente”, lui Giorge Pascu i se recunoaște, în multe dintre aparițiile cu caracter bibliografic, capacitățile sale intelectuale și bogata activitate științifică. Eugen Budău, în „Bacăul literar” (Iași, Editura „Universitas XXI”, 2004), îl consideră „Lingvist, istoric, publicist, traducător. Profesor universitar. Doctor în litere și docent în filologie română” (p. 17). Diversele studii, publicații, traduceri, care ne-au rămas, constituie dovezi concrete ale acestei caracterizări.

Prima sa soție, Speranța-Teodorina Dimitriu, a fost profesoară de limba și literatura română și publicistă. A publicat proză scurtă în revista „Cetatea Moldovei”. Moare în 1977. A doua căsătorie are loc la Zlatna, județul Alba, cu Olimpia David, în 1945. Fiica lui, Corina Tîrnăveanu, născută la Iași în 21 octombrie 1928, urmează în linii mari pe părinții săi. Frecventează cursurile Liceului „Notre Dame de Sion” din Iași și ale Liceului „Domnița Ileana” din Sibiu. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității „Regele Ferdinand” din Cluj (care devine „Babeș-Bolyai”). Este profesoară mai întâi la Gheorgheni, apoi în Târgu-Mureș, de unde se pensionează, dar duce o viață activă susținând cursuri la Colegiul

Psihopedagogic al Universității „Dimitrie Cantemir”, elaborând studii cu caracter didactic, participând la simpozioane organizate la Târgu-Mureș, Cluj-Napoca și București. Unii dintre elevii săi au obținut premii la Concursul Național de Limba și Literatura Română. A primit distincția de „Profesor fruntaș” și cea de „Senior al Târgu-Mureșului”, precum și *Diploma de excelență* din partea Asociației Filatelice „Grigore Pascu” din Bacău. Aproximarea frontului sovietic de țara noastră a determinat autoritățile Iașului să decidă, în martie 1944, evacuarea Universității „Alexandru Ioan Cuza” la Alba Iulia, „punând la dispoziție 50 de vagoane pentru transportul materialului și al personalului” (p. 154). Din păcate, la Alba Iulia nu s-a putut organiza niciun fel de viață universitară, datorită condițiilor administrative: „Facultățile și birourile Universității erau răspândite în diverse clădiri ale școlilor și instituțiilor din această localitate, iar inventarul evacuat era răspândit în satele din jurul orașului” (p. 155). În plus, viața studenților evacuați devenise imposibilă, deoarece Ministerul Culturii Naționale nu le mai oferea niciun sprijin. Activitatea didactică era aproape inexistentă. În schimb Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, care a fost evacuat odată cu Universitatea la Zlatna, a izbutit să aibă aici o anumită continuitate. Acestea fiind condițiile, lumea academică ieșeană s-a grupat în două: una care susținea redeschiderea anului universitar 1944-1945 la Alba Iulia, iar alta reîntoarcerea la Iași. „Este o necesitate națională, peste care nu se poate trece – se scria într-o cerere din 3 nov. 1944 –, ca Moldova, provincia care a fost cel mai crunt lovită de urgia războiului hitlerist și care se găsește astăzi cea mai părăsită de către forurile superioare, să aibă în sânul ei o instituție de importanță Universității. Credem că este de datoria tuturor intelectualilor moldoveni să perpetu[eze] tradiția culturală a Moldovei și a Iaș[i]ului și să nu permită nicio fisură în continuitatea acestei tradiții” (p. 156).

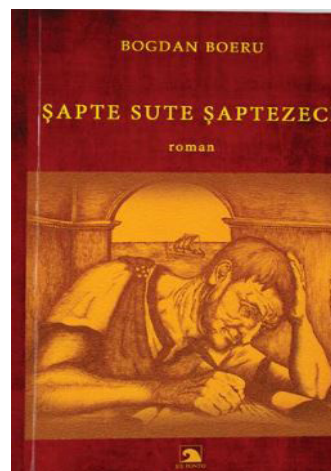
Despre episodul ardelean al lui Giorge Pascu găsim informații nu prea numeroase într-o mică biografie a sa, realizată de universitarul I. D. Lăudat, care i-a urmat la Catedra de istorie a literaturii române vechi a Facultății de Filologie de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. I. D. Lăudat notează deci că Giorge Pascu s-a refugiat la sfârșitul lunii martie 1944, împreună cu toate cadrele universitare ieșene, la Zlatna, în sud-vestul Transilvaniei. „Aici i s-a strămutat și pensia” (p. 157). El solicită la Ministerul Instrucțiunii catedra de istoria limbii și literaturii române de la Universitatea din Cluj-Sibiu, vacantă după pensionarea lui Sextil Pușcariu. Cererea nu a fost aprobată. „A rămas în continuare în această localitate lucrând neconținut, până în ziua de 16 aprilie 1951, când și-a sfârșit viața” (pp. 157-158), ne informează I. D. Lăudat. Giorge Pascu nu se mai întoarce la Iași și continuă aici, în zona

Transilvaniei, obiectivele propuse de școala întemeiată de A. Philippide la Iași: de cercetare a limbii române, punând accent pe particularitățile acestei provincii. Din păcate, așa cum reiese din jurnalul său, Gorge Pascu este silit să renunțe la cercetări, datorită faptului că era urmărit de poliție. „Abia întors acasă, am și primit un număr dintr-o gazetă comunistă de Cluj[,] cu un articol în contra mea. Pe lângă insultele de rigoare, articolul cuprindea și anumite insinuări menite să aibă urmări grave pentru mine. [...] Cercetările începute în iulie, și pe care vroiam să le continui în august, a trebuit să le las baltă, mai ales că fusesem înștiințat că, sesizată de zisul articol, onorata polițiune din Cluj mă aștepta la gară cu... mare pompă. Din cauza asta m-am simțit ca având în Zlatna domiciliu forțat și n-am îndrăznit să mă mai mișc nici până-n satele din apropiere pe care nu le cercetasem încă”, notează în jurnalul său (p. 174). Perioada Zlatna nu este benefică pentru Gorge Pascu. Locuind într-o casă „hambar”, cum o numește în jurnal, a fost obligat să împrumute bani de la diverse persoane, fapt ce l-a „pus într-o situație de umilință[:] un profesor universitar[,] silit să se împrumute de la mici funcționari și să le poarte recunoștință... eternă!” (p. 175). Lipsurile și grijile existențiale îl copleșesc și, după cum mărturisește, este oprit de la munca intelectuală: „Imobilizat în Zlatna, în mijlocul unei societăți inferioare și dușmănoase, copleșit de nevoi și de griji, ghemuit într-o odaie, cu hrană redusă la limită și cu zarea... îndepărtată, am fost cuprins de apatie. Nu mai puteam lucra. Cu mare greu am cetit câteva cărți, dar de cugetat și de scris – nimic (pp. 174-175). Jurnalul său cuprinde și informații despre starea politică a României în acea perioadă, în care delațiunile erau la loc de frunte. „Lumea din Deva nu asculta radio străin, chiar aceia care aveau radio acasă, mai ales de când directorul Școlii Normale de Băieți denunțase pe un pedagog, și bietul tânăr fusese dat afară din slujbă. Pentru ca să nu mai fie vorbă că ascultă ori nu ascultă, Sturzu (un cunoscut al său) își vânduse aparatul, marcă bună” (p. 199). În pofida tuturor acestor neajunsuri, rămâne interesat în continuare de destinul națiunii căreia îi aparține și lucrează la o carte: „Poporul român și limba românească”. Din păcate, tot ce a scris în acea perioadă transilvăneană a rămas în manuscris. Este posibil ca unele să se fi pierdut după moartea savantului, până să fie preluate de fiica sa.

Lucrarea conf. univ. dr. Ioan Dănilă este, după opinia noastră, un model de cercetare. Este vizibilă în fiecare pagină nevoia filologului de a transmite cât mai multă informație despre subiectul în cauză, până la epuizarea acestuia. Totul este sistematizat cu grijă, oferind în final un ansamblu general al obiectului de studiu. Cu acribia care îl caracterizează, autorul ne oferă un adevărat sistem de cercetare, care devine valabil în cazuri identice.

ORMENY Francisc

Delta Dunării în romanul „Șapte Sute Șaptezeci” de Bogdan Boeru (basistul și vocalistul trupei InteritusDei)

– Interpretare pe versuri Bethlehem –

Teoretic „Șapte Sute Șaptezeci” este un roman despre perioada de exil petrecută de Publius Ovidius Năso la Tomis, în Scythia Minor; despre circumstanțele care au construit „fizionomia” acestei împrejurări neobișnuite și despre tipurile de solidaritate, adesea incompreensibile, care se formează, aproape în virtutea unei legi neumbrite a firii, între diferite tipuri de marginali, de proscrisi, de renegați, dar și de auto-exilați. Despre personaje care trăiesc adânc chemarea, mirajul și alte promisiuni ale unor vrăji de bun augur ale Deltei Dunării, în timp ce îndură, la limita oțelirii și a etanșezării existențiale, implacabila iarnă scitică: „(...) o întindere albă, fără niciun punct de reper, altul decât un Soare spânzurat în văzduh, care arăta mai curând ca o pată neagră și perfect rotundă, tăiată pe o infinitate cenușie, decât ca un astru. Știa că atâta vreme cât merge cu el deasupra umărului său stâng, Soarele, indiferent cum ar arăta, îl va duce unde trebuia să ajungă, pentru că avea calea sa și nu se abătea de la ea. Nu se abătuse niciodată.” (Boeru, 2017, p. 41)

Dobrogea este un areal cu o dinamică geologică foarte viu-accentuată, directă, aproape totală în liniile ei de forță și de necesitate – un spațiu în care nu ai cu adevărat de ales și unde trebuie să „îți iei destinul în mâini” (Boeru, 2017, p. 47, preluare adaptată a citatului) și să lași frica să-ți dea puterile încă necunoscute, deoarece doar „Frica de moarte dă până și celor mai slabi puteri nebănuite” (Boeru, 2017, p. 44)

*

Adevăratul subiect al romanului „*Sapte Sute Șaptezeci*”, scris de basistul și vocalistul trupei constănțene InteritusDei, este, însă, Delta Dunării: cu siguranță, mai mult o stare mentală decât o formă de relief, sau o formă care se percepe și care se (pre)simte mereu pe sine ca un conținut. O forță în același timp primordială și foarte tânără, imposibil de corupt, mereu fidelă ei înseși.

Copacii și măcăcinii de aici vin dintr-un tip aparte de smârcuri, de neguri și de sihle *dens-șoptite*, capabile să agite și să stimuleze cilii și timpii de injecție ai motoarelor imaginației, prin stări depielosate și dezosate direct din trupul monstruos al Întinericului lăuntric. De aceea ei știu să „descifreze metafora conținută într-o rană” (Boeru, 2017, p. 33, preluare adaptată a citatului) și să o trans-pună apoi în psihicul celorlalte viețuitoare, făcându-le și pe acestea din urmă, vrednic-iscusite în arta de a împleti firele trecute și viitoare ale vieții cu „andrelele celei mai sincere frici.” (Boeru, 2017, p. 23) Doar așa poți transforma acea „amorteală pe care nu o au decât victimele sigure în fața prădătorilor” (Boeru, 2017, p. 22) în forța ființării care, atunci când comunică, deși „pare că nu se adresează cuiva anume, îți este totuși imposibil să nu i te supui.” (Boeru, 2017, p.15, preluare modificată a citatului).

Delta Dunării aduce la sânul ei, primește și stăpânește printr-o împletitură de „plase uriașe, lăsându-se peste noapte, crescând din pădure, un nor de sepie violet.” (Jucan, 1994, p. 165) Acestea împing mereu aer proaspăt (dens-revigorant și foarte puternic resimțit – ca aerul nopții, pe care o creează și o întrețin perpetuu sub ele) în plămâni hulpavi, ca niște plante carnivore, ai coloniștilor: Ovidius însuși „stătea lungit pe pământul reavăn, cu mâinile sub cap, inspirând lacom acea nemărginire întunecată.” (Boeru, 2017, p. 76)

„Posesia e aici o mistică a trăirii” (Jucan, 1994, p. 131, preluare ușor modificată a citatului) și de aceea Delta „descâlcește încă din prima clipă și mereu după aceea ghemul de intenții (...) alunecând între variante neînțelese și posibilități niciodată încercate” (Jucan, 1994, p. 203, preluare adaptată a citatului) și lăsându-le pe acestea din urmă „să se înlănțuiască în nevăzute vase comunicante.” (Jucan, 1994, p. 126, preluare ușor modificată a citatului)

**

Dacă ar fi să interpretăm această profază descrisă mai sus (ce ține, înainte de orice altceva, de temperamentul unui om – acest lucru trebuie spus!) și

influența ei asupra psihicului și a vieții unui renegat, sau a unui auto-exilat chemat de Deltă la sânul ei (încă de la începutul drumurilor sale prin acel negru existențial venit direct din „netocmirea de dinaintea făcerii lumii” [Boeru, 2017, p. 53]), nu o putem face decât prin prisma versurilor piesei „Kynokephale Freuden im Sumpfleben” („Bucurii cinocefalice în viața de mlaștină”, traducerea noastră), semnată de grupul german de Dark-Metal Bethlehem (din Grevenbroich, Renania de Nord-Westfalia) și inclusă pe albumul cu același nume („Bethlehem”), scos sub egida casei de discuri Prophecy Productions, în anul 2016.

Aici vin și rămân doar aceia care „scuipă cu bucurie panglica de doliu” („Spieausvergnügt den Trauerflor”, traducerea noastră); aceia care, asemeni Deltei, „nu risipesc niciodată ceea ce a fost până nu demult scump” („Verschwendeniewas die wardteuer”, traducerea noastră), deoarece știu că, dacă vreodată s-a întâmplat „să creadă că s-au născut, acum înoată într-un lac sărat, pierzându-și și singura dorință, pe care și așa obișnuiau să stea foarte rar” (preluare adaptată după: „Du dachtesteinstichwär’ gebor’n / dochschwimm’ ich nun in salz’gerSee / Hab’ einsammen Wunsche verlorn / aufdemich nur noch seltensteh’ ”, traducerea noastră): „Era o lume a proscrisilor, coagulată tocmai din pricina proscrierilor. Își duceau viețile în ritmul peștilor pe care îi pescuiau și a sălbăticiunilor pe care le vânau. Știau cu siguranță când e sezonul de împerechere a tuturor speciilor și le respectau intimitatea cu o strictețe aproape religioasă, conștienți fiind că, dacă deranjau animalele pământului, apei și aerului atunci când acestea își făceau datoria față de specie, și-ar fi pus propriile vieți în pericol, pe termen lung.” (Boeru, 2017, pp. 69-70)

Iar prețuirea față de viața unei specii, aici nu poate fi altceva decât tinerețea și prospețimea unei monstruoziități, cu o deschidere și cu o poftă nealterată față de carnea încă crudă (acea carne încă vie, în felul ei...curată). Oamenii ce vor ajunge, până la urmă, în acest loc, știu deja că „din visul de odinioară nu mai rămâne nimic” („Sowisse nun, daß nichts verbleibt / im einst’gen Lebenstraum”, traducerea noastră) și că își pot permite să lase „blasfemia să-i gâdile bucuroasă în timp ce ei creează monstrul ce va înfige spini în carnea încă crudă” (adaptare după „die Blasphemie mich kitzelt froh / D’rum zeuge ich das Ungeheuer / spick’ Dornen in das Fleisch noch roh”, traducerea noastră). De aceea ei trăiesc „bucurii cinocefalice” („Kynokephale Freuden”) – bucuriile mitice ale celor ce au corp de om și cap de câine sau de șacal (diferite de bucuriile licanthropice ale vârcolacului). Acest om cu cap de câine, cu suflet de câine și cu poftă de câine pentru viață, asemeni unui câine, va „canta ciudat și prea tare și va mușca țintind *derma* (loc-cheie al sensibilităților,

al fragilităților și al efluviilor electice din alcătuirea psihosomatică a unei ființări – partea cea mai groasă și mai adâncă a pielii, așezată sub epidermă și conținând vase sangvine și limfatice, terminații nervoase și glande vitale) ... deoarece pur și simplu nu-i mai place să danseze pe morminte” (adaptare după: „EinHundsingtseltsamundzulaut, / mag nichtmehr auf den Gräberntanzen / EinHundsingtseltsamundzulaut, / verbeisstsich in die Lederhaut”, traducerea noastră).

Poate că acesta este destinul celor născuți cu ochii deschiși¹ – născuți pentru a vedea, cu o precizie inegalabilă, când, unde și cât trebuie să muște (deoarece, la naștere, au văzut, au gustat și au fost invadați / asaltați de carnea prin care au venit pe lume, așa cum „numai realitatea o poate face” [Boeru, 2017, p. 207]): „Având în vedere zăpada grea în care ne duelam și frigul de afară, cine ataca prea mult obosea repede. I-am zămbit. Mă gândeam că asta îl va enerva și se va arunca iarăși asupra mea. (...). Războinicii masivi pun multă forță în loviturile lor, dar au și o inerție foarte mare. Eu știam asta, el nu. M-am ferit din calea lui și am lovit cu tăișul brațului său drept, de jos în sus. (...) Reușisem să-i secționez tricepsul, ceea ce îi reducea mobilitatea brațului. M-a privit cumplit. (...) A apucat mânerul cu cealaltă mână și mi-a aruncat un rânjet sinistru, ca și cum ar fi vrut să-mi transmită că nu dădea doi bani pe rana aceea și că mă poate uide oricând, chiar și cu mâinile goale. (...) am început să-i caut punctele slabe. Pe unul îl aflasem: era greoi. Pe al doilea nu era dificil să-l bănuiesc: nu mânuia cu stângă la fel de bine cum o făcea cu dreapta. Sabia lui descria un cerc prea mare în aer și pierdea mult timp. Iar eu am așteptat un astfel de cerc, m-am întors pe loc și i-am retezat brațul puțin mai jos de cot. Sabia și ciotul s-au rostogolit prin zăpadă, înroșind-o, însă nu am stat să admir peisajul. Am profitat de clipa de stupeoare când germanicul își privea bucata de braț, care încă se ținea de mânerul paloșului (...) și i-am împlântat lama, pe sub lorică, adânc în piept. Mă privea nedumerit și parcă nu înțelegea de ce îi curge sânge prin buze.” (Boeru, 2017, pp. 103-104); „Îmi doream (...) să mă scape Charon în Styx (...) pe chipul meu se citea întunericul (...) sub mânia sabiei mele, care parcă avea voință proprie. Nici măcar nu trebuia să mă gândesc ce am de făcut, ci doar să fiu acolo, ca suport al *gladiusului* (...).” (Boeru, 2017, p. 109)

Omul care gândește și simte în acest mod, nu rătăcește prin timpuri care nu-i aparțin (trecut, viitor), ci trăiește, cu adevărat, în prezent. Iar a trăi în prezent înseamnă și a face ca trecutul și viitorul să trăiască ele în tine, *simultan*. Omul cu cap de câine, cu suflet de câine și cu poftă de câine pentru viață va adulmeca, fără să se înșele, amprente energetice lăsate în peisaj de trecerea halucinantă, pe cărări, a spiritului vechilor animale

totemice (pentru că în el Arhetipul respiră încă adânc și plenar) și va deveni, pe nesimțite, o încarnare alternativă a principului primordial de unitate dintre existența umană și cea animală, unitate asigurată de spiritul bestial care unește cele două regnuri. Spaniola are chiar o expresie specifică pentru această stare – „*espíritu bestia*”: *capacitatea de a te dedubla în arhetipul tău*:

„Stânca înghețată în ego-ul ei urmează țipătul nopții, prin care rage îngerul condamnat la moarte și dă naștere șarpelui negru, în poala decăderii purificatoare (...) fluxul unității mele animale – sursă ce mă ajută să mă ridic din puterea întunecată.” (ușoară adaptare după: „Der in seinem Icherstarrte Felsfolgt dem nächtlichen Schrei des totgeweihten Engels und gebärt die schwarze Schlange, in den Schoß des reinigenden Zerfalls [...] den Strommeiner animalischen Zweisamkeit zur Quelle der dunklen Machterheben”, traducerea noastră), Bethlehem, album „*Dictius Te Necare* (1996), piesa „Aphel – Die schwarze Schlange” („Aphel – Șarpele Negru”), Casă de Discuri: RedStream, Inc.

Psihanalitic, Spiritul Bestiei traduce puritatea dorinței, trăită în chiar prospețimea cathartică a revelației. În revelația umană dorința survine ca dorință, deci *ca atare*, nefiind încă interpretată în limbaj, altfel spus, neapucând încă să „fugă” în predicăție. *Odată cu fuga în predicăție*, vorbirea își va „face treaba” și va începe să funcționeze ca mediere, identificând – tocmai pentru că nu s-a putut împlini ca revelație.

Omul cu cap de câine lasă deschiderea să se manifeste ca atare, să-și devină propriul ei limbaj, propriul ei scop, propria ei viață vorace. Aici, în această deschidere, îi vorbește îngerul condamnat la moarte, chiar în timp ce naște Șarpele Negru. Șarpele Negru este copilul acestui înger. Îngerul morții este ceea ce este deoarece a văzut carnea prin care a venit în lume. Destinul său este să aneantizeze perpetuu și pretutindeni această carne.

Vocea unui înger condamnat la moarte nu poate fi auzită decât de un om cu sufletul într-o pasăre. Limba și sufletul păsărilor fiind limba și sufletul îngerilor. Acesta este cazul luptătorului roman ale cărui povești / confesiuni de luptă au fost reproduse mai sus (Arrius Terentius **Corvus**, soldat în *Legio Undevigesima Germanica*, celebra legiune spulberată de cheruscii lui Arminius la Teutoburg) – un personaj care s-a născut cu ochii deschiși, care a văzut și a gustat carnea propriei nașteri și al cărui suflet a fost preluat de o pasăre neagră, imediat după naștere. El nu poate fi omorât, deoarece „viața care ar fi putut să se scurgă din mine, nu e, de fapt, în mine, ci în ea [*nota autorului*: în pasăre].” (Boeru, 2017, p. 51)

Morala neobișnuită fiind aceea că, atunci când vrei să omori un om, trebuie să te asiguri că viața lui e în el și că ea nu stă, de fapt, în altceva sau în altcineva. Altfel, acel om nu va putea fi omorât (idee popularizată puternic în filmul „Corbul”, cu Brandon Lee în rolul principal, din 1994): „Ne apropiem de teritoriul îngerilor ori de câte ori vorbim de *modulațiile existentului*: de posibil, de virtual, de existențe «intensive», de «supraexistențe», de existențe indirecte, implicite, onirice etc. Ne apropiem de teritoriul îngerilor când vorbim de (...) evenimente care nu țin nici de «mit», nici de «istorie», dar rămân totuși evenimente. (...) [În efortul său, sufletul nu e singur dinaintea propriilor sale determinări. El e asistat de «dublul său ceresc», de expresia perfectă a naturii sale, un fel de *alter ego* sublim, care îi slujește drept reper și colaborator. În consecință, viața noastră interioară e o *con-viețuire*, existența noastră sufletească e o *co-existență*, un neîncetat dialog între sufletul nostru pământesc și «perechea» sa angelică. Luată în serios, angelologia ar putea adăuga psihologiei «abisale», care valorifică mereu subterane, straturi nocturne și, uneori, impersonale ale organismului nostru psihic (...).” (Pleșu, 1994, pp. 258-259)

Delta Dunării este un mediu care favorizează extrem de mult fluidizarea nivelurilor de realitate, făcând adesea ca apele lumii de aici și cele ale lumii de dincolo să se strecoare și să se prelingă unele în celelalte. Influența acestor procese asupra psihicului uman este covârșitoare: oamenii crescuți (sau adoptați) în reflexele ei luminoase și în zvâcnirile ei sunt, în mod deloc întâmplător, capabili de „priviri aruncate și prinse pe jumătate, de întâlniri mai mult sau mai puțin întâmplătoare (...) ei sunt chei vii, (...) cioburi de viață (vii și ele)” (Boeru, 2017, p. 24, preluări semnificativ modificate ale citatelor).

Neamurile de dincolo de smârcuri au avut dintotdeauna „un fel propriu de a afla lucrurile (...) chiar înainte să se întâmple.” (Boeru, 2017, p. 32) și aceasta deoarece știu să prindă „esența tabloului dintr-o clipire.” (Boeru, 2017, p. 23). Cântecul lor vin din limba păsărilor, a peștilor și, mai adânc, a îngerilor condamnați (sau ostatici), ele fiind „un plânset smerit, acompaniat de o litanie nici cântată nici rostită, pe care un necunoscător (...) ar fi putut să o ia drept nearticulată” (Boeru, 2017, p. 33). Ceva menit „să îmbuneze demonii dintre cele două lumi.” (Boeru, 2017, p. 33) Femeile lor, „conștiente sau nu, inițiază metamorfoze, iar bărbații le urmează” (Boeru, 2017, p. 56, preluare adaptată a citatului)

Îngerul condamnat va putea învia cu adevărat doar în Noaptea Iudelor.

Atunci enormitatea măloasă, cu luminile sale stinse (cu translucidități lichefiate de / în grăsimea peștilor) ce clocesc încet, în sângele mușegăit al visului larvofob, nămolul stelelor noroioase, în drăcovenie rânjită de rămnitor înclădat, e trezită cu forța și pusă de spiritul nezărit și neticluit al locului să pedepsească, ori de câte ori un aventurier ratează să împlinească presimțirile atât de îmbietoare și de împlinitoare ale lamelor armelor ce i-au ucis camarazii.

Atunci când omori un om, altceva din tine îl omoară și anume armele care ți-au omorât prietenii și camarazii și care arme au continuat și continuă să trăiască în tine, să se hrănească cu sângele tău : „Altceva l-a lovit cu pumnii și cu picioarele... L-au lovit: ciocanul de luptă care l-a ucis pe Furius, sulitele care s-au înfipt în Marcus Caelius, secura care l-a decapitat pe locotenent, flăcările de la Aliso... Sigur, cerșetorul nu avea nicio vină pentru toate acestea.” (Boeru, 2017, p. 91)

Fără suflet îți mai rămâne doar inima – care își exacerbează manifestările, încercând să compenseze absența primului: „Mi se zbătea inima în piept și o simțeam ca pe un pușcăriaș care trage disperat de zăbrelele închisorii. Așa trăgea și ea de gratiile coastelor mele.” (Boeru, 2017, p. 107)

În *Noaptea Iudelor* „toarnă cu ciudă, cu ură, toarnă ca și cum ar vrea să dea dreptate acelui fulger rău prevestitor despre care se spunea că lovise templul lui Marte (...)” (Boeru, 2017, p. 61, preluare adaptată a citatului).

În *Noaptea Iudelor* – oameni care „au intrat în rol (...) trebuie să joace până la capăt, oriunde ar fi el” (Boeru, 2017, p. 141, preluare adaptată a citatului) și nu oricum, ci cu „o privire de o inteligență aproape fizică, pe care parcă o poți pipăi” (Boeru, 2017, p. 196, preluare adaptată a citatului) și din spatele și în virtutea unui nume care sună ciudat, „aproape străin de familiar.” (Boeru, 2017, p. 201)

În *Noaptea Iudelor* apare „calmul nefiresc din gesturi și din glas” (Boeru, 2017, p. 21), în ciuda (sau...poate în continuarea!) privirilor „roase de colții destinului” (Boeru, 2017, p. 133)

În *Noaptea Iudelor* apare antieroul atât de așteptat („pentru ca un destin să se împlinească și să se transforme în legendă, e nevoie nu numai de eroi, ci și de antieroi (...) – ce ar fi fost Caesar fără Brutus ?” [Boeru, 2017, p. 202], iar comandantul înțelege că trebuie să „scruteze nu atât terenul, cât viitorul” (Boeru, 2017, p. 63, preluare adaptată a citatului) atunci când se uită la următorul câmp de luptă; că e „Vai de comandantul care se simte în siguranță!” (Boeru, 2017, p. 61)

Magnetismul înfricoșător de puternic al Deltei Dunării și al primelor ei colonizări (adulmecări antropogene) vine, mai mult ca sigur, din aceea că instabilitatea acestui nucleu geografic reprezintă forța inevitabilă de atracție a „viitorului imprevizibil” – ca să folosim o expresie celebră din Lévinas – „«(...) imprevizibil» nu fiindcă depășește puterea vederii, ci fiindcă, fără chip și adâncit în neant, el se înscrie în abisul insondabil al elementului, venind dintr-o consistență opacă și fără origine, din infinitul rău sau din indefinit, din apeiron. El nu are origine, fiindcă nu are substanță, nu se agață de un «ceva», calitate care nu definește nimic, fără un punct zero prin care să treacă o axă oarecare, materie primă absolut indeterminată” (Lévinas, 1999, p. 135): „(...) acea regiune frumoasă, dar ciudată, care îți fura ochii, dar care nu ducea lipsă de pericole, o întindere cu ape ce urcau și scădeau de parcă ar fi avut voințe proprii, imperiu al verdelui crud, al albastrului cristalin, dar și al negurilor de nepătruns, ori al iernilor cărunte. Într-un fel, refugiații acestui hotar fermecat și-l făcuseră cămin nu numai pentru că era departe de tot trecutul care ar fi putut să-i bântuie, nu numai pentru că era greu accesibil, ci și de dragul acelor contraste, al acelor extreme în care își regăseau propriile destine și povești (...). Acolo și numai acolo, destinele și poveștile lor se puteau transforma în legende, numai bune să îmbogățească locul, peste timp.” (Boeru, 2017, p. 72)

Băștinașul (cel ce trăiește în „valorile adânci de pământ de dincolo de ziduri” [Boeru, 2017, p. 49, preluare adaptată a citatului]) este simultan un personaj născut din curiozitățile calde ale Bestiei ce a învățat să se prezinte în văluri, în voaluri incitant-evazive și în mult mai proaspete epiderme umane, dar și un om care, asemeni lui Ovidius, a fost „aproape de miezul incandescent al puterii și i-a simțit duhoarea” (Boeru, 2017, p. 87, preluare modificată a citatului)...și a înțeles insuficiența incurabilă a gesturilor de „a arunca mănuașă istoriei” (Boeru, 2017, p. 181, preluare adaptată a citatului) sau de „a-și lăsa, fiecare, câte un cal troian, la porțile istoriei” (Boeru, 2017, p. 183, preluare adaptată a citatului).

Mâna băștinașului este o mână obișnuită să absoarbă în ea culorile pământului, să le filtreze, să le „stârneasă” imediatetea și diminețile și să le reverbereze înapoi în culoarea pură a speciei, tot așa cum „privirile le ricoșează celor de aici din umbrele care se agită în jur.” (Boeru, 2017, p. 187, preluare modificată

a citatului). Așa ajunge el să-și tragă fața din chip și să aibă simultan (și deodată) toate fețele și întreaga potență fremătândă a chipului și totodată nicio față și o urmă / umbră inabordabilă (imponderabilă) de chip activ (ca o „ipocrizie aproape divină” [Boeru, 2017, p. 114]):

„Din rădăcina indo-europeană care înseamnă, unu’, provin în latină două forme: *similis*, care exprimă asemănarea, și *simul*, care înseamnă, în același timp’. Astfel, alături de *similitudo* (asemănare) avem *simultas*, faptul de a fi împreună (de aici și rivalitatea, dușmănia), iar alături de *similare* (a asemana) avem *simulare* (a copia, a imita; de aici și a te preface, a simula). Chipul nu este *simulacru*, în sensul a ceva ce disimulează și ascunde adevărul: el este *simultas*, faptul-de-a-fi-împreună al chipurilor multiple care îl compun, fără ca unul dintre ele să fie mai adevărat decât celelalte. A surprinde adevărul chipului înseamnă a-i sesiza nu *similitudinea*, ci *simultaneitatea* chipurilor, potența fremătândă care le ține împreună și le unește.” (Agamben, 2013, p. 74)

„Probabil că nu avea unul [*nota autorului*: un chip] sau le avea pe toate. Probabil că, tocmai avându-le pe toate, într-unul singur, era ca și cum nu ar fi avut niciunul.” (Boeru, 2017, p. 142)

Băștinași, dar mai ales predestinații Deltei, „cunosc bine locul, dar problema e că și locul îi cunoaște pe ei” (Boeru, 2017, p. 89, preluare modificată a citatului)

Astfel, ei știu găti „o ciorbă de pește atât de gustoasă, încât unii (...) băgau mâna în foc că îl văzuseră, într-o seară, pe Hermes însuși furând un polonic din neasemuita mâncare ” (Boeru, 2017, p. 73), ghici „dacă va fi furtună sau nu, în funcție de cântecul broaștelor” (Boeru, 2017, p. 73), ori recruta câinii din rândurile oilor (ceea ce ar fi trebuit să fie adevăratul și unicul mesaj al baladei „Miorița”) – „un stăpân cuminte își trimite câinii ca să păzească oile, dar un stăpân cu minte își trimite și câinii ca să-i vegheze câinii. Sau mai rău! Îi recrutează din rândul oilor...” (Boeru, 2017, p. 129)

Însă, atunci când îi greșesc cu ceva acestui Gigant Natural ce nu poate fi localizat deoarece se află pretutindeni în același timp, deranjând în vreun fel sau altul Firea ce i-a ocrotit, ei bine atunci toate armele lor

fizice sau psihice devin „o glumă, un cuțitaș de bucătărie într-o luptă cu catapulte.” (Boeru, 2017, p. 160): „E o întindere nesfârșită de ape, lente, domoale. Dar în această încetineală zace o forță de colos, de munte care a început să se urnească din loc. Câteva milioane de metri cubi se deșartă în fiecare oră în mare – și oricât ar părea de leneșă și de indolentă, nimic nu ar putea stăvilii, măcar pentru o singură clipă, rostogolirea aceasta care ține de sute de veacuri. În Deltă, cu toată încetineala lor, mersul apelor are ceva de inevitabil, de fatalitate. Ele curg sigure că, nimic nu le mai poate opri, că peste un kilometru își împlinesc destinul: marea. Aici, ochiul călătorului poate surprinde în fiecare picătură de apă, cum fluviul încă nehotărât până atunci, începe să fie sigur de sine, să creadă într-un destin pe care îl simte aproape.” (Bogza, 1939, pp. 305-306)

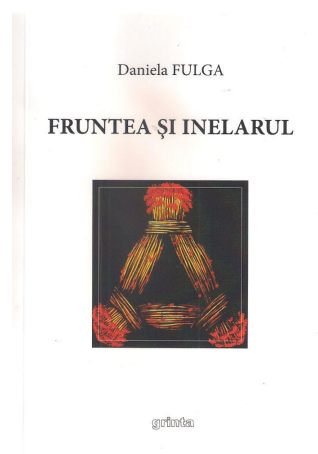
Bibliografie:

- Agamben, Giorgio. (2013). *Mijloace fără scop. Note despre politică*. Traducere de Alex Cistelean. Cluj-Napoca: Editura TACT.
- Boeru, Bogdan. (2017). *Șapte Sute Șaptezeci*. Constanța: Ex Ponto.
- Bogza, Geo. (1939). *Țări de piatră, de foc și de pământ*. București: Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”.
- Lévinas, Emmanuel. (1999). *Totalitate și Infinit*. Traducere de Marius Lazurca. Iași: Editura Polirom.
- Jucan, Marius. (1994). *Un locuitor al Oglinzii*. Cluj: Dacia.
- Pleșu, Andrei (1994), *Limba Păsărilor (The language of the Birds)*, București: Editura Humanitas.
- Discografie:
- Bethlehem – „Bethlehem”. 2016. ProphecyProductions.
- Bethlehem – „Dictius Te Necare”. (1996). RedStream, Inc.

¹ „Și s-a mai întâmplat ceva extraordinar când am venit eu pe lumea asta: m-am născut cu ochii deschiși ! Nu m-ar crede nimeni, dar jur că îmi amintesc în detalii mici propria naștere. Fiecare contracție care îmi presa tâmpile și îmi strângea ca în chingi oasele mele tinere până în pragul fracturării...Acele umori care mă însoțeau și îmi intrau pe nas, în gură...Sânge ! Mult sânge ! I-am cunoscut gustul înainte să sug...(...). Și mi-a plăcut gustul sângelui, puțin metalic...” (Boeru, 2017, p. 53)

Virgil RAȚIU

Discreția unei poete

Ca să cunoaștem teritoriul abordat, de bun început, este okey să ofer desfășurătorul unei bibliografii Daniela Fulga, cu prezentul volum înregistrând un debut liric. Intenția poetei e căutată, în grafia poemelor scurte, de tip european, o plachetă expresivă, imparțială din start pe linia temei cuplurilor, interesante dacă sunt vizate, încărcate de efluvii telurice, în volumul *Fruntea și inelarul* (Editura Grinta, Cluj, 2021), deși îmi pare că mă las condus-dus de erori, interogații, de suflet. Volumul este dedicat exclusiv *Femeii* și *Bărbatului*, cum notam, universal, cosmici, bossonici, împărtașiți sub aparenta veghe a spiritelor alese, a împărătesei Roșu și a împărătesei Verde și a împăratului Mov.

Așadar, până mai încoace, trebuie arătat că autoarea prinse dragoste de scurte exegeze, a publicat eseuri critice: *Zâmbetul Îngerului: de la teoria semiotică la roman* (Clusium, 1998 – avândul ca port-drapel informator pe Umberto Eco); între 2003-2011 a lansat pe piața de carte didactică interpretări literare: *Română. Bacalaureat. Proza; Română. Bacalaureat. Poezia* (ambele, Ed. Booklet, 2003, 2006) și volumul *Pentru o lectură didactică a poeziei* (Ed. Nomina, 2011). Ceva mai încoace, Daniela Fulga a publicat un alt op, explicit din titlu, *15 eseuri* (Ed. Grinta, Cluj, 2020), în paginile căruia autoarea are în vedere o suită de scriitori de aici și de aiurea: Alexandru Uiuiu, Mihai Octavian Ioana, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, I.L. Caragiale, Mihai Eminescu, Italo Calvino, Susan Sontag, Milan Kundera, Umberto Eco.

Textele lirice din *Fruntea și inelarul* sunt așezate în sumar ușor ala-n dala, dar însă descifrabile în coerența lor subiectiv-asociativă. Nici nu s-ar fi

potrivit altfel. Poemele de mici dimensiuni nu au început de început, nu au final de căutat, se înfățișează ca fragmente pline de sevă decupate din marele cerc al combinațiilor universale, al convențiilor de cuplu, femeie-bărbat, în mod repetat: femeie-bărbat, bărbat-femeie. Versurile, cu ușoare iradiieri apoftegmatice, curg sub sinceritatea robustă și oarecum cioplită în marmuri roșii, ca apele Vavilonului din miezul sacru al cunoașterii umane biblice. Apele marmurei seacă nesecând veac, închid deschiderile și deschid numai vaierele mutești ce explodează demențial în relațiile iubită-iubit.

Poemele nu poartă titlu, constituie un ciclu valoric, o împerechere și atât. Asistăm în versuri la un continuu dialog ateu și mistic între partea bărbătească și partea de femeie, iubită și urâtă, înflăcărată și stinsă, împreună cu un mascul barbar și frumos. „Numai cei pe care-i iubim ne ajută/ să ne cunoaștem marginile/ și/ să ne alegem sfârșitul:/ rupere sau ecorșeu. // încercările lor ne împing/ ușor/ în caliciul îmbălsămat al risipirilor fără întoarcere” (p. 7). Rareori bărbații sunt paterni, iar femeia femeie, greu curg o idee germinată în alta: „pentru cel neiubit din naștere,/ inima peste inimă/ și gândul geamăn/ nu leagă până la capăt femeia de bărbat.// din plânsul original al pruncului/ crește/ floarea inimii în praful vieții:/ statura umbroasă a tatălui/ sau/ căldura sânelui matern/ în ciuda strădaniei/ însingurarea rămâne aceeași,/ oglinzile celor ocrotiți/ întorc adeseori chipuri străine” (p. 10). Sau: „... minune întunecată a gândului îndrăgostit,/ ruptă cu grație./.../ trupul de sărbătoare al femeii/ îmbrăcat de fiecare dată când bărbatul ei,/.../ își amintește să o privească” (p. 12).

Dacă ne-am lua după mofturile proprii de cititor, nu mai ajung să închei cu citatele din placheta Danielei Fulga, relevante, ornate cu inspirație, care merită a fi comunicate. De aceea închei prima parte: „nu o lăsa întreagă:// folosește-i mintea/ și trupul folosește-i-l.// sfărtecarea/ face parte din viața femeii/ care/ se înțelege recunoscându-și stăpânul” (p.11).

*

Zbaterile între viață și moarte, mai corect arătat, dintre supraviețuire și mântuire sunt din ce în ce mai acerbe, strigătoare până în minele pământului îngerilor căzuți, urlând de plăcerea și vaierele din întuneric către lumina cerului care, poate adesea, dă grindină din senin: „...urățenia, cruzimea și umilirea/ apropiie mai mult” (p.18); „...luciditatea/ nu așează nimic în dreaptă măsură,/ .../ răsuind săgeata în inima de foc a făpturii...” (p.21). „...moartea-de-aproape/ este/ lovitura care nu se mai sfârșește,/ destrămarea până la nod...” (p.23). E bine că

autoarea nu „și-a botezat” scurtele poeme, nu uzează de titluri pentru poematicele texte. Totul curge, ca într-o zbatere în colivia de argint care tot așteaptă să fie deschisă de *cineva...*, mângâierea ca o lume cu ghimpi de pluș, infectați de înflăcărări.

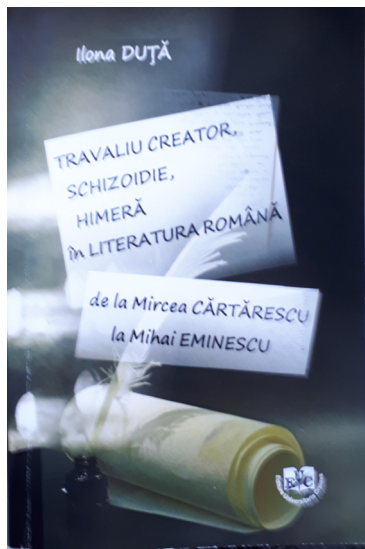
Nu lipsește poezia de dragoste și amor iubeț, a „mândreței” femeii vizavi de „dânsul”, „dumnealui”, mă rog: „în apropierea sfârșitului/ totul e mai frumos:// bărbatul care ascunde cu palma chipul femeii/ este tandru și blând.// vorbele lui grele/ sunt șoaptele calde ale îndrăgostitului.// belciugul din prag/ este/ atingerea/ mângâietoare și fină,/ delicata apropiere a iubitului/ care/ nu iartă nimic” (p. 20).

Femeia, de la Eva încoace, este mereu cea fără de greșală. Doar ea. Femeia nouă s-a despărțit demult de păcătoasa Eva (vine vorba!...), ca o identitate și identificare unice, deloc ușor de pătruns. Nu Eva a fost păcătoasa dintâi, cum s-a alcătuit și se tot bate toba în Europa modernă, ci Dumnezeu a hotărât acestea, călcându-și pe milostivirea-i cerească, cu buna intenție de a-i face pe oamenii raiului pământeni cu adevărat... Numai că socoteala de acasă cu aceea din târgul raiului nu se vor potrivi niciodată. Păcatul față de buna încredere nu se vor dimpreună a fi decât paralele.

Mihail Gavril -
Fresce up

TOMA GRIGORIE

O diagnoză psihosomatică a creației
unor scriitori români canonici

Ilona Duță, universitar craiovean și cercetător literar apreciat, colaborează la câteva volume colective și publică până acum trei volume penetrante și substanțiale de autor: *Expresionismul în literatura română. Poetici expresioniste ale crizei de identitate* (2017), *Ruxandra Cesereanu - Submersiuni creatoare într-un psiho-text abisal* (2020) și *Travaliu creator, schizoidie, himeră în literatura română de la Mircea CĂRTĂRESCU la Mihai EMINESCU* (2021), în Editura Universitaria din Craiova.

Volumul din urmă citat beneficiază de un spațiu generos de 420 de pagini și este unul impunător și aplicat de literatură contrastivă avându-i în principal ca protagoniști pe cei doi piloni istorici (clasic și contemporan) ai literaturii române: Mihai Eminescu și Mircea Cărtărescu. Demarează excursul analitic și psihanalitic dinspre prezent spre trecut, din “aval în amonte” după propria aserțiune. Posesoare a unui stil riguros și specializat de cecetare și a unui limbaj elevat și expresiv, Ilona Duță se sprijină pe o bibliografie extinsă și asumată din care selectează cu ingeniozitate și citează cu dezinvoltură, pentru acreditarea propriilor verdicte literare.

Studiul însumează trei părți și zece capitole respective. Partea I: *În vortexul literaturii cărțăresciene (travaliul himeric al eului creator)*,

Partea a II-a: *Travaliul creator al schizoidiei – contigențe literare* (devoalate din creația Ruxandrei Cesereanu, a lui Corin Braga și Gheorghe Crăciun), Partea a III-a: *Scenarii ale schismei, vacuității fantasmei - ascendențe literare* (descoperite la Nichita Stănescu, George Bacovia și Alexandru Macedonski). Titlurile capitolelor rămân de descoperit de către lectori. Sunt într-adevăr mai multe cărți într-o carte, cum a constatat corect profesorul și scriitorul italian Giovanni Magliocco la lansarea cărții, în forumul celei de a IV-a ediții a Festivalului Macedonski, de la Craiova.

Ilona Duță își propune edificator în *Introducere* “O călătorie hermeneutică din aval în amonte, dinspre *mausoleul* cărțărescian *către regele din raclă* eminescian” și un demers arheologic urmărind certe “linii de forță, active în câmpul literaturii române (dincolo de formulele paradigmatică - postmodernism, neomodernism, modernism etc.), ca niște constante imaginare ale travaliului creator, schizoidiei, himerei”, deci ale unui proces de creație care, “generat de un discurs abisal al fracturii, declanșează erupția spectralității fantastice sau himerice.”

Ilona Duță beneficiază, în această trudă impresionantă, de aptitudini, de vederi și viziuni specializate și aplicative în sondarea și relevarea esențelor profunde ale fenomenului literar artistic și filozofic integrat însumându-și constatările și concluziile într-un studiu dens și captivant. Textul său complex și intelectualizat, de o dificultate ridicată la lectură, este destinat mai ales cititorilor inițiați.

În acest mod particularizant de a cerceta și expune, argumentează documentat “o punere în oglindă a imaginarului eminescian și a celui cărțărescian” care este mediată “chiar de filtrul prin care scriitorul postmodern îl parcurge pe cel romantic în cadrul unui experiment analitic”.

Evidențiază lămuritor “relația subterană” pe care Cărtărescu o relevă în *Visul chimeric* (Litera, 1992), visul similar eminescian care îl conduce spre propria sa literatură unde “zace ghemuită himera eului propriu”. Analizând profesionalist volumul citat, Ilona Duță subliniază exemplificând particularitățile poeziei eminesciene sintetizate de Cărtărescu: “adevărul” “fantasia”, “eul scindat”, dedublat, care-l sprijină în sensul “descinderii către centrul propriu profunzimii psihice sau al căutării de sine” pentru aflarea veridicității. Este dezvoltată această aserțiune printr-o condiționare auctorială invazivă: “Iar dacă <<adevărul>> este <<hимера

care i-a cutreierat existența>>, <<fantasia>> sau <<visul chimeric>> este calea de acces spre acest adevăr, traseu evanescent și ambiguu al unei creativități labirintice menite să recupereze și să sublimeze relația originar fracturată cu sine.”.

O altă treaptă contrastivă a studiului include analiza operei prozastice cărtăresciene, prin raportare la Eminescu: prozele din volumul *Nostalgia* (Humanitas. 2016), expuse în format dramatic: *Prolog*, *Ruletistul*, *Mendelebilul*, *Gemenii*, *Rem* și *Epilogul (Arhitectul)* (Capitolul I); romanele; *Orbitor* (Capitolul II) și *Solenoid* (Capitolul III).

Vor fi analizate distinct, dar și interrelativ fiecare în parte, subliniind elementele esențiale. *Nostalgia*, cu prozele conținute, ca texte inițiatice, este considerată o anticameră a creației literare majore a lui Mircea Cărtărescu din “romanele sale megalitice”, în care include și etalează exorcizant “moartea însăși sau *regele din raclă* ca expresie a propriului eu profund reflectat în oglinda celui eminescian”. Moartea și scrisul coexistă într-o interdependență fundamentală. Astfel “relația regresivă a coborârii spre sine prin scris conduce la drama sinucigașă a scrisului care deformează realul și-l ucide”. Ruxandra Cesereanu, adaugă autoarea, susține aceeași finalitate dramatică a relației scrisului cu moartea: “cu cât vei scrie mai mult cu atât vei muri”, subliniind neputința recuperării sinelui prin proiecția sa literară. La toți ceilalți scriitori enunțați mai sus Ilona Duță descoperă similitudină și contingente relevante.

Trilogia romanescă, *Orbitor*, cu cele trei volume ale sale (*Aripa stângă*, *Corpul*, *Aripa dreaptă*) îi apare judicios Ilonei Duță ca o *Evanghelie a eului*, pentru că “eul este himera himerelor”, iar Cărtărescu realizează “deconstrucția celei mai obsesive himere” având drept scop răstignirea pe cruce a istoriei, individuale dar și colective, pentru aflarea adevărului. Devoalarea profunzimii problematice a existenței eului uman este și preocuparea esențială a Ilonei Duță prin intermediul operei cărtăresciene. E dificil de relevat însă într-un spațiu parcimonios atâtea teme puse pe tapet de autoare din sfera Orbitorului: Eul-dublu, eul-simulacru, dublul himeric, Eul și anti-eul. Dublul ca simulacru. Ca și constantele romanului: visul, creația, doliul, descătușarea fluturului din crisalidă.

Romanul *Solenoid* este identificat ca o evadare din labirintul himerelor fiind o *mandală* în sine, o *figură mistică* recurentă în toate

compartimentele romanului constituind imaginea concentrică a celor cinci solenoidi dispuși în jurul solenoidului central, simbolizând cinci personaje enigmatice, personificate în context. *Solenoid*, conchide într-un context Ilona Duță, duce până la capăt exorcizarea umbrei masculine din *Orbitor*, a *animus*-ului proiectat în geamănel obscur Victor.

Ar fi multe de comentat, de exemplificat și în relație cu ceilalți scriitori numiți mai sus și incluși în carte și în dezbaterile aplicate ale studiului, dar e necesar să privim și proiecția, în imaginarul profund al autoarei, a profilului celui mai înalt pilon al literaturii române, Mihai Eminescu, (*amonte*le din final) prin prisma coordonatelor stabilite în titlul și în textul Capitolului IV despre “Închiderea cercului hermeneutic în jurul lui Mihai Eminescu: *eul himeric* și proiecția visării <<chimerece>>”.

Nu putem ignora un citat concludiv semnificativ mai amplu, pentru edificarea cititorului asupra profunzimii, dar și a altitudinii scrisului Ilonei Duță, care completează irepresibil comentariul recenzentului.

“Coborând pe urmele travaliului conjugat al schizoidiei și al transgresării ei creatoare prin sistematice operații de descompunere în regimul fantasmei, himerei sau simulacrului, din avalul literaturii române contemporane spre amonte visării <<chimerece>> eminesciene, demersul acesta arheologic vizează reconstituirea matricei simbolice în care moartea, dedublarea, visarea, himera alcătuiesc substratul imaginar al operei ultimului mare romantic european (nucleu magmatic ale cărui unde răzbat de-a lungul literaturii române, intrând în rezonanță cu scriituri aparținente unor diferite paradigme estetice)”.

Tomul Ilonei Duță, *Travaliu creator, schizoidie, himeră în literatura română de la Mircea CĂRTĂRESCU la Mihai EMINESCU*, atent elaborat, aplicat și implicat în sondarea și extragerea multiplelor sensuri, simboluri, metafore, semnificate și semnificante psihosomatice, înglobate în operele majore ale scriitorilor consultați, se ridică la cota lor de profunzime și expresivitate constituind o contribuție semnificativă la actul de completitudine a complexității fenomenului literar românesc.

Maria-Gabriela CONSTANTIN

Situând iubirea între nevroză și compulsiune – *A douăsprezecea noapte* la Teatrul Mic

Tangaj, fluiditate

Pe data de 26 martie 2022 a avut loc la Teatrul Mic, Sala Atelier, premiera spectacolului „A douăsprezecea noapte” de William Shakespeare, în regia Nonei Ciobanu.

Este o montare în registru modern a piesei shakespeariene care se centrează pe ideea de tangaj, mișcarea oscilatorie, aplicată atât spațiului geografic cât și timpului, reflectându-se și în alegerea opțiunii scenografice a unei structuri mișcătoare, multifuncționale – când corabie, când interiorul unui castel, când curte – ca unic element permanent de decor. Ofertantă ca soluție, mișcătoarea structură a restrâns posibilitățile de mișcare scenică ale actorilor, dinamismul dramatic fiind întregit de proiecțiile video. Acestea din urmă sunt comentarii vizuale la spectacol, adâncind atmosfera sumbră, modernistă, uneori chiar distrăgând atenția de la ce se întâmpla pe scenă.

Spectacolul, poate tocmai pentru că era la cald, a treia reprezentație, pornește greu, părând că nu și-a stabilit încă registrul, patinând puțin, voit sau nu, în tangajul amintit mai sus.

Ună din cele mai montate piese shakespearene pe scenele românești, *A douăsprezecea noapte* este povestea unor gemeni, un băiat și o fată, naufragiați pe o insulă necunoscută, Iliria, fiecare încredințat că celălalt a pierit în valuri. Nu știm încotro se

îndreptau, dar, la urma urmei, prea puțin contează, ei erau... pe drum ca și în *Furtuna*. Călătoria ca posibilitate de cunoaștere, și precondiție a descoperirii – de sine și a lumii.

Între Iliria și Elysium

Olivia în scena de început se întreabă: „ce să fac eu în Iliria?” Ce putea face o femeie în perioada elisabetană, într-un ținut străin care, pentru contemporani, era un capăt de lume, un ținut învecinat cu miticul? Să pretindă că e bărbat, cel puțin temporar, pentru a supraviețui cumva. Constrânsă de împrejurări, Viola/Cezario, interpretați cu grație androrginală de actrița Alina Rotaru, se angajează la ducele Orsino, îndrăgostit de Olivia, iar contesa la rândul ei se va îndrăgosti de mesagerul Cezario/Viola. În final, apare fratele geamăn, crezut mort, pe care Olivia îl va confunda cu Cezario/Viola... și totul se încheie cu celebrarea iubirii și a perechilor de îndrăgostiți.

Întreaga montare a Nonei Ciobanu este ca o tușă de accentuare a comediei shakespeariane. Travestiul care apare și în alte piese ale dramaturgului (cum ar fi *Comedia erorilor*, *Cum vă place*, *Doi veri de stirpe aleasă*), este în opțiunea regizoarei multiplicat, prin alegerea unor femei care să interpreteze rolul lui Sir Toby și a nebunului de la curtea Oliviei, Feste, și a unui bărbat în rolul cameristei Mary. Puțin justificată scenic, această opțiune contribuie la exacerbarea fluidității și a confuziei, care pare că alunecă în anomalie. În afara viziunii regizorale, de a accentua această fluiditate care apare în ce privește genurile și este *politically correct*, e greu de înțeles alegerea ca două personaje masculine să fie interpretate de actrițe, iar cel feminin să fie jucat de un bărbat.

Între amăgire și auto-amăgire

Reveria nu face mereu casă bună cu iubirea, ne spune autorul; la parter, la nivelul mundan, se află cei care se țin de farse (camerista Oliviei, Maria, petrecăreții Sir Toby, Sir Andrew), înnebunindu-i pe ceilalți, iar la nivelul curtean sunt cei care se autoamăgesc (Orsino, Olivia). Doar două dintre personaje sunt lucide, cap limpede, am spune, până la capăt: una deghizată în bărbat, Viola, alias Cezario, celălalt prefăcându-se nebun, Feste.

În propunerea Nonei Ciobanu, castelanii se mișcă în culoarul foarte strâmt dintre compulsiune și nevroză; regele nu este îndrăgostitul suferind melancolic și poetic, ci nevroticul caricaturizat

până la ridicol. **Cezar Grumăzescu** ca Orsino, ducele Iliriei, interpretează regele bolnav de iubire, îngroșat și coerent cu sine, dar cumva lipsit de consistență. E ca o eboșă. La nivelul jocului actoricesc, transformarea sa din final n-are multă logică, nu se justifică trecerea bruscă de la nevroticul patologic la îndrăgostitul de Viola. La Olivia iubirea pare că țâșnește tot din compulsiune. **Valentina Popa** în rolul Oliviei construiește personajul într-o manieră ușor afectată de contesă dintr-o comedie franceză.

Iubirea apare în această viziune ca o boală, o patimă care te macină și te distruge. Tangajul astfel denotă imprecizie, fluiditate. Avem aici de a face nu cu ambiguitatea ca formă de umor, ci cu ambiguitatea ca o formă de dezechilibru. Lumea și-a ieșit din matcă. Dacă ne gândim la semnificația titlului, farsa ar putea duce undeva, la o restabilirea unui fragil echilibru, chiar cu implicită amărăciune. Căci cele 12 nopți dintre Crăciun și Bobotează corespundau cu cele 12 luni ale anului și se sărbătoreau cu deghizare, petreceri, pozne. În acest scenariu al înnoirii timpului, a douăsprezecea noapte marca sfârșitul devălmășiei și restatornicirea ordinii. Însă noaptea, în care sunt cufundate personajele în eboșă din montarea Nonei Ciobanu, este străbătută în final de o lumină firavă, trecătoare și lipsită de consistență.

Și, poate cel mai trist, melanjul fin dintre comedie și farsă al textului shakespearian nu se regăsește aproape deloc în această punere în scenă, sub aspectul său comic. Există un umor îngroșat, e drept, dus mult, prea mult înspre caricatural, dar spectatorul simte prea puțin din libertatea pe care o naște comicul, și prea mult din amarul pe care îl naște farsa.

Spectacolul se termină sub semnul aceluiași derizoriu sub care începe, nu există rezolvare. Finalul, uniunea celor trei cupluri, este falsă și vremelnică rezolvare. Nevastă – năpastă, „nunțile” sunt câte un mic joc, care se vor termina oricum, mai devreme sau mai târziu.

În final, înțelegi că viziunea regizorală a Nonei Ciobanu este în fapt coerentă, chiar dacă îl întoarce pe dos pe Shakespeare. Iubirea, ne lasă de înțeles montarea, este o iluzie care se stinge repede, un intermezzo, care nu vindecă, nu revelează. N-are loc nici catharsisul, și nici ironia nu susține jocul.

Atunci și acum

Există totuși un filon prin care piesa se raportează la propria noastră realitate. Știm că la

nici 30 de ani după moartea lui Shakespeare, în 1643, în Marea Britanie Boboteaza, Crăciunul au fost scoase oficial în afara legii de către puritani, teatrele închise, petrecerile, sărbătorile, dansul de asemenea interzise. Spusele sumbre ale lui Malvolio din final – „am să mă răzbun” – s-au adevărit astfel, e drept doar pentru 17 ani, până la restaurarea monarhiei din 1660. În întreaga lume, teatrele au fost închise în perioada din urmă, din motive sanitare. Paștele nu s-a putut sărbători, cele 12 zile ale haosului au durat peste 2 ani și liniștea de acum poate fi vremelnică.

Poate că, în această devălmășie a timpurilor și noi ne aflăm în al doisprezecelea din a douăsprezecea noapte – sugerează piesa – așteptând înfrigați Epifania care se ne readucă la matcă.

S-a simțit bucuria de a juca a actorilor, chiar dacă păreau să joace fiecare în registre diferite, slab legate între ele, ce aveau în comun fiind neîndoios această caracteristică de nefinisat, de eboșă. **Oana Cristina Pușcatu** în rolul lui Feste, nebunul, mai puțin ghidușă și stăpână pe adevărul propriei sale înțelepciuni, mai mult nebunească și cuprinsă cumva de amărăciunea nebuniei ce o înconjoară, și-a stăpânit bine rolul.

Alexandru Voicu a adus în spectacol o culoare, atemporală, – în amestecul de timpuri propus de regizoare – cu o alură ce amintea de Dali. Camforul cu care este adormit Malvolio pentru a fi închis într-o cutie a structurii mișcătoare, ce simboliza temnița castelului, pare ușor brutal, amintind de filmele de groază, punându-i actorului o greutate pe umeri, care însă a reușit să creeze un personaj în registrul construit de acesta.

Oana Albu a creat un personaj construit în cheie caragialescă rolul lui Sir Toby, cel hâtru și petrecăreț, **Radu Zetu** în schimb în rolul Mariei, camerista Oliviei, de o corpolență mult accentuată și vestimentar, creează un umor boulevardier. În multe scene dintre cei doi, spectatorul are sentimentul că asistă la un simplu schimb de replici.

În proiecțiile video, sumbre apăreau orașe mari, labirintice ca în filmul „Metropolis” de Fritz Lang, menite să fie comentarii vizuale care întregesc derizoriul propus al piesei: orice s-ar întâmpla, oricum, nu duce nicăieri.

Montarea Nonei Ciobanu n-are registru comic și din păcate nu lasă nicio umbră de speranță. Balansul, tangajul amintit, rămâne în dezechilibru: prea puțină comedie și prea multă farsă.

Maria ZINTZ

**Expoziție retrospectivă de pictură
Mihail Gavril, „Hotarul nevăzut al
pictorului” la Muzeul
de Istorie din Suceava**

Mihail Gavril lucrează cu ardoare și cu credință, iar lumina degajată de lucrările sale este acum tot mai spiritualizată. De altfel, lumina a apărut în tablourile sale încă de la început, în căutarea ei a călătorit în numeroase țări, pe urmele unor tradiții artistice pe care le-a asimilat creator. După finalizarea studiilor artistice, a călătorit la Paris, pentru a picta teme prezente în arta altor iubitori de lumină, dar și la Balcic, locul mirific care a infuzat cu lumina lui specifică pânzele marilor noștri pictori interbelici. El a ajuns acolo asemeni unui pelerin în căutarea unor locuri miraculoase. Poate de aceea este denumit „pictorul pelerin”.

A dorit să refacă drumul parcurs în pictura românească prin peisaje impregnate de

lirism și de lumină, de la scenele de cabaret ce-i aminteau de marii impresionisti francezi, de la peisajele admirabile ale Balcicului, în care lumina invadează totul (dezvăluind deschiderea sa caldă și sinceră spre lume), la lumina spirituală prezentă în creațiile sale datorate călătoriilor în locuri încărcate de intensă viață spirituală, catedrale, biserici din Europa, cu opriri inițiatice la Muntele Athos și la mănăstirile din nordul Moldovei și Bucovina. La un moment dat, fără să se dezică de pictura după motivul din viață, din natură, s-a simțit atras și a dorit să exprime acel „ceva” ce există și dincolo de ceea ce vedem. S-a spus că Mihail Gavril are vocația studiului neîntrerupt, cu disponibilitatea pentru personalizarea limbajului propriu. Și pentru aceasta a recurs la motive cu o simbolistică sacră, cuprinse acum în ciclul „Hotarul nevăzut”.

Tot mai des, tot mai mult, cu încă acum mai bine de 25 de ani, a evoluat spre un inedit monumentalism de factură „sacrală”, în majoritatea lucrărilor sale pictorul utilizând o gamă largă a simbolurilor religioase: bolți mănăstirești, tample de altar, vitralii, clopote, fragmente de însemne liturgice devin teme abordate în creația sa în culori în care albastrul este aproape omniprezent, cu valoare simbolică.

Lucrările prezente în expoziția de la Muzeul de Istorie din Suceava au o tematică ce aparține zonei sacralului, dar amintind în unele tablouri de pictura monumentală a bisericilor vechi românești, cu accent pe meditație, pe contemplație, în forme concentrate, cu încărcătură simbolică, în griuri colorate, ocruri, albastru celestial, cu accente în brun și roșu adânc, deosebit de expresive.

Prin concentrarea de forme inspirate sau preluate din repertoriul de motive existente în

Albastru infinit

Raiul și iadul (Voronet)

biserici, artistul parcă ar dori scurtarea drumului apropierei de „hotarul nevăzut” al unui teritoriu ce nu mai are granițe, pentru a pune în acord infinitatea sufletului de infinitatea existenței spirituale, dar fără să renunțe la principiul vital. Formele sunt cuprinse în compoziții atent gândite, simplificate, printr-o ordonare într-un întreg a tuturor articulațiilor sale. Artistul se află deja de multă vreme într-un moment de fericită cumpănire între exercițiul unui limbaj tot mai inconfundabil (prin asimilarea firească, organică a unor modalități simbolice și elaborarea unui univers plastic, inspirat de forme concrete ale bisericilor și

mănăstirilor românești, dar într-un mod personal, ce ține de structura sa sufletească), ajungând la o geometrie formală încărcată de simboluri, atent la menținerea unei coerențe a sensului. Între disciplină constructivă (euritmie, control al formei, seninătate de matrice clasică) și evoluție, în căutarea întregului rotund al lumii, Mihail Gavril știe că poți regăsi întregul indivizibil al lumii dacă știi să vezi chipul adevărat al lucrurilor. De aceea folosește un ecleraș subtil, infuzând lumina în spațiu și în materie, cu o respirație organică a lumii. Arta lui Mihail Gavril „respiră” printr-o subtilă decantare, materia devenind tot mai aeriană, mai fluidă, chiar și atunci când e așternută mai dens, artistul fiind un excelent analist al câmpurilor de culoare, cu centre compoziționale ce se vor dinamice, libere pentru a birui contrângerile suprafeței și, în plan metaforic, pe cele ale spațiului și timpului.

Criticul de artă Corneliu Ostahie scria în urmă cu zece ani depre el că este un „monumentalist prin formație, atașat de valorile și tradiția picturii clasice, autohtone, racordat spiritual și emoțional la universul rural bucovinean, dar și avid de călătorii inițiatice în spații culturale privilegiate (Franța, Spania, Israel, Grecia, Suedia, Elveția, Olanda), unde a pictat cu precădere locuri sfinte, mănăstiri și catedrale celebre”. Deci, de la fațade de mănăstiri, turnuri de biserici, autorul ajunge în interiorul bisericilor, se lasă inspirat de cupole cu imagini sfinte și mai ales de *Iisus Pantocrator* sau *Tatăl ceresc*, de ușile altarului, de coloane simbolizând lumina, impresionante în urcușul lor avântat spre „hotarul nevăzut”, clopote ce ne sugerează sunetul grav al vibrațiilor ce ne apropie

Benedictus

Copacul Mântuirii

de sacru. Întâlnim și triunghiul – simbol al *Ochiului Divin*, al prezenței lui Dumnezeu, pătrate magice și forme cruciforme, arcade și arcuri, ferestre, obiecte liturgice. Ceea ce remarc este că Mihail Gavril se apropie de toate acestea și le pictează fără severitate, cu bucuria omului trăitor pe pământ, parcă ar vrea să spună: „– Sunt aici și mă bucur de toate câte îmi oferi, Doamne!”. Se bucură și vrea să aducă un omagiu luminii. Pe lângă albastru și alte culori ce simbolizează nesfârșitul, în multe lucrări aflăm nuanțe de roșu cald, de galben, alb, verde. Dorim să ne apropiem de sacralitate, dar trebuie să trăim frumos, senin, să ne bucurăm. Aceste accente vibrante de vitalitate sunt prezente chiar și în lucrările în care esențializarea e maximă. Bineînțeles, rămâne constant respectul, credința puternică și aceasta e dezvăluită și de nota de monumentalitate ce-i caracterizează în bună măsură creația. Unele lucrări dezvăluie preocuparea sa în legătură cu tema *inserției* Timpului în spațiu, a unui timp infinit. Aici predomină formele rotunde în griuri, albastruri, brăzdate de semne abstracte, dinamice, atrase în interiorul unor cupole ce simbolizează infinitul ceresc. Ajunge la suprapuneri, permutări de forme existente în biserici încărcate de un simbolism multiplu cu semantică spirituală. Sunt cupole și arcade, arcuri ce ne atrag într-un spațiu infinit, dar și altele, cu imagini prezente în iconografia ortodoxă, uneori

Spre cer

alunecând spre abstract, pictate în culori calde, vibrante, concentrând nu numai aspirația spre divinitate ci și freamătul existențial al artistului.

Mihail Gavril este pictor, iar împlinirea sa, maturitatea la care a ajuns este evidentă în această expoziție, variată ca exprimare picturală, chiar dacă tematica este a „Hotarului nevăzut”.

Murmur angelic

Pascal IDE

Despre *Prietenie*

Părintele P.I. începe conferința cu un exemplu dintr-o trăire personală: un prieten îl sunase într-o seară târziu pentru a-i spune, sub șoc, că tocmai aflase că sora lui, de 44 de ani, are cancer în fază terminală... A vorbit și a vorbit timp de o oră. La sfârșit, părintele l-a simțit după voce, că era mai liniștit...

Concluzia: *cât de mult este prietenia un loc de consolare!* (din lat. cum solus = să fii cu cel care este singur)!

Prietenia este ceva atât de măreț și de frumos încât toate misterele credinței vorbesc despre ea și, la rândul ei, participă la toate aceste mistere.

Voi vorbi despre prietenie trecând în revistă cele trei mari mistere ale credinței noastre: Sfânta Treime, Întruparea și Misterul Pascal.

I. SF. TREIME

Voi încerca să dau o definiție a prieteniei pentru a ajunge la acest mister.

Aristotel a scris că prietenia înseamnă trei lucruri: bunăvoință, reciprocitate și convivialitate.

1. Bunăvoința înseamnă a vrea binele prietenului. Dacă îți iubești prietenul, îi dorești cel mai mare bine: să fie în Dumnezeu, iar dacă este deja în El, să rămână (așa cum spune sf. Toma de Aquino).

Aristotel a deosebit trei feluri de prietenie:

- utilă, în care este vorba de un ajutor reciproc; ea durează atât cât e nevoie de ajutor. În această prietenie îl instrumentalizez pe celălalt pentru binele *meu*; nu îl iubesc pe celălalt pentru el însuși, ci pentru binele pe care mi-l poate face *mie*.

- agreabilă: merg spre celălalt pentru plăcerea pe care mi-o procură, dar când încep să mă plictisesc, întâlnirile se vor rări.

- virtuoasă. Aristotel, care este un păgân, spune că doar prietenia care este fondată pe virtute e autentică și, ceea ce e admirabil, această prietenie le integrează pe celelalte două pentru că, obligatoriu, atunci când vreau binele prietenului meu, vreau ceea ce este util *pentru el*. Sigur că simt un fior plăcut pe șira spinării atunci când îl văd – asta înseamnă

a fi încă centrat pe mine însumi – dar preocuparea fundamentală este: de ce are *el* acum nevoie? Iar atunci când nu mai sunt *eu* centrul, e imposibil să nu simt bucurie! (v. Ro 12,8).

Dacă prietenia este virtuoasă, ea nu se fondează numai pe ceea ce simt eu.

Prietenul se alege. Eu știu că în inima mea l-am ales ca prieten și într-un anumit moment îi voi spune că l-am ales ca prieten. Asta presupune luarea unui angajament.

2. Reciprocitatea este o relație simetrică, adică de la egal la egal (în timp ce îndrumarea spirituală sau relația părinți-copii e asimetrică. E important să păstrăm relațiile asimetrice, diferențele. O societate se structurează pe cei doi piloni ai alterității, ai faptului de a fi deosebiți: diferența dintre bărbat și femeie și diferența între generații. După acest criteriu se poate judeca sănătatea unei societăți.)

Reciprocitatea înseamnă că prietenii trăiesc o comuniune, adică un bine comun (Aici dă ca exemplu scena de la începutul filmului „Ultimul mohican” în regia lui Michael Mann). Cei doi prieteni urmăresc un scop, de unde rezultă că prietenia este orientată spre un proiect care unește.

3. Convivialitatea. Găsim la sf. Ieronim: „*Un prieten se caută îndelung, este găsit cu greutate și se păstrează cu dificultate.*” În Ioan 15,15 Isus spune: „Eu nu vă mai numesc servitori ci prieteni, căci v-am făcut cunoscut tot ceea ce am auzit de la Tatăl meu.” Sf. Toma de Aquino comentează astfel acest verset: eu îi împărtășesc prietenului *inima mea*, îi dezvălui lucruri care sunt în mine. Semnul încrederii (confidence) este confidențialitatea (confidence). Un alt semn este durabilitatea.

(Aici face o paranteză și precizează că în comunitățile religioase relațiile sunt *fraterne* și nu de prietenie; nu îmi aleg fratele, sora, dar îmi aleg prietenul. Ca formator la seminarul din Bordeaux a insistat ca seminariștii să cultive relații de prietenie, adică simetrice.

Există preoți care sunt mereu în relații în care dăruiesc; ei nu au relații în care primesc gratuit. Cel care își petrece timpul *doar* ajutând, care nu trăiește decât pentru celălalt, *nu se iubește pe sine*. Isus spune să-l iubim pe aproapele ca pe noi înșine. Cine vrea să fie iubit de cineva care nu se iubește pe sine?...)

Cât este de important ca prietenia să se înrădăcineze în această justă iubire de sine!...

În cele din urmă, prietenia presupune să petreci timp (fizic, nu pe rețelele de socializare) cu prietenul.

De aceea nu avem mulți prieteni, pentru că timpul este contabilizat.

Sf. Toma de Aquino aplică aceste trei caracteristici ale prieteniei în relația cu Dumnezeu.

Caritatea este prietenia cu Dumnezeu. Într-adevăr, în caritate găsim cele trei caracteristici:

- Dumnezeu vrea binele meu, iar eu, când mă rog, vreau binele lui Dumnezeu (relația mea cu Dumnezeu nu e în primul rând utilitară; eu merg spre Dumnezeu *pentru El*; harurile rugăciunii se primesc *după*. Fidelitatea face ca noi să perseverăm pentru Dumnezeu.)

- e reciprocă, pentru că Dumnezeu se pune la același nivel cu mine.

- a petrecut (trăit) efectiv trei ani cu discipolii.

II. INTRUPAREA

A iubi cu prietenie înseamnă a vorbi limba celuilalt. Întruparea înseamnă că Dumnezeu a venit să vorbească limba oamenilor.

A vorbi limba celuilalt trece prin cuvinte și gesturi. Vine momentul când trebuie să-i spui prietenului că îl iubești cu prietenie.

Dragii mei, nu numiți putoare ceea ce nu este decât un mecanism de apărare. Dacă nu pot să spun *te iubesc*, înseamnă că *în mine* mai există un blocaj.

Mihail Gavril - Cărare luminată

Îl vedem pe Isus exprimându-și iubirea ce o are pentru Tatăl și iubirea pentru discipoli. Noi murim de sete lângă aceste izvoare de viață care sunt cuvintele lui: *TE IUBESC!*

A iubi înseamnă a-ți asuma riscul de a dăru. În prietenie are loc un schimb de daruri, adică de fiecare dată e gratuit.

Cel mai teribil cuvânt care distruge (ucide) iubirea conjugală, prietenia și orice relație este: *Când celălalt va face primul gest, atunci da, voi face și eu un gest față de el*. Aceasta este contrariul iubirii.

Găsim la 1 Ioan 4,11: În aceasta constă iubirea: că *El* ne-a iubit mai întâi.

Semnul că eu iubesc este că nu am așteptări, ci că *eu iau inițiativa!*

E adevărat că atunci când dăruim așteptăm ceva în schimb; există în noi o mare dorință de comuniune, însă există două feluri de-a o trăi:

1. Putem să avem așteptări, dar *nu* să pretindem.

2. Putem fi triști dacă nu primim, dar să nu avem gustul amar. Tristețea nu distruge inima; amărăciunea o ucide!

III. MISTERUL PASCAL (adică patima, moartea și învierea Domnului)

Prietenia nu merge fără pătimire și înviere; există mereu crize (de care avem tendința de-a fugi). De ce?

Pentru că primul timp al prieteniei, ca și al iubirii, este timpul fascinației; sunt atras de tot ceea ce este bun și frumos la celălalt.

Dar vine momentul în care celălalt nu este doar ceea ce eu îmi imaginam (despre el), ci apare în toată diferența sa. *În acest moment*, de fapt, începe cu adevărat prietenia.

Insist asupra acestui punct pentru că este extrem de important.

Noi suntem fixați pe ideea că ceea ce ne unește este similitudinea. Dar este tocmai contrariul: *cu cât există mai multă asemănare, cu atât există mai multă violență*.

Otrava care este gelozia face ca eu să nu trăiesc viața mea, ci să trăiesc viața celuilalt. Eu nu sunt eu însumi, eu vreau să fiu *ca* celălalt.

De multe ori ne construim viața alegând alte modele (ca să fim *ca* ele), dar similitudinea dă naștere la violență. Sunt serios.

Cât este de important să ne iubim diferit! Priviți natura: natura este o mașină care creează diferențe. Există 42.000 de specii de păianjeni, 60.000 de specii de fluturi, 10 milioane de specii de bacterii, etc. ... miliarde de miliarde de miliarde de stele... Fiecare realitate e profund diferită.

Iată în ce măsură iubește Dumnezeu diferența!

Cu cât familiile noastre, comunitățile noastre au identități puternice, cu atât au tendința să aplaneze diferența.

Știți care e matricea nazismului... Nu e în primul rând antisemitismul; e faptul că mișcările tineretului hitlerist erau evenimente în care se ștergea total diferența; erau grupuri total fuzionale, iar *fuziunea creează violență*.

De aceea sunt atât de violente și periferiile orașelor noastre; ele nu sunt patriarhale (după cum se crede), ci matriarhale, iar matriarhatul elimină mult mai mult diferența decât patriarhatul.

Deci, să învățăm să iubim această alteritate (diferență).

A ne iubi unii pe alții nu înseamnă a gândi același lucru.

Prietenia este un drum... de la *eu* la *tu* și apoi la adevăratul *noi*, în care nu este nimic nici *eu* nici *tu* – aceasta este adevărata comuniune!

(Pentru a ilustra această idee, îmi amintesc imaginea pe care o dă sf. Francisc de Sales: un rege aflat pe patul de moarte își cheamă fiii și-i spune unuia dintre ei: „Adu o tolă cu săgeți; ia una din ele și rupe-o!” Fiul o ia și o rupe. „Ia două săgeți!” Fiul le rupe și pe acestea. „Ia întregul fascicol și rupe-l!” Fiul nu mai reușește.)

E valabil pentru prietenie, cuplu, familie, comunitate, Biserică: atâta vreme cât rămânem uniți, nu putem fi ruși (frânți). Dar, atenție, fiecare cu felul lui de a fi, cu alteritatea sa; aceasta trece inevitabil prin criză.

În crize, persoanele nu-și pot oferi consolarea de care au nevoie; este important să existe o persoană care cunoaște, care nu judecă, care știe să asculte și care nu încearcă să salveze situația; doar să ofere spațiul de empatie de care avem (sau cuplul în dificultate are) nevoie.

Închei revenind la chestiunea de la început: Isus – unicul prieten.

Este adevărat că prietenia, care este un bun atât de prețios, poate să ne conducă la idolatrizarea prietenului (prietenul poate să ocupe orice loc, chiar

și locul lui Dumnezeu).

Pe de altă parte, putem să ne lipsim de prieteni umani?... Eu am fost lămurit în chestiunea aceasta de Marthe Robin, mistica care a avut o relație privilegiată cu Isus, care a trăit patimile lui Isus în fiecare săptămână și care, ei bine! *a suferit teribil ani în șir că nu a avut prieteni...*

Prietenia lui Dumnezeu nu înseamnă excluderea prietenilor noastre umane!

Dacă nu aveți prieteni, faceți-vă timp și căutați modalități pentru a-i găsi.

Deci, pe de o parte trebuie să afirmăm că prietenia umană nu înseamnă totalitatea relațiilor, dar, pe de altă parte, prietenia își are locul său.

Cum să le împăcăm pe acestea două?

Eu cred că primul lucru pe care trebuie să-l spun este că *Isus este cu adevărat Prietenul nostru*; și nu doar că este prietenul nostru, dar și dorește să-i răspundem DA.

Să ne luăm timp să înțelegem că Isus cere prietenie. Există un moment în viața sa (în Ghețemani) când Isus a cerut prezența consolatoare a prietenilor săi.

1. Îi răspundem DA?

2. Prieteniiile noastre se înscriu în acest orizont?

Propun ca meditație trei întrebări:

1. Am prieteni autentici? Dacă da, sunt recunoscător pentru asta?

2. Știu să mă bucur de alteritatea prietenilor mei, fără gelozie?

3. Isus ne spune fiecăruia dintre noi: „Vreau să fiu prietenul tău.” Ce-i răspund?

Traducere de Sr. Ioana (Cecilia Turcu)

Mihail Gavril - Destin pereche

Gabriel CATALAN

Conciliarismul

Conciliarismul este teoria opusă doctrinei catolice a primatului papal și a infailibilității papale, deci o erezie.

Ea este eroarea bisericească, conform căreia conciliul ecumenic este superior Papei.

Originea îndepărtată a conciliarismului se află în [aparent] legitimul principiu juridic (*Decretul lui Grațian*, XL,6)¹ după care Papa poate fi judecat de Biserică în caz de erezie.² Această regulă, care se întâlnește în tot evul mediu, afirmă și răspândește ideea că există cazuri [erezie, abuz etc.] în care Papa ar putea fi supus unei judecăți a supușilor săi.

Când la sfârșitul secolului al XIII-lea și la începutul secolului al XIV-lea luptele Papei Bonifaciu VIII cu Filip cel Frumos și ale Papei Ioan al XXII cu Ludovic Bavarezul au scos din mintea multora autoritatea și prestigiul Pontifului Roman, vechiul principiu a fost invocat și amplificat: nu numai în cazul ereziei, ci și atunci când în exercițiul puterii sale abuzează/exagerează, Papa poate fi rechemat la ordine: tocmai în acel timp apelurile la conciliu au devenit frecvente.

Într-o astfel de atmosferă s-a născut lucrarea (eretică) *Defensor pacis* a lui Marsilio da Padova, conform căreia Isus Cristos nu și-a stabilit pe pământ nici un vicar ca să fie capul Bisericii, toți clericii având puteri egale; papalitatea este o creație a împăratului, care putea să-i corecteze sau să-i depună pe deținătorii tiarei; organul suprem al regimului ecleziastic nu este papalitatea, ci conciliul ecumenic, convocat de autoritatea imperială și format nu doar din episcopi și preoți, ci și din laici; decretele conciliare venind imediat după Sfânta Scriptură și înaintea celor pontificale, ca importanță și având deplină aplicare prin forța puterii imperiale. Chiar dacă conciliul ecumenic i-a păstrat Papei puterea de conducere, care printr-un complex de circumstanțe a fost încredințată în trecut episcopilor Romei, aceasta nu înseamnă că acest mandat nu poate fi revocat.

În pofida condamnării date de Papa Ioan al XXII-lea, aceste erori, susținute și amplificate (de exemplu, negarea infailibilității) de franciscanul minorit rebel William Occam, s-au răspândit pe scară largă, mai ales în Bavaria.

Când schisma Occidentului (1378-1417) a îndoliat Biserica, mulți, chiar bine intenționați, au găsit în această teorie calea de ieșire din atâtea rele. Chiar la începutul schisme, doi doctori germani de la Universitatea din Paris, Conrad de Gelnhausen și Henric de Langenstein, transformaseră în sistem doctrina conciliară. Primul dintre aceștia a publicat în 1380 o *Epistola concordiae*, celălalt în 1379 o *Epistola pacis*, în care se recomanda cu căldură necesitatea unui conciliu ecumenic și se propunea un vast plan de reformă; însă, în timp ce Conrad atribuia episcopilor convocați puterea supremă, Henric vedea originea acesteia în colectivitatea credincioșilor. Aceste teorii au fost dezvoltate ulterior de Pierre d'Ailly (1350-1420), strălucit doctor și cancelar al Universității din Paris. Occamist convins în câteva puncte doctrinare, din 1380 a devenit portavocea dubiilor, care în mijlocul atâtor dezordini, au tulburat cele mai bune suflete. Este neverosimil, zicea el, ca Domnul să fi fondat *firmitas Ecclesiae in Petri infirmitate* (puterea Bisericii pe neputința lui Petru), deoarece Petru și succesorii săi au greșit de atâtea ori; trebuie așadar să se rețină că Biserica este fondată pe Isus Cristos și că Papa nu îi este esențial; deci orice putere coboară direct de la Dumnezeu la episcopi și preoți, care adunați în conciliu formează autoritatea supremă a Bisericii, deci superioară și Papei. Cu alte cuvinte capul Bisericii, Papa, doar *ministerialiter exercens e administrative dispensans* (exercită o funcție de conducere și împarte dispense) și întrucât poate greși, și chiar poate cădea în erezie, trebuie într-un astfel de caz să fie corectat și chiar depus (demis). Doar Biserica universală este infailibilă, în sensul că, chiar dacă întregul cler ar cădea în eroare, ar exista mereu vreun suflet simplu și vreun laic pios care să știe să păstreze depozitul Revelației. Acestea erau ideile abilului cancelar, care a devenit curând arhiepiscop de Cambrai (1397) și cardinal de Avignon (1411) și unul din președinții Conciliului din Konstanz. Discipolul său a fost Gerson, care a mers mai departe decât maestrul său. În timp ce, de fapt, Pierre d'Ailly, dezvoltând ideile lui Conrad de Gelnhausen, concepea conducerea Bisericii drept o aristocrație episcopală, Gerson, urmând linia trasată de Henric de Langenstein, a devenit inițial avocatul unei democrații temperate (în care parohii aveau vot definitiv în conciliu la fel ca episcopii, și unii și alții fiind de origine divină, adică având un oficiu bazat pe un mandat divin), iar apoi a căzut în multitudinarism, învățând că tot corpul mistic al credincioșilor are drepturi egale în guvernarea bisericească, care se transmite – totuși

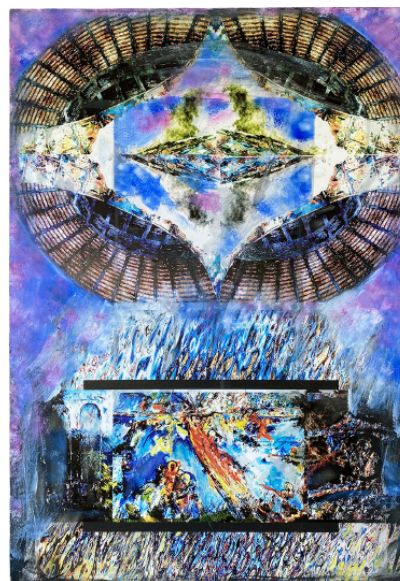
– episcopilor și Papei. De aici se deduce logic că sinodul ecumenic, dar și întreaga comunitate, poate să-l critice și să-l recheme la dreapta credință catolică, la datorie pe Papă, să-l dojenească și, dacă este necesar, să-l depună (demită).

Totuși, Gerson, om cu adevărat evlavios, a fost mai bun în conduita sa decât în gândirea sa. Dar, aceste idei, sub egida unui așa de mare om, s-au răspândit și au fost practic aplicate în Conciliile din Konstanz și Basilea și prin aceste concilii au intrat în mintea multor scriitori, au favorizat dezvoltarea ereziilor din acele timpuri (ale lui Wyclif și Hus) și a celor următoare (luteranismul, calvinismul, anglicanismul) pentru a se refugia, după Conciliul din Trento (1545-1563, cu întreruperi), pe lângă acei catolici francezi care, în numele libertății galicane, au combătut timp de secole liberul exercițiu al autorității pontificale (erezia galicanismului). Eroarea gravă a conciliarismului era încă vie în timpul Conciliului Vatican I (1869-1870), la care însă a primit lovitura de grație (Denz-U, 1830).

Bibliografie: G. Hergenröther, *Storia universale della Chiesa*, vol. V, Firenze, 1905, pp.130-140; F. Battaglia, *Marsilio da Padova e la filosofia politica del medio evo*, Firenze, 1928, pp.106-179; P. Paschini, *Lezioni di storia ecclesiastica*, vol. III, Torino, 1931, pp. 61-63; V. Martin, *Comment s'est formée la doctrine de la supériorité du concile sur le Pape*, în „Revue des sciences religieuses”, 17 (1937), pp. 121-143, 261-289, 405-426; F. Cayré, *Patrologia e storia della teologia*, vol. II, Firenze, 1938, pp.739-742; A. M. Vellico, *De Ecclesia Christi*, Roma, 1940, pp. 24-29; R. Dell'Osta, *Teodoro De Lelli: un teologo del potere papale e suoi rapporti col cardinalato nel sec. XV*, Belluno, 1948 (De Lelli este unul dintre puținii apărători ai primatului papal în sec.XV); L. Salembier, *Ailly (Pierre d')*, în DThC, vol. I, coll.642-654; Idem, *Gerson*, ibidem, vol. VI, coll. 1200-1224.

Antonio Piolanti

(traducere și adaptare a articolului „CONCILIARISMO” din *Enciclopedia Cattolica*, Città del Vaticano, vol. IV, 1950, coll.164-166 de **Gabriel Catalan**, căruia îi aparțin complet notele de subsol)

Mihail Gavril - *Iluminări*

¹Din 1140/1150, ce reia o doctrină teologică eronată din sec. IV, conform căreia Papa poate fi judecat de un conciliu ecumenic imperfect (fără Papă) în caz de erezie (exclusiv). Acest lucru pare că s-a și întâmplat la Conciliul din Konstanz (1414-1418) care a pus capăt marii schisme sau schisme occidentale (1378-1418), alegându-l pe Martin al V-lea ca Papă, după ce conciliul le ceruse sau impusese demisiile celor 3 pretendenți rivali considerați papi” concomitent (Grigore al XII-lea, Benedict al XIII-lea, Ioan al XXIII-lea), dintre care doar Papa Grigore al XII-lea a acceptat-o, se pare, sincer și umil, ceilalți doi (anti-papi) fie refuzând (Benedict al XIII-lea) fie mințind cu ipocrizie și trădând, ceea ce a dus la condamnarea lui Benedict al XIII-lea și arestarea și depunerea lui Ioan al XXIII-lea (29 V 1415). Anterior, în Conciliul de la Pisa (1409), considerat necanonic, ilicit și nevalid de majoritatea canoniștilor sau marilor teologi, 2 dintre aceiași rivali amintiți: Grigore al XII-lea și Benedict al XIII-lea refuzaseră să coopereze cu conciliul și fuseseră destituiți, fiind în locuiți cu un alt antipapă, Alexandru al V-lea, cel care a murit în 1410, fiind succedat de antipapa Ioan al XXIII-lea. Iar Papa Adrian al II-lea (867-872) afirma cu referire la cazul neglijenței/ezitării/refuzului Papei Honoriu I (625-638) în a condamna erezia monoteistă că erezia este singurul caz când supușii se pot revolta în mod legitim, este unica crimă pentru care inferiorii pot să opună rezistență superiorilor și să le respingă doctrina vădit eronată, eretică.

² Pe lângă această contestată interpretare teologico-juridică, conform căreia de drept este licit, valid, legitim și perfect logic în caz de apostazie ori erezie fățișă din partea Papei ca, dacă nu se auto-corectează și/sau nu retractează, în mod sincer, clar, public, fără ezitări, neîntârziat și pocăit, devierile sale în forul extern de la dreapta credință catolică, să poată să fie judecat și condamnat (excomunicat: vezi

cazul Papei Honorius I, condamnat după deces, de 6 ori, la conciliile ecumenice nr.6-8 (Constantinopol III: 680-681, Niceea II: 787, Constantinopol IV: 869-870), plus de papii Martin I – la Conciliul din Lateran din 649, Leon al II-lea – sec. VII și Adrian al II-lea – sec. IX, pentru superficialitatea sa, ezitățile sale, iar apoi refuzul din 634 de a declara erezie monoteismul; prima oară în 680-681 la Constantinopol), nu doar de un alt papă legitim ales, singur ori unit cu un conciliu, conform Codului de Drept Canonic, ci și numai de un conciliu (ecumenic/general sau provincial) al episcopilor, trebuie neapărat avut în vedere că un Pontif Suprem a postat ori eretic este desigur chiar direct excomunicat *latae sententiae*, printr-o simplă constatare a comiterii publice a ereziei sau a postaziei, așa cum prevede Codul de Drept Canonic, inclusiv în prezent – a se vedea canoanele CIC: **194 §1 nr.2** și §2, **330, 333 §2, 336-348, 749-754, 1314, 1318, 1326, 1330, 1331, 1336, 1338 §1, 1347, 1351, 1358, 1364, 1372, 1374, 1375, 1381, 1389, 1404, 1406 § 1**. Tezele că un papă poate deveni eretic și că odată căzut în erezie pierde *ipso facto* pontificatul din momentul în care erezia sa devine manifestă au fost susținute și sistematizate, pe linia Tradiției Sfinților Părinți, în sec. XV de Sf. Antonino Pierozzi, arhiepiscopul dominican al Florenței, care scria: **“În cazul în care papa ar deveni un eretic, s-ar găsi numai prin acel fapt și fără orice altă sentință separat de Biserică. Un cap separat de trup nu poate, atâta timp cât rămâne separat, să fie cap al aceluiași trup de la care a fost separat. Un papă care ar fi separat de Biserică prin erezie, așadar, prin acel lucru ar înceta să fie capul Bisericii. Nu poate fi eretic și să rămână papă, căci aflându-se în afara Bisericii nu poate avea cheile Bisericii.”** (*Summa Theologica*, citat în *Actes de Vatican I*, V. Frond. pub.), iar la finele sec. XVI și începutul sec. XVII și de cardinalul iezuit Roberto Francesco Romolo Bellarmino, inchișitor al Contrareforme, supranumit „ciocanul ereticilor”, fericit – 1923, sfânt – 1930 și apoi doctor al Bisericii – 1931: „Un Papă care este în mod manifest eretic încetează (de la sine) în mod automat să mai fie Papă și să conducă, la fel cum încetează automat să mai fie un creștin și un membru al Bisericii. Deci, el poate fi judecat și pedepsit de Biserică. *Aceasta este învățătura tuturor părinților Bisericii* care învață că ereticii-formal pierd imediat toată jurisdicția. [...] Sfinții Părinți învață în mod unanim nu doar că ereticii sunt în afara Bisericii, ci și că sunt «ipso facto» lipsiți de toată jurisdicția și demnitatea ecleziastică [bisericească]. [...] căci oamenii nu au obligația de a putea citi inimile; însă când ei văd că cineva este eretic prin faptele sale exterioare, îl judecă a fi un eretic pur și simplu, și îl condamnă ca fiind eretic. [...] **Acest principiu este foarte sigur. Necreștinul nu poate în vreun fel să fie papă, precum și însuși Caietan recunoaște (ib. c. 26). Motivul pentru aceasta e că nu poate fi capul la ceva din care nu face parte; cel care nu este creștin nu este membru al Bisericii, iar ereticul-formal nu este creștin, după cum învață clar și Sf. Ciprian (Cartea 4, Epistola 2), Sf. Atanasie (Scrierea 2 Contra Arianilor), Sf. Augustin (Cartea Marele Christos, cap. 20), Sf. Ieronim**

(*Contra Lucifer*.) și alții; **așadar ereticul-formal nu poate fi papă.**” (*De Romano Pontefice*, Cartea a II-a, Capitolul 30). Poziția lui Bellarmino a fost adoptată apoi și de episcopii de Geneva și Santa Agata/Capua, doctori ai Bisericii, Sf. François de Sales (sec. XVII);: **“Când el [papa] este în mod clar un eretic, cade ipso facto din demnitatea sa și în afara Bisericii...”** (*La controversa catholique*) și Sf. Alfonso Maria de Liguori (sec. XVIII): „În rest, dacă Dumnezeu ar permite ca un papă să fie eretic în mod notoriu și implicit, el ar înceta să mai fie papă și pontificatul s-ar vacanta”. Ei erau, de asemenea, adepții principiilor universale: **„Papa dubius, papa nullus”** și **„legea îndoielnică nu obligă”**, adică „obligația obiectiv îndoielnică este o obligație subiectiv nulă”, fundamentate de Sf. Toma d’Aquino, iar în opinia lor într-o asemenea situație confuză, inclusiv când există concomitent mai mulți ce se pretind sau sunt considerați că ar fi papi, trebuie să judece Conciliul (chiar acefal, deci fără un Papă) cine este adevăratul Papă. Și marele inchișitor Torquemada afirma că în ipoteza, puțin probabilă, în care Papa ar cădea în erezie, chiar și numai internă, el ar pierde pontificatul *ipso facto*, dar Gaetano, Suarez și Giovanni di Tommaso spuneau că acel papă eretic nu ar fi depus *ipso facto*, cică ar fi necesară o declarație a Bisericii în sensul că acel papă eretic este depus din oficiul bisericesc suprem. (nota traducătorului, G.C.)

Mihail Gavril - Arhitectură

Andreea MILITARU

Amanta lui Dumnezeu

Pletele îmi curg peste umărul dezgolit și împietrit
Ca o armata de miei ce fuge spre toporul
Cu coada din teiul verii copt și înflorit,
Cu mici lumânări gălbioare.
Lumânările pâraie vara sub pântecul soarelui
Și le caut cum copiii sălbatici caută pietrele statornice și solemne.
Când le îmbrățișez, îmi deschid răni spinoase.
Mirosul cârnii arse, muștele bolnave,
Tălpile tocite și consumate pentru țărâna asta,
Mă fac un apostol al durerii.
Porumbeii îmi aduc stâncă și mir pentru răni,
Iar ei îmi cer apa în schimb, cu atâta sete în
Glasul zgârietor și atâta poftă de a lepăda
Crenguțele ofilite de măslin din gură.

Păcatul care seamănă cu ciocnirile mării,
Cu zvâcnirile unui motan mort la final de drum,
Arsurile cu parfum de tei, pe care un muritor
Le sărută cu miracolul trăirii din el.
Uneori ustură atât de adânc încât seara
Mă întind ca răstignita pe pomii ce par năframe.
Crucea aceasta are alte taine,
Cu cât pleacă mai mult de pe coloana mea,
Cu atât durerea este mai mare.

Blestemate sunt zilele celor care ușor renunță la Lumina ce apare în ochii lor ca
statuia unui zeu,
Dar nu aleg ei oare cel mai sublim sfârșit?
Cei ce nu îl iau pe Dumnezeu ca pe o blană,
Cei care caută sfințirea în lacrimă, nu în plâns?
Nu cel gonit din propria soartă a fost primul om
De lângă Rai?

Răcoarea și nuferii și surâsul apei mă vor cuprinde,
După ce ca doua guri o clipă se vor despărți,
Iar după ce o haită de lupi bătrâni și slabi
Cărora li se văd coastele arcuite,
Mă vor cuprinde.
În mări, răsună odele din sufletul femeilor îndrăgostite, amantele lui Dumnezeu.

Învierea din Casa Morților

A fost odată,
Chiar a fost,
Și noi am fost, doar credeți că noi am fost aceia!
Noi suntem cei care cântă,
Cei care rup din ei și se îmbată
Unul cu glasul celuiilalt
Până ajung să se ucidă.
Noi care încă ne încordăm pumnul în forma cuiului,
Când iarăși florile de oțel se deschid.
Noi suntem Adam și Eva ai durerii voastre.
Să nu uitați că noi am stat la masă cu El,
Asta vă rog să înțelegeți.
Noi am fost cei care înțeleseseră
Apăsarea suferinței peste suflet
Ca o palma aspră peste lumina bolnavului,
Și totuși, când ne vindecase pe toți,
Sublimul pe care nu îl suportam,
Care pe noi ne umplea cu venin,
Ne-a făcut să îl ucidem.
Și noi așteptam să vedem urâtul cum
Îl înfrânge, cum îl mănâncă de viu,
Cu tot cu crucea, ce avea să fie lemn putrezit și umed.
Iar El și-a îndreptat spre înălțimi capul,
Înălțimi care nouă ne fugeau printre gânduri
Și printre tristeți.

Și de atunci am rătăcit prin zilele noastre
Ca niște nenorociți, arși de mântuire, scârbiți,
Purtând un dor de cântecul penelor porumbeilor
Și de închiderea frunzelor somnoroase în teii
Din Rai.
Unii dintre noi chiar au uitat că El a pus mâna pe ei.

Voi, cei rămași, cei care veți fi doar în ultimele voastre clipe,
Să nu uitați că El nu va mai fi vreodată,
Dar voi puteți să mai fiți pe Pământ și să înviați!
Voi, morților, să nu uitați să înviați!

Anca BOLDEA

Viețile noastre

E-o căutare viața,
o mirare,
un vis de-o zi,
o amintire poate...
Sărim, rostogolim,
ne dăm de-a dura,
Sisifi pe-o lingură
concavă-n univers.
Sub soare...
toți ne-mpleticim aiurea!
Clădim în blocuri
fericirea noastră,
departe de pământul
plin de rod.
Ne-ngrămădim și gândul
între ziduri,
ne micșorăm mereu
pe dinăuntru.
Trăim ca într-o piele
strâmtă, de piton.
Și uneori, când ne-mboldește soarta,
ne mai ivim din când în când,
cu ochii vii, ce strălucesc
prin moarte,
pășind cu Dumnezeu prin
zările pustii.
Și înflorește iar speranța,
și câștigăm încă o zi.
Ne-mbrățișăm din nou
părinții, copiii, bunii
și ce-avem mai sfânt.
Și uite-așa...
ne tot petrecem viața -
o clipă parcă... într-un gând!

Eternă

Te-am privit dincolo de cuvântul *mamă*
și m-am înfășurat în penele tale largi.
Îngerește mi-am prins
sub formă de cireasă,
penele tale.
La urechea stângă,
la urechea dreaptă.
Am îndrăznit să mă gândesc la zbor
atunci când alții erau îndemnați să moară.
Și asta pentru că...mamă...
aveam penele tale largi,
sub formă de cireasă,
la urechea stângă,
la urechea dreaptă...
și nu-i auzeam!

La ceas de seară

Ecou pe străzile din București...
prin iarbă cântă greierii de seară.
O poză prin fereastră încropești,
sperând că vei zâmbi, sub cer senin, la vară.
Te adâncești în gând de libertate,
strângând la pieptul tău fința dragă.
E liniște acum pe stradă...
Lumină intră prin ferestrele crăpate!
Spre Dumnezeu te-ntoarce și te roagă!

Mihail Gavril - Coloane de lumină

Premiile Observator Cultural 2022

Pe 17 mai, la Teatrul Odeon, a avut loc Gala Premiilor Observator Cultural, a XVI-a ediție. Nominalizările din acest an au fost următoarele:

1. Critică/Istorie/ Teorie Literară

Alexandra Ciocârlie, *Principii și scriitori în Roma antică, Humanitas (câștigător ex aequo)*

Cosmin Ciotloș, *Cenacul de luni. Viața și opera, Pandora M (câștigător ex aequo)*

Al. Cistelean, *Fete pierdute. Notițe pentru o istorie a poeziei feminine românești, Cartier*

Mircea Mihăieș, *Finnegans Wake, 628, Polirom*

Laura Pavel, *Personaje ale teoriei, ființe ale ficțiunii, Institutul European*

Marta Petreu, *Blaga, între legionari și comuniști, Polirom*

2. Memorialistică

Sorin Antohi, Jean-Jacques Askenasy, *Oameni și patrii, Polirom*

Eugen Doga, *Viața mea așa cum a fost să fie, Cartier*

Vasile Ernu, *Sălbaticii copiii dingo, Polirom (câștigător)*

Veronica D. Niculescu, *Pescărușul de la geam. Jurnalul unui cuiub, Polirom*

Andrei Șerban, *Niciodată singur, Polirom*

3. Eseu

Ștefan Afloroaei, *Despre simțul vieții, Polirom*

Sorin Alexandrescu, *Lumea incertă a cotidianului, Polirom (câștigător ex aequo)*

Cristian Cercel, *Filogermanism fără germani. România în căutarea europenității, Polirom (câștigător ex aequo)*

Corina Ciocârlie, *București, kilometru 0, Tracus Arte*

Cristian Iftode, *Viața bună. O introducere în etică, Trei*

Andrei Oișteanu, *Moravuri și năravuri. Eseuri de istorie a mentalităților, Polirom*

George Volceanov, *Un Shakespeare pentru mileniul trei, Tracus Arte*

4. Proză

Cristian Fulaș, *Iosca, Polirom*
Tudor Ganea, *Cîntecul păsării de plajă, Polirom*

Florin Lăzărescu, *Noaptea plec, noaptea mă-ntorc, Polirom*

Raluca Nagy, *Teo de la 16 la 18, Nemira*

Cristian Teodorescu, *Tatăl meu la izolare, Polirom (câștigător)*

Radu Sergiu Ruba, *Semnătura indiană, Trei (câștigător)*

5. Poezie

Svetlana Cârsteian, *sînt alta, Nemira*

Claudiu Komartin, *Autoportret în flama de sudură, Casa de Editură „Max Blecher“*

Ștefania Mihalache, *Cronica Akasha, Nemira*

Florentin Popa, *Dezintegrare, OMG*

Simona Popescu, *Cartea plantelor și animalelor, Nemira (câștigător)*

B o g d a n - A l e x a n d r u Stănescu, *Adorabilii etrusci, Charmides*

6. Debut

Ramona Boldizsar, *nimic nu e în neregulă cu mine (poezie), CDPL*

Robert Cincu, *Postmodernismul în teoria literară românească (critică), OMG*

Teodor L. Nedeianu, *Geaca lui Kafka (proză), Polirom*

Ileana Negrea, *Jumătate din viața mea de acum (poezie), frACTalia*

Adelina Pascale, *măi for 2, Casa de Editură „Max Blecher“ (poezie)*

Cătălina Stanislav, *Nu mă întrerupe (poezie), OMG*

Iulia Tegge, *Mirajul reflectării. Spre o istorie a metaficțiunii în romanul românesc (critică), OMG (câștigător)*

La acestea se mai adaugă și Premiul *Observator Lyceum* (proză)

–Florin Lăzărescu, pentru *Noaptea plec, noaptea mă-ntorc, Polirom*; Premiul *Observator Universitas* – Florentin Popa, *Dezintegrare, Editura OMG*.

Premiul Special al revistei *Observator cultural* i-a fost acordat lui George Ardeleanu, *Correspondența Steinhardt*, în timp ce Premiul „Gheorghe Crăciun pentru Opera Omnia” i-a fost oferit teoreticianului, criticului și profesorului Mircea Martin.

Premiul pentru cea mai bună traducere din limba spaniolă în limba română a ajuns la **Mariana Sipoș** pentru *Asasinul timid*, Clara Usón, Polirom.

Juriul care a făcut nominalizările a fost alcătuit din: Șerban Axinte, Bogdan Crețu, Victor Cobuz, Silvia Dumitrache, Cezar Gheorghe, Cristina Ispas, Adrian Lăcătuș, Doris Mironescu, Adrian Mureșan, Carmen Mușat, Oana Cătălina Ninu, Iulia Popovici, Alina Purcaru, Ovidiu Șimonca, iar din Juriul care a ales laureații au făcut parte: Victor Cobuz, Bogdan Crețu, Cezar Gheorghe, Adrian Lăcătuș, Iulia Popovici, Alina Purcaru, Carmen Mușat. (S.P.)

Ca să vezi!

Un poet de la Sibiu, Ioan Radu Văcărescu, ale cărui traduceri din lirica anglo-saxonă le-am apreciat cândva, s-a hotărât să-și încerce norocul (și puterile) în critica literară. A publicat în revista „Euphorion”, nr. 1, 2022, un comentariu despre o năvălă a lui Ștefan Bănuțescu, *Gaudeamus*. Nimic rău în asta, receptarea operei bănuțesciene nu s-a încheiat încă, mai e loc și pentru însemnări întârziate. Începutul comentariului, cu un citat dintr-un articol al lui Gabriel Dimisianu, m-a făcut să cred că intenția autorului e să ducă mai departe și, eventual, să dezvolte ideile criticului de la București. Dar, nu, ceea ce scrie Ioan Radu Văcărescu în continuare arată că el a optat pentru o altă cale, preluând în mod tacit idei și puncte de vedere dintr-un studiu despre *Iarna bărbatilor* publicat de mine în 2006, în volumul *Dezlegarea la cărți*. Spre exemplu, am menționat într-un loc că „e specifică nuvelisticii bănuțesciene compoziția bazată pe o inversiune temporală”. IRV „prinde” imediat ideea și o repetă: „inversiunea temporală [e] specifică artei narative bănuțesciene”. Am observat că în *Gaudeamus* „avem de-a face cu un narator homodiegetic”. IRV anunță și el, ca pe o noutate, prezența aceluiși „narator homodiegetic”. Am remarcat „tehnica elipsei, folosită pe scară largă de Ștefan Bănuțescu în toate nuvelele sale”. Remarcă neabătut și IRV: „tehnica [este] aceea a elipsei”. Ș.a.m.d. După câteva pagini în care mă urmează în felul acesta, ca o umbră, IRV conchide: opiniile lui Gheorghe Perian despre *Gaudeamus* și despre celelalte nuvele ale lui Ștefan Bănuțescu „sunt pur și simplu de nebagat în seamă”. Dacă ar fi să spun și eu ceva despre poetul de la Sibiu, aș spune că nu e de laudă cum procedează. Mușcă mâna care îl hrănește. (Gheorghe Perian)

Adrian ALUI GHEORGHE**Un fel de geamăt, un fel de țipăt
(fragment)**

Prin 2008 am fost invitat să citesc poezie
în Camera Deputaților, eram
și eu deputat de Neamț în acea Românie
și eram considerat și mă consideram
„un poet adevărat, cu o notă personală”
cum zicea domnul Manolescu în *România literară*.

Președintele Camerei le-a explicat colegilor,
în prealabil, că acțiunea respectivă
nu dăunează, chiar favorizează elaborarea legilor,
că nu este o **ceremonie insidioasă***, chiar dimpotrivă,
ea încearcă tipare noi, absolut transparente, de comunicare,
care ar putea să elibereze mai apoi
presiunea interioară, politică, din fiecare,
lăsând-o să țâșnească șuvoi.

În **complicitate** cu câțiva colegi
mai în vârstă, **supraviețuitori** din două mandate cel puțin,
am stabilit și un . . . cum să fac să mă-nțelegi
tu, cititorule, și un grup de sprijin
care să aplaude îndelung,
dacă stimatul auditor,
colegii, nu o vor face și astfel să nu ajung
la **gloria milei** lor.

Ce s-a întâmplat mai departe? Păi, să vă explic:
poemele mele parcă erau
niște **cântece de îngropat pe cei vii**, cum să zic,
toți colegii care încercau să se ridice și să plece în altă parte
nu reușeau, se răsuceau și scoteau
un fel de țipăt, un fel de geamăt,
sforăind mai departe!

*cuvintele scrise cu aldine reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorului